

**Наукові записки Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського.**

Серія: Філологія (мовознавство)

Збірник наукових праць

2025 • № 41

Затверджено як друковане періодичне видання, що входить до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») (додаток 5 до наказу Міністерства освіти і науки України 24.09.2020 № 1188).

Рекомендувала до друку Вчена рада Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 7 від 24.12.2025).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Інна Завальнюк, доктор філологічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Інна Гороф'янюк, кандидат філологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Людмила Прокопчук, кандидат філологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Єлизавета Барань, кандидат філологічних наук, доцент,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ,
м. Берегове, Україна

Вільмош Газдаг, доктор філософії з галузі гуманітарні
науки, доцент, Закарпатський угорський інститут імені
Ференца Ракоці ІІ, м. Берегове, Україна

Інна Забужанська, кандидат філологічних наук, Вінницький
державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Олександр Капранов, кандидат філологічних наук, доцент,
асоційований професор університетського коледжу
«Норвезький педагогічний університет NLA», м. Осло,
Норвегія

Дорота Рембішевська, доктор габілітований, професор,
Інститут славістики Польської академії наук, м. Варшава,
Польща

Світлана Романюк, доктор габілітований, професор,
Варшавський університет, м. Варшава, Польща

Казимир Сікора, доктор габілітований, професор,
Ягеллонський університет, м. Краків, Польща

Христоф Хаасе, доктор філософії, професор, Університет Яна
Євангеліста Пуркіне в Усті-над-Лабем, Чехія

Степан Черничко, доктор з гуманітарних наук, професор,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ,
м. Берегове, Україна

Василь Шинкарук, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

РЕЦЕНЗЕНТИ

Василь Денисюк, доктор філологічних наук, доцент, в.о.
завідувача кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної
літератури та журналістики (Уманський державний
педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань)

Людмила Марчук, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри журналістики (Кам'янець-Подільський
національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський)

Зареєстровано Національною радою з питань телебачення і радіомовлення (Рішення № 1073 від 16.10.2023 року,
Протокол № 23, ідентифікатор медіа: R30-01569)

Засновник і видавець: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Рік заснування: 1999

Збірник публікується двічі на рік (червень, грудень)

Адреса редакції: 21101, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; тел. +380 (432) 27-55-89
e-mail: naukovizap@gmail.com
<https://vspu.net/movoznavstvo>

**Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University. Series:
Philology (Linguistics)**

Collection of Scientific Papers

2025 • No 41

UDC 2521-1293

B 48

Approved as a printed periodical to the list of scientific professional editions of Ukraine (category «B») (addition 5 to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 24.09.2020 No. 1188).

Recommended by the Academic Council of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University minutes of a meeting No. 7 of 24.12.2025

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Inna Zavalniuk, Doctor of Philological Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

Inna Horofianiuk, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

EXECUTIVE SECRETARY

Liudmyla Prokopchuk, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Erzsébet Bárány, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

István Csernicskó, Doctor of Humanities, Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

Vilmos Gazdag, Doctor of Philosophy in Humanities, Associate Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

Christoph Haase, PhD, Professor, Jan Evangelist Purkinje University in Usti nad Labem, Czech Republic

Inna Zabuzhanska, Candidate of Philological Sciences, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Oleksandr Kapranov, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the University College of the Norwegian Pedagogical University NLA, Oslo, Norway

Dorota Rembiszewska, Doctor Habilitatus, Professor, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland

Svitlana Romaniuk, Doctor Habilitatus, Professor, University of Warsaw, Poland

Vasyl Shynkaruk, Doctor of Philology, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Kazimierz Sikora, Doctor Habilitatus, Professor, Jagiellonian University, Krakow, Poland

REVIEWERS

Vasyl Denisyuk, Doctor of Philology, Associate Professor, Acting Head of the Department of Applied Linguistics, Foreign Literature and Journalism (Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna, Uman)

Lyudmila Marchuk, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Journalism (Ivan Ohienko Kamyanets-Podilskyi National University, Kamyanets-Podilskyi)

Registered by the National Council on Television and Radio Broadcasting (Decision No. 1073 of 16.10.2023), Minutes No. 23, Media identifier: R30-01569)

Founder and publisher: Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Year of foundation: 1999

The collection is published twice a year (June, December)

Editorial address: 32, Ostrozkyi St., Vinnytsia, 21101, Mykhailo Stelmakh Faculty of Philology and Journalism, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University; tel. +380 (432) 27-55-89

e-mail: naukovizap@gmail.com
<https://vspu.net/movoznavstvo>

ISSN 2521-1293

E-ISSN 2521-1307

Зміст

Функційна семантика лексичних одиниць. Теорія номінації

- Рубльова Раїса, Кулікова Ганна
Неологізми в авіаційній термінології – вплив технологій та війни в Україні на формування лексики ... 7-20
- Тробюк Дмитро, Сокоринський Юрій
Розвиток української військової термінології в умовах сучасної війни: джерела, механізми творення та виклики стандартизації 21-31

Когнітивні та комунікативно-прагматичні аспекти лінгвістики

- Капранов Олександр
Дискурс Британського музею щодо зміни клімату..... 32-45
- Кіпень Володимир, Коваль Людмила
Стратегії побудови довіри в комунікації продакт-менеджера зі споживачем: дискурсивно-прагматичний аспект 46-57

Лінгвістика тексту. Стилiстичні та контекстуальні вияви лексичних і граматичних одиниць

- Іваницька Ніна
Українські автосемантичні іменники в пейзажних описах природи як параметр художньої прози та авторського мовлення 58-78
- Прокопчук Людмила
Синтаксичні експресми в повісті «Вертеп» Аркадія Любченка 79-89

Мова сучасних медіа

- Кухар Ніна
Динаміка використання засобів вербальної агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування майбутніх педагогів)..... 90-101
- Павлушенко Ольга, Гуменюк Аліна
Онімний концепт *Валерій Залужний* в українському суспільному медіадискурсі..... 110-121
- Харченко Сітлана
Евфемістичні медійні практики трансляції дипломатичних повідомлень під час російсько-української війни 2022–2025 рр..... 101-121
- Чадюк Марія
Лінгвістичний аналіз висвітлення штучного інтелекту в новинах 122-136

Проблеми діалектології та ономастики

- Ольга Жвава
Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 4..... 137-145

Перекладознавство та міжкультурна комунікація

- Гладько Світлана, Прадівлянна Людмила
Лінгвокогнітивний аспект перекладу сучасного українськомовного дискурсу (на матеріалі дитячої прози)..... 146-156
- Іщук Наталія, Гриб Анна, Шимко Анна-Марія
Соматичні ідіоми в діловій англійській мові: семантичні особливості та переклад українською 157-167

Рецензії

- Газдах Вільмош, Барань Єлизавета
Публікації на слов'янську тему в науковому журналі *Magyar Nyelvjárások* [Угорські діалекти]..... 168-174

Contents

Functional semantics of lexical units. Theory of nomination

Rubleva Raisa, Kulikova Hanna Neologisms in Aviation Terminology – the Impact of Technology and the War in Ukraine on Lexical Formation	7-20
Trobiuk Dmytro, Sokorynskyi Yurii Development of Ukrainian Military Terminology in the Context of Modern Warfare: Sources, Mechanisms of Formation, and Standardization Challenges	21-31

Cognitive and communicative-pragmatic aspects of linguistics

Kapranov Oleksandr Discourse on Climate Change by the British Museum	32-45
Kipen Volodymyr, Koval Liudmyla Strategies of Building Trust in Product Manager – Consumer Communication: a Discursive-Pragmatic Aspect.....	46-57

Text linguistics. Stylistic and contextual manifestations of lexical and grammatical units

Ivanytska Nina Ukrainian Autosemantic Nouns in Landscape Descriptions of Nature as a Parameter of Fictional Prose and Authors' Speech	58-78
Prokopchuk Liudmyla Syntactic Expressions in the Story «Vertep» by Arkady Lyubchenko	79-89

The language of modern media

Nina Kukhar Dynamics of the Use of Verbal Aggression in Social Networks (Based on the Survey of Future Teachers)	90-101
Pavlushenko Olha, Humeniuk Alina The Anonymous Concept of <i>Valeriy Zaluzhny</i> in Ukrainian Public Media Discourse.....	102-109
Kharchenko Svitlana Euphemistic Media Practices in Broadcasting Diplomatic Messages During the Russian-Ukrainian War Of 2022– 2025.....	110-121
Chadiuk Mariia Linguistic Analysis of the News Coverage of Artificial Intelligence	122-136

Issues of dialectology and onomastics

Olha Zhvava The lexical materials for the dictionary of traditional folk crafts (pottery vocabulary of Podillia dialects). Part 4	137-145
---	---------

Translation studies and intercultural communication

Gladjo Svitlana, Pradiivlianna Liudmyla Linguocognitive Aspects of Translating Contemporary Ukrainian Discourse (Based on Children's Fiction) ...	146-156
Ishchuk Nataliia, Hryb Anna, Shymko Anna-Mariia Somatic Idioms in Business English: Semantic Features and Translation into Ukrainian.....	157-167

Reviews

Gazdag Vilmos, Bárány Erzsébet Slavic-related publications in the academic journal <i>Magyar Nyelvjárások</i> [Hungarian Dialects].....	168-174
--	---------

Функційна семантика лексичних одиниць. Теорія номінації

УДК 629.73.001+811.161.2
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-01

Неологізми в авіаційній термінології – вплив технологій та війни в Україні на формування лексики

Раїса Рубльова* <http://orcid.org/0009-0008-3962-8096>

Ганна Кулікова <http://orcid.org/0009-0009-8062-828X>

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: rrublyva@gmail.com

Надійшла до редакції: 01.09.2025 • Схвалено до друку: 19.11.2025

Анотація

Стаття присвячена комплексному дослідженню неологізмів, що з'являються та активно функціонують в авіаційній термінології під впливом стрімкого технологічного розвитку та сучасних соціально-політичних подій. Актуальність дослідження зумовлена динамічним характером авіаційної галузі, де постійне впровадження новітніх матеріалів, аеродинамічних рішень, систем автоматизації, безпілотних технологій та екологічно чистих рушійних установок неминує призводить до появи нових понять і явищ, що потребують адекватного лінгвістичного оформлення. Відсутність або неточність термінології може суттєво ускладнювати комунікацію між фахівцями, гальмувати науково-технічний прогрес та створювати ризики у сфері безпеки польотів. У статті здійснено аналіз основних джерел поповнення авіаційної лексики неологізмами. Особливу увагу приділено впливу війни росії проти України на формування нових термінів у військовій авіаційній сфері. Проаналізовано низку неологізмів, що відображають нові види озброєння, назви конкретних безпілотних літальних апаратів, терміни, пов'язані з протиповітряною обороною, а також метафоричні та розмовні найменування військової техніки та дій. Проведено огляд останніх наукових публікацій та досліджень у галузі авіаційної термінології. Визначено основні напрямки досліджень, що стосуються питань стандартизації, перекладу, формування та функціонування авіаційної лексики. Неологізми є невід'ємною частиною розвитку авіаційної термінології, вони позначають технологічні інновації та соціально-політичні реалії. Наголошено на важливій ролі профільних навчальних та наукових установ, зокрема Національного авіаційного університету (НАУ) та Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС), у дослідженні та стандартизації авіаційної термінології. Стверджується, що подальші дослідження неологізмів сприятимуть покращенню комунікації між фахівцями, глибшому розумінню еволюції галузі та підвищенню рівня безпеки польотів.

Ключові слова: авіаційна термінологія, неологізми, технологічний прогрес в авіації, військова авіаційна термінологія, українська авіаційна мова, стандартизація термінології, війна в Україні (вплив на мову)

Functional Semantics of Lexical Units.

Theory of Nomination

UDC 629.73.001+811.161.2
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-01

Neologisms In Aviation Terminology – The Impact Of Technology And The War In Ukraine On Lexical Formation

Raisa Rubleva* <http://orcid.org/0009-0008-3962-8096>

Hanna Kulikova <http://orcid.org/0009-0009-8062-828X>

Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub, Kharkiv, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: rrublyva@gmail.com

Received: 01.09.2025 • Accepted: 19.11.2025

Abstract

The article is devoted to a comprehensive study of neologisms that emerge and actively function in aviation terminology under the influence of rapid technological development and current socio-political events. The relevance of the study is due to the dynamic nature of the aviation industry, where the constant introduction of the latest materials, aerodynamic solutions, automation systems, unmanned technologies and environmentally friendly propulsion systems inevitably leads to the emergence of new concepts and phenomena that require adequate linguistic design. The absence or inaccuracy of terminology can significantly complicate communication between specialists, slow down scientific and technological progress and create risks in the field of flight safety. The article analyses the main sources of replenishment of aviation vocabulary with neologisms. Particular attention is paid to the impact of Russia's war against Ukraine on the formation of new terms in the military aviation sector. A number of neologisms reflecting new types of weapons, names of specific unmanned aerial vehicles, terms related to air defence, as well as metaphorical and colloquial names of military equipment and actions are analysed. A review of the latest scientific publications and research in the field of aviation terminology is carried out. The main areas of research related to the issues of standardisation, translation, formation and functioning of aviation vocabulary are identified. Neologisms are an integral part of the development of aviation terminology, reflecting technological innovations and socio-political realities. The article emphasises the important role of specialised educational and scientific institutions, in particular the National Aviation University (NAU) and the Kharkiv National Air Force University named after Ivan Kozhedub (KNUAF), in the research and standardisation of aviation terminology.

Keywords: aviation terminology, neologisms, technological progress in aviation, military aviation terminology, Ukrainian aviation language, standardisation of terminology, war in Ukraine (impact on the language)

Постановка проблеми. Авіаційна галузь, одна з найбільш прогресивних і швидкозмінних сфер людської діяльності, перебуває в стані безперервного технологічного розвитку. Цей прогрес охоплює широкий спектр інновацій, починаючи від розроблення нових матеріалів із покращеними характеристиками міцності та легкості, закінчуючи впровадженням складних аеродинамічних конфігурацій, що підвищують ефективність польоту. До того ж стрімко розвиваються системи автоматизації, що виконують усе більше функцій управління повітряними суднами, а безпілотні технології відкривають нові горизонти застосування авіації. У контексті глобальних екологічних викликів особливої ваги набувають розробка та впровадження екологічно чистих рушійних установок, спрямованих на мінімізацію впливу авіації на навколишнє середовище. Кожне із цих технологічних досягнень неминуче супроводжується виникненням нових концепцій, принципів дії, технічних рішень та обладнання, які потребують точного та однозначного лінгвістичного оформлення. Ці нововведення зумовлюють потребу в термінах – неологізмах, здатних адекватно відобразити сутність нових явищ та забезпечити ефективну комунікацію в межах професійної спільноти.

Проблема полягає в тому, що швидкість технологічних змін в авіації часто випереджає процес усталення та стандартизації відповідної термінології. Відсутність чітких і загальноприйнятих термінів або наявність неточних, розмитих чи багатозначних визначень може призвести до серйозних ускладнень у різних аспектах авіаційної діяльності. Це може суттєво ускладнити ефективну комунікацію між інженерами-розробниками, пілотами, авіадиспетчерами, технічним персоналом та науковцями. Нечітка термінологія також гальмує процес розроблення та впровадження нових технологій, оскільки неточність у визначеннях може спричинити

непорозуміння на етапах проєктування, виробництва й експлуатації авіаційної техніки. У сфері безпеки польотів точність та однозначність термінології є критично важливими, оскільки неправильне розуміння термінів може призвести до помилок у комунікації, що матиме серйозні наслідки. З огляду на міжнародний характер авіаційної галузі, проблема узгодженості та стандартизації термінології набуває особливої актуальності для забезпечення безпеки та ефективності глобальної авіаційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження Естіваля окреслюють роль англійської мови як основної мови спілкування в авіації, що є важливим контекстом для розуміння появи нових термінів, які часто формуються саме англійською (The language of air traffic control).

Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO) у своєму документі окреслює майбутнє управління повітряним рухом та вводить нові концепції та терміни, пов'язані з автоматизацією та інтеграцією систем (Global Air Traffic Management). Федеральне авіаційне управління США (FAA) регулярно оновлює «Pilot/Controller Glossary», який відображає сучасну термінологію, що використовують пілоти та авіадиспетчери, серед них і нові терміни, що виникають у зв'язку з технологічним розвитком (Pilot/Controller Glossary).

У праці Едвардса досліджується комунікація в управлінні повітряним рухом, зокрема й аналіз професійної фразеології, що є важливим для розуміння впровадження нових технологій через мову (Communicating Safety in Air Traffic Control). Підручник Наваратнама пропонує нову термінологію, пов'язану з розвитком авіаційної техніки (Aeronautical Engineering).

В Україні дослідження авіаційної термінології є важливим напрямом лінгвістичних студій як науковців-лінгвістів, так і фахівців, що працюють у профільних навчальних закладах авіаційного спрямування.

І. Бурлакова та Л. Верхулевська досліджують наявні словники, їхню повноту, структуру та відповідність сучасним потребам галузі (Бурлакова, 2015, с.125–135). Особливу увагу приділено перспективам подальшого розвитку цієї сфери, зокрема визначено потребу створювати нові спеціалізовані лексикографічні праці, які б відображали останні технологічні досягнення та зміни в авіаційній індустрії.

Існують також наукові розвідки, присвячені вивченню процесів формування та функціонування української авіаційної терміносистеми в умовах її сучасного розвитку (Варенко, 2020, 10–17). Науковці детально розглядають основні джерела поповнення авіаційної лексики, серед яких значне місце посідають запозичення з інших мов, насамперед з англійської, що є мовою міжнародного авіаційного спілкування. Водночас автори аналізують шляхи творення власних українських термінів, що відображають специфіку вітчизняної авіаційної галузі та сприяють її національній ідентифікації.

У статті В.Рижкова (2022) зацентровано на особливостях української авіаційної термінології з лінгвістичної погляду. Детально проаналізовано багатокomпонентні термінологічні сполучення, які є характерною рисою багатьох мов. У статті визначено структурні та семантичні особливості таких сполучень і проблеми, спричинені їхнім перекладом та вживанням у професійному контексті.

Монографія Л.Халіновської (2017) присвячена комплексному дослідженню процесів формування та функціонування української авіаційної термінології. Автор розглядає історичні аспекти становлення терміносистеми, основні етапи її розвитку, а також сучасні тенденції збагачення та стандартизації. Особливу увагу приділено впливу науково-технічного прогресу на термінологічні зміни в галузі.

У праці І.Асмукович (2013) розглянуто питання, пов'язані з укладанням англо-

українського глосарію авіаційної термінології, обґрунтовано актуальність його створення для забезпечення ефективної комунікації між фахівцями різних мовних середовищ, окреслено принципи його укладання, структура та особливості добору термінологічних одиниць.

Ці дослідження свідчать про активну роботу українських лінгвістів та фахівців авіаційної галузі щодо вивчення, систематизації та вдосконалення української авіаційної термінології, що є важливим для розвитку як наукової, так і практичної діяльності в цій стратегічно важливій сфері.

Мета статті – виявлення, систематизація та аналіз неологізмів, що з'явилися в авіаційній термінології за останні десятиріччя, з'ясувати джерела їхнього виникнення, розкрити сучасних тенденції розвитку авіаційної лексики та, зокрема, дослідити нові неологізми, що виникли у зв'язку з війною в Україні. Для досягнення мети виокремлено такі **завдання** дослідження: схарактеризувати основні чинники появи неологізмів в авіаційній термінології (технологічні інновації, військовий конфлікт); виявити та класифікувати авіаційні неологізми, що з'явилися або набули нового значення в умовах повномасштабної війни в Україні; визначити структурні, семантичні та стилістичні особливості неологізмів; визначити роль провідних українських авіаційних освітніх та наукових закладів у вивченні, систематизації та стандартизації авіаційної термінології; підсумувати значення дослідження неологізмів для адаптації навчальних програм та підвищення обороноздатності країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Авіаційна галузь, одна з найбільш передових і швидкозмінних сфер людської діяльності, перебуває у стані безперервного технологічного розвитку. Цей прогрес охоплює широкий спектр інновацій, починаючи від розроблення нових матеріалів з покращеними характеристиками міцності та легкості, закінчуючи впровадженням складних аеродинамічних конфігурацій, що

підвищують ефективність польоту. Крім того, стрімко розвиваються системи автоматизації, що виконують усе більше функцій управління повітряними суднами, а безпілотні технології відкривають нові горизонти застосування авіації. У контексті глобальних екологічних викликів особливої ваги набуває розроблення та впровадження екологічно чистих рушійних установок, спрямованих на мінімізацію впливу авіації на навколишнє середовище.

Важливу роль у дослідженні, впровадженні та уніфікації авіаційної термінології, що базується на чинних державних стандартах, відіграють профільні навчальні та наукові установи. Національний авіаційний університет (НАУ), що готує фахівців для цивільної авіації, та Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС), який готує фахівців для військової авіації, є провідними в цій діяльності. Ці університети забезпечують відповідність навчальних програм національним державним стандартам у сфері авіаційної термінології (Авіаційна метеорологія, 2001; Асмукович, 2013). Їхня робота є важливою для підготовки висококваліфікованих авіаційних фахівців, здатних ефективно оперувати стандартизованою фаховою лексикою та забезпечувати безпеку й ефективність авіаційної діяльності в Україні.

Нечітка термінологія стає значною перешкодою для проведення наукових досліджень, оскільки ускладнює обмін інформацією, порівняння результатів та спільне розуміння ключових концепцій. Це також гальмує процес розроблення та впровадження нових технологій, оскільки неточність у визначеннях може призводити до непорозумінь на етапах проектування, виробництва та експлуатації авіаційної техніки.

До того ж у сфері безпеки польотів точність та однозначність термінології є критично важливою. Неправильне розуміння термінів може призвести до помилок у комунікації між екіпажем повітряного судна та службами

управління повітряним рухом, що, своєю чергою, може мати серйозні наслідки. З огляду на міжнародний характер авіаційної галузі, проблема узгодженості та стандартизації термінології набуває особливої актуальності для забезпечення та ефективності глобальної авіаційної діяльності.

Отож усебічне та глибоке дослідження неологізмів, що постійно виникають в авіаційній термінології, є не лише лінгвістичним завданням, а нагальною потребою для забезпечення ефективного розвитку галузі, сприяння науковому прогресу, оптимізації процесів розроблення та впровадження новітніх технологій, а головне – для підтримання високого рівня безпеки польотів. Актуальність цього дослідження зумовлена динамічним характером авіації та постійно зростаючою складністю технологій, що вимагає адекватного та своєчасного лінгвістичного осмислення, у чому вагомий внесок роблять профільні українські навчальні та наукові заклади, зокрема НАУ та ХНУПС.

Історичний контекст появи неологізмів в авіації є відображенням еволюції літакобудування, аеронавігації та організації повітряного руху. Кожен значний технологічний стрибок супроводжувався не лише якісними змінами в конструкції літальних апаратів та принципах польоту, але й потребою вербалізації цих нововведень.

1900–1930-ті роки – це ера перших літальних конструкцій. У цей період розвитку авіації важливими були терміни, що описували базові елементи літаків, такі як «моноплан» – літак з одним крилом, панівна конструкція початку 20-го століття, що забезпечувала кращу аеродинаміку порівняно з біпланами; «біплан» – літак з двома крилами, розташованими одне над одним, поширений в перші роки авіації завдяки їхній міцності та здатності створювати велику підйомну силу на малих швидкостях; «фюзеляж» – корпус літака, у якому розміщуються екіпаж, пасажери та/або вантаж, забезпечує структурну

цілісність літака та з'єднує між собою інші його компоненти; «аеродинамічний профіль» – форма поперечного перерізу крила, що створює підйомну силу при русі літака в повітрі, оптимізація профілю є критичною для ефективності польоту; «елерон» – рухома поверхня на задній кромці крила для управління креном; «руль висоти» – рухома поверхня на хвості літака для управління тангажем; «кіль» – вертикальна площина на хвості для курсової стійкості та кріплення руля напряду; «лонжерон» – основний поздовжній елемент силової структури крила; «нервюра» – поперечний елемент каркаса крила, що забезпечує його форму; «підкіс» – елемент конструкції, що підтримує крило.

Також формувалася термінологія, пов'язана з льотними процесами: «зліт» – процес розгону та відриву літака від землі; «посадка» – процес зниження та приземлення; «крейсерська швидкість» – швидкість сталого польоту на заданій висоті; «висота польоту» – вертикальна відстань між літаком та поверхнею землі; «турбулентність» – хаотичні зміни повітряних потоків, що викликають тряску літака.

1940–1960-ті роки. Реактивна революція та підкорення швидкості. Поява реактивних двигунів кардинально змінила авіацію, породивши цілий пласт нових термінів. У цей період відбулася реактивна революція, яка докорінно змінила авіацію та призвела до появи великої кількості нових термінів. Ось деякі з них: «турбореактивний двигун» – тип авіаційного двигуна, у якому тяга створюється реакцією від струменя розпечених газів, що витікають з сопла; «турбогвинтовий двигун» – гібридний тип двигуна, у якому турбореактивний двигун використовується для обертання повітряного гвинта; «форсажна камера» – пристрій, що встановлюють позаду турбореактивного двигуна, він призначений для збільшення тяги шляхом спалювання додаткового палива у вихідному струмені газів; «компресор» – пристрій для стиснення повітря, що надходить у двигун, що

підвищує його ефективність; «турбіна» – пристрій, що перетворює енергію потоку гарячих газів на механічну роботу, яка використовується для обертання компресора та інших агрегатів двигуна.

З досягненням надзвукових швидкостей з'явилися такі терміни: «звуковий бар'єр» – умовна межа швидкості, при наближенні до якої різко зростає аеродинамічний опір літака; «надзвукова швидкість» – швидкість, що перевищує швидкість звуку в даному середовищі; «число Маха» – відношення швидкості потоку до місцевої швидкості звуку; «гіперзвук» – швидкість, що значно перевищує швидкість звуку (зазвичай понад 5 Махів).

Розвиток радіолокації та навігаційних систем спричинив появу термінів: «радар» – система виявлення та визначення відстані до об'єктів за допомогою випромінювання та приймання радіохвиль; «сонавігація» – система навігації, що використовує звукові сигнали; «радіокомпас» – навігаційний прилад для визначення напрямку на радіопередавач; «гірокомпас» – навігаційний прилад, що вказує напрямок географічного полюса; «автопілот» – система автоматичного управління літаком.

У галузі матеріалознавства з'явилися терміни, що описують нові сплави та матеріали, здатні витримувати високі температури та навантаження, такі як «титанові сплави» і «жароміцні сплави».

1970–1990-ті роки – це ера електроніки та автоматизації. Упровадження мікроелектроніки та комп'ютерних технологій зумовило появу складних авіаційних систем, що потребували нових термінів. «Авіоніка» (поєднання «авіація» та «електроніка») стала узагальнювальним терміном для бортового радіоелектронного обладнання – комплекс бортового радіоелектронного обладнання літака, включаючи системи зв'язку, навігації, відображення інформації, управління та інші електронні системи. Системи «Fly-by-wire» (електродистанційне управління) та «FBW»

стали позначати заміну механічних зв'язків на електричні сигнали для керування літаком – система керування літаком, де механічні зв'язки між органами управління (штурвалом, педалями) та рульовими поверхнями замінені електричними сигналами.

З'явилися терміни, пов'язані з цифровою обробкою сигналів («Electronic Flight Instrument System» – EFIS) – система відображення польотної інформації на електронних дисплеях замість традиційних електромеханічних приладів. EFIS забезпечує більш зручне та наочне представлення даних, а також можливість відображення додаткової інформації, такої як метеорологічні дані та карти місцевості.

Система навігації («Global Positioning System» – GPS) – глобальна система позиціонування, що дозволяє визначати місцезнаходження літака з високою точністю за допомогою супутникових сигналів. GPS зробила революцію в навігації, забезпечивши можливість польотів за складними маршрутами та в умовах обмеженої видимості.

«Flight Management System» (FMS) – система управління польотом, що автоматизує планування, навігацію та управління польотом за заданим маршрутом. FMS дозволяє оптимізувати траєкторію польоту, знизити витрату палива та зменшити навантаження на екіпаж.

2000–2020-ті роки. Безпілотники, електрифікація та цифрова трансформація. У цей період спостережено значний прогрес у розвитку безпілотних авіаційних систем (БАС) та посилення уваги до екологічно чистих технологій. З'явилися нові терміни, що відображають ці тенденції: «БПЛА» (безпілотний літальний апарат), «дрон», «мультикоптер», «UAV» (Unmanned Aerial Vehicle), «UAS» (Unmanned Aircraft System) – терміни, що використовуються для позначення літальних апаратів, які не мають на борту пілота. Їх використовують для різних цілей, навіть для

аерофотозйомки, доставлення вантажів, моніторингу та розвідки.

«Ройові технології» (swarm technology) – концепція управління групою БПЛА, які діють як єдине ціле, координуючи свої дії для виконання складних завдань. «Міська повітряна мобільність» (UAM) – нова концепція транспортної системи, яка передбачає використання повітряних суден для переміщення людей та вантажів у межах міст. Це охоплює розроблення нових типів літальних апаратів, таких як eVTOL, а також створення відповідної інфраструктури, наприклад, вертипортів. «eVTOL» (електричний вертикальний зліт і посадка) – тип повітряного судна, що використовує електричні двигуни для вертикального зльоту та посадки. eVTOL вважають перспективним рішенням для міської повітряної мобільності, оскільки такі повітряні судна не створюють шуму та викидів, а також не потребують великих злітно-посадкових смуг.

«Air taxi» (аеротаксі) – невелике повітряне судно, призначене для перевезення пасажирів на короткі відстані в межах міста. «Vertiport» (вертипорт) – аеродром або майданчик для зльоту та посадки повітряних суден з вертикальним зльотом та посадкою, таких як eVTOL та гелікоптери.

«Електричний літак», «водневе паливо», «гібридна силова установка», «стале авіаційне паливо» (SAF) – терміни, що використовуються для позначення екологічно чистих технологій, які можуть допомогти зменшити вплив авіації на навколишнє середовище. Електричні літаки використовують електричні двигуни, водень може використовуватися як паливо, гібридні силові установки поєднують різні джерела енергії, а стале авіаційне паливо виробляється з відновлюваних джерел.

«Big data» (великі дані), «machine learning» (машинне навчання), «digital twin» (цифровий двійник) – терміни, пов'язані з цифровою трансформацією авіації. Великі дані використовують для аналізу великих обсягів

інформації, машинне навчання дозволяє комп'ютерам навчатися на даних, а цифрові двійники використовуються для створення віртуальних моделей літаків та авіаційних процесів.

Війна Росії проти України, розпочата у 2014 році та особливо інтенсифікована у 2022 році, також спричинила появу нових термінів в авіаційній термінології, переважно у військовому контексті. Ці неологізми відображають нові типи озброєння, тактику ведення бойових дій та технології протидії. Розглянемо лінгвістичні характеристики ключових неологізмів, що увійшли в українську авіаційну термінологію та загальноновживану мову, особливо під впливом останніх технологічних розробок та військової агресії.

«Шахед» (Shahed): цей неологізм є прямим запозиченням з перської мови, що означає «мученик». В українську мову він увійшов для позначення іранських безпілотних літальних апаратів-камікадзе, які активно використовують російські війська для атак на українську інфраструктуру. Семантично термін швидко спеціалізувався, перейшовши від широкого релігійно-філософського значення до конкретного типу озброєння. Фонетична адаптація слова в українській мові відбулася природно, без значних змін. Стилiстично «Шахед» функціонує як термін-номінація конкретного типу БПЛА у військово-технічній та офіційній публіцистиці, водночас набуваючи конотації загрози та руйнування в загальноновживаній мові українців. Його швидке поширення зумовлене новизною явища та необхідністю швидкої ідентифікації нової загрози.

«Ланцет» (Lancet) – це запозичення з латинської мови (через європейські) або семантичне калькування слова «ланцет» (ріжучий хірургічний інструмент) для позначення російського баражуючого боеприпасу. Використання цієї назви є метафоричним перенесенням ознаки

інструмента «точний, гострий» на зброю, що вражає цілі з високою точністю. Стилiстично це є власною назвою, що функціонує як термін-ідентифікатор конкретної системи озброєння.

«Герань-2» – це реекспорт російської внутрішньої назви БПЛА «Shahed-136». Її вживання в українському інформаційному просторі відображає гібридний характер інформаційної війни та потребу ідентифікації ворожого озброєння. Семантично «Герань» є евфемістичною назвою, що маскує істинне походження та загрозу «Шахеда», намагаючись надати йому «невинного» ботанічного забарвлення. Це є прикладом лексико-семантичного маніпулювання у військово-інформаційному дискурсі.

«Байрактар» – цей неологізм є запозиченням-епонімом – назва турецького ударно-розвідувального безпілотного літального апарату Bayraktar TB2, що походить від прізвища засновника компанії (Bayraktar). В українській мові він швидко набув статусу символу спротиву та ефективної оборони. Семантично відбулося розширення значення – від конкретного типу БПЛА до узагальненого символу високотехнологічної української зброї та національного духу. Стилiстично цей термін функціонує як офіційна назва, але водночас має сильну позитивну конотацію та навіть фольклорний вимір, що відображено в народній творчості та піснях.

«Авіаційний тероризм» – це складний термін, утворений поєднанням лексем «авіаційний» та «тероризм». Його поява й активне використання в українському офіційному та медійному дискурсі відображає оцінний і кваліфікаційний характер дії. Лексема увиразнює цілеспрямований злочинний характер російських авіаційних ударів по цивільній інфраструктурі та мирному населенню, надаючи їм міжнародно-правового забарвлення.

«Пташки» – це метафоричне перенесення та розмовний неологізм, що функціонує як евфемізм або зменшувально-пестливе

позначення безпілотних літальних апаратів (дронів) серед військових та волонтерів. Семантично воно оприявнює легкість, маневреність та відносну безшумність БПЛА, створюючи ілюзію нешкідливості. Стилiстично цей термін є неформальним, емоційно забарвленим, що відображає персоніфікацію техніки та адаптацію фахової лексики до повсякденного мовлення в умовах війни.

«Приземлити» (у значенні *збити ворожий літак/гелікоптер/дрон*) – це приклад семантичної спеціалізації дієслова. Його первісне значення «опуститися на землю» (про літальний апарат) набуло нового, переносного значення у військовому контексті – «успішно знищити ворожу повітряну ціль». Стилiстично це дієслово часто використовують у публіцистиці та розмовному мовленні військових, демонструючи проникнення військової лексики у ширші верстви суспільства.

«Авіаційна коаліція» – це складний термін, утворений поєднанням прикметника «авіаційна» та іменника «коаліція». Він виник на міжнародному рівні для позначення об'єднання країн, які надають Україні військову авіаційну допомогу (літаки, гелікоптери, запчастини, навчання пілотів). Семантично термін відображає новий формат військово-політичної співпраці. Функціонально він є офіційним терміном у міжнародних відносинах та публіцистиці, що характеризує специфічний тип міждержавного об'єднання, сфокусованого на повітряній сфері.

«Дрон-камікадзе» – це складний термін, утворений поєднанням запозичення «дрон» (від англ. *drone*) та запозичення «камікадзе» (від яп. *kamikaze*). Він чітко позначає функціональне призначення безпілотних літальних апаратів, що використовуються для завдання ударів шляхом самознищення. Структурно є складноскороченим утворенням з гіпотаксичним зв'язком (камікадзе який? дрон). Семантично він є більш узагальненим, ніж «Шахед», і охоплює широкий спектр аналогічних пристроїв, що

функціонують за принципом «одноразового використання». Функційно це спеціалізований термін, що швидко увійшов у загальноновживаний та медійний дискурс, номінуючи новий тип військової загрози.

«Мавік» (*Mavic*) – це епонімний неологізм, що походить від торгової марки популярної серії цивільних дронів компанії DJI. Він швидко перетворився на загальну назву (деепонімізація) для невеликих розвідувальних та коригувальних БПЛА, які активно використовують і військові, і волонтери. Семантично це розширення значення демонструє домінування певного бренду на ринку та його асоціацію з усім класом подібних пристроїв. Стилiстично «Мавік» функціонує як розмовне та побутове позначення, широко вживане в повсякденному спілкуванні військових та цивільних.

«Крила перемоги» – цей фразеологічний неологізм, або стійке словосполучення, з яскраво вираженою метафоричною природою позначає різновид військової авіації що може сприяти перемозі України. Семантично цей вислів об'єднує фізичний об'єкт («крила» – як частина літака) з абстрактним поняттям («перемога»), створюючи потужний символічний образ. Стилiстично воно має піднесений, патріотичний тон й активно функціонує в публіцистиці, офіційних промовах та патріотичних матеріалах.

Ці неологізми відображають специфічні аспекти військових дій та нові загрози, що виникли в повітряному просторі внаслідок російської агресії проти України. Їх дослідження є важливим для розуміння сучасного військового конфлікту та розвитку військової термінології.

Авіаційні неологізми, попри вузькоспеціалізований характер галузі, можуть мати значний вплив на загальну мову, збагачуючи її новими словами, виразами та семантичними відтінками. Цей вплив, зумовлений їхньою влучністю та актуальністю, особливо помітний у кількох аспектах.

Метафоричне використання та розширення значень. Деякі авіаційні неологізми, завдяки

своїй здатності точно і лаконічно передавати нові поняття, активно використовують як метафори в різних сферах життя, оскільки вони надають мовленню образності й емоційного забарвлення. Вони стають своєрідними «будівельними блоками» для створення яскравих та влучних метафор, що описують широкий спектр людських переживань, ситуацій і явищ. Крім того, під впливом їхнього поширення у фаховій сфері окремі слова можуть розширювати свої значення, виходячи за межі вузькопрофесійного застосування.

Яскравим прикладом проникнення нових авіаційних термінів у загальнонавчальну мову, особливо в контексті сучасних подій, є такі лексичні одиниці:

«Аеророзвідка» – цей складний неологізм утворений шляхом поєднання префікса «аеро-» (від грец. *aer* – повітря) з іменником «розвідка». Його активне поширення в українській мові зумовлене масовим використанням безпілотних літальних апаратів для розвідувальних цілей. Семантично «аеророзвідка» чітко розмежовує цей вид розвідки від інших (наземної, морської). Функціонально він є терміном, що широко вживається як у фаховому, так і в публіцистичному та загальнонавчальному контексті, що відображає зростання ролі повітряної розвідки.

«Ройова атака» – це складний термін-неологізм, що відображає нову тактику використання великої кількості безпілотних літальних апаратів, які діють скоординовано як єдиний «рій». Структурно це поєднання прикметника «ройова» (від «рій») та іменника «атака». Семантично він акцентує на масовість, синхронність та потенційно переважну чисельність застосування БПЛА, що створює нові виклики для систем протиповітряної оборони. Функціонально це військовий термін, що активно використовують у фаховій літературі, аналітичних матеріалах та новинах, відображаючи інновації у веденні війни.

«Небо закрили» / «Небо наше» – ці фразеологічні неологізми виникли під час повномасштабного вторгнення росії в Україну і відображають бажання мати повний контроль над повітряним простором та убезпечити його від ворожих літальних апаратів. Семантично «небо закрили» виражає ідею абсолютної безпеки та недосяжності повітряного простору для ворога, а «небо наше» – почуття власності та переваги. Стилістично це розмовні, емоційно забарвлені вислови, що стали частиною щоденного лексикону українців, символізуючи прагнення до безпеки та перемоги.

«Знищити повітряну ціль» – хоча «знищити» та «ціль» не є неологізмами, їхнє поєднання з акцентом на «повітряну» у військовому контексті набуло особливої актуальності та частотності, відображаючи нові реалії повітряних боїв.

«Повітряна тривога» – хоча цей термін існував і раніше, його безпрецедентна частотність та зміна семантичної інтенсивності під час повномасштабної війни в Україні зробила його фактично «новим» за рівнем ужитку та емоційним навантаженням для всього населення. Семантично він тепер несе в собі глибокі конотації небезпеки, невизначеності та потреби в негайних захисних діях. Функційно це офіційний сигнал оповіщення, що став повсякденним елементом життя.

«Електронна війна (РЕБ/РЕР)» – хоча абревіатури РЕБ (радіоелектронна боротьба) та РЕР (радіоелектронна розвідка) існують давно, їхнє активне використання та обговорення в публічному просторі в контексті протидії дронам, ракетам та іншим засобам повітряного нападу зробило їх термінами, які фактично стали неологізмами для широкого загалу. Це приклад активізації термінології. Семантично вони тепер асоціюються з високотехнологічною боротьбою за панування в ефірі. Функціонально це військові терміни, що відображають один із ключових напрямків сучасної війни, особливо у взаємодії з авіацією.

Ці приклади ілюструють, як саме неологізми, що виникають у вузькоспеціалізованій авіаційній сфері (особливо в умовах швидких змін, як-от війна та технологічний прогрес), здатні збагачувати мовний запас та розширювати семантичні горизонти загальноновживаної мови.

Деякі слова під впливом авіаційної термінології розширюють свої значення, виходячи за межі вузької професійної сфери та набуваючи нових конотацій і застосувань у загальноновживаній мові. Цей процес збагачує семантичний потенціал слова, роблячи його більш гнучким, універсальним та придатним для опису різноманітних ситуацій і явищ. Наприклад: «Траєкторія» – спочатку використовувалося для опису шляху польоту літака, але тепер може описувати напрям розвитку будь-якого процесу, явища чи навіть життєвий шлях людини.

«Ешелон» – термін, що позначає висоту польоту, використовують також для позначення ієрархічних рівнів у різних організаціях або соціальних структурах. Розширення значень збагачує семантичний потенціал слова, роблячи його більш універсальним та придатним для опису різноманітних ситуацій.

Авіаційні терміни стають основою для утворення нових слів у загальній мові, поповнюючи словниковий запас та відображаючи поширення авіації в сучасному світі. Наприклад, від терміна «авіація» утворено:

«Авіаційний» – прикметник, що описує все, що пов'язано з авіацією.

«Авіатор» – іменник, що позначає людину, пов'язану з авіацією (пілот, авіаконструктор).

«Авіакомпанія» – компанія, що займається авіаперевезеннями.

«Авіабаза», «авіалайнер», «авіапошта» – складні слова, що позначають об'єкти та послуги, пов'язані з авіацією.

Утворення нових слів свідчить про глибоке проникнення авіаційної термінології в мовну систему та її вплив на формування нових лексичних одиниць.

Неологізми, що зароджуються в авіаційній термінології та характеризуються чіткістю й лаконічністю, часто впливають на стиль мовлення в інших сферах, сприяючи його формалізації та інформативності. Вони не лише поповнюють словниковий запас, а й спонукають до нових метафор та розширень значень уже відомих слів.

Наприклад, у контексті останніх подій нові слова знаходять своє місце в повсякденному дискурсі:

«Бавовна» – цей неологізм є прикладом евфемістичного перенесення та інтернет-мему, що став широко вживаним для опису вибухів на тимчасово окупованих територіях України, особливо на військових об'єктах агресора, зокрема авіабазах. Його походження пов'язане з російською офіційною термінологією «хлопок» (бавовна) для позначення вибухів, що українці іронічно адаптували. Семантично «бавовна» має яскраво виражену іронічну та саркастичну конотацію, створюючи ефект «демілітаризації» ворожих об'єктів. Стилистично це розмовний, сленговий термін, що активно використовують у медіа та в повсякденному житті.

«Рашисти» – хоча цей термін не є суто авіаційним, його часто використовують у контексті авіаційних атак, здійснених російськими військовими. Він є зневажливим позначенням російських окупантів, утвореним від слова «росія» (russia) та ідеологічного терміна «рашизм». У цьому контексті він увиразнює агресивну та терористичну природу російських авіаударів.

Отож розширення словникового запасу, метафоризація та трансформація значень слів свідчать про помітний унесок неологізмів авіаційної галузі у розвиток мови, її збагачення й урізноманітнення.

У контексті стрімкого розвитку авіаційної галузі та постійного виникнення нових технологій, обладнання та принципів їхньої дії, особливої актуальності набуває питання вивчення та систематизації авіаційної

термінології. Недостатня увага до цього аспекту може мати далекосяжні наслідки, починаючи від ускладнення комунікації між фахівцями різних профілів і закінчуючи ризиками у сфері безпеки польотів. Саме тому фундаментальне розуміння термінологічних процесів, аналіз новоутворень та їхнє своєчасне опрацювання є критично важливим для забезпечення ефективного функціонування всієї авіаційної екосистеми.

Одним із ключових центрів підготовки висококваліфікованих фахівців для Повітряних сил Збройних сил України та проведення профільних наукових досліджень, зокрема у сфері нової військово-авіаційної термінології, є ХНУПС. Цей провідний військовий навчальний заклад відіграє визначальну роль у формуванні майбутнього покоління авіаторів, інженерів та науковців, здатних ефективно опановувати новітні технології й забезпечувати обороноздатність країни в повітряній сфері.

У рамках освітнього процесу в ХНУПС особливу увагу приділяють глибокому вивченню фахової термінології, що передбачає й оперативне реагування на виникнення неологізмів. Курсанти та слухачі університету отримують ґрунтовні знання з усіх аспектів авіаційної науки та техніки, що охоплює не лише розуміння принципів дії складних систем і агрегатів, але й вільне володіння відповідним термінологічним апаратом. Викладачі університету, а це висококваліфіковані науковці та фахівці-практики, постійно працюють над оновленням навчальних програм з урахуванням останніх досягнень авіаційної галузі та змін у термінології, активно інтегруючи нові терміни та їхні контексти використання.

Саме тому особливо важливим є внесок ХНУПС у вивчення термінологічних новоутворень, що виникли через військову агресію росії проти України. Університет є однією з провідних установ, що проводить аналіз та адаптацію навчальних програм до потреб використання нових типів озброєння та тактик

ведення бойових дій, що природно відображено в термінології.

Аналіз термінів, пов'язаних з новими видами озброєння, тактикою ведення бойових дій та засобами протидії, дозволяє не лише фіксувати зміни у військовій авіаційній лексиці, але й сприяє кращому розумінню сучасного військового конфлікту та адаптації навчальних програм для підготовки військових фахівців до нових реалій.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, неологізми є органічною складовою еволюції авіаційної термінології, що безпосередньо віддзеркалює як стрімкий технологічний прогрес, так і значущі соціально-політичні події. Аналіз сучасних тенденцій чітко вказує на те, що ключовими рушіями появи нових термінів виступають досягнення в галузі матеріалознавства, інновації в аеродинаміці, зростаюча автоматизація льотних процесів, бурхливий розвиток безпілотних технологій та активне впровадження екологічно чистих енергетичних систем. Варто особливо наголосити на тому, що війна в Україні стала ще одним потужним каталізатором виникнення нових лексичних одиниць у військовій авіаційній сфері, відображаючи специфіку бойових дій та нові види озброєння.

У цьому контексті Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС) виступає не лише як освітній центр, але і як важливий науковий осередок, що робить значний внесок у розвиток авіаційної науки та практики в Україні. Активна робота університету у сфері вивчення та систематизації авіаційних неологізмів та загальної термінології є запорукою якісної підготовки фахівців, ефективної комунікації в галузі та, зрештою, підвищення обороноздатності країни в повітряному просторі. Саме завдяки дослідженням науковців ХНУПС у співпраці з іншими профільними установами забезпечено лінгвістичну точність та однозначність в авіаційній діяльності України.

Література

- Авіаційна техніка. Умови польотів літальних апаратів. Терміни та визначення. ДСТУ 3590-97.* [Чинний від 1998-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України 1998, 18 с. (Національний стандарт України).
- Авіаційна метеорологія. Терміни та визначення основних понять. ДСТУ 4091-2001.* [Чинний від 2003-01-01]. Київ : Держспоживстандарт України 2003. 22с. (Національний стандарт України).
- Асмукович, І. В. (2013). Структурно-синтаксичні особливості авіаційної фахової мови (на матеріалі радіообміну англійською мовою). *Мовні і концептуальні картини світу* : [збірник наукових праць], вип. 43, ч. 1. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", с. 44-50.
- Бурлакова, І. В., Верхулевська, Л. Ф., Дячук, Т. М. (2015). Стан і перспективи розвитку сучасної української авіаційної термінології. *Термінологічний вісник*, вип. 3(1), с. 125-135.
- Варенко, В., Добровольська, Л. (2020). Проблеми та особливості класифікації авіаційних термінів української мови. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, №41, Київ, с. 10-17.
- Лексичні та граматичні трансформації як засіб досягнення еквівалентності в перекладі з англійської мови українською (на матеріалі авіаційної науково-технічної літератури).* URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/274113cb-c564-475b-b2a6-b8b0ae7b5edf/download>. (20.08.2025).
- Рижкова, В., Шеїн, І. (2022). Українська авіаційна термінологія: проблеми машинного. *Актуальні питання гуманітарних наук*, вип 54, том 2, с. 167-174.
- Халіновська, Л. А. (2017). *Українська авіаційна термінологія: формування і функціонування*: монографія. Київ : КММ, 240 с. (Серія «Студії з українського мовознавства»).
- Aeronautical Engineering: A Practical Approach.* URL: <https://www.springer.com/series/8613> (20.08.2025).
- Communicating Safety in Air Traffic Control: Culture, Gender and Professional Phraseology.* URL: <http://eprints.nottingham.ac.uk/28623/1/594392.pdf>. (20.08.2025).
- Doc 9854: Global Air Traffic Management (ATM) Operational Concept.* URL: https://www.icao.int/Meetings/anconf12/Document%20Archive/9854_cons_en%5B1%5D.pdf (20.08.2025).
- Pilot/Controller Glossary.* URL: https://www.faa.gov/air_traffic/publications/atpubs/pcg_html/ (20.08.2025).
- The language of air traffic control: English as a lingua franca in international aviation.* URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781138351271> (20.08.2025).

References

- Aeronautical Engineering: A Practical Approach.* URL: <https://www.springer.com/series/8613> (20.08.2025) (in English).
- Asmukovych, I. V. (2013). Strukturno-syntaksychni osoblyvosti aviatsiinoi fakhovoi movy (na materialy radioobminu anhliiskoiu movoiu) [Structural and syntactic features of aviation technical language (based on radio exchange in English)]. *Linguistic and conceptual pictures of the world*, vyp. 43, ch. 1. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet", s. 44-50. (in Ukrainian).
- Aviatsiina meteorolohiia. Terminy ta vyznachennia osnovnykh poniat. DSTU 4091-2001 Aviation meteorology. Terms and definitions of basic concepts. DSTU 4091-2001.* [Chynnyi vid 2003-01-01]. Kyiv : Derzhspozhyvstandart Ukrainy 2003. 22s. (Natsionalnyi standart Ukrainy) (in Ukrainian).

- Aviatsiina tekhnika. Umovy polotiv litalnykh aparativ. Terminy ta vyznachennia. DSTU 3590-97. [Aviation technology. Flight conditions of aircraft. Terms and definitions. DSTU 3590-97]. [Chynnyi vid 1998-07-01]. Kyiv : Derzhspozhyvstandart Ukrainy 1998. 18 s. (Natsionalnyi standart Ukrainy) (in Ukrainian).*
- Burlakova, I. V., Verkhulevska, L. F., Diachuk, T. M. (2015). Stan i perspektyvy rozvytku suchasnoi ukrainskoi aviatsiinoi terminolohii [The state and prospects for the development of modern Ukrainian aviation terminology]. *Terminological Bulletin*, vyp. 3(1), s. 125-135. (in Ukrainian).
- Communicating Safety in Air Traffic Control: Culture, Gender and Professional Phraseology*. URL: <http://eprints.nottingham.ac.uk/28623/1/594392.pdf>. (20.08.2025) (in English).
- Doc 9854: Global Air Traffic Management (ATM) Operational Concept. URL: https://www.icao.int/Meetings/anconf12/Document%20Archive/9854_cons_en%5B1%5D.pdf (20.08.2025) (in English).
- Khalinivska, L. A. (2017). *Ukrainska aviatsiina terminolohiia: formuvannia i funktsionuvannia: monohrafiia [Ukrainian aviation terminology: formation and functioning: monograph]*. Kyiv : KMM, 240 s. (Seriia «Studii z ukrainskoho movoznavstva») (in Ukrainian).
- Leksychni ta hramatychni transformatsii yak zasib dosiahnennia ekvivalentnosti v perekladi z anhliiskoi movy ukrainskoiu (na materialy aviatsiinoi naukovo-tekhnichnoi literatury) [Lexical and grammatical transformations as a means of achieving equivalence in translation from English into Ukrainian (based on aviation scientific and technical literature)]*. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/274113cb-c564-475b-b2a6-b8b0ae7b5edf/download>. (20.08.2025). (in Ukrainian).
- Pilot/Controller Glossary. URL: https://www.faa.gov/air_traffic/publications/atpubs/pcg_html/ (20.08.2025) (in English).
- Ryzhkova, V., Shein, I. (2022). Ukrainska aviatsiina terminolohiia: problemy mashynnoho [Ukrainian aviation terminology: machine translation problems]. *Current issues in the humanities*, vyp 54, tom 2, s. 167-174. (in Ukrainian).
- The language of air traffic control: English as a lingua franca in international aviation*. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781138351271> (20.08.2025) (in English).
- Varenko, V., Dobrovolska, L. (2020). Problemy ta osoblyvosti klasyfikatsii aviatsiinykh terminiv ukrainskoi movy [Problems and features of the classification of aviation terms in the Ukrainian language]. *Humanities education in technical higher educational institutions*. №41, Kyiv, s. 10-17. (in Ukrainian).

Автори

Раїса Рубльова, старший викладач кафедри філософії
e-mail: rrublyva@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0008-3962-8096>

Ганна Кулікова, викладач кафедри філософії
e-mail: annakulikova490@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0009-8062-828X>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Raisa Rubleva, Senior Lecturer, Department of Philosophy
e-mail: rrublyva@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0008-3962-8096>

Hanna Kulikova, Lecturer, Department of Philosophy
e-mail: annakulikova490@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0009-8062-828X>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

УДК 81'373.45:355
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-02

Розвиток української військової термінології в умовах сучасної війни: джерела, механізми творення та виклики стандартизації

Дмитро Тробюк* <https://orcid.org/0000-0003-4814-5981>

Юрій Сокоринський <https://orcid.org/0000-0002-8907-9880>

Національна академія Служби безпеки України, м. Київ, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: dtiment@icloud.com

Надійшла до редакції: 01.10.2025 • Схвалено до друку: 01.12.2025

Анотація

Сучасна лінгвістика приділяє значну увагу дослідженню національної специфіки функціонування спеціалізованих термінологічних систем, серед яких військова термінологія посідає особливе місце як ключовий елемент професійної комунікації, історичної пам'яті та стратегічної культури. Пропоноване дослідження спрямоване на поглиблене вивчення мовних і перекладацьких механізмів формування й функціонування української військової термінології в умовах збройної агресії та євроатлантичної інтеграції. Основну увагу зосереджено на виявленні структурно-семантичних особливостей, джерел поповнення, шляхів уніфікації та проблем перекладу військових понять, що мають визначальне значення для забезпечення точності нормативних документів, оперативної взаємодії та міжнародної сумісності. Дослідження здійснено крізь призму корпусного аналізу, термінологічного моделювання та історико-діахронного підходу, що дозволяє простежити еволюцію лексики від козацької доби й періоду русифікації до етапу пострадянської українізації та впровадження стандартів НАТО. Особливу увагу приділено проблемам полісемії, інтенсивних англомовних запозичень, варіативності перекладу та когнітивно-культурних бар'єрів, які впливають на сприйняття і тлумачення термінів у професійному та публічному дискурсі. Проаналізовано відмінності між офіційними документами, міжвідомчими нормами та медійним ужитком, що призводять до семантичної фрагментації й ускладнюють міжвідомчу комунікацію. У статті запропоновано модель гармонізації військової термінології з міжнародними стандартами, яка охоплює створення міжвідомчої електронної термінологічної платформи з багатомовними відповідниками та маркуванням рівня нормативності, впровадження методичних рекомендацій для перекладачів, журналістів і офіцерів зі стратегічних комунікацій, а також регулярний корпусний моніторинг для відстеження і стандартизації нових термінів. Отримані результати дають змогу ідентифікувати чинники, що зумовлюють варіативність термінотворення, та запропонувати практичні механізми їх упорядкування, спрямовані на забезпечення однозначності, точності й ефективності використання військової термінології в офіційній, науковій та міжнародній комунікації.

Ключові слова: українська військова термінологія, стандартизація термінів, термінотворення, неологізми, уніфікація, військовий дискурс, НАТО, сектор безпеки та оборони

UDC 81'373.45:355
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-02

Development of Ukrainian Military Terminology in the Context of Modern Warfare: Sources, Mechanisms of Formation, and Standardization Challenges

Dmytro Trobiuk* <https://orcid.org/0000-0003-4814-5981>

Yurii Sokorynskyi <https://orcid.org/0000-0002-8907-9880>

National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: dtiment@icloud.com

Received: 01.10.2025 • Accepted: 01.12.2025

Abstract

Modern linguistics devotes considerable attention to the study of the national specificity of specialized terminological systems, among which military terminology occupies a special place as a key element of professional communication, historical memory, and strategic culture. The present study is aimed at an in-depth examination of the linguistic and translation mechanisms underlying the formation and functioning of Ukrainian military terminology in the context of armed aggression and Euro-Atlantic integration. The focus is placed on identifying structural and semantic features, sources of replenishment, pathways of unification, and translation challenges of military concepts that are critical for ensuring the accuracy of regulatory documents, operational interaction, and international interoperability. The research is conducted through the lens of corpus analysis, terminological modelling, and a historical-diachronic approach, which makes it possible to trace the evolution of the lexicon from the Cossack era and the period of Russification to the stage of post-Soviet Ukrainianization and the implementation of NATO standards. Special attention is given to the issues of polysemy, intensive borrowing from English, translation variability, and cognitive-cultural barriers that influence the perception and interpretation of terms in both professional and public discourse. Cases of discrepancies between official documents, inter-agency norms, and media usage are analyzed, revealing semantic fragmentation and complications in inter-agency communication. The article proposes a model for harmonizing military terminology with international standards, which includes the creation of an inter-agency electronic terminology platform with multilingual equivalents and normative-level marking, the development and implementation of methodological guidelines for translators, journalists, and strategic communications officers, as well as regular corpus monitoring for tracking and standardizing new terms. The findings make it possible to identify the factors causing variability in terminological processes and to propose practical mechanisms for their regulation, aimed at ensuring clarity, accuracy, and efficiency in the use of military terminology in official, scientific, and international communication.

Keywords: Ukrainian military terminology, term standardization, term formation, neologisms, unification, military discourse, NATO, security and defense sector

Постановка проблеми. Українське суспільство перебуває сьогодні в стані війни, унаслідок чого військова лексика потрапляє в усі сфери щоденного життя та мовлення людей різних вікових категорій. Вона дедалі ширше охоплює не лише професійний військовий дискурс, але й суспільно-побутовий та політичний. Інтенсифікація цих процесів породжує низку проблем у сфері українського термінознавства: від відсутності єдиних офіційних назв для нових видів озброєння до неточностей у медійному функціонуванні військових понять. Українські лінгвісти не завжди розрізняють поняття «воєнний» і «військовий», що іноді призводить до їхнього неправомірного ототожнення в публіцистиці та наукових текстах (Стаднік, 2016).

Військова термінологія – специфічний пласт національної мови, що відображає історичний досвід, технологічні інновації та соціально-політичні потреби суспільства. Сучасна воєнно-політична ситуація й висвітлення бойових дій у медіа активізували інтерес до військової лексики. Посилена увага до мови преси уможливила появу нової лексики та неологізмів – насамперед через активне використання англійських джерел (Боженець, 2023). Водночас розширення корпусу спеціальних термінів у публічному дискурсі породжує потенційні непорозуміння: нефахівці можуть інтерпретувати терміни некоректно або двозначно (Долинський, 2025).

Основні мовні проблеми військової термінології пов'язані з полісемією, запозиченнями, неологізмами, фразеологічними зворотами та нестандартним уживанням у медіа й сленгу, що, своєю чергою, впливає на якість міжвідомчої комунікації, оперативну взаємодію, точність нормативно-правових документів і перекладів, а також на сприйняття війни суспільством і міжнародними партнерами.

Отже, розвиток та уніфікація військової термінології потребують системних заходів: корпусного дослідження реальних уживань, створення міжвідомчих електронних глосаріїв із контекстними дефініціями, чітких методичних рекомендацій щодо використання іншомовних термінів, маркування неофіційної або жаргонної лексики в публічних комунікаціях, а також навчання журналістів і перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні вітчизняні дослідження охоплюють широке коло тем – від джерел і механізмів поповнення військової лексики до типології неологізмів і дослідження військового соціолекту, проте бракує цілісного міжвідомчого опису системи термінів. У найновіших наукових працях (Боженець, 2023; Долинський, 2025) наголошено на активному впливі англійської мови та потребі адаптації термінів до національного мовного простору. С. Боженець систематизує шляхи поповнення термінології й історико-етимологічні джерела (Боженець, 2023). Роботи І. Козинця (Козинець, 2023), І. Лисичкіної та О. Лисичкіної (Лисичкіна, Лисичкіна, 2022), М. Хара (Хар, 2022) і Ю. Цигвінцевої (Цигвінцева, 2022) висвітлюють механізми формування й поширення військового жаргону через інтернет-ресурси й медіа, що сприяє швидкій популяризації певних форм поза відомчою нормою. Монографія І. Литовченко подає глибокий аналіз лексико-семантичних груп і слугує теоретичним підґрунтям для типологізації неологізмів (Литовченко, 2016). Водночас більшість авторів констатують відсутність цілісного підходу до аналізу військової термінології як системи, що функціонує в умовах війни. Актуальності набуває потреба міждисциплінарної співпраці мовознавців, перекладачів і фахівців оборонної сфери.

Мета статті – проаналізувати мовні особливості й виклики функціонування української військової термінології в умовах

сучасної війни, зосередивши увагу на її джерелах, механізмах творення, проблемах перекладу й уніфікації.

Для реалізації мети потрібно розв'язати такі **завдання:** окреслити понятійні межі «військовий» / «воєнний» у науковому й

Джерела дослідження. Методологія дослідження охоплює: корпусний аналіз – частотний і контекстуальний аналіз уживань для виявлення новотермів, варіантів передачі іноземних концептів та моделей уживання (колокації, контекстні маркери); термінологічний аналіз – установлення семантико-функційних меж термінів, типологізація термінотворчих моделей; історико-діахронний огляд – відстеження еволюції словникового складу (історичні шляхи запозичень і формування термінів); експертна інтерпретація – інтерпретації результатів із залученням відомчих/практичних прикладів (за можливості – консультації фахівців із питань оборони).

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнну термінологію витлумачують як упорядковану й структуровану сукупність термінів, стандартизованих і узгоджених на міжвідомчому рівні. Термін «військовий» – це слово, словосполучення або абревіатура, що позначає явища чи процеси у сфері діяльності збройних сил, і має однозначне семантичне значення та стилістичну нейтральність (Лукіянчук, 2017). Переклад військової термінології передбачає створення українських відповідників для іншомовних термінів (термінотворення) та нормотворчу роботу над наявними поняттями.

Військова термінологія належить до спеціальних підмов і є частиною професійного військового дискурсу. У загальному значенні «зона» військової термінології вміщує слова та сполучення на позначення військових понять, а також лексеми, які безпосередньо стосуються військових формувань і військової справи. Військова термінологія складається не лише з формально затверджених термінів, а й зі

публіцистичному мовленні, визначити основні джерела й механізми поповнення термінології, схарактеризувати труднощі в процесі перекладу англomовних концептів, визначити проблемні зони стандартизації й запропонувати практичні напрями уніфікації термінології.

стилістично маркованої лексики та фразеології, які використовуються переважно у військовому середовищі (Лукіянчук, 2017).

Вітчизняна військова термінологія формувалася під впливом внутрішніх (історико-культурних) і зовнішніх (політичних, технологічних) чинників (Долинський, 2025). На початкових етапах формування державности українська військова лексика переважно складалася з архаїчних слов'янських і тюркських запозичень та автентичних найменувань. У козацьку добу під час Визвольної війни XVII ст. запорізьке військо створило специфічну термінологію під сильним впливом польської, німецької мов та латини: з'явилися поняття «хорунжий» – офіцер козацького війська, який відповідав за прапор, «сотник» – командир підрозділу зі 100 козаків, «полковник» – найвища посадова особа козацького війська, «корогва» – прапор, «шабля» – холодна зброя тощо. Проте у XVIII–XIX ст. втрачена державність призвела до русифікації: більшість військових термінів запозичувалися з російської мови. У період Української революції (1917–1921) знову активізувалося творення українських назв на основі козацької традиції та європейських зразків (приклади: «армія», «старшина», «штаб», «кошовий»). За часів панування російської імперії відбувався запозичувальний вплив російської військової термінології. Радянська доба закріпила значний пласт російських кальок: багато старих термінів (наприклад, «артилерія», «батальйон», «командир»), які офіційно використовувалися, узяті з російської термінології. Українська військова лексика мала калькований характер, поставала за радянським зразком, а власне українськомовні еквіваленти вживалися обмежено.

Після проголошення незалежності розпочався активний процес відновлення і стандартизації української військової лексики: термінологію реформували, залучали міжнародний досвід й адаптували до стандартів НАТО. Зокрема, інтенсивно апробували англomовні лексеми та створювали національні неологізми (Табл.1). Цей етап вирізняється

активною українізацією та вноормуванням військових термінів (британське «brigade» – «бригада», американське «drone» – «дрон/БПЛА»). Визначальними чинниками тогочасного розвитку були історичні події, державні реформи, культурні традиції та міжнародна інтеграція (зокрема у структури НАТО) (Боженець, 2023).

Таблиця 1.

Варіанти перекладу деяких англomовних військових термінів

Англійський термін	Українські відповідники
rules of engagement	правила застосування сили, правила ведення вогню
friendly fire	дружній вогонь
cyberwarfare	кібервійна
drone / UAV	дрон, безпілотний літальний апарат (БПЛА)
Bayraktar	«Байрактар» (назва турецького ударного БПЛА)
rocket systems	ракетні системи

Нинішній етап розвитку пов'язаний із посиленням державности та євроатлантичною інтеграцією. Сучасна українська військова термінологія демонструє бурхливу реакцію на технологічний прогрес та воєнні реалії. Початок російсько-української війни у 2014 році і повномасштабне вторгнення росії у 2022 році, постійний потік інформації з фронту призвели до появи низки нових понять, пов'язаних із технологіями та гібридною війною: «аеророзвідка», «кібербезпека», «волонтерські батальйони», «безпілотник», «територіальна оборона» тощо. Спостережено широке використання іншомовних термінів, а також створення неологізмів різних словотвірних типів. Більшість нових термінів торкається озброєння, амуніції та технічного оснащення (Царьова, 2022). Англomовні позначення техніки й методик поступово інтегруються в українську мову. Зокрема, у медіа та технічних текстах усталилися назви «дрон» (англ. drone) і «Байрактар» (тур. Bayraktar), а також аббревіатури й методики планування – «TLP» (Troop Leading Procedures – процедури керівництва підрозділом), «MDMP»

(Military Decision-Making Process – процес прийняття військового рішення) і «OPP» (Operational Planning Process – процес оперативного планування). Такі слова часто супроводжуються виникненням нових назв на кшталт «байрактарити», «жавелінити» (дії, що позначають влучання із ПТРК), а також оригінальних порівнянь («Шайтан-труба» – ЗРК «Бук»). Запровадження стандартів НАТО та використання англomовних джерел сприяють уніфікації частини лексики. Терміни «кіборг» або «кібернетичний воїн» набули статусу неологізмів (на основі англ. cyborg), передусім у популярному вживанні (захисники Донецького аеропорту, атаки на кібернетичну інфраструктуру). Запозичення з англійської

інтенсивно відбуваються в спеціалізованих документах і медіа: «Rules of Engagement» традиційно передають як «Правила застосування сили» (або «правила ведення вогню»), а «friendly fire» – як «дружній (свійський) вогонь». Поняття «cyberwarfare» часто перекладають як «кібервійна», це фіксують мовні практики (англ. cyber- → «кібер-») (Чернишова, 2024).

Військова фахова мова характеризується лаконічністю й точністю: військові формування виконують завдання щодо обороноздатності держави, гарантування її безпеки, тому будь-яке хибне тлумачення термінів може негативно вплинути на якість та ефективність виконання операцій. Саме тому переклади й термінологічні рішення в офіційних документах, директивах, настановах і наказах мають бути однозначними, контекстуалізованими й узгодженими між відомствами. Зокрема, англomовний термін «CONOPS / concept of operations», який в українському військовому дискурсі часто передають як «задум операції (бою)», іноді невдало перекладають кальковано, як «операційний концепт», що є стилістично

неприйнятним і семантично нечітким варіантом, який не розкриває методологічної сутності поняття.

Основні компоненти військового дискурсу див. на Рис. 1.

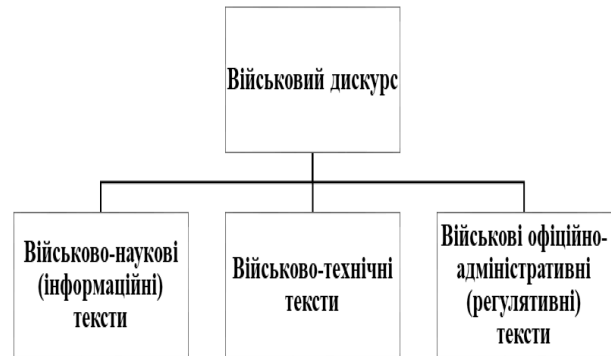

Рис. 1. Основні компоненти військового дискурсу

Сферу функціонування військової термінології визначають також позалінгвістичні чинники. Зокрема, соціально-політична ситуація (протистояння ворогові, оборонні стратегії), науково-технічний прогрес (нові види озброєнь і засобів зв'язку), суспільно-культурні явища (мобілізація громадян, роль медіа) тощо (Царьова, 2022). Саме воєнно-політичні обставини ХХІ ст. стимулюють лексикалізацію нових понять війни, а розвиток науки та технологій прямо пропорційний росту термінологічного запасу у військовій сфері (Чернишова, 2024).

В умовах воєнного стану адаптується частина військової лексики, історично запозиченої з англійської, німецької чи російської мов або сформованої під впливом попередніх конфліктів. Її нерідко дублюють народні або медійні неологізми, що створює конкуренцію між офіційними термінами і загальноновживаними назвами. Наприклад, «SR» (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance) у технічних документах зберігає свою багатокомпонентність як ISR, тоді як у медіа й розмовному мовленні його спрощують до

терміна «розвідка», утрачаючи розрізнення між збором даних (surveillance), розвідкою (intelligence) і рекогносцировкою (reconnaissance). Унаслідок цього зникає точність у визначенні функцій і можливостей систем.

Домінування англійської мови в сучасному військовому обігу зумовлює потребу у вивченні специфіки вживання її лексем: нерідко двозначність або багатозначність оригінальних термінів (наприклад, «command», «support», «engage» тощо) призводить до плутанини в термінологічних відповідниках (Kolisnyk, 2022).

Особливої уваги потребує вивчення та впровадження способів відтворення військової термінології в українській мові (Удовіченко, Денисенко, 2023). Накопичення знань вимагає пошуку адекватних відповідностей у різних мовах і забезпечення єдності розуміння.

Поповнення військової термінології відбувається декількома шляхами (Рис. 2):

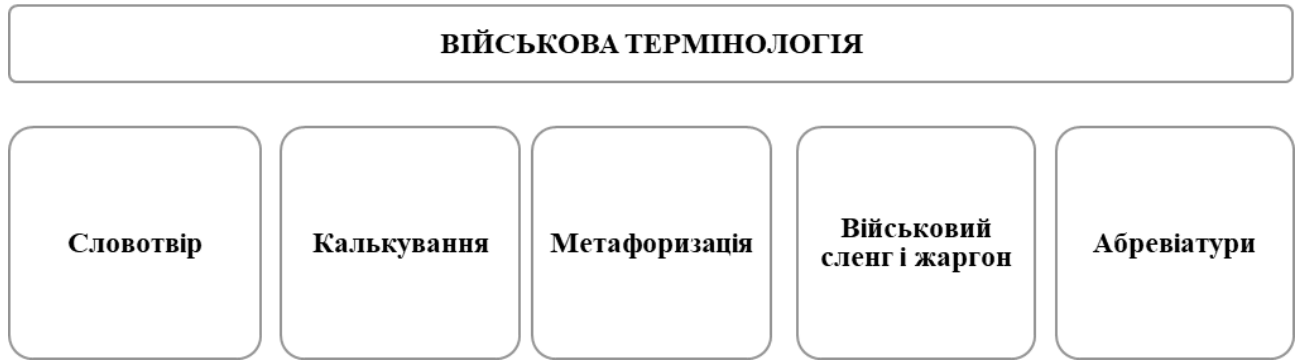

Рис. 2. Шляхи поповнення військової термінології

Військові терміни часто віддзеркалюють специфіку менталітету та культурної картини світу. Когнітивні й культурні бар'єри у сприйнятті термінів виявляються, наприклад, у відмінностях трактування психологічних явищ. Зокрема, поняття «посттравматичний стресовий розлад» (PTSD) може викликати різні асоціації в українськомовного й англomовного реципієнта: існують відмінності у культурному сприйнятті психологічних травм, а отже, термінологічний конструкт може мати різні конотації. Аналогічно, багато образних висловів військового жаргону (наприклад, «психологічна атака», «емоційна мобілізація») потребують словесної адаптації, бо їхній прямолінійний переклад може бути неточним чи незрозумілим в іншомовному контексті. Крім того, військова лексика поєднує терміни з різних сфер (психологічної, соціальної та ін.), що поглиблює проблему когнітивного сприйняття (Войтенко, Котовська, 2024). Наприклад, метафоричні назви різноманітних тактик або акроніми, запозичені зі сленгу, іноді сприймаються як звичайні слова, що ускладнює їхнє безпосереднє засвоєння. Отже, мовно-культурні відмінності в поєднанні з професійною спеціалізацією фахівців створюють додаткові бар'єри на шляху ефективної термінологічної комунікації.

Певні ускладнення виникають через синонімію у сфері військової термінології, яка поповнює і збагачує військову лексику (Стецюк, Мініч, 2024).

У військовій термінології сьогодні існує декілька прогалин, які суттєво ускладнюють комунікацію й стандартизацію. По-перше, бракує єдиних, регулярних нормативних джерел: довідники, що з'явилися після 2022 року, корисні, проте часто фрагментарні й оновлюються нерегулярно, тому різні відомства інколи називають тими самими словами різні речі. По-друге, багато нових понять досі не мають усталених українських еквівалентів або передаються кількома способами (наприклад, stronghold – «форпост»/«укріплення», counter-drone systems – «системи протидії БПЛА»/«системи боротьби з БПЛА», cyber warfare – «кібервійна»/«кібероперації»). Це породжує плутанину в документах і публічних повідомленнях. По-третє, є культурні й когнітивні бар'єри: абревіатури й жаргон (ПВО, РЕБ, тощо) нерідко стають зрозумілими лише у фаховому середовищі, а поза ним потребують пояснення. Зрештою, існують труднощі перекладу: чимало англomовних концептів (rules of engagement, intelligence fusion, air interdiction) не мають прямих відповідників, залежно від контексту їх можна перекладати по-різному (Нагач, Хоменко, 2023).

Перехід на стандарти НАТО складових сектору безпеки та оборони передбачає стандартизацію воєнно-наукової термінології, яка в Україні є вразливою сферою. Незважаючи на поодинокі видання (наприклад, «Словник військових термінів та скорочень» 2020 р. для ЗС

України), досі відсутні єдині загальнодоступні тлумачні словники, що охоплювали б широкий спектр потреб усіх відомств і служб. Як наслідок, виникають розбіжності між відомствами: одні й ті самі поняття часто мають різні українськомовні назви у МО України, Службі безпеки України чи інших складових сектору безпеки та оборони. Також зафіксовано відмінності у вживанні термінів між офіційними документами та перекладами (Kolisnyk, 2022).

Результати дослідження. Дослідження виявило, що вирішення проблеми термінологічної невизначеності в Україні має ґрунтуватися на широкій гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема з нормами НАТО, та на послідовній крос-мовній

інтерпретації ключових понять. Практичну реалізацію такої гармонізації забезпечить розроблення й впровадження електронної термінологічної платформи, яка б поєднувала індексацію термінів у корпусах воєнних текстів, багатомовні відповідники з маркуванням рівня нормативності (офіційний, рекомендований, поширений), приклади вживання у різних жанрах (нормативні акти, технічна документація, медіатексти) та історичні відомості про походження термінів. Наявність такого ресурсу дозволить оперативно виявляти варіативність передачі одиниць, оцінювати її допустимість і вчасно впроваджувати погоджені норми (Табл. 2).

Таблиця 2.

Приклади альтернативних варіантів українських еквівалентів деяких міжнародних військових термінів

Термін (англ.)	Еквівалент 1 (укр.)	Еквівалент 2 (укр.)	Примітка
irregular warfare	нерегулярні бойові дії	нетрадиційна війна	Різні переклади окреслюють неформальні тактики
peacekeeping forces	сили миротворення	сили підтримки миру	Уживані в контексті ООН та миротворчих місій
chain of command	ланцюг командування	система командування	Виникає плутанина через омонімію
electronic warfare	радіоелектронна боротьба	електронна боротьба	Неоднозначність терміна залежно від контексту

Варто розробити методичні вказівки для фахівців, які безпосередньо формують і транслюють військові терміни – офіцерів відділів комунікацій, перекладачів, військових журналістів. Методичні матеріали мають охоплювати правила розшифровки аббревіатур за першого вживання, критерії подання англомовного відповідника в дужках, маркування неофіційних і жаргонних форм. Такі заходи сприятимуть зниженню активності вживання кальок і надмірно емоційних варіантів, які мають властивість закріплюватися в публічній комунікації.

Стандартизація військової термінології потребує координації між лінгвістами, практиками з питань оборони та перекладачами. Практичним механізмом упровадження є створення робочих груп за участю представників відповідних відомств, науковців і практичних перекладачів для погодження термінологічних рішень та їх унесення до централізованої бази. Періодичний перегляд таких рішень має здійснюватися на підставі корпусних досліджень, що дозволить зіставляти нормативні форми з реальним вживанням й оперативно коригувати нормативи.

Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення державної політики у сфері термінологічної стандартизації, у підготовці методичних рекомендацій для Збройних сил України та інших відомств, а також у програмах підвищення кваліфікації перекладачів і журналістів. Централізований онлайн-господар полегшить роботу аналітиків, сприятиме уніфікації офіційних перекладів і зменшить ризик семантичних непорозумінь у міжвідомчій і міжнародній комунікації.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Військова термінологія є динамічною системою, що перебуває під впливом військових реалій, науково-технічного прогресу та міжнародної інтеграції. Ця динаміка породжує кілька типових проблем: полісемія, інтенсивний потік запозичень, поява неологізмів та варіативність перекладацьких практик. Для мінімізації негативних наслідків пропонуємо:

- розробити єдиний перелік офіційних термінів із чіткими дефініціями, погодженими між відомствами за участю лінгвістів і практиків із питань оборони;

- створити онлайн-тлумачні словники та тематичні глосарії з варіантами передачі, контекстними прикладами і позначкою рівня нормативності;

- розробити методичні матеріали для журналістів і перекладачів та впровадити відповідні навчальні модулі в підготовку фахівців зі стратегічних комунікацій;

- проводити систематичні корпусні дослідження реальних текстів (нормативних документів, технічних описів, медіатекстів) для виявлення трендів й оцінки доцільності «легалізації» нових форм;

- спрямувати подальші дослідження на аналіз неологізмів, розробку типології термінологічних помилок у міжмовній комунікації та вдосконалення перекладацьких стратегій для військово-наукових жанрів.

Упорядкування військової термінології можливе лише за умови поєднання теоретичних досліджень і практичних інструментів (електронних баз, методичних указівок, освітніх програм). Послідовна міждисциплінарна робота сприятиме прозорості й однозначності у трактуванні термінів як у внутрішній, так і в міжнародній комунікації.

Література

- Боженець, С. В. (2023). Становлення та сучасний стан дослідження військової терміносистеми української мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 34(73), № 3, с. 8–19. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/02>
- Войтенко, М. В., Котовська, О. В. (2024). Лексичні особливості перекладу термінології у галузі військової психології. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 35(6), с. 94–102. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/16>
- Долинський, Є. (2025). Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 83(2), с. 271–276. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-27-03-055>
- Козинець, І. (2023). Відображення війни у мові крізь призму неологізмів. *Актуальні питання гуманітарних наук*, вип. 61, с. 135–140. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-22>
- Лисичкіна, І. О., Лисичкіна, О. О. (2022). Сучасна військова лексика в аспекті англо-українського перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, № 57, с. 190–193. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.57.44>
- Литовченко, І. (2016). *Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд)*: монографія / за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 206 с.
- Лукіянчук, Ю. О. (2018). Способи класифікації військових термінів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна, 66, с. 65–67.

- Нагач, М. В., Хоменко, М. М. (2023). Особливості перекладу військових термінів. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Current Issues and Prospects for the Development of Scientific Research»* (Orléans, France, 19–20 November 2023). Orléans: InterConf., pp. 596–606.
- Стаднік, І. О. (2016). Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV (22 (99)), с. 63–66.
- Стецюк, В., Мініч, Л. (2024). Воєнна лексика в парадигмі лінгвістичних досліджень. *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика*, 15, с. 307–314.
- Удовіченко, Г. М., Денисенко, М. В. (2023). Особливості відтворення військової термінології українською мовою. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*, 2 (27), 44–53. <https://doi.org/10.33274/2079-4835-2023-27-2-44-53>
- Хар, М. Є. (2022). Воєнний дискурс: процеси неологізації. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 24, т. 1, с. 160–166. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.31>
- Царьова, І. В. (2022). Російсько-українська війна (2014–2022): слова, які набули нових значень. У *The Russian-Ukrainian War (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* Рига: Baltija Publishing, с. 804–811. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-99>
- Цигвинцева, Ю. О. (2022). Неофразеологізми в контексті російсько-української війни. *Культура слова*, № 96, с. 141–151. <https://doi.org/10.37919/0201-419X.2022.96.10>
- Чернишова, Т. О. (2024). Розвиток української військової лексики в період російсько-української війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 35(74), № 3(1), с. 31–37. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.1/06>
- Kolisnyk, M. (2022). Aspects of translating military texts from English into Ukrainian. *International scientific and practical conference “Multidisciplinary academic notes. Science research and practice”* (Madrid, Spain, 19–22 April 2022). Madrid, pp. 486–489.

References

- Bozhenets, S. V. (2023). Stanovlennia ta suchasnyi stan doslidzhennia viiskovoi terminosystemy ukrainskoi movy [Formation and current state of research of the Ukrainian military terminology system]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filohiia. Zhurnalistyka*, 34 (73), no. 3, 8–19. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/02> (in Ukrainian).
- Chernyshova, T. O. (2024). Rozvytok ukrainskoi viiskovoi leksyky v period rosiisko-ukrainskoi viiny [Development of Ukrainian military vocabulary during the Russian-Ukrainian war]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filohiia. Zhurnalistyka*, 35 (74), no. 3(1), 31–37. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.1/06> (in Ukrainian).
- Dolynskiy, Ye. (2025). Viiskova terminohiia ta yii pereklad yak element pidhotovky maibutnikh filolohiv [Military terminology and its translation as an element of future philologists' training]. *Current issues in the humanities*, 83(2), 271–276. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-27-03-055> (in Ukrainian).
- Khar, M. E. (2022). Voiennyi dyskurs: protsesy neolohizatsii [Military discourse: processes of neologization]. *Transcarpathian Philological Studies*, vol. 24 (1), 160–166. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.31> (in Ukrainian).
- Kozynets, I. (2023). Vidobrazhennia viiny u movi kriz pryzmu neolohizmiv [Representation of war in the language through the prism of neologisms]. *Current issues in the humanities*, 61, 135–140. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-22> (in Ukrainian).
- Kolisnyk, M. (2022). Aspects of translating military texts from English into Ukrainian. *International scientific and practical conference “Multidisciplinary academic notes. Science research and practice”* (Madrid, Spain, 19–22 April 2022): *Proceedings*, pp. 486–489. Madrid. (in English).
- Lukiyanchuk, Yu. O. (2017). Sposoby klasyfikatsii viiskovykh terminiv [Ways of classification of military terms]. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Philological*, 66, 65–67. (in Ukrainian).
- Lysyckina, I. O., Lysyckina, O. O. (2022). Suchasna viiskova leksyka v aspekti anhlo-ukrainskoho perekladu. [Contemporary Military Vocabulary in Terms of English-Ukrainian Translation]. *Scientific Bulletin of the*

International Humanitarian University. Series: Philology, № 57, 190–193. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.57.44> (in Ukrainian).

- Lytovchenko, I. (2016). *Dynamichni protsesy u viiskovii leksytsi ukrainskoi movy (nazvy zbroi, amunitsii, sporud)* [Dynamic processes in the military vocabulary of the Ukrainian language (names of weapons, ammunition, structures)]: monograph / edited by Prof. Zh. V. Koloiz. Kryvyi Rih: Publ. R. A. Kozlov, 206 s. (in Ukrainian).
- Nahach, M. V., & Khomenko, M. M. (2023). Osoblyvosti perekladu viiskovykh terminiv [Peculiarities of translating military terms]. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference "Current Issues and Prospects for the Development of Scientific Research" (Orléans, France, 19–20 November 2023)*, pp. 596–606. Orléans: InterConf. (in Ukrainian).
- Stadnik, I. O. (2016). Linhivistychna vidpovidnist poniat "voiennyi" dyskurs vs "viiskovyi" dyskurs [Linguistic correspondence of the notions "war discourse" vs. "military discourse"]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV (22 (99)), 63–66. (in Ukrainian).
- Stetsiuk, V., & Minich, L. (2024). Voienna leksyka v paradyhmi linhivistychnykh doslidzhen [War vocabulary in the paradigm of linguistic studies]. *Slavistychni studii: linhivistyka, literaturoznavstvo, dydaktyka*, 15, 307–314. (in Ukrainian).
- Tsarova, I. V. (2022). Rosiisko-ukrainska viina (2014–2022): slova, yaki nabuly novykh znachen [The Russian-Ukrainian war (2014–2022): Words that have acquired new meanings]. *The Russian-Ukrainian War (2014–2022): Historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: kolektyvna monohrafiia*, Riga: Baltija Publishing, pp. 804–811. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-99> (in Ukrainian).
- Tsygvintseva, Yu. O. (2022). Neofrazeolohizmy v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny [Neophraseologisms in the context of the Russian-Ukrainian war]. *Kultura slova*, No. 96, pp. 141–151. <https://doi.org/10.37919/0201-419X.2022.96.10> (in Ukrainian).
- Udovichenko, H. M., & Denysenko, M. V. (2023). Osoblyvosti vidtvorennia viiskovoi terminolohii ukrainskoiu movoiu [Peculiarities of reproducing military terminology in Ukrainian]. *Intelekt. Osobystist. Tsyvilizatsiia*, 2 (27), 44–53. <https://doi.org/10.33274/2079-4835-2023-27-2-44-53> (in Ukrainian).
- Voitenko, M. V., & Kotovska, O. V. (2024). Leksychni osoblyvosti perekladu terminolohii u haluzi viiskovoi psykholohii [Lexical features of translating terminology in the field of military psychology]. *Academic Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism*, 35 (6), 94–102. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/16> (in Ukrainian).

Автори

Дмитро Тробюк, заступник директора навчально-наукового тренінгового центру оперативно-бойової підготовки
e-mail: dtiment@icloud.com
<https://orcid.org/0000-0003-4814-5981>

Юрій Сокоринський, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри оперативно-тактичної підготовки
e-mail: annakulikova490@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8907-9880>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Dmytro Trobiuk, Deputy Director of the Educational and Scientific Training Center for Operational and Combat Training
e-mail: dtiment@icloud.com
<https://orcid.org/0000-0003-4814-5981>

Yurii Sokorynskyi, Doctor of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Operational and Tactical Training
e-mail: usokorinskiy@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8907-9880>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

Cognitive and Communicative-Pragmatic Aspects of Linguistics

UDK 81'42'23(410)

DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-03

Discourse on Climate Change by the British Museum

Oleksandr Kapranov <https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

NLA University College, Oslo, Norway

Recived: 07.08.2025 • Accepted: 30.10.2025

Abstract

Discourses on the issue of climate change are quite regularly produced by a variety of actors, for instance, representatives of cultural milieus inclusive of the museum sector. In particular, the British Museum, which is an archetypal cultural symbol associated with unparalleled collections of world-renowned art, is reported to be actively engaged in preserving its collections from the negative consequences of climate change. Given that the British Museum's discourse on climate change is not amply elucidated in the literature, this article presents a quantitative study whose **research aim** is to analyse the British Museum's discourse on this relatively under-represented issue. **Methodologically**, the study is anchored in the role of language in communicating the issue of climate change to the general public. Specifically, the study capitalises on the examination of frequently occurring lexica associated with climate change, which may provide a deep insight into how the British Museum communicates the issue of climate change to its visitors. With these considerations in mind, the study analyses climate change discourse by the British Museum for the presence of frequent words and keywords in context (KWIC) that are related to the issue of climate change in order to uncover possible patterns of their use. **The results of the analysis** reveal that the British Museum's discourse on climate change is characterised by a range of frequent words that pertain to research, art collections, climate change, sustainability, and sustainable practices. **Discussing** these findings, we can observe that lexical items that are prototypically associated with the issue of climate (for instance, CO2 emissions, rise in temperature, and global warming) are not found among the top ten frequently occurring words in the corpus. Instead, we can note that climate change discourse by the British Museum is structured by the frequently occurring self-mentions and self-references, such as *British*, *Museum*, *our* and *we*. This finding is rather novel, given that it is not reported by the prior studies that investigate climate change communication by the museum sector. It can be **concluded** that the British Museum's climate change discourse is in alignment with the analogous discourses by the British corporate and political actors, who regard the issue of climate change through the discursive lenses of self-mentions and self-references, research endeavours to mitigate the negative consequences of climate change, and sustainable practices to offset the climate crisis.

Keywords: a corpus-assisted study, discourse on climate change, frequently occurring lexica, the British Museum

Когнітивні та комунікативно-прагматичні аспекти лінгвістики

УДК 811.111'4-13:336.711(410)
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-03

Дискурс Британського музею щодо зміни клімату

Олександр Капранов <https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

Університетський коледж NLA в Осло, Норвегія

Надійшла до редакції: 07.08.2025 • Схвалено до друку: 30.10.2025

Анотація

Дискурси щодо проблеми зміни клімату досить регулярно продукують представники музейного сектора, зокрема Британським музеєм, який активно займається збереженням своїх колекцій від негативних наслідків зміни клімату. З огляду на те що дискурс Британського музею щодо зміни клімату недостатньо висвітлений у літературі, ця стаття представляє кількісне дослідження, **метою** якого є аналіз дискурсу Британського музею щодо цієї відносно недостатньо представленої проблеми. **Методологічно** дослідження ґрунтується на ролі мови в донесенні проблеми зміни клімату до широкої громадськості. Зокрема, дослідження спирається на вивчення часто вживаної лексики, пов'язаної зі зміною клімату, що може дати глибоке розуміння того, як Британський музей доносить проблему зміни клімату до своїх відвідувачів. З огляду на ці міркування, дослідження аналізує дискурс Британського музею про зміну клімату на наявність частотних слів та ключових слів у контексті (KWIC), пов'язаних з проблемою зміни клімату, щоб виявити можливі закономірності їх використання. **Результати** аналізу показують, що дискурс Британського музею про зміну клімату характеризується низкою частотних слів, що стосуються досліджень, колекцій творів мистецтва, зміни клімату, сталого розвитку та сталих практик. Обговорюючи ці результати, можна помітити, що лексичні одиниці, які прототипно пов'язані з проблемою клімату (наприклад, викиди CO₂, підвищення температури та глобальне потепління), не входять до десятки найчастіше вживаних слів у корпусі. Натомість можна зазначити, що дискурс Британського музею про зміну клімату структурований активно вживаними самозгадками та самопокликаннями, такими як *British Museum*, *our* та *we*. Цей висновок є досить новим, ураховуючи, що про нього не повідомлялося в попередніх дослідженнях, що вивчали комунікацію музейного сектора щодо зміни клімату. Можна зробити **висновок**, що дискурс Британського музею щодо зміни клімату узгоджується з аналогічними дискурсами британських корпоративних та політичних діячів, які розглядають проблему зміни клімату крізь дискурсивну призму самозгадок та самопокликань, дослідницьких зусиль щодо пом'якшення негативних наслідків зміни клімату та сталих практик для протидії кліматичній кризі.

Ключові слова: корпусне дослідження, дискурс про зміну клімату, частотна лексика, Британський музей

Introduction. Given that climate change is a multifaceted phenomenon, climate change communication and discourses on climate change are associated with a diverse range of actors (Fløttum & Gjerstad, 2013; Kapranov, 2015a, 2017; Nerlich, Koteyko, & Brown, 2010). In this regard, it should be mentioned that business and political actors are reported to be routinely engaged in producing respective discourses on climate change (Kapranov, 2015b, 2018; Nyberg & Wright, 2016). In addition to the discursive voices on climate change by the business and political circles, discourses on climate change are actively formulated by a variety of other actors, for instance, scientists, members of climate change protest groups, artists and other representatives of cultural milieux (Boykoff, 2008; Chen et al., 2023; Kapranov, 2024a, 2024b). Fairly recently, the polyphony of discourses on climate change has been enriched by the museum sector (Marambio, 2023), in particular, by the British Museum, which is a public museum that boasts the largest collection of artefacts in the United Kingdom (the UK) and the entire world (Duncan, 2019; Tubb & Brodie, 2022).

The British Museum's iconic collections display the UK's cultural significance domestically and internationally (Levitt, 2015). Indeed, the British Museum seems to be a household name in the Anglophone countries owing to its unparalleled and extensive inventory of renowned artefacts that represent the global cultural heritage as well as the UK's cultural legacy (Cuéllar, 2019; Duthie, 2011; Hamilton, 2018). In order to ensure a better preservation of its unique collections, the British Museums is involved in addressing and mitigating the negative consequences of climate change, which pose a substantial threat to the collections in a variety of ways (Cameron, Hodge, & Salazar, 2013). Among them, museum curators and conservators point to such climate change-related threats as high humidity, a rise in temperature, substandard air quality, and structural damage to the museums' buildings (Cameron & Neilson, 2014; Dibley, 2011).

In addition to tackling the negative consequences of climate change that directly and indirectly impact upon the British Museum's collections and deposits, the Museum is engaged in providing information sources and hosting exhibitions associated with climate change (Hebda, 2007; Nieroba & Geisler, 2025).

Arguably, we may speak of the dual role of the British Museum's engagement in the issue of climate change. The duality is represented by (i) the British Museum's measures to mitigate the negative consequences of climate change that pose a significant threat to its collections and (ii) the Museum's activities that are aimed at raising public awareness of climate change. Whereas the aforementioned roles are clearly characterised by agency, i.e. the British Museum is seen as a proactive agent of climate change mitigation and information, there is a growing tendency to regard the world-renowned museums and their legendary artefacts as the object of climate change protest (Kapranov, 2023; 2024c). For instance, several iconic canvasses by Van Gogh have been objectified as the focal point of climate change protest by a number of radical climate change groups that seek to draw attention to the climate crisis (Kopińska, 2023; Viita-aho, 2025). These instances showcase a complex and multifaceted nature of the British Museum's roles in the issue of climate change (Dibley, 2011).

It should be noted that whilst the British Museum's involvement in the issue of climate change is quite adequately elucidated in the literature, fairly little is known about the British Museum's discourse and communication associated with climate change (Hayles et al., 2023). On this note, it should be emphasised that climate change communication by the leading museums in the Anglophone world is considered a critical aspect of their climate change mitigation policies (Patten & Lowan-Trudeau, 2024). Specifically, the museums' efficient and timely climate change communication may foster people's awareness of climate change

and its causes, as well as scientific debates associated with climate change perception by the general public (Sutton, 2020). Importantly, a linguistic investigation of discursive means that the British Museum employs in its climate change communication may provide a valuable insight into the Museum's climate change activities and practices (Wickham & Lehman, 2015).

As mentioned above, however, there are no published studies that provide a corpus-assisted account of the British Museum's discourse on climate change. Attempting to narrow the current gap in scholarship, this article presents a study that involves a quantitative investigation of the corpus of the British Museum's texts (official reports, documents, and blogs) on climate change. Particularly, the study aims at providing answers to the following **research question** (RQ):

RQ: What frequent lexical items are used by the British Museum in conjunction with the issue of climate change?

In order to offer answers to the RQ, this article is structured as follows. First, a review of the literature on climate change communication by museums in the Anglophone world is given. Second, the present study is described. Third, the article is concluded with the summary of the major findings and their **implications** to climate change communication.

Climate change communication by the museum sector in the Anglophone world: Literature review.

There is a score of relatively recent publications on climate change communication by museums that are located in the Anglophone world and, particularly, in the countries that belong to the so-called Inner Circle of English, in which English is spoken as the first language, for instance, the UK, Australia, Canada, Ireland, New Zealand, and the United States of America (Edwards, 2004).

The literature demonstrates that climate change communication plays a strategic role in attracting tourists and visitors (Wickham & Lehman, 2015). In other words, climate change communication by the museum sector impacts

positively upon the number of visitors. For instance, Wickham and Lehman (2015) argue that climate change and sustainable practices appear to be interrelated with museums' quotidian activities. Similarly to the findings reported by Wickham and Lehman (2015), Henry and Carter (2021) show that effective climate change communication affords numerous opportunities to small and medium-sized museums in the United States of America (the USA). Specifically, climate change communication fosters the general public's awareness of climate change and serves as a potent means of influencing public opinion on climate change (Henry & Carter, 2021). Moreover, effective climate change communication by small and medium-sized museums **is** an important source of climate change content (Henry & Carter, 2021).

The study by Henry and Carter (2021) provides support to an earlier investigation conducted by Cameron, Hodge, and Salazar (2013), who claim that museums serve as reliable information sources in climate change awareness campaigns. Namely, Cameron, Hodge, and Salazar (2013) explain that the museum sector, at least in Australia, informs the visitors about the intricacies of climate change and equips them with practical knowledge, which empowers the public at large to make informed choices concerning the issue of climate change. Notably, the same argument is found in the study by Knutson (2019), who suggests that the museum sector in the USA and in a number of other Anglophone countries facilitates people's engagement in the issue of climate change. Knutson (2019, p. 108) indicates that "museums serve as network hubs to support community outreach and test whether and how museums can be used as catalysts in their communities, to help energise climate change education in informal learning organisations".

Knutson's (2019) study resonates with McGhie, Mander, and Underhill (2018), who show that museums "have tremendous potential for promoting public discourse and engagement around contemporary issues such as climate change. They

provide (potentially) one of the few venue types where people can express their feelings and values beyond their immediate social circle, something that schoolchildren and students enjoy but which is typically not available to adults. Museums offer adults the space and opportunity to continue to learn and engage with new ideas and concepts, and to interact with other people as a shared cultural and learning experience. [...] Given the obvious social dimensions of interventions and policies to mitigate climate change, once taken outside the museum, the learning that has taken place within a museum can also provide a context in which wider societal debates can take place” (McGhie, Mander, & Underhill, 2018, p. 345).

Notably, the educational role formulated by McGhie, Mander, and Underhill (2018) seems to be in unity with the argument developed by Parker, Cockerham, and Foss (2018), who specify that climate change communication by the museum sector facilitates science education and science outreach. In particular, Parker, Cockerham, and Foss (2018) describe climate change communication in terms of a strategic collaboration between learning and research undertaken by a number of museums in the USA. These authors have found that the museum sector’s effective communication of climate change to the general public bears the mark of science-backed factual knowledge coupled with its creative representations by means of art and technology. Identically to Parker, Cockerham, and Foss (2018), a study by Newell (2018) showcases museums’ communication about climate change that is aimed at fostering public engagement in the issue climate change. At the same time, however, Newell (2018) argues that in addition to relying exclusively on science-based communication, the museum sector should inform the public about climate change from the standpoints of (i) science, (ii) human interest, and (iii) cultural aspects associated with climate change.

Likewise, a study by Lackner, Mohankumar, Damert, Petz, Meyer, Klug, and Reiter (2018) reveals that the museum sector’s climate change

communication typically involves dissemination of scientific findings, which, in turn, can empower the general public to appreciate (i) the magnitude of negative impacts of anthropogenic climate change, (ii) the mitigation of negative consequences of the current climate crisis, and (iii) the acceptance of individual and collective responsibilities for climate change action. Interestingly, Lackner, Mohankumar, Damert, Petz, Meyer, Klug, and Reiter (2018) emphasise that climate change communication by the museum sector may be carried out not only by discursive means. Particularly, it may be embedded into the fabrics of museum exhibitions and the way the museum presents its exhibits (Lackner et al., 2018). In this regard, Lackner and her colleagues (2018) assert that both the discursive and multimodal forms of climate change communication should be embraced by the museum sector.

The importance of multimodal forms of climate change communication by the museum sector is described by Bikovska and Liew (2023). They investigate how the issue of climate change is communicated multimodally via the social networking site (SNS) Facebook. To be precise, their research examines the way in which the museum sector uses Facebook in its communication about climate change and the environment (Bikovska & Liew, 2023). These researchers have established that the museums underutilise multimodal affordances associated with the dialogic role of multimodal interactions provided by Facebook in terms of climate change communication (Bikovska & Liew, 2023). To be fair, the study by Bikovska and Liew (2023) provides indirect support to the research investigation conducted by Rice, Rebich-Hespanha, and Zhu (2019), who show that an effective way to communicate the issue of climate change by museums should involve the integration of art, entertainment, and multimedia (for instance, movies, photographs, music, performance art, videogames, the Internet, etc.).

As illustrated above, there is a growing body of literature on climate change communication by the museum sector in the Anglophone world. However, as mentioned in the introduction, there is no published research on how one of the leading museums in the Anglophone world, the British Museum, communicates the issue of climate change by lexical means (Sutton, 2020). The study, which is further presented in the article, contributes to a better understanding of this under-researched area of expertise.

The present study. The present study is grounded in the previous research publications by Fløttum and Dahl (2012), Fløttum and Gjerstad (2013), and Kapranov (2023; 2024c; 2024d). These researchers emphasise the role of language and, specifically, lexical means in communicating the issue of climate change to the general public. Indeed, lexical means may provide a deep insight into how various stakeholders communicate the issue of climate change to lay audiences (Hanson-Easey et al., 2015; Wang & Huan, 2024). In this regard, Fløttum (2017, p. 1) argues that language does matter, especially in the current research on the meaning that people ascribe to climate change and on how climate change is portrayed in various contexts of climate communication.

In line with Fløttum (2017), one of the ways to study how language is involved in climate change

communication is to examine words and word combinations that are used in conjunction with the type of climate change discourse at hand. Informed by Fløttum's (2017) ideas, the aim of the present study is to learn about the frequent lexica associated with the issue of climate change in a corpus of texts produced by the British Museum. In line with the aim of the study, the RQ is formulated (see introduction). Methodologically, the study seeks to replicate a recent research publication by Kapranov (2025), in which climate change discourse is investigated by means of processing a corpus of texts quantitatively in computer software AntConc developed by Anthony (2022).

The corpus of the present study is comprised of 14 texts on climate change that the British Museum makes public on its official website <https://www.britishmuseum.org/>. The inclusion of the texts into the corpus is based upon the studies by Fløttum (2010), Fløttum and Dahl (2012), Fløttum and Gjerstad (2013), Fløttum, Gjesdal, Gjerstad, Koteyko, and Salway (2014), and Kapranov (2015a; 2023; 2024c; 2024d; 2025), which account for the presence of the following keywords in climate change-related texts: *anthropogenic climate change*, *climate change*, *fossil fuel*, *sustainability*, and *sustainable practices*. The descriptive statistics of corpus are summarised in Table 1 below.

Table 1.

The Descriptive Statistics of the Corpus

#	Descriptive Statistics	Value
1	The total number of texts	14
2	The total number of words	14046
3	Mean words	1001.3
4	Standard deviation words	440.9
5	Maximum words	1921
6	Minimum words	379

As mentioned above, the corpus is processed in AntConc (2022) in order to identify the frequently occurring words and keywords in context (KWIC) (for more details on the corpus analysis see Kapranov (2025) as well as Kapranov and Voloshyna (2023)). The results of the corpus analysis are given in the subsequent section of the article.

Results and discussion. The results of the corpus analysis have yielded the statistics

associated with the most frequently occurring words in the corpus. These statistics are presented in Table 2. It should be noted that only 30 frequently occurring notional words are included in Table 2, whilst auxiliary verbs, determiners, and prepositions are not represented. Additionally, it should be remarked that Table 2 involves the frequency of the occurrence of the most frequent notional words in absolute and normalised (per 1000 words) values.

Table 2.

30 Most Frequent Notional Words in the Corpus

#	Frequent Notional Words	Rank	Absolute Frequency	Normalised Frequency
1	Museum	6	261	18.6
2	British	12	95	6.8
3	Research	23	59	4.2
4	Our	25	55	3.9
5	We	25	55	3.9
6	Collection	29	44	3.1
7	Programme	30	43	3.1
8	Exhibition	31	42	3.0
9	New	32	41	2.9
10	Arctic	34	36	2.6
11	Objects	34	36	2.6
12	People	43	32	2.3
13	Energy	44	31	2.2
14	Years	45	30	2.1
15	All	46	29	2.1
16	UK	46	29	2.1
17	Project	48	28	2.0

18	World	48	28	2.0
19	Culture	55	26	1.9
20	Knowledge	55	26	1.9
21	Future	58	25	1.8
22	Climate	61	24	1.7
23	Museums	61	24	1.7
24	Public	61	24	1.7
25	Art	64	23	1.6
26	Impact	64	23	1.6
27	Heritage	69	22	1.6
28	Sustainable	69	22	1.6
29	Development	71	21	1.5
30	Skills	71	21	1.5

It is evident from Table 2 that the issue of climate change seems to be communicated by the British Museum in conjunction with such most frequently occurring words as *Museum*, *British*, *research*, *our*, *we*, *collection*, *programme*, and *exhibition*. Put differently, we can observe that lexical items that are prototypically associated with the issue of climate change, for instance CO2 emissions, rise in temperature, global warming (Fløttum & Dahl, 2012; Fløttum & Gjerstad, 2013; Kapranov, 2023; 2024c; 2024d; 2025), are not found among the top ten frequently occurring words in the corpus. Instead, we can note that climate change discourse by the British Museum is structured by the frequently occurring self-mentions and self-references, such as *British*, *Museum*, *our* and *we*. This finding is rather novel, given that it is not reported by the prior studies that investigate climate change communication by the museum sector (Bikovska & Liew, 2023; Edwards, 2004; Henry & Carter, 2021; Knutson, 2019; Lackner et al., 2018; McGhie, Mander, & Underhill, 2018; Newell,

2018; Parker, Cockerham, & Foss, 2018). However, the frequent occurrence of self-mentions in conjunction with the issue of climate change is reported in the studies that investigate climate change discourses by the Anglophone corporate and political actors (Kapranov, 2015b; 2017; 2018; 2024b; 2024d). Judging from the high occurrence of self-mentions, such as *our* and *we*, as well as the highly frequent self-reference *British Museum*, we may argue that the British Museum's climate change discourse converges on the respective climate change discourses by the British business and political actors.

Another finding that follows from the frequency data summarised in Table 2 shows that the British Museum's discourse on climate change centres quite heavily on the frequently occurring word *research*. This finding lends direct support to the prior studies (Cameron, Hodge, & Salazar, 2013; Henry & Carter, 2021; Knutson, 2019; McGhie, Mander, & Underhill, 2018) that point to the fact that the contemporary museum sector in the

Anglophone countries of the Inner Circle of English prioritises references to research and climate knowledge dissemination in their quotidian activities. Furthermore, the aforementioned finding supports the results of a number of prior studies (McGhie, Mander, & Underhill, 2018; Newell, 2018; Parker, Cockerham, & Foss, 2018), which have established that the museum sector in the Anglophone countries facilitates science education and science outreach as far as the issue of climate change is concerned.

The presence of the words *collection*, *programme*, and *exhibition* among the ten highly frequent words in the corpus (see Table 2) bolsters the previous research publications (Knutson, 2019; McGhie, Mander, & Underhill, 2018; Newell, 2018; Parker, Cockerham, & Foss, 2018), which emphasise the importance of museums' climate change communication by means of embedding the issue of

climate change into art exhibitions and specialised programmes of showcasing climate change-related collections. Concurrently with these findings, however, we may note that the results of the present investigation do not support the line of research (Bikovska & Liew, 2023) that underscores the facilitative effect of multimodality in the museum sector's practices associated with the issue of climate change.

Another quite interesting finding that emerges from the results of the corpus analysis consists in the fact that the word *climate* is not among the top ten most frequent words. Whilst it is rather frequent (rank = 61, absolute frequency = 24), it, nevertheless, does not seem to be prioritised to a substantial extent, which is evident from its distribution (see Table 2). Its contextual occurrence as a keyword in context (KWIC) is further illustrated by Table 3.

Table 3.

Climate as a KWIC

#	Examples	Rank
1	The dramatic loss of ice and erratic weather caused by climate change are putting unprecedented pressure	1
2	Climate change is one of the most significant challenges facing	1
3	The profound impact of climate change on Arctic Peoples and their way of life	1
4	The slow recovery from near extinction caused by climate change stimulated an extraordinary artistic renaissance	1
5	Climate change will affect us all and this exhibition provided	1
6	The changing climate is an issue close to our hearts	1
7	Climate is going to change. They meant climate change	1
8	The Foundation supports initiatives within the arts, education and climate	1
9	The challenge that we all face with the changing climate. It is a challenge that we must all address	1
10	Projects that support environmental solutions and reduce the impacts of climate change on rich and diverse communities	1

It follows from Table 3 that the British Museum's discourse on climate change is grounded in the notions of climate change as a challenge to humanity that puts unprecedented pressure upon human lives and entire communities. Furthermore, it is evident from Table 3 that the issue of climate change is represented discursively by the British Museum as a phenomenon that has the profound effect on each individual and, subsequently, needs to be addressed and resolved.

Yet, another finding that is evident from the corpus analysis (see Table 2) involves a high occurrence of the words *sustainable* (rank = 69, absolute frequency = 22) and *development* (rank = 71, absolute frequency = 21). In this regard, it should be mentioned that the high frequency of the notions of sustainability and sustainable development is reported in the prior studies on climate change discourse by a number of corporate and political actors in the UK (Kapranov, 2024d, 2025). Evidently, the British Museum's discourse on climate change fits into the mould of discursive routines associated with the political and business discourses on climate change in the UK.

Conclusions. This article involves a quantitative investigation of climate change discourse by the British Museum, one of the iconic museums in the UK and the entire Anglophone world. By means of analysing a corpus of texts authored directly by the British Museum, the study has uncovered that the British Museum's involvement in the issue of climate change is evident from its climate change discourse. It is characterised by the occurrence of a number of frequent notional words, such as *Museum*, *British*,

research, *our*, *we*, *collection*, *programme*, and *exhibition*. The analysis of the corpus shows quite clearly that lexical items, which are linked discursively to the issue of climate change, such as CO2 emissions, rise in temperature, global warming, etc. are not found among the top ten frequently occurring words in the corpus. Furthermore, the corpus analysis has not yielded the frequency of such words as protest, climate change protest, climate change action, which are normally related to the discourses on climate change by climate change protest groups. Instead, the results of the corpus analysis reveal that the British Museum's climate change discourse is characterised by such frequently occurring words as *research* and self-mentions (*we*, *our*).

In light of the aforementioned findings, it can be concluded that the British Museum's climate change discourse is in alignment with the analogous discourses by the British corporate and political actors, who regard the issue of climate change through the discursive lenses of self-mentions and self-references, research endeavours to mitigate the negative consequences of climate change, and sustainable practices to offset the climate crisis. These findings may serve as an indication of the preferred lexical means that are employed by the British Museum in its climate change discourse. Given that the British Museum is a beacon for other national museums in the Anglophone world, it can be assumed that the British Museums' discourse on climate change may be used as an example of best discursive practices by the museum sector.

Acknowledgements

The author is thankful to the editor and two anonymous reviewers for their constructive comments.

Primary sources

<https://www.britishmuseum.org/>

References

- Anthony, L. (2022). *AntConc Version 4.0.11*. Tokyo: Waseda University. (in English).
- Bikovska, D., & Liew, C. L. (2023). Museums and communicating climate change-related issues on Facebook platforms. *Online Information Review*, 47(5), 974–988. <https://doi.org/10.1108/OIR-05-2022-0255> (in English).
- Boykoff, M. T. (2008). The cultural politics of climate change discourse in UK tabloids. *Political Geography*, 27(5), 549–569. (in English).
- Cameron, F., Hodge, B., & Salazar, J. F. (2013). Representing climate change in museum space and places. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 4(1), 9–21. (in English).
- Cameron, F. R., & Neilson, B. (2014). Introduction: Climate change, museum futures. In: F. Cameron & B. Neilson (eds.) *Climate Change and Museum Futures* (pp. 1–8). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203752975> (in English).
- Chen, K., Molder, A. L., Duan, Z., Boulianne, S., Eckart, C., Mallari, P., & Yang, D. (2023). How climate movement actors and news media frame climate change and strike: Evidence from analyzing twitter and news media discourse from 2018 to 2021. *The International Journal of Press/Politics*, 28(2), 384–413.
- Cuéllar, G. L. (2019). *Empire, the British Museum, and the Making of the Biblical Scholar in the Nineteenth Century*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-24028-8> (in English).
- Dibley, B. (2011). Museums and a common world: climate change, cosmopolitics, museum practice. *Museum & Society*, 9(2), 154–165. (in English).
- Duncan, C. (2019). From the princely gallery to the public art museum: the Louvre Museum and the National Gallery, London. In D. Preziosi & C. Farago (eds.) *Grasping the World* (pp. 250–277). London: Routledge. (in English).
- Duthie, E. (2011). The British Museum: an imperial museum in a post-imperial world. *Public History Review*, 18, 12–25. (in English).
- Edwards, V. (2004). *Multilingualism in the English-Speaking World: Pedigree of Nations*. London: John Wiley. (in English).
- Fløttum, K. (2010). A linguistic and discursive view on climate change discourse. *ASp. la revue du GERAS*, (58), 19–37. (in English).
- Fløttum, K. (2017). Language and climate change. In K. Fløttum (ed.) *The Role of Language in the Climate Change Debate* (pp. 1–9). London: Routledge. (in English).
- Fløttum, K., & Dahl, T. (2012). Different contexts, different “stories”? A linguistic comparison of two development reports on climate change. *Language & Communication*, 32(1), 14–23. (in English).
- Fløttum, K., & Gjerstad, Ø. (2013). Arguing for climate policy through the linguistic construction of Narratives and voices: the case of the South-African green paper “National Climate Change Response”. *Climatic Change*, 118, 417–430. (in English).
- Fløttum, K., Gjesdal, A. M., Gjerstad, Ø., Koteyko, N., & Salway, A. (2014). Representations of the future in English language blogs on climate change. *Global Environmental Change*, 29, 213–222. (in English).
- Hamilton, J. (2018). *The British Museum*. London: Bloomsbury Publishing. (in English).
- Hanson-Easey, S., Williams, S., Hansen, A., Fogarty, K., & Bi, P. (2015). Speaking of climate change: A discursive analysis of lay understandings. *Science Communication*, 37(2), 217–239. (in English).
- Hayles, C., Huddleston, M., Chinowsky, P., & Helman, J. (2023). Climate adaptation planning: Developing a methodology for evaluating future climate change impacts on museum environments and their collections. *Heritage*, 6(12), 7446–7465. <https://doi.org/10.3390/heritage6120390> (in English).

- Hebda, R. J. (2007). Museums, climate change and sustainability. *Museum Management and Curatorship*, 22(4), 329–336. <https://doi.org/10.1080/09647770701757682> (in English).
- Henry, C., & Carter, K. (2021). Communicating climate change content in small and mid-sized museums: challenges and opportunities. *Journal of Museum Education*, 46(3), 321–333. <https://doi.org/10.1080/10598650.2021.1937791> (in English).
- Kapranov, O. (2015a). Do international corporations speak in one voice on the issue of global climate change: The case of British Petroleum and The Royal Dutch Shell Group. In C. Can, A. Kilimci, & K. Papaja (eds.) *Social Sciences and Humanities: A Global Perspective* (pp. 306–322). Ankara: Detay Yayıncılık. (in English).
- Kapranov, O. (2015b). Conceptual metaphors in Ukrainian prime ministers' discourse involving renewables. *Topics in Linguistics*, 16(1), 4–16. <https://doi.org/10.2478/topling-2015-0007> (in English).
- Kapranov, O. (2017). Conceptual metaphors associated with climate change in corporate reports in the fossil fuels market: Two perspectives from the United States and Australia. In K. Fløttum (ed.) *The Role of Language in the Climate Change Debate* (pp. 90–109). London: Routledge. (in English).
- Kapranov, O. (2018). The framing of climate change discourse by Statoil. *Topics in Linguistics*, 19(1), 54–68. <https://doi.org/10.2478/topling-2018-0004> (in English).
- Kapranov, O. (2023). Throwing soup at Van Gogh: The framing of art in climate change activism by British mass media. *Discourses on Culture*, 19(1), 175–200. <https://doi.org/10.2478/doc-2023-0008> (in English).
- Kapranov, O. (2024a). Greta Thunberg's life-writing on Facebook: A quantitative approach. *Anglica Wratislaviensia*, 62(2), 87–101. <https://doi.org/10.19195/0301-7966.62.2.7> (in English).
- Kapranov, O. (2024b). The framing of King Charles III's climate change-related activities by the leading American and British mass media. *Philologia*, 22(1), 53–73. <https://doi.org/10.18485/philologia.2024.22.22.3> (in English).
- Kapranov, O. (2024c). Spraying paint on Stonehenge: The framing of climate change protest by the leading Anglophone media. *Culture. Society. Economy. Politics*, 4(2), 10–26. <https://doi.org/10.2478/csep-2024-0008> (in English).
- Kapranov, O. (2024d). Between a burden and green technology: Rishi Sunak's framing of climate change discourse on Facebook and X (Twitter). *Information & Media*, 99, 85–105. <https://doi.org/10.15388/Im.2024.99.5>. (in English).
- Kapranov, O. (2025). A quantitative analysis of the British Library's discourse on climate change. *East-West Cultural Passage*, 25(1), 216–237. <https://doi.org/10.2478/ewcp-2025-0010> (in English).
- Kapranov, O., & Voloshyna, O. (2023). Learning English under the sounds of air raid sirens: Analysing undergraduate EFL students' sustainable learning practices. *Sustainable Multilingualism / Darnioji Daugiakalbystė*, 23, 1–24. <https://doi.org/10.2478/sm-2023-0011> (in English).
- Knutson, K. (2019). Rethinking museum/community partnerships: Science and natural history museums and the challenges of communicating climate change. In K. Drotner, V. Dziekan, R. Parry & K. C. Schröder (eds.) *The Routledge Handbook of Museums, Media and Communication* (pp. 101–114). London: Routledge. (in English).
- Kopińska, V. (2023). Representation of women's citizenship activity in the Polish-language media discourse around the case of tomato soup and van Gogh. *Przegląd Badań Edukacyjnych (Educational Studies Review)*, 42, 77–102. (in English).
- Lackner, B. C., Mohankumar, S. E. P., Damert, M., Petz, D., Meyer, L., Klug, R., & Reiter, B. (2018). Communicating climate change in a museum setting — a case study. In W. Leal Filho, E. Manolas, A. M. Azul, U. M. Azeiteiro, H. McGhie (eds.) *Handbook of Climate Change Communication: Vol. 3: Case*

- Studies in Climate Change Communication* (pp. 225–240). Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-70479-1> (in English).
- Levitt, P. (2015). *Artifacts and Allegiances: How Museums Put the Nation and the World on Display*. Oakland: University of California Press. (in English).
- Marambio, B. S. (2023). Discursive strategies of climate change: The case of climate activism in museums. *Museum International*, 75(1-4), 46–55. (in English).
- McGhie, H. (2020). Evolving climate change policy and museums. *Museum Management and Curatorship*, 35(6), 653–662. <https://doi.org/10.1080/09647775.2020.1844589> (in English).
- McGhie, H., Mander, S., & Underhill, R. (2018). Engaging people with climate change through museums. In W. Leal Filho, E. Manolas, A. M. Azul, U. M. Azeiteiro, & H. McGhie (eds.) *Handbook of Climate Change Communication: Vol. 3: Case Studies in Climate Change Communication* (pp. 329–348). Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-70479-1> (in English).
- Nerlich, B., Koteyko, N., & Brown, B. (2010). Theory and language of climate change communication. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 1(1), 97–110. <https://doi.org/10.1002/wcc.2> (in English).
- Newell, J. (2018). Creative collaborations: Museums engaging with communities and climate change. In W. Leal Filho, B. Lackner, H. McGhie (eds.) *Addressing the Challenges in Communicating Climate Change Across Various Audiences* (pp. 143–157). Cham: Springer. (in English).
- Nieroba, E., & Geisler, R. (2025). Museums and climate change discourse: the selected case studies analysis. *Museum Management and Curatorship*, 40(3), 365–385. (in English).
- Nyberg, D., & Wright, C. (2016). Performative and political: Corporate constructions of climate change risk. *Organization*, 23(5), 617–638. <https://doi.org/10.1177/1350508415572038> (in English).
- Parker, C. T., Cockerham, D., & Foss, A. W. (2018). Communicating climate change: Lessons learned from a researcher-museum collaboration. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 19(1), 101–107. <https://doi.org/10.1128/jmbe.v19i1.1499> (in English).
- Patten, F., & Lowan-Trudeau, G. (2024). Museums, climate change and energy education: A digital discourse analysis. *Australian Journal of Environmental Education*, 40(4), 676–692. <https://doi.org/10.1017/ae.2024.16> (in English).
- Rice, R. E., Rebich-Hespanha, S., & Zhu, H. (2019). Communicating about climate change through art and science. In J. Pinto, R. E. Gutsche, Jr., & P. Prado (eds.) *Climate Change, Media & Culture: Critical Issues in Global Environmental Communication* (pp. 129–154). Leeds: Emerald Publishing. <https://doi.org/10.1108/978-1-78769-967-020191010> (in English).
- Sutton, S. (2020). The evolving responsibility of museum work in the time of climate change. *Museum Management and Curatorship*, 35(6), 618–635. <https://doi.org/10.1080/09647775.2020.1837000> (in English).
- Tubb, K. W., & Brodie, N. (2022). From museum to mantelpiece: the antiquities trade in the United Kingdom. In R. Skeates (ed.) *Museums and Archaeology* (pp. 181–196). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003341888> (in English).
- Viita-aho, M. (2025). Tracing the boundaries of museum practice. Three case studies of Finnish art museums representing climate change between 2006 and 2020. *Museums & Social Issues*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/15596893.2025.2543238> (in English).
- Wang, G., & Huan, C. (2024). Negotiating climate change in public discourse: insights from critical discourse studies. *Critical Discourse Studies*, 21(2), 133–145. (in English).
- Wickham, M., & Lehman, K. (2015). Communicating sustainability priorities in the museum sector. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(7), 1011–1028. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1042483> (in English).

Автор

Олександр Капранов, доктор філософії, доцент,
NLA Коледж в Осло (Норвегія),
e-mail: oleksandr.kapranov@nla.no
<https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

Author

Oleksandr Kapranov, PhD, Associate Professor,
NLA University College (Oslo, Norway),
e-mail: oleksandr.kapranov@nla.no
<https://orcid.org/0000-0002-9056-331>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that he has no conflict of interest

УДК 81'27'42:[658.62:658.8:316.77]
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-04

Стратегії побудови довіри в комунікації продакт-менеджера зі споживачем: дискурсивно-прагматичний аспект

Володимир Кіпень* <https://orcid.org/0009-0008-1449-0465>

Людмила Коваль <https://orcid.org/0000-0002-4014-1858>

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: v.kipen@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції: 21.10.2025 • Схвалено до друку: 01.12.2025

Анотація

Стаття присвячена дискурсивно-прагматичному аналізу стратегій побудови довіри в комунікації продакт-менеджера зі споживачем. На основі огляду сучасних українських і міжнародних досліджень розкрито природу довіри як стратегічного ресурсу взаємодії в бізнес-дискурсі та визначено чинники, що впливають на її формування в умовах цифрової комунікації та глобалізованого ринку. У статті окреслено три основні складники довіри – раціональний, етичний, емоційно-соціальний, проаналізовано мовленнєві дії та комунікативні тактики, завдяки яким продакт-менеджер формує стабільний, передбачуваний і надійний тон взаємодії. Особливу увагу приділено крос-культурним аспектам комунікації та адаптації стратегій довіри до потреб різних аудиторій. Зроблено висновок, що саме поєднання послідовної риторики, відповідальних дій, етичної позиції та емпатійного стилю спілкування забезпечує стійке формування довіри й стає запорукою успішного розвитку продукту в сучасному ринковому середовищі.

Ключові слова: довіра, бізнес-дискурс, продакт-менеджер, комунікативні стратегії, дискурсивно-прагматичний аналіз, мовленнєві акти, етос, логос, патос, крос-культурна комунікація

УДК 81'27'42:[658.62:658.8:316.77]
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-04

Strategies of Building Trust in Product Manager – Consumer Communication: a Discursive-Pragmatic Aspect

Volodymyr Kipen* <https://orcid.org/0009-0008-1449-0465>

Liudmyla Koval <https://orcid.org/0000-0002-4014-1858>

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: v.kipen@donnu.edu.ua

Received: 21.10.2025 • Accepted: 01.12.2025

Abstract

The article examines the discursive and pragmatic foundations of trust-building strategies in communication between a product manager and the consumer. The relevance of the study is determined by the growing importance of trust as a strategic resource in contemporary digital and globalized markets, where consumers increasingly evaluate not only the functional characteristics of a product but also the transparency, ethical stance, and communicative behaviour of the brand representatives. In this context, the product manager acts as a key mediator between the company and the audience, and the effectiveness of this interaction largely depends on the ability to construct and maintain a consistent, reliable, and ethically grounded communicative style. The **aim** of the research is to identify and systematize the main discursive-pragmatic strategies that contribute to the formation of consumer trust in the communication of a product manager. The **methodological** basis of the work combines elements of discourse analysis and pragmatic interpretation, enabling a comprehensive examination of how meaning, intention, and interpersonal alignment are constructed in real communicative practices. The findings demonstrate that trust does not emerge spontaneously but is shaped through a complex interplay of linguistic and extra-linguistic factors. Effective trust-building requires the balanced integration of *logos* (transparency, accuracy of information, evidence-based argumentation), *ethos* (credibility, ethical conduct, responsibility), and *pathos* (empathy, emotional resonance, acknowledgment of consumer experience). A significant role is played by specific speech acts – particularly commissives, expressives, and assertives – which allow the product manager to articulate commitments, express appreciation or apology, and provide truthful, clear information. The study shows that consistency in tone, clarity of messaging, responsiveness, and the avoidance of manipulative or overly promotional language are essential conditions for maintaining trust across both daily interactions and strategic communication. The analysis additionally emphasizes the relevance of cultural sensitivity in global communication. Trust-related expectations vary across cultural contexts; therefore, product managers must adapt their communicative strategies by aligning with culturally appropriate norms of politeness, directness, emotional proximity, and professional distance. Despite these variations, universal principles such as honesty, transparency, respect, and consistency remain fundamental foundations of trust. In conclusion, the research argues that trust in product manager-consumer communication is built at the intersection of rhetoric and action: persuasive discourse must be continuously supported by reliable behaviour and responsible decision-making. Understanding the discursive-pragmatic mechanisms of trust formation expands the professional competence of product managers and provides a methodological basis for designing communication strategies and training programs that enhance a brand's credibility. In the modern business environment – marked by uncertainty, information overload, and intensified competition – the ability to intentionally construct and maintain trust becomes a critical factor in the sustainable success of a product on the market.

Keywords: trust, business discourse, product manager, communicative strategies, discursive-pragmatic analysis, speech acts, ethos, logos, pathos, cross-cultural communication

Постановка проблеми. Довіра як комунікативний феномен має значну вагу в процесі взаємодії бізнесу зі споживачами, особливо у сфері продуктового менеджменту. Основною соціальною функцією довіри є зниження невизначеності та складності в стосунках, вона слугує механізмом адаптації людини до непередбачуваності соціуму (Мельник, 2024, с.139-148). Для продакт-менеджера, який є посередником між компанією та користувачами продукту, завоювання довіри аудиторії – необхідна умова успішного впровадження рішень і довгострокової лояльності клієнтів. Актуальність теми зумовлена сучасними викликами глобального ринку: споживачі мають широкий вибір та високі очікування щодо прозорості, етичності й уваги до їхніх потреб. У цифрову епоху будь-яка невдача в комунікації або нещирість може швидко підірвати репутацію компанії. Постає **проблема:** у який спосіб продакт-менеджер може цілеспрямовано формувати довіру в споживача засобами дискурсу? Недостатньо лише пропонувати якісний продукт – потрібно вибудувати комунікативну стратегію, що переконує аудиторію в надійності та доброчесності бренду. У такому річизі дослідження дискурсивно-прагматичних стратегій, за допомогою яких продакт-менеджер вибудовує довіру, є актуальним для сучасної прагмалінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні питання довіри та комунікативних стратегій у бізнес-дискурсі досить широко висвітлено як в українських, так і в зарубіжних академічних джерелах. Довіру розглядають як стратегічний актив підприємства, що забезпечує міцні взаємини з аудиторією та конкурентну перевагу на ринку (Сало, Тарасова, Новак, 2025, с. 353-358). Українські науковці приділяють увагу проблематиці репутаційного капіталу та іміджу бренду (Т.Янковець, В.Медведева (Янковець, Медведева, 2022), досліджують довіру

як чинник поведінки споживачів (Т.Дядик (Дядик, 2020), О.Пашенко, О.Закапко, Н.Борушак (Пашенко, Закапко, Борушак, 2020), вплив соціально-економічних трансформацій на комунікацію брендів (Н.Карачина, Д.Дихніч, М.Самофалова (Карачина, Дихніч, Самофалова, 2024). Зокрема, Я.Сало та співавтори (Сало, Тарасова, Новак, 2025, с. 353) відзначають, що в умовах кризових змін довіра споживачів стає динамічним конструктом, який постійно переоцінюється під впливом обставин. Декларовані брендом цінності мають проходити перевірку реальними діями, інакше виникає розрив між комунікацією та досвідом споживача, що підриває довіру. У такий спосіб можемо констатувати, що сучасна література акцентує на потребі застосування гнучких комунікативних стратегій, здатних підтримувати довіру аудиторії навіть за умов турбулентності середовища.

Паралельно зарубіжні дослідження наголошують на різних аспектах формування довіри. Класична теорія риторики Аристотеля вводить поняття *етос* – переконання через характер мовця, яке робить його гідним довіри (Aristotle, 2010). Це відображено й у сучасних працях: вважають, що успішний комунікатор повинен демонструвати мудрість, доброчесність і доброзичливість, аби заслужити довіру аудиторії. У галузі маркетингових комунікацій значну увагу приділено тому, як характеристики продукту та способи його презентації впливають на довіру споживачів. Зокрема, дослідження Aydın та Durhan (2020) виявило, що продуктова комунікація (оформлення продукту, упаковки, повідомлень про нього) істотно впливає на формування довіри: наприклад, приваблива та прозора упаковка й чіткі повідомлення від компанії підвищують рівень довіри до бренду (Aydın, Durhan, 2020, p. 75). Автори наголошують, що як конкретні властивості продукту (колір, форма, якість), так і спеціальні комунікаційні акції (демонстрація товару, наголошення на

перевагах) можуть стати чинниками зростання довіри споживачів.

У сфері дискурсології й прагматики існують праці, які класифікують комунікативні стратегії за їхньою метою та засобами. Зокрема, виділяють кооперативні стратегії спілкування, через які мовці передають увічливість, щирість, довіру, налаштованість на співпрацю та компроміс (Скриннік, 2024). Протилежні їм за спрямуванням – конфліктні або маніпулятивні стратегії – можуть підривати довірливий тон взаємодії. В англomовному діловому дискурсі, як зазначає Н. Зінукова, домінують аргументативна (логіко-переконувальна) та маніпулятивна стратегії, які відображають прагнення автора висловлення досягти своїх інтенцій впливу (Зінукова, 2020). При цьому реалізація стратегій відбувається через добір мовних засобів, зокрема через мовленнєві акти – асертиви (ствердження фактів), комісиви (обіцянки), директиви (спонування) тощо. Для нашого дослідження важливо, що в процесі побудови довіри доцільніше спиратися на кооперативні, етично нейтральні або позитивні стратегічні ходи (аргументація, співробітництво, щирість), ніж на відверто маніпулятивні тактики, котрі можуть бути контрпродуктивними з погляду довіри.

Роль продакт-менеджера в комунікації також привертає увагу дослідників менеджменту. Систематичний огляд Parikh (2025) свідчить, що сучасний продакт-менеджер виконує не лише технічні та планувальні функції, але й значною мірою є комунікатором, відповідальним за зв'язок з усіма стейкхолдерами – від внутрішніх команд до кінцевих користувачів продукту (Parikh, 2025). Зокрема, стратегічна роль продукт-менеджера у B2C-секторі передбачає активну взаємодію з аудиторією, збір зворотного зв'язку, пояснення бачення продукту споживачам тощо. У B2B-контексті акцент ще більший на побудові довготривалих відносин: продакт-менеджери мають вести прямий діалог з клієнтами,

узгоджувати рішення під їхні потреби й підтримувати довгострокову лояльність та задоволеність, що фактично неможливо без взаємної довіри. Отже, можна стверджувати, що комунікативні навички та здатність встановлювати довірливі стосунки є однією з ключових компетенцій продакт-менеджера в сучасному динамічному середовищі.

Метою статті є комплексний дискурсивно-прагматичний аналіз стратегій побудови довіри в комунікації продакт-менеджера зі споживачем. Дослідження спрямоване на виявлення того, які мовні, риторичні та комунікативні механізми забезпечують формування довірливого тону взаємодії, у який спосіб поєднуються раціональні, етичні та емоційно-соціальні компоненти довіри в сучасному бізнес-дискурсі, а також як культурний контекст впливає на вибір ефективних стратегій спілкування. У межах мети передбачено уточнення ролі продакт-менеджера як ключового комунікатора між брендом і споживачем та окреслення принципів, що визначають стійкість довіри в умовах цифрової та глобалізованої комунікації.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні стратегії й тактики, які продакт-менеджер може застосовувати у своєму дискурсі для формування та підтримання довіри з боку споживачів. Аналіз проводиться з позицій прагматики (мовленнєві акти, імплікації, тон спілкування) та дискурс-аналізу (ширші комунікативні практики, врахування контексту й аудиторії). Ураховуючи міжнародний характер бізнесу, окрему увагу приділили тому, як ці стратегії вивляються в міжкультурному спілкуванні, коли продакт-менеджер узаємодіє з різноманітною аудиторією. У Таблиці 1 подано узагальнення типів стратегій побудови довіри та їх основних характеристик.

Таблиця 1.

Основні типи стратегій побудови довіри у комунікації продакт-менеджера

Тип стратегії	Характеристика та приклади
Стратегія демонстрації експертності (етос)	Увиразнення компетентності, досвіду та знань продакт-менеджера. Використання фактів, статистики, кейсів успіху для підтвердження своїх слів. Висування авторитетного тону, який уселяє впевненість (наприклад, згадки про сертифікації, досягнення команди тощо).
Стратегія етичної позиції	Апеляція до цінностей та принципів: наголошення на чесності, прозорості, відповідальності перед споживачем. Визнання помилок і готовність їх виправити (публічні вибачення за недоліки продукту з обіцянкою виправлення). Позиціонування бренду як такого, що діє в інтересах суспільства (соціальна відповідальність, етичний кодекс).
Соціально-ідентифікаційна стратегія	Створення відчуття спільності з аудиторією. Використання займенників <i>ми</i> , <i>наш</i> для включення споживача до «сім'ї» бренду чи спільноти користувачів. Апеляція до спільних переживань, потреб або культурних реалій споживачів. Наприклад, продакт-менеджер може розповідати історії успіху інших користувачів, із якими цільова аудиторія може себе ототожнити.
Мовленнєво-актна тактика	Використання мовленнєвих актів, що підсилюють довіру: комісиви (обіцянки, гарантії як зобов'язання діяти на користь споживача), асертиви (правдиві твердження, інформування без приховування), експресиви (подяка, вибачення – вираження поваги до споживача). Уникання погроз чи ультиматумів; натомість – конструктивні пропозиції, поради, запевнення.
Стратегія емпатії та підтримки	Вираження розуміння почуттів і потреб клієнтів. Активне слухання: продакт-менеджер слухає зворотний зв'язок і реагує на нього. У зверненнях – акценти на тому, що компанія цінує клієнтів, переймається їхніми проблемами. Наприклад, фрази на кшталт: « <i>Ми розуміємо, що для вас важливо...</i> », « <i>Ми так само, як і ви, хочемо вирішити цю проблему...</i> ».
Прозорість і послідовність	Дотримання принципу <i>не обіцяй більше, ніж можеш виконати</i> . Регулярне інформування споживачів про стан справ (оновлення, дорожня карта продукту), особливо у разі затримок чи змін. Узгодженість повідомлень у різних каналах: відсутність суперечностей. Якщо продакт-менеджер дав обіцянку, він її виконує або чесно пояснює причини невдачі. Ця стратегія убезпечує від чуток і демонструє надійність.
Інтерактивна діалогова стратегія	Залучення споживачів до діалогу: опитування, обговорення, спільний пошук рішень. Надавання клієнтам можливості впливати на продукт (наприклад, через голосування за нові функції). Зворотний зв'язок сприймається серйозно: компанія не лише питає думку, а й діє на її основі (вносить корективи, дякує за ідеї, виправляє недоліки). Такий двобічний підхід засвідчує, що голос споживачів важливий.
Адаптація до культурного	Урахування міжнародного характеру дискурсу: продакт-менеджер пристосовує свій стиль до культурних норм цільових ринків. Уникає сленгу

контексту	чи алюзій, незрозумілих для іншомовної аудиторії; натомість використовує зрозумілі, нейтральні формулювання. Демонструє повагу до різних культур (напр., вітаючи зі святами, значущими для певної країни, ураховує відмінність у часових поясах). Така чутливість запобігає непорозумінню й зміцнює довіру глобальної аудиторії.
-----------	--

Як видно з Таблиці 1, стратегій, що сприяють довірі, є багато, і вони охоплюють різні рівні комунікації – від окремого висловлювання до загальної тональності діалогу з клієнтом. Розглянемо детальніше кілька найважливіших аспектів дискурсивно-прагматичного інструментарію продакт-менеджера.

Продакт-менеджер як представник компанії повинен виступати носієм етосу – тобто викликати враження компетентної, авторитетної і водночас благонадійної особи. Досягнути цього допомагає демонстрація експертних знань та відкритість у спілкуванні. З прагматичного погляду, продакт-менеджер уживає асертивні мовленнєві акти, що підтверджують фактами цінність продукту, наводить конкретні дані (результати досліджень, відгуки задоволених клієнтів, статистику покращення показників після впровадження продукту тощо). Важливо дотримуватися максим Кооперативного принципу (Г.Грайс): зокрема, максими якості – говорити правду і тільки те, що підтверджено достовірними доказами (Сало, Тарасова, Новак, 2025, с. 355). Порушення правдивості майже гарантовано зруйнує довіру, адже, як зазначено в дослідженнях, довіра виникає не від гучних слів, а коли споживач бачить конкретні дії бренду, що підтверджують ці слова. Отже, обіцяючи щось (нову функцію чи розв'язання проблеми), менеджер має бути впевнений у виконанні – інакше краще дати стриманіше зобов'язання. На думку дослідників, послідовність і цілісність комунікації формують фундамент довіри, який витримує навіть випробування зовнішніми кризами (Сало, Тарасова, Новак, 2025). Якщо ж риторика бренду

розходиться з реальними кроками, споживачі швидко це помічають і репутація може зазнати втрат. Тому стратегія експертності передбачає також чесність і прозорість: визнання невідомого (якщо на питання клієнта наразі немає відповіді, краще пообіцяти уточнити, ніж вигадувати) та відкритість даних (наприклад, публікація планів розвитку продукту, результатів опитувань користувачів). У міжнародному дискурсі ознакою експертності може бути використання загальновизнаної термінології англійською мовою, посилення на глобальні стандарти чи сертифікати – це універсально зрозумілі «маркери довіри» для аудиторії різних країн.

Другим стовпом довіри слугує *переконаність аудиторії в етичності намірів* продакт-менеджера та компанії загалом. Тут застосовують низку дискурсивних прийомів. Один із них – відкрите визнання помилок. У разі проблеми з продуктом (помилки, затримка постачання тощо) публічне звернення менеджера з вибаченням і поясненням ситуації, а головне – з планом дій, свідчить про відповідальність компанії. Наприклад, ситуація з компанією Boeing після кризових інцидентів показала, що в дискурсі відновлення довіри керівники мають обирати стратегії, які акцентують позитивні зміни та беруть відповідальність, замість заперечення чи уникнення теми (Huang, 2008). Інший прийом – апеляція до корпоративних цінностей: продакт-менеджер у комунікації може зауважувати, що рішення продиктовані турботою про клієнта, прагненням довгострокових відносин, а не лише миттєвою вигодою. Довіру посилює згадування про соціальну відповідальність бізнесу

(sustainability, підтримка громадських ініціатив), якщо це є частиною бренду. За дослідженнями, споживачі охочіше довіряють брендам, які демонструють сталі етичні принципи й близькі їм цінності (Сало, Тарасова, Новак, 2025). Наприклад, в українському контексті 2022–2023 рр. компанії, що активно й щиро підтримували суспільно важливі справи (волонтерство, допомога військовим, соціальні проекти), змогли зміцнити емоційний зв'язок з аудиторією навіть у періоди загальної нестабільності (Сало, Тарасова, Новак, 2025). Важливо, що ця стратегія повинна бути реалізована не декларативно, а дієво: просте заявлення «ми дбаємо про благо» без реальних підтверджень (як-от, звіти про виконані соціальні проекти або екологічні ініціативи) може викликати скепсис. Отож продакт-менеджер має інтегрувати етичний аспект у повсякденний дискурс: наприклад, розповідаючи, як зворотний зв'язок від користувачів вплинув на рішення додати еко-френдлі опцію в продукті чи як компанія коригує політику конфіденційності задля більшої прозорості. Ці моменти демонструють аудиторії, що спільні з нею **цінності** реально перебувають в основі дій компанії, відтак формують глибший рівень довіри – *ціннісно зумовлену довіру*.

Довіра посилюється, коли споживач відчуває, що його розуміють і він не чужий для бренду. Продакт-менеджер може застосовувати стратегію соціальної ідентифікації – показувати у комунікації, що він та його команда *такі ж люди, як і споживачі*, зі схожими потребами та прагненнями. Практичними реалізаціями цього є використання особистих історій, неформальних тонів спілкування (але з повагою) та створення образу спільноти навколо продукту. Як зазначають Я. Сало та ін. (Сало, Тарасова, Новак, 2025), ефективним інструментом є сторітелінг – оповідь від імені бренду, побудована не на порожніх гаслах, а на досвіді, з яким аудиторія може себе ідентифікувати. Наприклад, у

соціальних мережах компанія може публікувати серії дописів із реальними історіями користувачів, демонструючи, як продукт допоміг вирішити їхню проблему. Коли люди бачать «таких, як вони» у комунікації бренду, виникає ефект близькості, спільності – основа довіри. Нерідко в офіційному дискурсі використовують прийом звернення до аудиторії як до партнерів: фрази на кшталт «*разом з вами ми досягли...*», «*ми прислухалися до ваших відгуків і зробили...*» формують відчуття єдності.

Емпатія тісно пов'язана з вищенаведеним і вивляється через уважне ставлення до емоційного стану клієнтів. У кризових ситуаціях (наприклад, збій у роботі сервісу) споживачі шукають у зверненнях бренду не бюрократичної відповіді, а співчутливого, рівного тону, що не панікує і не повчає (Сало, Тарасова, Новак, 2025). Досвід пандемії та інших криз засвідчив, що надмірно впевнений або рекламно-пафосний тон може викликати відторгнення; натомість спокійний, людяний стиль повідомлень дозволяє бренду залишатися «поруч» зі споживачем як підтримка, а не як нав'язливий продавець. Прагматично це досягається добром лексики (уникнення суворо канцелярських зворотів на користь простих, теплих слів), а також темпом і частотністю комунікації. Регулярна, передбачувана присутність бренду, навіть і з короткими повідомленнями, краще підтримує довіру, ніж тривале мовчання з подальшими різкими інформаційними сплесками. Якщо компанія надовго зникає з поля зору, а потім раптом активно починає щось рекламувати, це насторожує; натомість сталі контакти формують відчуття надійності й стабільності.

Важливою частиною дискурсивно-прагматичного аспекту є конкретні мовленнєві дії, за допомогою яких продакт-менеджер вибудовує довірливий тон. Однією з найпотужніших тактик є комісиви, тобто обіцянки, гарантії, зобов'язання. Як зазначають філософи мови, через комісив мовцю вдається створити в адресата очікування певної дії в

майбутньому і в такий спосіб зародити надію та довіру (Paterson, 2022, р. 529). Простіше кажучи, коли продакт-менеджер щиро *висловлює готовність* зробити щось для споживача (наприклад: «*Ми гарантуємо повне повернення коштів, якщо...*» або «*Особисто контролюватиму ваше питання*»), він вкладає свою репутацію «у заставу» цієї обіцянки. Звісно, невиконані обіцянки руйнують довіру, тож ця тактика ефективна лише тоді, коли підкріплена реальною дією. Інша група мовних актів – експресиви: подяки, вибачення, компліменти. Доречне *вибачення* за незручності, *висловлення вдячності* користувачам за їхню лояльність, похвала активним учасникам спільноти – усе це демонструє повагу та формує позитивний емоційний фон. Коли споживач відчуває, що його цінують і до нього ставляться по-людськи, його схильність довіряти зростає. Як контраст, ігнорування скарг або сухі односкладові відповіді («ваш запит отримано») створюють ефект відчуження. Тому продакт-менеджеру варто підтримувати двобічний характер комунікації: реагувати на запитання і відгуки не формально, а у форматі живого діалогу. Дослідження засвідчують, що коли бренд *просить зворотний зв'язок, але не реагує* на нього, довіра не зростає, а, навпаки, підривається (Сало, Тарасова, Новак, 2025). Натомість реальне врахування думки аудиторії навіть у дрібницях (наприклад, виправлення опису товару за зауваженням користувача або зміна часу роботи служби підтримки за побажаннями клієнтів) сигналізує: голос споживача почуто, і це закладає підґрунтя для стосунків довіри.

Сучасний продакт-менеджер часто працює на глобальному ринку, де аудиторія гетерогенна за мовою і культурою. Це висуває додаткові вимоги до комунікативних стратегій довіри. Те, що є переконливим і щирим в одній культурі, може сприйматися нейтрально або навіть негативно в іншій. Наприклад, надмірну прямолінійність у висловлюваннях можуть

цінувати в західному стилі комунікації як ознаку прозорості, але в східних культурах її можуть тлумачити як нечестність; навпаки, дуже ввічлива манера може здатися нещирою англомовним споживачам. Тому продакт-менеджеру важливо дотримуватися міжкультурної чутливості: передавати те саме повідомлення мовними засобами, прийнятними для конкретної аудиторії. Практично це означає адаптацію маркетингових текстів і звернень (локалізація), залучення носіїв мови для перевірки тональності повідомлень, уникнення культурно специфічних жартів чи метафор, які можуть бути незрозумілі. Із дискурс-аналізаторської перспективи, міжнародний бізнес-дискурс часто характеризується поєднанням локальних і глобальних елементів. Наприклад, в українському діловому дискурсі під час спілкування з міжнародними партнерами спостерігається лінійна побудова висловлювань, прагнення до чіткої логіко-композиційної структури, щоб уникнути непорозумінь у перекладі (Зінуківа, 2020, с. 177). Продакт-менеджер, працюючи на декілька ринків, має формувати свої повідомлення так, щоб вони були інтеркультурно прозорими. Це теж складник довіри: коли кожна група споживачів відчуває, що з нею говорять зрозумілою їй мовою (не лише в буквальному, але й у переносному сенсі – зрозуміло щодо контексту та цінностей), вона схильна більше довіряти бренду. У сучасному глобалізованому середовищі принцип «*think global, act local*» набуває в комунікації вигляду «*говори глобально, слухай локально*»: продакт-менеджер транслює єдині глобальні цінності бренду (інноваційність, якість, відповідальність), але на локальному рівні уважно слухає специфічні потреби та відповідає на них відповідно до місцевих норм. Такий підхід дозволяє вибудувати універсальну довіру до бренду, яка складається з довіри в кожній окремій спільноті.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Підсумовуючи,

констатуємо, що комунікація продакт-менеджера зі споживачем постає як багатовимірний процес, у центрі якого перебуває формування довіри – стратегічного ресурсу, що визначає якість і стабільність узаємин між брендом та аудиторією. Дискурсивно-прагматичний аналіз засвідчує, що довіра не є побічним результатом комунікативної діяльності, а становить її усвідомлену мету: вона знижує сприйнятий ризик, підвищує лояльність та формує готовність споживача орієнтуватися на рекомендації продакт-менеджера. Тому комунікаційна політика повинна містити цілеспрямовані інструменти й повідомлення, які зміцнюють довіру як основу довготривалої взаємодії.

Водночас стратегія побудови довірливих відносин має багатокомпонентний характер. Вона об'єднує раціональний аспект (логос), що забезпечує прозорість інформації й надання доказів; етичний аспект (етос), який формує образ компетентного та відповідального мовця; емоційно-соціальний компонент (патос), що створює відчуття співпричетності, підтримки і взаєморозуміння. Оптимального ефекту комунікація досягає тоді, коли ці елементи збалансовані: логічні аргументи підтверджені реальними діями, а емоційний складник не відривається від фактичної достовірності.

На прагматичному рівні довіру формують через конкретні мовленнєві дії, що відображають інтенції продакт-менеджера. Комісиви засвідчують готовність до відповідальності та виконання зобов'язань, асертиви забезпечують достовірність інформації, експресиви демонструють повагу й увагу до емоційного стану клієнта, а ввічливі директиви підтримують конструктивність діалогу. Послідовність, відкритість, оперативність і персоналізованість комунікації стають основними чинниками, що зміцнюють довіру, тоді як непослідовність, агресивність чи ігнорування запитів її руйнують. Тому кожна мовленнєва дія продакт-менеджера має потенціал або посилювати, або послаблювати довірливий контекст узаємодії.

Особливого значення набуває й міжкультурний вимір довіри, оскільки продакт-менеджери дедалі частіше працюють у міжнародному комунікативному просторі. Різні культурні спільноти мають власні очікування щодо стилю, прямоти, емоційності чи формальності висловлювання. Тому ефективна стратегія довіри передбачає адаптацію комунікативних практик до культурних норм цільової аудиторії, одночасно дотримуючись універсальних принципів – чесності, прозорості, поваги. Продакт-менеджер у глобальному дискурсі постає не лише фахівцем із продукту, а й крос-культурним комунікатором, який вибудовує мости між брендом і різними спільнотами споживачів.

Стратегії побудови довіри охоплюють як продуману риторичку, так і щоденні поведінкові практики менеджера: від того, що саме він говорить і яким тоном, до того, коли реагує на запит і як виконує обіцяне. Довіра виникає на перетині слова і дії: переконливості аргументів та послідовності поведінки. Розуміння цих механізмів поглиблює уявлення про роль продакт-менеджера як комунікатора та створює підґрунтя для формування системи професійних компетентностей у сфері «м'яких навичок». У сучасному бізнес-середовищі, де споживач очікує не лише якісного продукту, а й надійних і прозорих узаємин, здатність вибудовувати довіру стає одним із основних чинників сталого успіху продукту на ринку.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні емпіричної бази для аналізу комунікації продакт-менеджерів у реальних бізнес-кейсах, порівнянні стратегій довіри в різних галузях (ІТ, e-commerce, фінансові сервіси), а також у вивченні впливу штучного інтелекту, автоматизованих комунікацій та омніканальних середовищ на формування довірливого тону спілкування. Подальший розвиток теми може охоплювати моделювання ефективних комунікативних практик, дослідження впливу нових форматів узаємодії

(чат-боти, персоналізовані рекомендаційні рівня довіри в цифровому дискурсі системи) і розроблення методик оцінювання

Література

- Дядик, Т. В. (2020). Брендинг та інтернет-брендинг – найважливіші інструменти формування бренду підприємства. *Економічний простір*: збірник наукових праць, № 156. Дніпро: ПДАБА, с. 124-128.
- Зінуківа, Н. В. (2020). Реалізація комунікативних стратегій англomовного ділового спілкування. *Вісник Університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 2 (20), с. 175-183. DOI: [10.32342/2523-4463-2020-2-20-18](https://doi.org/10.32342/2523-4463-2020-2-20-18)
- Карачина, Н. П., Дихніч Д. П., Самофалова, М. О. (2024). Термінологічний взаємозв'язок категорій в системі брендингу. *Сталий розвиток економіки*, № 2 (49), с. 325-330. DOI: [10.32782/2308-1988/2024-49-52](https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-52)
- Мельник, Д. (2024). Довіра та недовіра як феномени комунікативної дії в контекстах сучасних гуманітарних технологій. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, № 22, с. 139-148. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.22.19>
- Пашенко О. П., Закапко О. І., Борушак Н. О. (2020). Теоретичні та практичні аспекти бренд-менеджменту підприємства ресторанного господарства. *Приазовський економічний вісник*, вип. 1, с. 126-131. <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-23>
- Сало, Я. В., Тарасова, К. І., Новак, Г. В. (2025). Формування довіри до бренду в умовах соціальних трансформацій і нестабільності. *Економіка та суспільство*, (75), с. 353-358. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-50>
- Скриннік, Ю. С. (2024). Дискурсивні стратегії набуття популярності на матеріалі Instagram дописів. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 33, т. 2, с. 95-101. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.33.2.17>
- Янковець, Т., Медведєва, К. (2022). Цифровий брендинг підприємства у комплексі маркетингових комунікацій. *SCIENTIA FRUCTUOSA. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. № 144 (4), с. 72-83. [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)05](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)05)
- Aydin, D., & Durhan, B. (2020). The role of product communication in consumer trust. *Intermedia International e-journal*, 7(12), 70-83. DOI: 10.21645/intermedia.2020.67
- Aristotle (2010). *Rhetoric*. (пер. за виданням: Stanford Encyclopedia of Philosophy).
- Huang, Y.-H. (2008). Trust and relational commitment in corporate crises: The effects of crisis communicative strategy and form of crisis response. *Journal of Public Relations Research*, 20 (3), pp. 297-327
- Parikh, N. A. (2025). The evolving role of product manager – a systematic review. *Foundations of Management*, 17, pp. 37-56. DOI: 10.2478/fman-2025-0003
- Paterson, G. (2022). Trusting on Another's Say-So. *Ergo*, 8 (43). DOI: 10.3998/ergo.2244.

References

- Dyadyk, T. V. (2020). Brendynh ta internet-brendynh-nayvazhlyvishi instrumenty formuvannya brendu pidpryyemstva [Branding and Internet branding are the most important tools for building a company's brand]. *Ekonomichnyy prostir – Economic space*, 156, pp. 124-128. (in Ukrainian).

- Zinukova, N. V. (2020). Realizatsiia komunikatyvnykh stratehii anhlo movnoho dilovoho spilkuvannia [Implementation of communicative strategies in English-language business communication]. *Bulletin of the Alfred Nobel University. Philological Sciences Series*, 2 (20), pp. 175–183. DOI: 10.32342/2523-4463-2020-2-20-18 (in Ukrainian).
- Karachina, N. P., Dykhnych D. P., Samofalova, M. O. (2024). Terminolohichni vzaiemozviazok katehorii v systemi brendynhu [Terminological relationship of categories in the branding system]. *Sustainable development of the economy*, No. 2(49), pp. 325–330. DOI: 10.32782/2308-1988/2024-49-52 (in Ukrainian).
- Melnyk, D. (2024). Dovira ta nedovira yak fenomeny komunikatyvnoi dii v kontekstakh suchasnykh humanitarnykh tekhnolohii [Trust and distrust as phenomena of communicative action in the context of modern humanitarian technologies]. *Bulletin of Lviv University. Psychological Sciences Series*, No. 2, pp. 139–148. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.22.19> (in Ukrainian).
- Pashchenko, O. P., Zakapko O. I., Borushchak N. O. (2020). Teoretychni ta praktychni aspekty brend-menedzhmentu pidpriemstva restorannoho hospodarstva [Theoretical and practical aspects of brand management of restaurant enterprises]. *Economics and enterprise management*, issue 1(18), pp. 126–131. <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-23> (in Ukrainian).
- Salo, Ya. V., Tarasova, K. I., Novak, G. V. (2025). Formuvannia doviry do brendu v umovakh sotsialnykh transformatsii i nestabilnosti [Formation of brand trust in conditions of social transformations and instability]. *Economy and Society*, (75), pp. 353–358. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-50> (in Ukrainian).
- Skrynnik, Yu. S. (2024). Dyskursyvni stratehii nabuttia populiarnosti na materialy Instagram dopysiv [Discursive strategies for gaining popularity on the material of Instagram posts]. *Transcarpathian Philological Studies*, issue 33(2), pp. 95–101. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.33.2.17> (in Ukrainian).
- Yankovets, T., Medvedeva, K. (2022). Tsyfrovyi brendynh pidpriemstva u kompleksi marketynhovykh komunikatsii [Digital branding of the enterprise in the complex of marketing communications]. *SCIENTIA FRUCTUOSA. Bulletin of the Kyiv National University of Trade and Economics*, No. 144(4), pp. 72–83. [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)05](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)05) (in Ukrainian).
- Aydin, D., & Durhan, B. (2020). The role of product communication in consumer trust. *Intermedia International e-journal*, 7(12), 70–83. DOI: 10.21645/intermedia.2020.67 (in English).
- Aristotle (2010). *Rhetoric*. (пер. за виданням: Stanford Encyclopedia of Philosophy). (in English).
- Huang, Y.-H. (2008). Trust and relational commitment in corporate crises: The effects of crisis communicative strategy and form of crisis response. *Journal of Public Relations Research*, 20(3), pp. 297–327. (in English).
- Parikh, N. A. (2025). The evolving role of product manager – a systematic review. *Foundations of Management*, 17, pp. 37–56. DOI: 10.2478/fman-2025-0003 (in English).
- Paterson, G. (2022). Trusting on Another's Say-So. *Ergo*, 8 (43). DOI: 10.3998/ergo.2244 (in English).

Автори

Володимир Кіпень, здобувача ступеня доктора філософії
e-mail: v.kipen@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-1449-0465>

Authors

Volodymyr Kipen, PhD student
e-mail: v.kipen@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-1449-0465>

Людмила Коваль, доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри української мови,
теорії та історії української і світової літератури
e-mail: l.koval@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4014-1858>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Liudmyla Koval, Doctor of Philology, Professor,
Professor of the Department of Ukrainian Language,
Theory and History of Ukrainian and World Literature,
e-mail: l.koval@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4014-1858>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

Лінгвістика тексту. Стилiстичні та контекстуальні вияви лексичних і граматичних одиниць

УДК 811.161.2:81'367.622
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-05

Українські автосемантичні іменники в пейзажних описах природи як параметр художньої прози та авторського мовлення

Ніна Іваницька <https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 01.09.2025 • Схвалено до друку: 21.10.2025

Анотація

В основу дослідження, указанного в назві статті, покладено науково обґрунтоване українськими мовознавцями вчення про поділ слів на повнозначні / неповнозначні та про суттєві особливості повнозначних словоназв денотатів у розрізі міжривневої категорії «автосемантизм / синсемантизм повнозначного слова». У статті описано основні поняття-терміни (ключові слова), використані в дослідженні й уживані в статті. В інтерпретації терміноназв головну увагу приділено дискусійним тлумаченням, зокрема в ракурсі розширеного використання різних підходів і критеріїв. Орієнтуючись на пейзаж та кваліфікацію цієї словоназви-терміна в тлумачних словниках української мови, аналіз і виклад статті зосереджено на природі. Із обмежених джерел художньої прози дібрано й проаналізовано суцільні фрагменти пейзажних описів із дотриманням відповідної кількості іменникових автосемантичних слів, уживаних письменниками. Усі висловлені автором міркування, які безпосередньо стосуються розв'язання поставлених завдань, проілюстровано реченнями (рідше – словами), указаними в джерельній базі статті. Подано короткий опис методики математичного аналізу як складової статистики, що використано в наших дослідженнях, орієнтованих на міжривневу категорію «автосемантизм / синсемантизм повнозначного слова» та статистичні параметри авторського мовлення. У зміст статті уведено приклади про рослинний і тваринний світ як зразки, що надають природі України неповторності й своєрідності, на що так мальовничо й оригінально відгукуються прозаїки, зокрема в пейзажних описах природи рідного краю. У статті процитовано висловлювання науковців щодо кількісної складової в параметрії досліджуваних одиниць українського дискурсу. На основі дослідження, результати якого коротко представлені в статті, поглиблено концептуальні засади вивчення українського слова, що ґрунтуються на поєднанні якісно-кількісних показників: долученні до якісних (традиційних ознак) також їхніх кількісних виявів у прозовому варіанті художнього тексту (описі пейзажу) українського дискурсу. Доведена відносна істина мовознавчої науки про те, що вивчення ознак автосемантичних словоназв предметних денотатів у пропонованому аспекті має важливе теоретичне й практичне значення, оскільки доповнює, оновлює й поглиблює тлумачення їхньої лінгвальної сутності, закономірностей утворення, функціонування й розвитку, зв'язку мови з мисленням, розширює знання про їхній текстотвірний потенціал та теорію й практику представлення мовних одиниць у ролі параметрів стилю й авторського мовлення.

Ключові слова: повнозначна словоназва денотата, автосемантичний іменник, пейзаж, природа, параметр, художня проза

Text Linguistics. Stylistic and Contextual Manifestations of Lexical and Grammatical Units

UDK 811.161.2:81'367.622
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-05

Ukrainian Autosemantic Nouns in Landscape Descriptions of Nature as a Parameter of Fictional Prose and Authors' Speech

Nina Ivanytska <https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Recived: 01.09.2025 • Accepted: 21.10.2025

Abstract

The research presented in this article is based on a scientifically grounded linguistic concept developed by Ukrainian scholars. This concept involves dividing words into content (full-meaning) and function (non-full-meaning) classes. It also considers the essential characteristics of full-meaning lexical units that denote objects. These characteristics are examined within the interlevel linguistic category of autosemantism versus synsemantism of the full-meaning word. This study **aims** to deepen the theoretical understanding of the semantic, functional, and quantitative properties of Ukrainian lexical units in artistic discourse, focusing on their stylistic and text-forming potential. Modern Ukrainian linguistics has actively explored the correlation between the semantic autonomy and grammatical dependence of lexical units. However, the interaction between autosemantic and synsemantic words in artistic prose, particularly in landscape descriptions of nature, remains understudied. Thus, the research aims to combine traditional qualitative linguistic analysis with quantitative-statistical methods to identify the structural and stylistic parameters of authorial speech. **Purpose and objectives.** This article aims to analyze the nature and functional characteristics of autosemantic nouns that denote natural objects within landscape descriptions in Ukrainian literary prose. The objectives include: (1) defining key terminological concepts and clarifying their interpretation in scientific discourse, (2) examining the linguistic realization of the autosemantic/synsemantic category in artistic prose, (3) applying mathematical and quantitative linguistic analysis to verify the statistical distribution of autosemantic nouns, and (4) identifying how these lexical units contribute to the stylistic individuality of Ukrainian prose. **Methodology.** This study uses a combination of structural-semantic, stylistic, and quantitative methods. Complete fragments of landscape descriptions were extracted through continuous sampling from selected works of Ukrainian fiction. Each fragment was analyzed based on the frequency and distribution of autosemantic nouns that name natural objects. The author also provides a brief description of the statistical procedure used, which is considered a part of quantitative linguistics and is employed to evaluate the stylistic and text-forming properties of the analyzed units. **Results.** The analysis revealed that autosemantic nouns functioning as denotations of natural objects (flora and fauna) form the core of the lexical-semantic field of landscape imagery in Ukrainian prose. These nouns demonstrate strong stylistic potential and contribute to the uniqueness and national specificity of artistic landscapes. Illustrative examples from Ukrainian authors demonstrate that these lexical units reflect not only the natural environment, but also the emotional and conceptual worldview of the writer. Including quantitative parameters allowed us to identify proportional correlations between the number of autosemantic nouns and the density of descriptive imagery. These correlations are significant markers of an author's style. **Conclusions.** The conducted research deepens the conceptual foundations of studying the Ukrainian word through the integration of qualitative and quantitative indicators. It confirms that the analysis of autosemantic denotative nouns in the proposed aspect has considerable theoretical and practical value, enriching our understanding of their linguistic essence, regularities of formation and functioning, and their role in reflecting the relationship between language and thought. The findings also expand the theoretical framework for describing the stylistic and authorial parameters of language use in Ukrainian artistic discourse, especially in the prose variant of landscape depiction.

Keywords: full-meaning denotative lexeme, autosemantic noun, landscape, nature, parameter, fiction prose

Постановка проблеми. Тематика нашого дослідження посідає центральне місце в поглибленому вивченні граматичного ладу сучасної української літературної мови. Заявлені в темі мовні постулати, що постійно перебували в полі зору науковців і завжди містили суперечності, є і наразі дискусійними (О.І. Білодід, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко, П.С. Дудик, І.Я. Завальнюк, Н.Б. Іваницька, І.К. Кучеренко, О.А. Павлушенко, М.Я. Плющ, Л.В. Прокопчук, В.М. Русанівський, М.І. Степаненко та ін.).

Чимало проблемних питань у науковому осмисленні повнозначного слова, критеріїв, методів і прийомів вивчення пов'язані із сучасними суспільними реаліями, новаторськими підходами до трактування й використання.

Об'єктом дослідження є повнозначна словоназва денотата в сучасному українському дискурсі. **Предметом** аналізу слугують автосемантичні іменники в описах пейзажу, використані авторами художньої прози.

Мета статті полягає в короткому викладі результатів дослідження, спрямованого на подальше поглиблене вивчення українських словоназв денотатів та виявлення особливостей іменникових автосемантичних слів на матеріалі пейзажних описів прозаїками українського художнього дискурсу.

Як відомо, багато дискусійних і лише частково розв'язаних чи лише порушених питань головної проблеми нашого дослідження базуються саме на міжрівневій категорії «автосемантизм / семантизм повнозначного слова». Поглиблене вивчення повнозначного слова, яке б об'єктивувало (виступало параметром) авторського мовлення чи стилю конкретної мови, ми вбачаємо у якісно-кількісному аналізі функційних видів чи елементів цієї категорії в конкретному текстовому матеріалі.

У своєму дослідженні ми поставили такі **завдання**: а) виділити й описати основні

поняття-терміни, використані в проведеному дослідженні й представлені у викладі змісту статті; б) із визначених джерел художньої прози вибрати й проаналізувати суцільні фрагменти пейзажних описів з однаковою кількістю слів для виокремлення (із кількісним підтвердженням) іменникових автосемантичних слів, уживаних письменниками; в) з-поміж різних традиційних методів і прийомів лінгвістичного аналізу виокремити методику математичного аналізу як складову статистики, використану нами в попередніх дослідженнях і публікаціях словоназв міжрівневої категорії «автосемантизм / синсемантизм повнозначного слова» та статистичних параметрів авторського мовлення; г) теоретичні положення дослідження ілюструвати прикладами речень (описів пейзажу) із аналізованих джерел із словоназвами, за умови вживаності їх в авторському тексті не менше як 5 разів, як і таких, що здатні відтворювати рухливість буттєвих реальностей на землі, в небі, у повітрі – в природі загалом; г) орієнтуючись на кількісні показники словоназв денотатів (предметних, процесуальних, атрибутивних), засвідчити їхню високочастотність, а отже й здатність бути елементами параметризації авторського мовлення в описах пейзажного відтворення довкілля; д) варіювання аналізованих повнозначних словоназв денотатів загалом базувати на основі їхньої синтагматики, що становить надійні підвалини для виділення міжрівневої категорії «автосемантизм / синсемантизм повнозначного слова»; е) деталізувати аналіз деяких високочастотних автосемантичних іменників у пейзажних описах природу в аспекті «позитиву» виражальних засобів, підкріпивши аналіз кількісними показниками; е) обмеживши об'єкт дослідження, концентрований на пейзажі та автосемантизмі іменникових словоназв, використовувати кількісні показники все ж як явище, необхідне в процесі аналізу, хоча й

вторинне у виявленні індивідуальності, майстерності, творчої харизми письменника та художнього стилю української мови загалом.

Джерельна база дослідження. Наявна в заявленому дослідженні деяка різновекторність питань безпосередньо вплинула на джерельну базу – матеріал, процес збору й комплектування якого був непростим із урахуванням кількісних виявів досліджуваних елементів. Уже на початковому етапі дослідження матеріал добирався за двох умов: наявності автосемантичних іменників та їхньої участі в пейзажних описах природи, відтворених художніми засобами українських письменників. Емпіричну, методичну, як і наукову базу нашого дослідження, суттєво доповнили матеріали записів діалектних текстів на етнографічну тематику, зроблені І.В.Гороф'янюк, та інші матеріали Діалектологічного наукового центру Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Загалом дослідження виконано на базі авторської картотеки, що вміщує близько 3000 одиниць (уривків текстів, речень, словосполучень та окремих слів української мови). У процесі розв'язання конкретних завдань дослідження, у пізнанні цілісної природи аналізованих явищ сприяло постійне використання методики аналізу / синтезу: попереднього розчленування складових досліджуваного явища й детальний розгляд кожної з них, тобто аналіз із наступним синтезом. Під час підготовки вибірок матеріалу для аналізу вагоме місце посіла методика структурного аналізу, варіанти якої спрямовувалися на вивчення внутрішньої організації (структури) самого механізму мовної системи. Уже апробовані автором закони дистрибутивного, трансформаційного методів аналізу також використовувалися у відборі й перевірці прикладів, уведених у зміст статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яке дослідження, звісно, базується на терміноназвах: традиційних, узвичаєних,

апробованих чи нововведених. Терміноназви, зафіксовані в назві заявленої теми статті, не є новими чи оновленими, їх активно використовують автори у своїх наукових доробках. Усі вони знайшли відповідну кваліфікацію в тлумачних словниках сучасної української літературної мови, як і в наших нещодавніх публікаціях. Ми також оперуємо такими терміноназвами, хоч беремо до уваги, аналізуємо й описуємо лише фрагменти дискусійного характеру, розглядаючи їхню необхідність та придатність для розв'язання завдань дослідження. Саме такими для нашого аналізу й викладу результатів у статті є дві терміноназви: «пейзаж» та «параметр».

Доволі розширене тлумачення «пейзажу» (франц. *Payzage*, від *paus*; країна, місцевість) знаходимо в *Літературознавчій енциклопедії* (2007), автори якої підводять під цю понятійно-термінологічну словоназву узагальнення про цілющий простір природи в його статичній й динамічній, як і в осмисленні й використанні представниками різних наукових шкіл і напрямків (реалістами, імпресіоністами, символістами) (ЛЕ, 2007, с. 194).

Неоднакову кількість узагальнених сем (розширену / обмежену) вкладають автори *НТСУМ* у тлумачення іменникової словоназви предметного денотата «пейзаж». Обмеження кількості сем у словнику зводиться до висновків про те, що «...пейзаж – це картина природи, краєвид, ландшафт» (НТСУМ, 2008, т. 2, с. 550), тобто визначення включає ознаки, властиві природі, всьому тому, що не створене діяльністю людини, постає як сукупність особливостей рослинного й тваринного світу, кліматичних умов, рельєфу (НТСУМ, 2008, т. 2, с. 904). У тлумачення словоназв «краєвид», «ландшафт» також уведено й «пейзаж», тобто йдеться про вхідження їх у синонімічний ряд іменникових словоназв (НТСУМ, 2008, т. 2, с. 912; т. 2, с. 54). Знову ж таки пошлемося на синонім до слова «пейзаж» географічного терміна «ландшафт», у тлумаченні «частина земної поверхні зі

сполученням клімату, ґрунту, рослинного і тваринного світу» (НТСУМ, 2008, т. 2, с. 55).

У доволі об'ємному підході авторів витлумачено понятійно-термінологічну назву «пейзаж» у *Словнику синонімів української мови* (ССУМ, 2009, с. 129), особливо в його синонімічному варіанті «краєвид» (ССУМ, 2009, с. 714). Словникова заувага «місцевість, що розкривається перед очима» сприяла об'єднанню в синонімічний ряд словоназв і *пейзаж, ландшафт, перспектива, вид, вигляд*, а наведені приклади ілюструючи таке об'єднання, водночас орієнтують на включену в пізнання й словесно відтворену реальність цього процесу – людину, живу істоту із утіленими в ній природними, моральними та інтелектуальними властивостями.

Науково обґрунтоване тлумачення змісту термінів і понять, уведених в українську літературну мову як складових загальної наукової термінології, уміщує повний словник-довідник (понад 5000) у галузі екології та охорони природи (Мусієнко, Серебряков, 2007). Автори цього словника-довідника розглядають природу як сукупний об'єкт природознавства, як науки, у якій вивчається все, що безпосередньо не стосується людини та її діяльності, або те, що тільки сприймається як таке, що не стосується їх (Мусієнко, Серебряков, 2007, с. 366). У зазначеному виданні в стислій формі подано науково обґрунтоване тлумачення змісту понять і термінів, виражених високочастотними автосемантичними іменниковими словоназвами, уживаними в пейзажних описах, зокрема: *вода, гроза, земля, ліс, погода, природа, сніг, сонце*. До згаданого словника також увійшла значна кількість автосемантичних іменників зі сфери екології, які в описах пейзажу трапляються зрідка, а то й зовсім не вживаються, на зразок: *атмосфера, водойма, галактика, ландшафт, пустеля, тайга* та ін.

Не позбавлений своєрідного інформаційного наповнення, пов'язаного з «природою», також опис пейзажу в дитячій

енциклопедії О.Ф.Цеханської (2008). Своєрідність уведених у книгу описів пояснюємо такими фактами: по-перше, наявністю у викладі високочастотних слів із переносним значенням, хоч досить часто вживаних в енциклопедії; по-друге, наповнення матеріалу кількісними показниками, що об'єктивують висловлені авторкою ідеї (Цеханська, 2008).

Максимум відомостей, що стосуються сучасного стану українських біологічних терміноназв уміщує *Словник української біологічної термінології* (2012), у якому зібрана інформація, раніше зафіксована в науковій, науково-популярній, навчальній літературі, енциклопедичних та спеціальних словниках. Багатство автосемантичних іменникових словоназв як номінантів доквілля (навколишнього середовища), що першочергово супроводжують пейзажні описи, автори словника «об'єднали» номінацією «природа» з досить прихованою домінуючою семою: «... *природа* – нерукотворний, спонтанний навколишній пізнаний та усвідомлений, а також непізнаний, безкінечний у просторі й часі світ: місце виникнення й розвитку людини як живої істоти (біотичного виду)» (СУБТ, 2012, с. 447.)

Зосередившись на мовних засобах опису пейзажу та його осібно виокремленому чиннику – природі, аж ніяк не можна ізолюватися від *людини* в її посередньому чи безпосередньому зв'язку з природою, навівши хоча б кілька власних висловлювань на зразок: *Природа мстить Людині за заподіяні живому світові злочини; Природа очищає Людину за її справедливість і мудрість; Природа збереже Людину від жорстокості й підлості* (Іваницька, 2005, с. 3). Отже, в ієрархію всіляких цінностей і вагомості мовних досліджень уписується саме виховний аспект; назвемо його «людиноцентричним».

Усю різноманітність і, головне, багатоаспектність у трактуванні іншомовної словоназви «пейзаж» у пропонованому

дослідженні обмежуємо такими критеріями: поняттями, пов'язаними з природою; відтворенням цих понять засобами художнього слова та прозовим варіантом українського дискурсу.

Тематикою статті передбачено також її узагальнювальний аспект, номінований «параметром», як своєрідним теоретико-практичним висновком попереднього аналізу елементів, визначених темою. *Новий тлумачний словник української мови* подає таке визначення терміна «параметр»: «параметр – це 1) величина, що входить у математичну формулу і зберігає своє постійне значення лише за цих умов; 2) спец. величина, властива якому-небудь предмету, пристрою, явищу (НТСУМ, 2008, т. 2, с. 634). Семна ядерність визначення, як бачимо, припадає на перше слово «величина», що його тлумачить як «... те, що можна виміряти, обчислити» (НТСУМ, 2008, т. 1, с. 176), тобто представити кількісними показниками. Недостатньо витлумачено й слово «вимір». У *Словнику синонімів* цей термін у аспекті тлумачень, пов'язаних із «параметром», не знайшов вираження, хоч і конкретизований двослівним сполученням «точні дані» (ССУМ, 2009, т. 1, с. 182). Такий же результат засвідчують інші тлумачні словники. Звісно, у всьому непростому алгоритмі тлумачень так чи так заявляє про себе «кількість».

Науковий простір для нашого дослідження, звісно, досить обмеженого метою й завданнями, утверджують ідеї провідних учених, наукові доробки яких, здавалося б, дещо віддалені від заявлених нами міркувань у сфері пейзажного відтворення буттєвості. Маємо на увазі праці І.В. Гороф'янюк, Н.М. Павликівської, О.А. Павлушенко.

Так, І.В. Гороф'янюк, спеціалізуючись на діалектах, розглядає їх як фрагмент народної культури, як особливий код із набором однотипних одиниць. Нам імпонує надзвичайно глибоке, науково виважене проникнення вченої в цей код, її відповідні узагальнення,

супроводжувані кількісними показниками. В одній із її статей читаємо: «Родильний обряд подолян розглянуто як лінгвокультурний текст, побудований на єдності персонажного, акціонального, предметного, кількісного, вербального й анатомічного кодів» (Гороф'янюк, 2024, с. 92). Подібне цитування, вартість якого базується на надзвичайно багатому щодо наукової потужності й кількості діалектному матеріалі, можна було б продовжити, покликаючись на публікації вченої та укладені нею й видані словники.

Наголошуючи на кількісних вимірах (кількісних показниках) в аспекті семних складників квантитативності, можна помітити «дотик» ядерної семи до слівоназв синонімічного ряду прислівникових слівоназв адвербіальних денотатів, номінованих словами: *чимало, часто, багато, непоодинок, максимально*, як і номінантами *десяток, сотня, тисяча, мільйон*. Звертаємо увагу на те, як до цього ставляться учені, нагадуючи про доцільність і перспективність досліджень щодо *активності та багатства* результатів. Наприклад, Н.М. Павликівська, аналізуючи регіональне поширення окремого типу онімів, пише: «... дослідження онімів такого типу в усіх регіонах України та за її межами – одне з важливих питань сучасного наукового вивчення своєрідного класу антропонімів. Варто систематизувати й осмислити їх, з'ясувати ареали *активного* функціонування, розкрити витоки походження та семантичне *багатство*» (Павликівська, 2021, с. 227).

У дослідженні помічено, що деякі прикметникові слівоназви здатні номінувати відсутні кількісні показники а поєднанні з автосемантичними іменниками, наприклад: *особливе значення, важливе значення*. Такі прикметники, звісно, «витримують» поріг сполучуваності з іменниками, зберігаючи при цьому семну прихованість щодо вимірної межі «багато». Із використовуваних провідними мовознавцями новітньої україністики

слівоназв, уживаних замість слова «кількість», найбільш частотними виявилися: а) іменники: *більшість, маса*; б) прикметники: *істотний, вторинний, визначальний, типовий / нетиповий, показовий, незначний, периферійний*; в) прислівники: *часто, іноді, зрідка, активно, значно, максимально, типово*.

Фахово досліджуючи газетний простір України, І.Я.Завальнюк постійно дбає про підкріплення й наповнення якісних елементів мовного аналізу кількісними показниками. Наприклад, детально описуючи відокремлене означення як один із варіантів означення в системі другорядних членів речення, авторка засвідчує що «...цей різновид відокремлення досить активний. Простежено, що різнотипні відокремлені означення вживаються кількісно неоднаково» (Завальнюк, 2024, с. 79).

Увага до кількісних реальностей у сфері сленгових неологізмів простежується в найновіших публікаціях О.А.Павлушенко, в одній із яких читаємо: «Джерелом емпіричного матеріалу лінгвістичних студій, присвячених інноваційним процесам в українській мові *дедалі частіше* слугують тексти, опубліковані на офіційних вебсайтах, порталах та в індивідуальних блогах». І далі: «*Певна кількість* новітніх номінативів є актуальними тут і зараз, і цим зумовлена та *активність*, із якою лінгвісти взяли до їхньої фіксації й дослідження» (Павлушенко, 2023, с. 27). У цій же праці авторка подає кількісні виміри нових сленгізмів – лексичних новотворів – 71%, семантичних неологізмів – 30% (Павлушенко, 2023, с. 33).

У дослідженні параметрів художнього стилю й авторського мовлення сучасними й оригінальними постають праці літературознавців, тематика яких зосереджена на узагальнювальних характеристиках мовних одиниць у їхніх кількісних вимірах. Так, наприклад, аналізуючи семантику та символіку кольорів у романі Ліни Костенко «Маруся Чурай», А.П.Віннічук робить висновок: «За допомогою кольору та світлових контрастів

письменник відтворює різні психологічні стани персонажів, зображає настроєві пейзажі, викликає у читача різні асоціації та емоції (Віннічук, 2025, с. 5).

Хотілося б у цьому аспекті наголосити й на тому, що кількісні критерії нерідко давали нам підстави об'єктивувати висновкові постулати як результативну частину аналізу, назвавши хоча б кілька публікацій (Іваницька, 1975; Іваницька, 2008; Іваницька, 2017). Такий результативності ми завдячуємо попередньому в процесі досліджень застосуванню т.зв. «точних методів» лінгвістичного аналізу (дистрибутивного, трансформаційного, статистичного). У вимірній площині якісно-кількісного підходу до аналізу мовних одиниць, заявлених у статті, поняття «кількість» щодо параметрії використовуємо лише як основу (підготовчу базу) для наступних досліджень.

Акцентуючи на кількості як невід'ємній складовій параметрії, віддаємо належне сучасним напрацюванням учених, у наукових розвідках яких обов'язково простежується належна увага до нерозривності якісно-кількісних потрактувань різних мовних одиниць (Богатько, 2024; Кухар 2024). У сфері наукових зацікавлень проблематики щодо параметрії мовних одиниць українського дискурсу вже впродовж багатьох років перебувають праці Л.В.Прокопчук, присвячені науковій лінгвалізації пізнаних властивостей художньої картини світу, що невідступно супроводжувалося маркуванням, вимірними показниками досліджуваних мовних елементів (Прокопчук, 2019; 2023).

Двослівна терміноназва «художня проза» покриває сукупність невіршованих літературних творів, із яких відібрані суцільні фрагменти чи реченнєві структури із наявними в них пейзажними описами.

У дослідженні, орієнтованому на якісно-кількісну природу автосемантичних іменників у пейзажі, першочерговим завданням для нас став правильний вибір цієї групи іменникових слів у

фрагментах суцільних пейзажних уривків у прозі українських письменників на фоні інших слів, серед них і неповнозначних. Фрагменти таких суцільних уривків текстів ми обмежили 50. Водночас під час відбору текстів для використання їх у подальшому аналізі було приділено увагу наявності в них високочастотних автосемантичних іменників, зафіксованих як у розмовному, так і в науковому стилях (Бук, 2006). Наводимо кілька таких прикладів із указаними абсолютними частотами в обох стилях: *земля* (розм.) – 100 (Бук, 2006 а, с. 91), *земля* (наук.) – 117 (Бук, 2006, с. 87); *вода* (розм.) – 124 (Бук, 2006 а, с. 85), *вода* (наук.) – 227 (Бук, 2006, с. 82); *місяць* (розм.) – 99 (Бук, 2006 а, с. 99), *місяць* (наук.) (Бук, 2006, с. 92).

Із метою систематизації та візуалізації отриманих результатів кількісна репрезентація повнозначних словоназв різних типів денотатів (предметних, процесуальних та атрибутивних) буде подано у вигляді діаграм. Наші спостереження охоплюють повнозначні словоназви аналізованих денотатів, виокремлені на матеріалі суцільних пейзажних уривків (по 50 слів) у прозових творах таких письменників: Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького, О. Кобилянської, О. Довженка, М. Коцюбинського, М. Стельмаха, В. Шкляра, В. Сухомлинського. Діаграми відтворюють розподіл словоназв за типами денотатів у межах кожного аналізованого тексту, що дає змогу виявити, які типи словоназв є доміантними, а які мають допоміжний або другорядний характер.

Для зручності використовуємо умовні позначення: **Іа** – автосемантична іменникова словоназва предметного денотата; **Іс** – синсемантична іменникова словоназва предметного денотата; **Да** – автосемантична дієслівна словоназва процесуального денотата; **Дс** – синсемантична дієслівна словоназва процесуального денотата; **П** – прикметникова словоназва атрибутивного денотата.

Розглянемо пейзажний опис Панаса Мирного, де суцільна вибірка досліджуваних повнозначних словоназв денотатів становить 37 одиниць: *Минає зима. Ясне сонечко любо світить та гріє; сніги таять; біжать з гір долинами прудкі протічки снігової води... Настає весна. Все оживає, радіє. Зазаленіли поля, зацвіли садки; защебетали соловейки. Після довгого зимового сну усе прокидається, продирає очі, любує на землю, що, як та писанка, красується під золотим промінням сонця, усміхається* (Панас Мирний, 2007, с. 345). Далі подаємо наші кількісні підрахунки словоназв предметних, процесуальних та атрибутивних денотатів з урахуванням міжрівневої категорії «автосемантизм / синсемантизм».

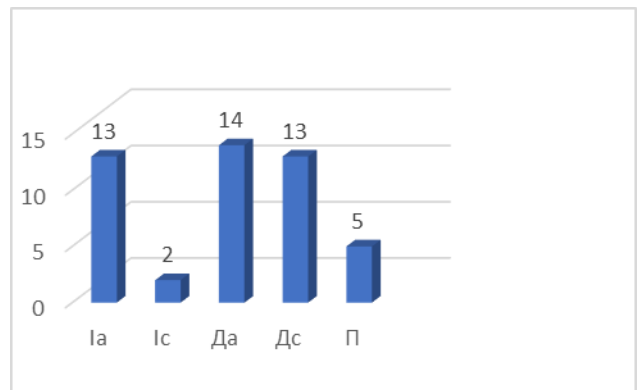

Рисунок 1. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі Панаса Мирного

Проаналізуємо ще пейзажний уривок із твору І. С. Нечуя-Левицького: *На високих гривах гір кругом яру зеленіє старий ліс, як зелене море, вкрите хвилями. В гарний ясний літній день ліс на горах сіє, а в долинах чорніє. Над долинами стоїть сизий легкий туман. Долини здалека ніби дишуть тобі в лице холодком, лісовою вогкістю, манять до себе в тінь старого лісу* (Нечуй-Левицький, 1990, с. 239). У цьому тексті зафіксовано 34 повнозначні словоназви, розподіл яких за денотативною номінацією подано на рисунку 2.

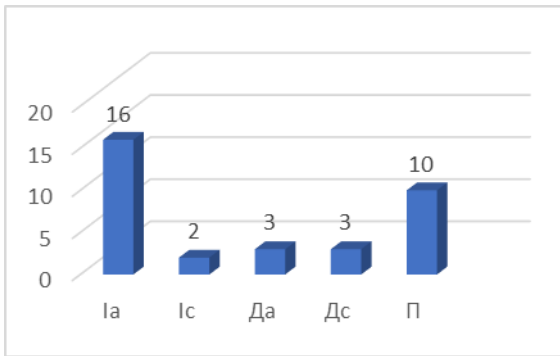

Рисунок 2. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі І. Нечуй-Левицького

До аналізу також було залучено пейзажний текст О.Кобилянської: *Було після бурі. Сонце хилилося до заходу. Небо було хмарне. Мряками фантастично сповнені гори відбивалися від неба гостро темно-голубою краскою. На одній із тих порослих лісом гір стояла нова гуцульська хата. Грубі смереки розпростерли над нею свої рамена, потрясли сумно гордими вершками, й великі краплі дощу беззвучно подали на них* (О.Кобилянська, 1988, с.435). Результати підрахунків словоназв відтворено на рисунку 3.

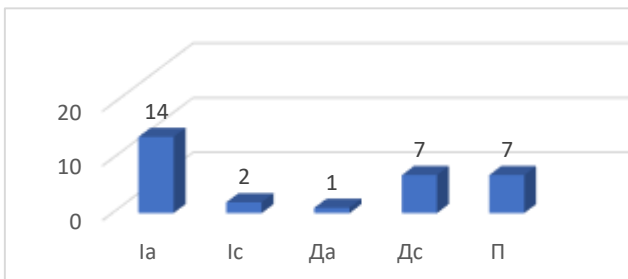

Рисунок 3. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі О. Кобилянської

У пейзажному описі О.Довженка було виокремлено 27 словоназв: *Сонце давно вже зайшло. Але його проміння освітлювало ще з-за горизонту верхи велетенського нагромадження хмар, що висувалися з заходу на все небо. Хмара була важка, темно-темно-синя, внизу зовсім чорна. Величні німі зловісні блискавиці горобиної ночі палахкотіли, не вгасаючи, між шарами хмар. І все це відбивалося в воді. Небо було*

надзвичайне (О.Довженко, 2007, с.58). Кількісний розподіл словоназв на позначення предметних, процесуальних та атрибутивних денотатів подано на рисунку 4.

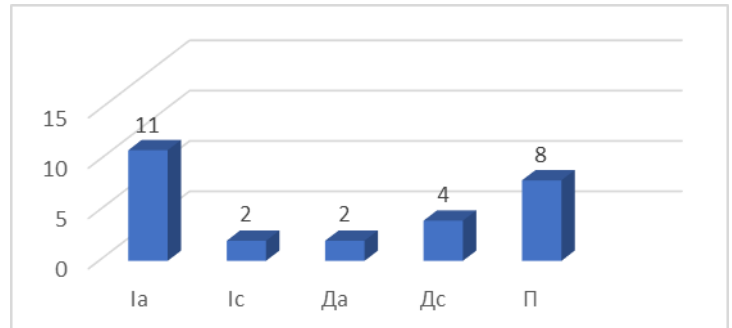

Рисунок 4. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі О. Довженка

У вибірці М.Коцюбинського зафіксовано 34 словоназви: *Сонце сідало червоно. Вікна горіли, як печі, стіни хаток стали рожевими, по білих сорочках розлилось червоне світло. Здалеку йшла на село хмара куряви. Вона наближалась, росла, здіймалась до неба; врешті сонце пірнуло в неї і розсипалось рожевою млою. Звідти доходили якісь тривожні звуки, немов діти плакали або десь ціпки гупали...* (М.Коцюбинський, 2011, с.100). Кількісні підрахунки відтворено на рисунку 5.

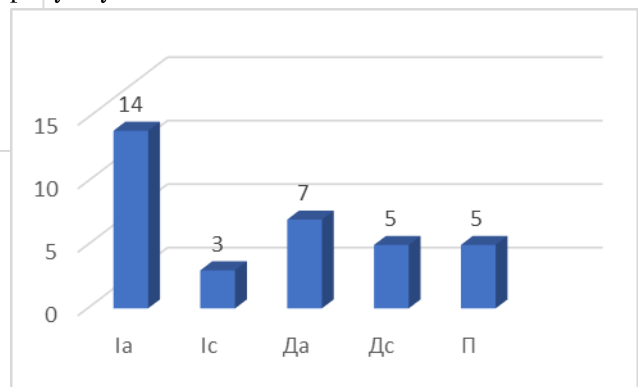

Рисунок 5. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі М. Коцюбинського

Такий самий аналіз ілюструє текст М.Стельмаха (рисунок 6): *Вечір гаптував небеса і золотом, і сріблом, і янтарем; і Чумацький*

шлях переливався, горів живим узором. А до вишневого пояса з-під лісу потягнулась хмара і зупинилась біля самого саява, Увечері закипали хмари, а ранком забілили сніги – перші сніги, м'які, пухнасті... (М. Стельмах, 2012, с. 165).

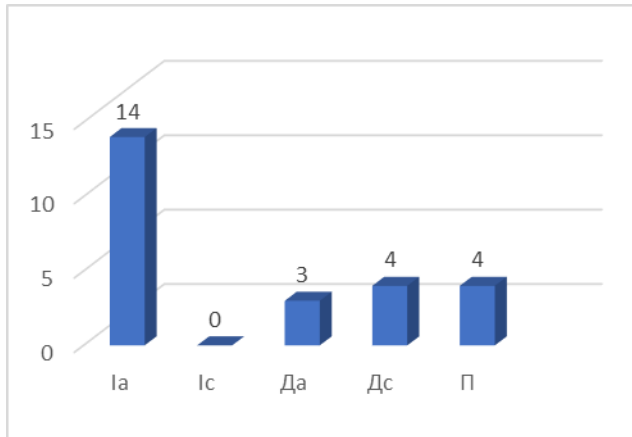

Рисунок 6. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі М. Стельмаха

У пейзажному описі В. Шкляра зафіксовано 28 досліджуваних словоназв: *Немає кращої пори за травень. По обидва боки дороги стелилися ясно-зелені поля, які переливалися смарагдом, малахітом. По небу пливли білі хмари, кожна з яких мала форму великого звіра, - пливли білі ведмеді, слони, бегемоти, верблюди. І вони напливали на сонце...* (В. Шкляр, 2019, с. 72). Кількісні підрахунки подано на рисунку 7.

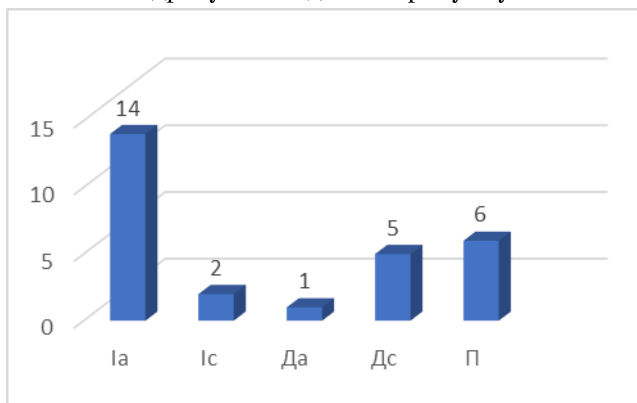

Рисунок 7. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі В. Шкляра

Наступним текстом для аналізу став пейзажний опис із твору В. Сухомлинського: *Над ставком стоїть стара-стара верба. Ні листочки не шелестять, на гілочка не сколихнеться. Дивиться верба на себе й сумує: мине літо, обсіплеться листя, насунуть чорні хмари. Не журися, вербо. Замерзне ставок. Сніг вбере тебе в біле. Ти ждатимеш весни* (В. Сухомлинський, 2012, с. 25). Розподіл 27 зафіксованих словоназв відтворено на рисунку 8.

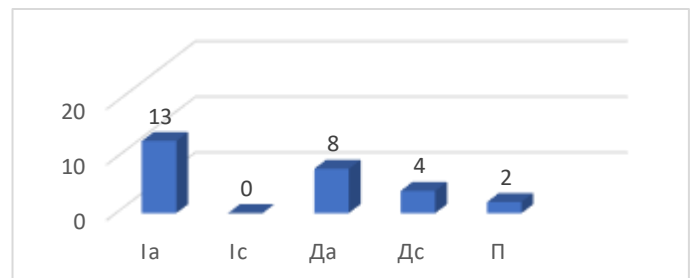

Рисунок 8. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у пейзажному описі В. Сухомлинського

Загалом у суцільних пейзажних уривках аналізованих джерел було зафіксовано 243 словоназви (Рис. 9).

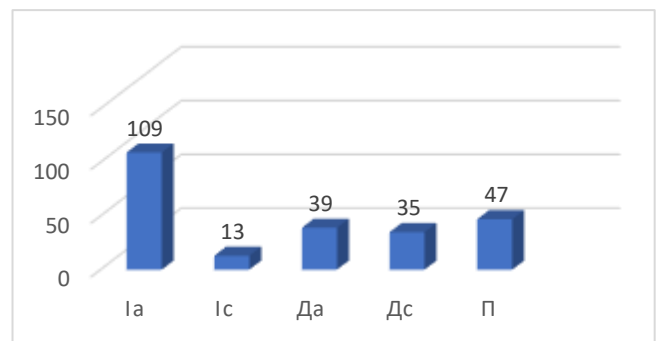

Рисунок 9. Кількісні показники повнозначних словоназв денотатів у суцільних пейзажних уривках аналізованих джерел

Визначені показники дали змогу зорієнтуватися щодо вибору групи з найбільшою частотністю вживання повнозначних слів у пейзажному відтворенні буття в прозовому художньому дискурсі

української мови. Найвищі кількісні показники спостерегли в групі автосемантичних іменникових словоназв предметних денотатів (Іа – 109), що свідчить про домінування іменникової номінації в описі пейзажних фрагментів української художньої прози. Ця група репрезентує основну масу номінативного матеріалу, забезпечуючи структурну та смислову цілісність опису природи. Помітно менше виявлено синсемантичних іменників (Іс – 13), які виконують допоміжну функцію в семантичній організації вислову. Автосемантичні (Да – 39) та синсемантичні (Дс – 35) дієслова посідають середню позицію, що вказує на активне, проте другорядне, відтворення процесуальності в пейзажному фрагменті. Атрибутивні словоназви (П – 47) відображають описові характеристики довкілля, сприяючи образності та художній експресії тексту.

Отже, кількісний аналіз підтверджує, що характерною для пейзажних описів є група автосемантичних іменників, які становлять основний засіб номінації предметного світу та формують концептуальний каркас художнього простору. Інші ж групи (дієслівні та атрибутивні) забезпечують динамічність, емоційність і деталізацію пейзажу, розкриваючи його з різних семантичних і стилістичних ракурсів.

Своєрідним і суттєвим параметром авторського опису пейзажу в кількісних вимірах автосемантичних іменникових словоназв предметних денотатів, на нашу думку, можна вважати явище т.зв. «олюднення» і пов'язаний із цим позитивізм в описах природи, що досягається розмаїттям мовних засобів такого опису. Наведемо приклад із проаналізованого джерела – збірника творів В.Сухомлинського (Сухомлинський, 2012). Такі описи в зазначеному джерелі стосуються різних реальностей світу, явищ природи, сфери рослин, тварин, номінованих автосемантичними іменниками, склад яких наповнюють

високочастотні автосемантичні іменникові номінанти: *земля, вода, місяць, вітер, ліс, небо, річка*.

Принагідно зазначимо, що в таких пейзажних описах на фоні всіх автосемантичних іменників кількісно виділяється автосемантичне іменникове слово «сонце», яке під авторським пером великого майстра українського слова виступає неприкритою схованкою позитивізму в описах природи, коли йдеться про сонце, особливо в його суфіксальному варіанті (*сонечко*): *Вийшло сонце, дихнув легенький вітерець, і всі дерева в лісі заспівали* (Сухомлинський, 2012, с.10); *Сходить сонечко. Вилетів із дерев'яного будиночка шпак, полетів до черв'яків.. Повернувся до сонечка жовтою голівкою соняшник і задивився на червоне небо... Впливла з глибини рибка і затремтіла на сонечку. Жайворонок залетів високо в небо, йому хочеться першому побачити сонечко* (Сухомлинський, 2012, с.13-14); ... *білочка сидить біля дупла й радіє. І білченята в дуплі радіють. І сонечко в небі радіє. Полетіла бджола далеко-далеко в поле по мед. А сонечко вже заходило* (Сухомлинський, 2012, с.45); *Загордилася Ріка: «Дивіться, яка я широка, повновода... І сонечко в мені відбивається, як у дзеркалі, дерева високі, і небо блакитне»* (Сухомлинський, 2012, с.63) і под.

Авторську увагу до автосемантичної іменникової назви «сонце» можна проілюструвати також прикладами речень із роману Д.Гнатко «Скеля червоного сонця» (Гнатко, 2019): *Проміння червонуватого сонця повільно сідало за сірувато-блакитними водами Дніпра* (Гнатко, 2019, с.5); *Сонце закочувалося великою полум'яною кулею все нижче до Дніпра; Сонце над Дніпром набуло на якусь мить темно-червоного відтінку* (Гнатко, 2019, с.11); *Вечірнє сонце спокійно гойдалося над тихим до вечора Дніпром. Сонце докочуючись до обрію, запалало яскраво.. й зависло над Дніпром; ... Сонце вже геть закотилося за обрій, зоставило лиш темно-червону смужку за Дніпром* (Гнатко, 2019, с.148);

*Над скелею вже горілося призахідне **сонце**, поволі скочуючись до обрію* (Гнатко, 2019, с. 186); *...**сонце** сідало червоно та зловісно* (Гнатко, 2019, с. 192); *... кімната, освітлена рожевим світлом **сонця**, що сідало над Дніпром* (Гнатко, 2019, с. 229); ***Сонце**, сідаючи все нижче, як і багато років тому, кольором зробилося схожим на кров...* (Гнатко, 2019, с. 282).

Подібні ілюстрації «олюднення» в ракурсі позитивізму в пейзажних описах, хоч і різними номінантами автосемантичних іменників, можна продовжити прикладами з творів інших письменників, наприклад: *Ніжний, ледве помітний **дощ** роси униз* (Кобилянська, 1988, с. 103); *На землю глянули тихі **зорі*** (Коцюбинський, 2011, с. 100); *Світало. Од свіжого подиху **ранку** злегка тремтіли **жита**, з рум'яного сходу минуло **світло** і м'якими **хвилями** розпливалось поміж **небом** і **землею*** (Коцюбинський, 2011, с. 40); *Потемнілий **пень берези** засріблвся, засвітився* (Стельмах, 2012, с. 194); *... там яких тільки **пташок** немає! **Синиці, дятли, ворони**, і навіть **орел*** (Шкляр, 2019, с. 179).

У проаналізованих реченневих описах пейзажу непоодинокими є випадки трансформацій негативу в позитив, що досягається суфіксальними формами автосемантичних іменників (*озерце, водичка, вітерець, дощик*) та прикметниковим супроводом таких іменників **небо** + *весняне, блакитне, світле, радісне*; **земля** + *багата, розкішна, велична, щедра, світла*; **хмара** + *біла, білувата, легка, блакитна, рожева, чиста*.

Перегляд текстів окремих творів письменників на предмет наявних у них автосемантичних іменників щодо кількісного розподілу позитиву / негативу в прикметниках засвідчує, що в деяких із них переважає негатив, «зобов'язаний» відповідним прикметникам, які супроводжують автосемантичні іменники, наприклад у М. Коцюбинського: *ніч темна, мряка густа, вітер холодний, туман холодний,*

потоки брудні, дерева голі, ніч темна, безвість сіра (Коцюбинський, 2011, с. 44–116).

В описах пейзажу зміст автосемантичних іменників доповнюють і розширюють прикметникові словоназви: **голубе небо, ясне сонце, чудовий ліс, спокійна річка** і под. Такі художні деталі – не поодинокі авторські елементи в пейзажних замальовках довкілля, а ціла система художніх засобів передачі переважно позитивної тональності (у проаналізованих 152 прикладах речень позитив переважає негатив у 12 разів). Приклади такого вживання іменникових словоназв засвідчують здатність конкретного слова набувати додаткового до первинного денотатного значення також емоційно-експресивних оцінних та інших видів контекстуальної конотації. Наприклад: *Ніч. **Глибоке, безкрає небо, лагідне й оживлене*** (Кобилянська, 1988, с. 574); ***Легкі хмари** сунулись по небі* (Нечуй-Левицький, 1990, с. 332); ***Ясне сонечко** любо світить та гріє* (Папас Мирний, 2007, с. 345); *Тим часом **короткий осінній день** згас* (Коцюбинський, 1988, с. 63); *Не землю глянули **тихі зорі*** (Коцюбинський, 2011, с. 100); *У **голубому небі** прорізалися **срібні зорі**, із ріки зайчиком **плигав тендітний легкий вітерець*** (Хвильовий, 2004, с. 326); *Навколо стояла **тепла літня ніч*** (Стельмах, 2012, с. 177).

До параметрів авторського мовлення в зазначеному дослідженні, звісно, можна лише приєднати автосемантичні іменники як елемент своєрідних творчих лабораторій письменників. Такий же висновок напрошується й щодо входження цього варіанта в парадигму стилю. Головний висновок: параметрія, базована на якісно-кількісних вимірах, потребує постійного урахування високого рівня статистичних показників якісних одиниць сучасного українського дискурсу в його динаміці.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Оскільки переважну частину узагальнень нашого дослідження щодо мікропроблемних питань

було вміщено в текст, обмежуємося лише кількома найважливішими висновками.

1. В інтерпретаційних полях терміноназв, описаних у статті, простежено деяку неоднозначність у різних тлумачних словниках сучасної української мови. Незначну розбіжність можна звести до розширення / звуження складових, якими послуговуються автори.

2. Автосемантичну іменникову словоназву предметного денотата можна вважати одним із варіантів повнозначного слова, у якому зосереджені чіткі закономірності самих підвалин наукового вивчення, можливостей узагальнення, формалізації, моделювання, класифікацій, обрахунків, відкриваючи неабиякий простір щодо використання машинного оброблення в дослідженні мовних реальностей.

3. Серйозним практичним упровадженням результатів використаної методики аналізу, концентрованої на кількісних показниках експлікаторів синсемантизму повнозначного слова, вважаємо наявність обмеженого складу дієслівних зв'язок та допоміжних дієслів у присудках, про що свідчать сучасні підручники й посібники з української мови для школи.

4. Проведене дослідження, результати якого коротко подані в статті, поглибило концептуальні засади теорії вивчення українського слова, оскільки спрямоване на поєднання якісно-кількісних показників, спеціальному долученні до якісних (традиційних) ознак також їхніх кількісних виявів у прозовому варіанті художнього тексту українського дискурсу.

5. Витримані в дослідженні умови, поставлені в завданнях щодо добору ілюстрацій, окрім усього іншого, сприяють показу того, як письменники своєрідно замальовують пейзаж,

художньо одухотворяють його з неповторним почуттям замилювання рідним краєм.

6. Змальовуючи різні пейзажі, що надають художнім творам особливої мальовничості й чарівності, автори використовують природу як частину буттєвого світу в загальному об'єкті зображення і водночас як один із чинників ідентифікації внутрішнього світу героїв, їхніх настроїв, почуттів та джерело оцінки соціальних сторін дійсності й засобу втілення ідеї художнього твору.

7. У подальшій роботі над окресленою проблемою плануємо продовжити поглиблене дослідження мовних засобів української мови, підпорядкованих збереженню природо-ресурсного балансу природи.

8. Результати дослідження, чимало проблемних чи мікропроблемних питань були частково апробовані в теоретичних курсах автора («Основи категорійної граматики сучасної української літературної мови» та «Синтагматика українських словоназв у проекції на шкільний курс української мови»), у публікаціях та виступах на наукових конференціях, де постійно звертали увагу на кількісні показники досліджуваних реальностей. Переконана, що в роботі над новою темою кафедри української мови ВДПУ ім. М. Коцюбинського («Мовна параметрія українського національного дискурсу») належна увага буде приділена виявам і врахуванню взаємодії якісно-кількісних показників досліджуваних мовних реальностей з акцентами на параметрії стилю чи авторського мовлення.

Література

- Богатько, В. (2024). Еліпсис як засіб економії вислову в мові творів Романа Іваничука. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 26–35. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-03>
- Бук, С. (2006). *3000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 192 с.
- Бук, С. (2006 а). *3000 найчастотніших слів розмовно-побутового стилю української мови*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 180 с.
- Вегеш, А. І. (2022). *Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: методичний посібник для студентів 4-5 курсів філологічних факультетів*. Ужгород, 101 с.
- Віннічук А. П. (2025). Семантика та символіка кольорів в історичному романі «Маруся Чурай» Л. Костенко. *Українська література. Історичний досвід і перспективи*, № 5, с. 4–12.
- Городенська, К. Г. (2010). *Сполучники української літературної мови*: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 208 с.
- Гороф'янюк, І. В. (2020). *Ботанічна лексика центральноподільських говірок: структурна організація та ареалогія*: монографія / відп. Ред. П. Ю. Гриценко. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 632 с.
- Гороф'янюк, І. В. (2024). Традиційний родильний текст подолан: анатомічний і вербальний коди обрядового тексту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 97–107. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-09>
- Гороф'янюк, І. В., Дузенко, П. (2025). «Закудікання дороги» – етимологічне коріння й сучасне сприйняття мовного табу українцями. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, вип. 2, т. 4, с. 9–23. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-2>
- Завальнюк, І. Я., Отупор, О. В. (2002). Сенсорна лексика як засіб створення художнього пейзажу у творчості Михайла Коцюбинського. *Студії української мови. Лексикологія, граматики. Лінгводидактика*: зб. наук. праць. Вінниця, с. 26–30.
- Завальнюк, І., Іваницька, Н. (2021). Сема та її варіанти в ієрархії номінацій синонімічних рядів українських словоназв денотатів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 32, с. 93–109. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2021-32-93-109>
- Завальнюк, І. Я. (2024). Структурно-семантичні особливості речень із відокремленими означеннями в мові сучасних українських газет. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 76–86. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-07>
- Іваницька, Н. Л. (2005). *Не ламай калину, не стріляй у птаха. Тематично згруповані тексти на екологічну тематику*: посібник з української мови для студентів, учителів та учнів. Вінниця, 308 с.
- Іваницька, Н. Л. (2008). *Статистика в мові і для мови*: посібник для аспірантів, науковців-філологів, студентів. Вінниця: Вид-во Вінницького державного педагогічного університету, 52 с.
- Іваницька, Н. Л. (2016). Змістова й формальна складові інтерпретаційного поля термінів у галузевих словниках сучасної української літературної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 23, с. 20–26.

- Іваницька, Н. Л. (2017). Кількісно-якісні параметри морфологічних класів слів у повістях Михайла Стельмаха. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 24, с. 135–165.
- Іваницька, Н. Л. (2024). Префікс як варіант морфеми та вияв ознак його семної ядерності й в складі префіксальних дієслів сучасної української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. параметрії Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 36–50. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-04>
- Іваницька, Н. Л. (2025). Сучасне українське слово в проекції на денотат: теорія, проблеми. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 40, с. 7–25.
- Іллініч, С. Ю. (2008). Квантитативна характеристика формально-синтаксичних параметрів законодавчого тексту. *Філологічні студії*: зб. наук. праць. Вінниця, с. 29–32.
- Ільчук, В. (2018). Мова сучасних ЗМІ як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. параметрії Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 27, с. 89–93.
- Куньч, З. Й. (2007). *Універсальний словник української мови*. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 848 с.
- Кухар, Н. (2025). Асоціативне поле й асоціативно-семантичні зв'язки лексеми «фейк»: порівняльний аналіз. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. параметрії Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 87–96. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2025-40-04>
- Мусієнко, М. М., Серебряков, В.В. (2007). *Екологія. Охорона природи*: словник-довідник. Київ : Т-во «Знання», 624 с.
- Павликівська, Н. (2021). Антропоніми зі спонукальним компонентом в німному просторі українців. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 32, с. 221–227.
- Павлушенко, О. П., Мазай, Л. А. (2021). Концепт «нація» в мовній свідомості української молоді через призму асоціативного експерименту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 33, с. 144–122.
- Павлушенко, О.А. (2023). Сленгові неологізми в українському комунікативному полі періоду російсько-української війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 37, с. 25–36. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-25-36>
- Павлушенко, О. А., Ватага, О. (2024). Емотивні засоби експресивного вислову в українській версії англомовного мультиплікаційного серіалу «Рік та Морті». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 39, с. 17–25. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-02>
- Перебийніс, В. І. (2002). *Статистичні методи для лінгвістів*. Вінниця: НОВА КНИГА, 172 с.
- Прокопчук, Л. В. (2019). Стильові параметри порівнянь у художньому дискурсі В. Шкляра. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 29, с. 57–64.
- Прокопчук, Л. В. (2023). Функційне навантаження порівняльних конструкцій у структурі складного синтаксичного цілого. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені*

Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць, вип. 37, с. 93–100.
<https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-93-100>

- Русанівський, В. М. (1988). *Структура лексичної і граматичної семантики*. Київ : Наукова думка, 240 с.
- Сахно, І. П., Сахно, М. П. (1999). *Словник сполучуваності слів української мови (найуживаніша лексика)*. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 544 с.
- Селіванова, О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава : Довкілля-К., 844 с.
- Цеханська, О.Ф. (2008). *Україна. Живий світ*. Харків : Вид-во «ранок», 128 с.

Джерела

- Андрухович, С. (2011). *Фелікс Австрія*. Львів : Вид-во Старого Лева, 288 с.
- Гнатко, Д. (2012). *Скеля червоного сонця*. Роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 336 с.
- Гончар, О. (1985). *Твоя зоря*: роман. Київ : Дніпро, 368 с.
- Гуцало, О. (2007). *Сім'я дикої качки*. Київ : Школа, 218 с.
- Довженко, О. (2007). *Зачарована Десна. Кіноповісті. Оповідання. Щоденник*. Харків : Фоліо, 287 с.
- Кобилянська, О. (1988). *Повісті. Оповідання. Новели*. Київ : Наукова думка, 668 с.
- Коцюбинський, М. (2011). *Дорогою ціною: оповідання*. Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 120 с.
- Нечуй-Левицький, І. (1990). *Кайдашева сім'я*. Київ : Радянська школа, 416 с.
- Панас Мирний (2007). *Хіба ревуть воли, як ясла повні*. Донець : ТОВ ВКФ «БАО», 416 с.
- Стельмах, М. (2012). *Тому і став я сіячем*. Вибрані твори. Вінниця : ФОА Рогальська І.О., 216 с.
- Сухомлинський, В. (2012). *Всі добрі люди – одна сім'я*. Збірка творів. Харків : ВД «Школа», 160 с.
- Хвильовий, М. (2004). *Вибрані твори*. Харків : Веста, Вид-во «Ранок», 352 с.
- Шкляр, В. (2019). *Чорне сонце*: збірка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 304 с.

Умовні скорочення лексикографічних праць

- ВТСУМ (2004) – *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 1440 с.
- ЛЕ (2007) – *Літературознавча енциклопедія*, у 2-х т. Т.2. / Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 624 с.
- МФЕ (2007) – *Мала філологічна енциклопедія* / укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Видавництво «Довіра», 477 с.
- СЛТ (1983) – *Словник лінгвістичних термінів* / Л. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ : Вища школа, 360 с.
- ССУМ (2009) – *Словник синонімів української мови* / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін. Київ : Наукова думка, т. 2, 960 с.
- ССІС (2006) – *Сучасний словник іншомовних слів*. Близько 20 тис. слів і словосполучень / уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ : Довіра., 787 с.
- СУБТ (2012) – *Словник української біологічної термінології*. Київ : КММ, 744 с.
- СУМ (2012) – *Словник української мови* / кер. В.В. Німчук та ін. Київ : ВЦ «Просвіта», 1320 с.
- УМ (2007) – *Українська мова: енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 854 с.
- УМКТСЛТ (2001) – *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів* / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. І. Тодор. Київ : Либідь, 224 с.

References

- Bohatko, V. (2024). Elipsys yak zasib ekonomii vyslovu v movi tvoriv Romana Ivanychuka [*Ellipsis as a Means of Expression Economy in the Language of Roman Ivanychuk's Works*]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*: collection of scientific papers, issue 9, pp. 26–35. (in Ukrainian).
- Buk, S. (2006). *3000 naichastotnishykh sliv naukovoho stylu suchasnoi ukrainskoi movy [3000 most frequently used words in the scientific style of modern Ukrainian]*. Lviv: Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 192 p. (in Ukrainian).
- Buk, S. (2006). *3000 naichastotnishykh sliv rozmovno-pobutovoho stylu ukrainskoi movy [3000 Most Frequent Words of the Colloquial and Everyday Style of the Ukrainian Language]*. Lviv: Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 101 p. (in Ukrainian).
- Vegesh, A.I. (2022). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: metodychnyi posibnyk dlia studentiv 4–5 kursiv filolohichnykh fakultetiv [Methods of Teaching the Ukrainian Language in General Education Institutions: A Teaching Manual for 4th–5th Year Students of Philological Faculties]*. Uzhhorod, 101 p. (in Ukrainian).
- Vinnichuk, A. P. (2025). Semantyka ta symbolika kol'oriv v istorychnomu romani «Marusya Churai» L. Kostenko [The Semantics and Symbolism of Colours in L. Kostenko's Historical Novel “Marusia Churai.”] *Ukrainian Literature: Historical Experience and Prospects*, No. 5, pp. 4–12. (in Ukrainian).
- Horodenska, K. H. (2010). *Spoluchnyky ukrainskoi literaturnoi movy [Conjunctions of the Ukrainian Literary Language]*: monograph. Kyiv: Dmytro Buraho Publishing House, 208 p. (in Ukrainian).
- Horofianuk, I. V. (2020). *Botanichna leksyka tsentralnopodilskykh hovirok: strukturna orhanizatsiia ta arealohiia [Botanical Lexicon of Central Podillia Dialects: Structural Organisation and Areology]*: monograph / Ed. P. Yu. Hrytsenko. Vinnytsia: TVORY LLC, 632 p. (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I V. (2024). Tradytiiniy rodylniy tekst podolian: anatomichniy i verbalnyi kody obriadovoho tekstu [Traditional childbirth texts of Podillia: anatomical and verbal codes of ritual texts]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*: collection of scientific papers, issue 39, pp. 97–107. (in Ukrainian).
- Horofianiuk, I. V., Duzenko, P. (2025). «Zakudykannia dorohy» – etymolohichne korinnia y suchasne spryiniattia movnoho tabu ukraintsiamy [“Zakudykannia dorohy” (‘Jinxing the Road’) – Etymological Roots and Modern Perception of Linguistic Taboo among Ukrainians]. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, issue 2, vol. 4, pp. 9–23. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I.Ya., Otupor, O.V. (2002). Sensorna leksyka yak zasib stvorennia khudozhnogo peizazhu u tvorchosti Mykhaila Kotsiubynskoho [Sensory Vocabulary as a Means of Creating an Artistic Landscape in the Works of Mykhailo Kotsiubynskyi]. *Studies in the Ukrainian Language. Lexicology, Grammar. Linguodidactics*: collection of scientific papers, Vinnytsia, pp. 26–30. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, Inna, Ivanytska, Nina (2021). Sema ta yii varianty v iierarkhii nominatsii synonimichnykh riadiv ukrainskykh slovonazv denotativ [Seme and its variants in the hierarchy of nominations of synonymous series of Ukrainian word denotations]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*: collection of scientific papers / edited by E.B. Baran, issue 32, pp. 93–109. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Ya. (2024). Strukturno-semantychni osoblyvosti rechen iz vidokremnelymy oznachenniamy v movi suchasnykh ukrainskykh hazet [Structural and Semantic Features of Sentences with Detached Attributes in the Language of Modern Ukrainian Newspapers]. *Scientific Notes of the Mykhailo*

- Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 39, pp. 76–86. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2005). *Ne lamai kalynu, ne striliai u ptakha. Tematychno zhrupovani teksty na ekolohichnu tematyku. Posibnyk z ukrainskoi movy dlia studentiv, uchyteliv ta uchniv [Do Not Break the Guelder Rose, Do Not Shoot the Bird]. Thematically Grouped Texts on Environmental Topics. A Ukrainian Language Manual for Students, Teachers, and Pupils*. Vinnytsia, 308 p. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. *Statystyka v movi i dlia movy [Statistics in and for Language]:* Posibnyk dlia aspirantiv, naukovtsiv-filolohiv, studentiv. Vinnytsia: Publishing House of Vinnytsia State Pedagogical University, 52 p. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2017). Kil'kisno-yakisni parametry morfolohichnykh klasiv sliv u povistiakh Mykhaila Stelmakha [Quantitative and Qualitative Parameters of Morphological Word Classes in the Novellas of Mykhailo Stelmakh]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 24, pp. 135–165. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2024). Prefiks yak variant morfemy ta vyjav oznak yoho semnoi yadernosti y parametrii v skladi prefiksalnykh diiesliv suchasnoi ukrainskoi movy [The prefix as a variant of a morpheme and manifestations of its semantic core and parameters in prefix verbs of the modern Ukrainian language]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 39, pp. 36–50. (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. L. (2025). Suchasne ukrainske slovo v proektsii na denotat: teoriia, problemy [The Modern Ukrainian Word in Projection onto the Denotatum: Theory and Problems]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 40, pp. 7–25. (in Ukrainian).
- Illinich, S. Yu. (2008). Kvantyatyvna kharakterystyka formalno-syntaksychnykh parametriv zakonodavchoho tekstu [Quantitative Characteristics of the Formal-Syntactic Parameters of a Legislative Text]. *Philological Studies: Collection of Scientific Papers*. Vinnytsia, pp. 29–32. (in Ukrainian).
- Ilchuk, V. (2018). Mova suchasnykh ZMI yak ob'ekt linhvistychnykh doslidzhen [The Language of Modern Mass Media as an Object of Linguistic Research]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 27, pp. 89–93. (in Ukrainian).
- Kunch, Z. Y. (2007). *Universalnyi slovnyk ukrainskoi movy [Universal Dictionary of the Ukrainian Language]*. Ternopil: Educational Book 'Bohdan', 848 p. (in Ukrainian).
- Kukhar, N. (2025). Asotsiatyvne pole y asotsiatyvno-semantychni zviazky leksemy "feik": porivnialnyi analiz [Associative Field and Associative-Semantic Relations of the Lexeme "Fake": A Comparative Analysis]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 39, pp. 87–96. (in Ukrainian).
- Musienko, M. M., Serebriakov, V. V. (2007). *Ekolohiia. Okhorona pryrody [Ecology. Nature Protection]*. Dictionary-Reference Book. Kyiv: Znannia Publishing Association, 624 p. (in Ukrainian).
- Pavlykivska, N. (2021). Antroponimy zi sponukalnym komponentom v imennomu prostori ukraintsiv [Anthroponyms with a Motivational Component in the Naming Space of Ukrainians]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics):* collection of scientific papers, issue 32, pp. 221–227. (in Ukrainian).

- Pavlushenko, O. P., Mazai, L. A. (2021). *Kontsept «natsiia» v movnii svidomosti ukrainskoi molodi cherez pryzmu asotsiatyvnoho eksperymentu* [The Concept of 'Nation' in the Linguistic Consciousness of Ukrainian Youth through the Prism of an Associative Experiment]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics): collection of scientific papers*, issue 33, pp. 144-122. (in Ukrainian).
- Pavlushenko, O. A. (2023). *Slenhovi neolohizmy v ukrainskomu komunikatyvnomu poli periodu rosiisko-ukrainskoi viiny* [Slang Neologisms in the Ukrainian Communicative Field during the Russian-Ukrainian War]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics): collection of scientific papers*, issue 37, pp. 25-36. (in Ukrainian).
- Pavlushenko, O. A., Vataha, O. (2024). *Emotyvni zasoby ekspresyvnoho vyslovu v ukrainskii versii anhlomovnoho multiplykatsiinoho serialu "Rik ta Morty"* [Emotive Means of Expressive Utterance in the Ukrainian Version of the English-Language Animated Series "Rick and Morty"]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics): collection of scientific papers*, issue 39, pp. 17-25. (in Ukrainian).
- Perebyinis, V. I. (2002). *Statystychni metody dlia linhvistiv* [Statistical Methods for Linguists]. Vinnytsia: NOVA KNYHA, 172 p. (in Ukrainian).
- Prokopchuk, L. V. (2019). *Stylovi parametry porivnian u khudozhnomu dyskursi V. Shkliara* [Stylistic Parameters of Comparisons in the Literary Discourse of V. Shkliar]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics): collection of scientific papers*, issue 29, pp. 57-64. (in Ukrainian).
- Prokopchuk, L. V. (2023). *Funktsiine navantazhennia porivnialnykh konstruktsii u strukturi skladnoho syntaksyschnoho tsiloho* [Functional Load of Comparative Constructions in the Structure of a Complex Syntactic Whole]. *Scientific Notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics): collection of scientific papers*, issue 37, pp. 93-100. (in Ukrainian).
- Rusanivskyi, V. M. (1988). *Struktura leksychnoi i hramatychnoi semantyky* [Structure of Lexical and Grammatical Semantics]. Kyiv: Naukova Dumka, 240 p. (in Ukrainian).
- Sakhno, I. P., Sakhno, M. P. (1999). *Slovyk spoluchuvanosti sliv ukrainskoi movy (naiuzhyvanisha leksyka)* [Dictionary of word combinations in the Ukrainian language (most commonly used vocabulary)]. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk University Press, 544 p. (in Ukrainian).
- Selivanova, O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia* [Linguistic encyclopaedia]. Poltava: Dovkilia-K., 844 p. (in Ukrainian).
- Tsekhanska, O. F. (2008). *Ukraina. Zhyvyi svit* [Ukraine. The Living World]. Kharkiv: Ranok Publishing House, 128 p. (in Ukrainian).

Sources

- Andrukhovych, S. (2011). *Feliks Avstriia* [Felix Austria]. Lviv: Saryi Lev Publishing House, 288 p. (in Ukrainian).
- Hnatko, D. (2012). *Skelia chervonoho sontsia* [The Cliff of the Red Sun]. A Novel. Kharkiv: Book Club "Family Leisure Club," 336 p. (in Ukrainian).
- Honchar, O. (1985). *Tvoia zoria* [Your Star]: a Novel. Kyiv: Dnipro, 368 p. (in Ukrainian).
- Hutsalo, O. (2007). *Sim'ia dykoi kachky* [The Family of the Wild Duck]. Kyiv: Shkola, 218 p. (in Ukrainian).
- Dovzhenko, O. (2007). *Zacharovana Desna. Kinopovisti. Opovidannia. Shchodennyk* [The Enchanted Desna. Film Stories. Short Stories. Diary]. Kharkiv: Folio, 287 p. (in Ukrainian).

- Kobylianska, O. (1988). *Povisti. Opovidannia. Novely [Stories. Tales. Novellas]*. Kyiv : Naukova Dumka, 668 p. (in Ukrainian).
- Kotsiubynskyi, M. (2011). *Dorohoiu tsinoiu: opovidannia [At a High Price: Short Stories]*. Vinnytsia : State Cartographic Factory, 120 p. (in Ukrainian).
- Nechui-Levytskyi, I. (1990). *Kaidasheva sim'ia [The Kaidash Family]*. Kyiv : Radianska Shkola, 416 p. (in Ukrainian).
- Panas Myrnyi (2007). *Khiba revut voly, yak yasla povni [Do the Oxen Low When the Manger Is Full]*. Donetsk : BAO Publishing Company, 416 p. (in Ukrainian).
- Stelmakh, M. (2012). *Tomu i stav ya siyachem [That's Why I Became a Sower: Selected Works]*. Vinnytsia : FOA Rohalska I. O., 216 p. (in Ukrainian).
- Sukhomlynskyi, V. (2012). *Vsi dobri liudy – odna simia [All Good People Are One Family]*. Collection of works. Kharkiv : Publoshing 'Shkola', 160 p. (in Ukrainian).
- Khvylovyyi, M. (2004). *Vybrani tvory [Selected Works]*. Kharkiv : Vesta, Ranok Publishing House, 352 p. (in Ukrainian).
- Shkliar, V. (2019). *Chorne sontse: zbirka [Black Sun: A Collection]*. Kharkiv : Book Club "Family Leisure Club," 304 p. (in Ukrainian).

Abbreviations for lexicographical works

- LDMUL (2004) – *Large Dictionary of the Modern Ukrainian Language* / compiled and edited by V.T. Busel. Kyiv; Irpin : Perun Publishing House, 1440 p.
- LE (2007) – *Literary Studies Encyclopedia*, in 2 vols. Vol. 2. / Edited by Yu. I. Kovaliv. Kyiv : Akademiia Publishing Center, 624 p.
- SPE (2007) – *Small Philological Encyclopaedia* / compiled by O. I. Skopnenko, T. V. Tsymbaliuk. Kyiv : Dovira Publishing House, 477 p.
- NEDUL (2008) – *New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language*, in 3 volumes. Vol. 1. Kyiv : Akonit, 926 p.; Vol. 2, 956 p.; Vol. 3, 863 p.
- DLT (1983) – *Dictionary of linguistic terms* / L. I. Hanych, I. S. Oliinyk. Kyiv : Vyshcha shkola, 360 p. (in Ukrainian).
- DSUL (2009) – *Dictionary of Synonyms of the Ukrainian Language* / A. A. Buriachok, G. M. Hnatiuk et al. Kyiv : Naukova Dumka, vol. 2, 960 p.
- DUBT (2012). *Dictionary of Ukrainian Biological Terminology*. Kyiv : KMM, 744 p.
- DUL (2012) – *Dictionary of the Ukrainian language* / ed. by V.V. Nimchuk and others. Kyiv : Prosvita Publishing House, 1320 p.
- UL (2007) – *Ukrainian language: an encyclopaedia* / ed. by V.M. Rusanivskyi, O.O. Taranenko (co-chairs) and others. Kyiv : Bazhan Ukrainian Encyclopaedia, 854 p.
- ULSDLT (2001) – *Ukrainian language. A short dictionary of linguistic terms* / S. Y. Yermolenko, S. P. Bybyk, O. I. Todor. Kyiv : Lybid, 224 p.

Автор

Ніна Іваницька, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
e-mail: nina.ivanytska@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Author

Nina Ivanytska, Doctor of Science in Philology, Full
Professor of the Department of the Ukrainian Language
e-mail: nina.ivanytska@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8111-3645>

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 811.161.2'367:821.161.2'06-31.09
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-06

Синтаксичні експресеми в повісті «Вертеп» Аркадія Любченка

Людмила Прокопчук <http://orcid.org/0000-0002-8735-3049>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 17.09.2025 • Схвалено до друку: 27.11.2025

Анотація

У статті з'ясовано особливості синтаксичної організації повісті «Вертеп» А. Любченка, виявлено специфіку повтору як одного з домінантних засобів у художньому дискурсі митця, зокрема визначено, що системне використання повтору є інтегральним параметром усіх новел аналізованого твору митця; повтор як ефективний засіб просторово-часової організації тексту слугує засобом активізації уваги уявного читача, забезпечує постійний зв'язок з ним, акцентує на ключових компонентах змісту. Окреслено функційно-семантичне навантаження парцельованих і вставлених конструкцій; схарактеризовано лексико-семантичну організацію виокремлених синтаксичних експресем; визначено їхню роль в організації текстової структури та реалізації авторського задуму. З'ясовано, що використання парцельованих конструкцій дало змогу авторові посилити смислові та експресивні відтінки значення, увиразнити певні художні деталі, а вставлені конструкції слугують ефективним засобом вираження емоційних та оцінних міркувань, діалогізації та інтимізації тексту, посилення уваги читача до певних його аспектів.

Ключові слова: експресивний синтаксис, експресеми, повтор, парцельовані конструкції, вставлені конструкції, Аркадій Любченко

Syntactic Expressemes in the Story «Vertep» by Arkady Lyubchenko

Liudmyla Prokopchuk <http://orcid.org/0000-0002-8735-3049>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Received: 17.09.2025 • Accepted: 27.11..2025

Abstract

The study of a writer's creative language has not lost its relevance since the first attempts of man to decode the author's intentions, to comprehend the peculiarities of individual artistic and aesthetic modeling of the world. The syntactic organization of a literary text is one of the components of individual authorial expressiveness. The theoretical foundations of the study of the lingvostylistic category of expressiveness are outlined in the works of N. Huyvanyuk, S. Yermolenko, A. Zagnitko, L. Matsko, A. Moisienko, V. Chabanenko and other linguists. The texts of A. Lyubchenko have repeatedly attracted the attention of linguists and have become the object of scientific research by A. Agafonova, Yu. Kalashnyk, N. Ladynyak, I. Marinenko and others. The **purpose** of the article is to identify and analyze the dominant means of expressive syntax in a story «Vertep» by A. Lyubchenko, to outline their role in modeling the author's picture of the world. To implement the outlined tasks, the structural-functional **method** was used (to determine the structure of expressive syntaxes and their functioning in the analyzed text); the method of semantic analysis (to clarify the semantics of the studied syntactic units); and the descriptive method (to carry out a general analysis and systematize the studied syntactic phenomena). **Results.** The «Vertep» is a lyrical story consisting of 11 short stories in which the author presents his own reflections and philosophical generalizations regarding the course of social processes in Ukraine in the 1920s. Each of the short stories has its own composition, special rhythm, but their integral parameter is the systematic use of repetitions that verbalize the author's intentions. One of the most common syntactic means of creating expression in the story «Vertep» by A. Lyubchenko is repetition – a stylistic figure that involves the repeated repetition of words, phrases, and sentences in order to emphasize the language and enhance its expressive and pictorial properties. In the analyzed short stories, repetition serves the function of strengthening, highlighting key components of the content, verbalization of authorial intentions, highlighting key content components. Repetitions provide a constant connection with the imaginary reader, activating his attention and imagination. A productive means of organizing the text of the story «Vertep» is parceled constructions, which are one of the defining features of the artist's individual style. The active using of parceled constructions allowed the author to enhance the semantic and expressive shades of meaning, to enhance the expressiveness of the text. The author uses inserted constructions to enhance the «informational richness» of the narrative, express emotional and evaluative considerations, dialogize and intimate the text, and increase the reader's attention to certain aspects. **Conclusion.** So, syntactic expressemes, such as repetition, parceled and inserted constructions, ensure the effectiveness of the author's communicative influence on the reader, help to decode hidden meanings, and understand the features of A. Lyubchenko's individual style.

Keywords: expressive syntax, expressemes, repetition, parceled constructions, inserted constructions, Arkady Lyubchenko

Постановка проблеми. Дослідження мовотворчості письменника не втрачає актуальності із часів перших спроб людини декодувати авторські інтенції, досягнути особливості індивідуального художньо-естетичного моделювання світу, адже мова є «тим кодом, за яким прочитуються різнорівневі смисли: інформативні, культурні, духовні, психологічні, власне лінгвістичні» (Маленко, 2010, с. 5).

Синтаксична організація художнього тексту є одним із складників індивідуально-авторської виразності, оскільки синтаксис речення – «це саме та сфера мовної структури, яка безпосередньо віддзеркалює результати взаємодії всіх її рівнів» (Завальнюк, 2012, с. 39). Синтаксичні одиниці є засобом вербалізації авторських інтенцій, маркером експресивізації та суб'єктивізації мовлення. Під час визначення статусу синтаксичних експресем до уваги беруть два критерії: прагматико-стилістичний (спрямований на увиразнення логічного та емоційного змісту повідомлюваного) та формальний (зорієнтований на наявність синтаксичного розчленування) (Вовк, 2016, с. 256).

Теоретичні засади вивчення лінгвостилістичної категорії експресивності окреслено в працях Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, А. Загнітка, Л. Мацько, А. Мойсієнка, В. Чабаненка та ін. Услід за А. Мойсієнком, експресивність потрактовуємо як «логіко-емоційну виразність, явище особливої інтенсивності, що досягається як за допомогою різнорівневих мовних засобів, так і градацією якісних і кількісних ознак на всіх рівнях мови (Мойсієнко, 1990, с. 26). Проблему функціонування експресивних синтаксичних одиниць в ідіолекті українських письменників розглянуто в працях С. Єрмоленко, В. Богатко, О. Галайбіді, І. Завальнюк, Н. Іваницької, Г. Удовиченко та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Мова прози А. Любченка, одного з яскравих представників літературного процесу 1920-х рр., неодноразово привертала увагу вітчизняних лінгвістів і була предметом наукового пошуку А. Агафонові (лексичні особливості мовостилію митця), Ю. Калашник (синтаксична організація речень із ключовими словообразами), І. Мариненко (адвербіативи в художньому мовленні письменника) та ін. Особливостям функціонування повторів у новелах митця («Тихий вечір», «Найменням – жінка», «№ 2002», «Ворог», «Кров», «Via dolorosa») присвячена наукова розвідка Н. Ладиняк «Повтор як домінувальний образний засіб орнаментальної прози Аркадія Любченка» (Ладиняк, 2012). Авторка з'ясувала роль повтору у творенні ритму в аналізованих текстах, окреслила його стилістичні функції, зокрема зазначила, що повтори виконують «текстотвірну функцію, розгортаючи повідомлюване; продукують надмірність, семантику множинності; конденсують авторську думку, підсилюють емоційне сприймання твору; є своєрідними ритмічними і смисловими скріпами, які підсилюють цілісність твору» (Ладиняк, 2012, с. 45). Проте синтаксичні експресеми повісті «Вертеп» ще не були предметом дослідження, що зумовило актуальність цієї розвідки.

Мета статті – виявити й проаналізувати домінантні засоби експресивного синтаксису в повісті «Вертеп» А. Любченка, окреслити їхню роль в моделюванні авторської картини світу. Для досягнення мети окреслено такі **завдання**: виявити специфіку повтору, парцельованих та вставлених конструкцій як визначальних засобів експресивного синтаксису «ліричної повісті в новелах»; проаналізувати їхню структурно-семантичну організацію; визначити роль таких конструкцій у втіленні ідейного задуму митця.

Для реалізації завдань використано структурно-функційний метод (для визначення структури експресивних синтаксем та їх функціонування в аналізованому тексті); метод семантичного аналізу (для з'ясування семантики досліджуваних синтаксичних одиниць); описовий метод (для здійснення загального аналізу та систематизування досліджуваних синтаксичних явищ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість Аркадія Любченка припадає на початок ХХ століття – «добу бурхливого українського культурного відродження» (Агеева, 1998, с. 331). І хоча літературна діяльність митця тривала лише близько десяти років, проте «без його прози важко осмислити в усій повноті українське письменство ренесансних двадцятих» (Агеева, 1998, с. 335).

За короткий період активного творчого пошуку власного стилю (ідеться про 1924–1933 рр.) митець написав низку різножанрових текстів, які засвідчили розмаїтий тематичний діапазон. Своєрідною візитівкою цього творчого етапу письменника називають «Вертеп» – ліричну повість, що складається з 11 невеликих за обсягом новел, у яких автор подає власні рефлексії та філософські узагальнення щодо перебігу соціальних процесів в Україні у 20-х рр. ХХ ст. Кожна з новел має свою композицію, свій особливий ритм, який увиразнюють синтаксичні конструкції, що оприявнюють структурно-семантичну своєрідність творів А. Любченка. Хоча текстовий простір новел наповнюють різноманітні синтаксичні експресії, та все ж доміантними з-поміж них постають повтори, парцельовані та вставлені конструкції.

Одним із найпоширеніших синтаксичних засобів створення експресії в повісті «Вертеп» А. Любченка слугує повтор – стилістична фігура, що передбачає кількаразове повторення слів, словосполучень, речень з метою увиразнення мови, посилення її експресивно-зображувальних властивостей.

В аналізованих новелах повтор виконує функцію посилення, виділення ключових компонентів змісту. Наприклад, уже у вступній новелі «Слово перед завісою» автор активно використовує різні види повтору – анафору, полісиндетон для акцентування певних слів, інтимізації тексту. Багаторазове повторення імперативу «не ждїть» спростовує читацькі очікування щодо змісту твору, водночас анонсує подальше розгортання подій за допомогою сполучення слів «перед вами»: *Отже, не ждїть жорстокої драми про Іродову смерть, не ждїть грайливої п'єси про Смерть і Багача. Не ждїть старого стереотипу. Не ждїть акуратненької послідовності. Не ждїть нічого особливо трагічного, бо трагедія – явище досить умовне і не завжди буває бажане. Не ждїть також нічого надміру веселого, бо веселощі теж – явище досить умовне і теж не завжди бажане* (Слово перед завісою, с. 266); *Перед вами злива найрозмаїтіших кольорів та відтінків. Перед вами, як бачите, грандіозний калейдоскоп. Перед вами сліпучий екран відблисків, зворушлива симфонія удару і ласки. Перед вами* (без перебільшень) – *саме життя!* (Слово перед завісою, с. 267).

Форма монологу виправдовує кількаразове повторення наказових, питальних речень, які забезпечують постійний зв'язок з уявним читачем, активізують його увагу і уяву: *Хай він яріє – п'янка справдешня радість! Хай будуть повні ваші серця, як повні бувають келехи, і... не звертайте уваги на інших! Придивіться краще до цих смарагдових акордів, – хіба не зворушують вас? До цієї принадної плинності аквамарину, – хіба не поема тихих вечорів на далеких лагунах? До цих разючих, фіалково-білих, як блискавки, скерцо, – хіба раз по раз не стискається серце й не скрикує ваша кров?* (Слово перед завісою, с. 268); *Хто?.. Хто наслідиться сказати, що ви не молоді?* (Mystere profane, с. 277).

Кожна з новел ліричної повісті має свою композицію, свій особливий ритм, проте їхнім інтегральним параметром є системне

використання повторів, що вербалізують авторські інтенції. До прикладу, в новелі «Пантоміма» повтор виконує текстотвірну функцію. Ключовий образ новели – маленька дівчинка – багатогранний: це велика любов і велика радість, це велика тривога, великий химерник, великий самолюб, великий хитрун, велика нетривалість, великий діалектик, великий захват, великий інтуїт, великий консерватор, великий раб своїх прикрас, свого куточка, це і великий бунтар та жорстокий сміливець. Речення-повтори (**Маленька дівчинка** – велика любов чи **Маленька дівчинка** – великий самолюб та ін.), стислі, лаконічні, емоційно навантажені, композиційно єднують всі зображення внутрішніх трансформацій психічного стану персонажа, особливостей сприймання нею навколишнього світу: **Маленька дівчинка** – великий самолюб. *Співчуття, звичайно, трохи стискає її серце, але в той же час її серце сповняє нове, приємне, сильне відчуття особистої переваги. І щоб побороти перше неприємне, вона, як бачите, чимдуж знову береться до гри* (Пантоміма, с. 295).

У новелі «Танок міського вечора» за допомогою повтору автор розкриває образ міста, що асоціюється в нього з багатогранним образом жінки. Місто для А. Любченка – це «кольориста гама» облич: *Вас обступає ряснота облич, що на них такі щедрі бувають тільки міські вечори, облич, що швидко зринають і тануть, спалахкують і гаснуть, мінливо пропливають, немовби на цих хідниках вечір повів за собою якусь своєрідну безкраю фарандолу. Ви впізнаєте їх: круглі, продовгасті, квадраткові, підстругані, обрубані, зарослі й голені, здорові й скалічені <...>.*

Обличчя, що від них повіває привітом, або сірі й скупі на привіт. Вирази спокійні, що прихиляють своєю певністю, або непокійні, що дратують своєю підозрою. Очі зацікавлені, що люблять часто озиратися, або гордовиті, що приховують цікавість за своїм шанобливством. **Обличчя** гладкі й худорляві, шляхетні й грубі,

оприскливі й добродушні. Обличчя деспотичні й затуркані, дегенеративні й соковиті, прості й самозакохані, розумні й тупі, захоплені й байдужі, приховані й відверті, радісні й безбарвні, сміливі й полохливі, задьорні й нерішучі, юні й старі. Обличчя рухливі, обличчя мертві, обличчя живі, обличчя замасковані (Танок міського вечора, с. 290–291).

У «Вертепі» повтори виступають «смысловими скріпами, що підсилюють цілісність твору» (Ладиняк, 2012, с. 45). Так, новела «Соло неприкаяної лірики» містить роздуми автора про швидкоплинність життя, постійні зміни в ньому, їхню незворотність. Автор веде діалог з уявним читачем, що створює ефект непідробної щирості, спонукає до роздумів. Посилує вплив синтез інших стилістичних засобів увиразнення, як-от плеоназм, порівняння: **Шалено-швидко пролітають наші дні, мчать життям, як розлогими степами, наші буйногрові місяці, пропливають, як гордовито задумані кораблі, наші роки...** (Соло неприкаяної лірики, с. 269). Ця фраза як своєрідний музичний рефрен повторюється в середині й у кінці новели, змушуючи читача осмислити сутність повторюваних фрагментів: **Ви думаєте: шалено-швидко пролітають наші дні, мчать життям, як розлогими степами, наші буйногрові місяці, пропливають, як гордовито задумані кораблі, наші роки, пропливають у безвість, щоб не вернутись** (Соло неприкаяної лірики, с. 271). Вони можуть супроводжуватися подальшими рефлексіями автора, у такий спосіб інтимізуючи зв'язок між автором і рецепієнтом.

За спостереженнями Г. Табакової, «роль повторів полягає у створенні характерної для ліричної прози ритмізації, анафористичні повтори сугестують оповідь» (Табакова, 2016, с. 129). Частотний поділ на абзаци лише посилює такий вплив, акцентуючи увагу читача: **Чи не здається вам, що ці овали ген-ген заораних вчора ланів, ці тугі в рожевих цілунках перса легітно пашать?**

Чи не здається вам зараз, що ця запашила персть, ця розбурхана вчора коханка лише злегка замріяно-млосно примружила очі і жде, нетерпляче жде, щоб хутчій сюди впало сім'я?

Чи не здається вам, що в цій вранішній млості мріє вона за того дужого з металевими м'язами героя, який не томитиме довго й грубо її жагу, який прийде, деś певне, незабаром, рішучий, уважний, щоб охопити її всю в свої міцні руки і без вагань, без сутужних перерв і надаремного нуду радісно й легко дати їй плід? (Mystere profane, с. 280).

Продуктивним засобом організації тексту повісті «Вертеп» слугують парцельовані конструкції, що є однією з визначальних ознак індивідуального стилю митця. Активне застосування парцельованих конструкцій дало змогу авторові посилити смислові та експресивні відтінки значень, забезпечити ефект спонтанної невимушеності оповіді.

За межі речення письменник виносить здебільшого підрядні частини, що увиразнюють семантико-синтаксичні відношення причини (*Майте завжди терпіння пожаліти слабших. Бо це ж ті, які думають, що знають багато, а знають так мало-мало, це, мабуть, ті, що не бояться нічого, крім сильної віри* (Слово перед завісою, с. 268)); з'ясувальні (*Далі ви бачите, як у вашому сусідньому густовітому закуткові тіль-тіль коливається передсвітанкова тиша. Як там, оповита ще сивою дрімотою, мов на полотні художника, що подав дрімотну давнину хашів, нерухомо стоїть сизозеленаста задума* (Mystere profane, с. 277); *Чуєте? Як рівномірно, повно, мов той могутній міх над горном, движать легені. Як рівномірно, чітко, мов той чіткий невтомний маятник, співає серце* (Атлетика, с. 316)). Парцельованими можуть бути і частини складносурядного речення: *Пригадайте собі, що людина була колись просто хребетною твариною. А потім мавпою. А потім дикуном. А потім уже поволі стала людиною* (Лялькове дійство або повстання крові, с. 302). Такі парцельовані елементи допомагають доповнити,

поглибити, уточнити зміст базового речення, посилити його експресію, виразність, забезпечують ефект поступового нарощування змісту.

Парцельованими можуть бути також і члени речення, серед них – присудки (*Тоді поволеньки підводиться друга, ще молодша, жіноча, і розгадливо, непевно ступає кілька кроків наперед. І також зупиняється. І також мовчить* (Лялькове дійство або повстання крові, с. 314); *Ваш погляд закружляв над Інгульцем, над Саксаганню, Жовтою... Припав до цілини, занурився у надра* (Атлетика, с. 319); обставини (*Вона повзе крізь невгавучий гуркіт. Зрадливо, гнівно* (Атлетика, с. 321); прикладки (*Так! Ви схвилювано простягаєте руку назустріч коханці. Мудрій, сильній, звабливій красі, що її в цій родючій країні вже знайдено* (Танок міського вечора, с. 287)). Реалізуючи прагматичні потенції автора, такі парцельовані одиниці набувають особливого семантичного навантаження, змушуючи читача звернути увагу саме на цю актуалізовану інформацію.

Показовим для стилю повісті «Вертеп» є активне функціонування вставлених конструкцій, які по-різному реалізують авторський задум, доповнюючи, уточнюючи асоціативні зв'язки взаємопов'язаних явищ дійсності: *Якщо в тому давньому вертепі за лицедіїв правила невеличкі дерев'яні ляльки, то тепер, коли людська істота зазнала великого поступу, ми, безперечно, можемо собі дозволити, щоб за лицедіїв правила почуття, думки, окремі слова, окремі образи або й самі живі істоти (звичайно, це зовсім не заперечує у нас чималої наявності й чималої ролі незграбно-натуралістичних ляльок)* (Слово перед завісою, с. 266); *Це праве вікно (тут є ще ліве, протилежне) здивилося просто на кладовище, бо стіни вашого міського будинку просто межують із кладовищем* (Мелодрама, с. 273); *Приходить з портфелем або якимись паперами (очевидно, просто з роботи)* (Сеанс індійського гастролера, с. 282).

Монологічність оповіді посилює значущість вставлених конструкцій, що допомагають авторів не лише пояснювати, доповнювати, уточнювати зміст повідомлюваного в базовому реченні, але й подавати оцінні міркування. Узагальнення спостережень щодо особливостей уживання вставлених конструкцій в українській прозі 20-30-х років дали підстави О.Галайбіді виокремити ситуативні (ті, що коментують, пояснюють зміст базового речення) та суб'єктивно-оцінні конструкції (ті, що містять оцінні роздуми автора) (Галайбіда, 2009, с. 7).

В аналізованому тексті трапляються вставлені конструкції обох типів, напр.: *Проте, сповнені цього разу незрозумілого бунтарства (бувають такі неприкаяні дні), ви починаєте перегортати сторінки цих пом'яшкнених свідків допитливості й хвилювань* (Соло неприкаюної лірики, с. 271); *Кінець кінцем (і як їй побороти нестримне бажання!)*, вона вже мене у руках грудочку снігу (Пантоміма, с. 294).

Вставлені конструкції допомагають авторів налагодити інтелектуальний зв'язок із читачем, спонукати його до активного сприйняття повідомлюваного, напр.: *Я щиросердо вам співчую, бо не ви – чуєте? – не ви винні в цій, висловлюваній вами, облуді* (Сеанс індійського гастролера, с. 285); *Була пізня осінь, коли раз у раз набігали із степу ватаги вітрів, гнали, як тих розкошланих бранок, натовпи хмар, і бранки, лементуючи, стукали в вікна, добивались до хат, а ночами, – пам'ятаєте? – вони іноді стогінно ридали* (Найменням жінка, с. 323). Автор апелює до життєвого досвіду читача, а використання питальних речень забезпечує діалогізацію тексту.

Експресивність висловлення в аналізованій повісті увиразнюють вигуки та емфатичний повтор слів базового речення, що оформлюються окличною інтонацією: *Ясна річ, що на місце події спішно з'являється кілька дорослих і згодом, притишивши рейвах, покартавши як слід за подібну поведінку (о, ці неможливі уважні дорослі!), категорично наказують не вчиняти*

дурниць (о, ці неможливі сухі накази!), а багатьом оповіщають, що час уже кінчати гулянку (о, ця неможлива сувора неволя!) і силоміць ведуть до хати (о, неповторне, голубе дитинство!) (Пантоміма, с. 300). Спорадично трапляються вставлені конструкції, що становлять мінітекст, одиницю тексту, що «складається з декількох предикативних структур, становить окрему самостійну мікротему, що репрезентує авторські відступи або ретроспективні коментарі» (Галайбіда, 2009, с. 7). До прикладу, у новелі «Лялькове дійство або повстання крові» автор ніби принагідно (про що засвідчує використане вставне сполучення слів *до речі*) забезпечує від мовленнєвих помилок, що можуть бути спричинені недосконалим знанням мов, у лексичному складі яких трапляються слова з однаковим фонемним складом, але різним значенням: *Двое середнього віку людей вертаються з лекції, що її цього вечора виголосив приїжджий заслужений професор естетики й моралі на тему «Наша дійсність і проблема статі» (до речі, тим сьогоднішнім співучасникам, що й досі погано знають свою мову, треба нагадати, що слово «стать» значить те ж саме, що значить російське «пол». Тих же росіян, що добре знають свою мову, треба застерегти, що тут слово «пол» не має нічого спільного з полом, яким вони ходять у себе в хаті, а визначає воно ту органічну різницю, що ділить людство на жінку й чоловіка)* (Лялькове дійство або повстання крові, с. 301).

Функції вставлення в аналізованих новелах виконують слова, словосполучення, прості та складні речення, предикативні частини складного речення: *Перед вами (без перебільшень) – саме життя!* (Слово перед завісою, с. 267); *Був такий день, коли ви, хоч і мали вільний час (а може, саме тому, що мали його), ви не пішли на цікаву лекцію, і не поїхали на полювання, і не взяли читати нову книжку, і не завелися з ким-будь на довгу суперечку, а просто... з чималою увагою почали чомусь упорядковувати вашого стола, хоч цього сухого*

порядочку на робочому столі ви одвіку не любили і, мабуть, не любитимете (Соло неприкаяної лірики, с. 270).

Однією з індивідуально-авторських особливостей використання вставлених конструкцій в повісті «Вертеп» є вставлення-ремарки, що характеризують здебільшого драматичні твори, проте А. Любченко їх використовує як засіб характеристики дій персонажа: **(Постать гостя вражено застигла); (Постать гостя нервово здригається); (Постать гостя різко хитнулася і починає мерхнути); (Постать поволі тане й зникає)** (Сеанс індійського гастролера, 285–286).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отож синтаксичні експресеми, такі як повтор, парцельовані та вставлені конструкції,

забезпечують ефективність комунікативного впливу автора на читача, допомагають декодувати приховані смисли, осягнути особливості індивідуального стилю А. Любченка.

Повтор як один із визначальних складників індивідуально-авторської виразності слугує засобом ритмізації тексту, сугестування оповіді. Парцельовані конструкції дають змогу створити широку подієву панорамність, посилити виразність та експресивність новел. Вставлені конструкції забезпечують посилення уваги читача на тих чи тих аспектах оповіді, вираження емоційно-оцінних міркувань.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в аналізі інших синтаксичних експресем у творах А. Любченка.

Література

- Агафонова, А. М. (2011). Лексичні особливості мовостилу Аркадія Любченка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*, вип. 28, с. 3-6. URL: [file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2011_28_3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2011_28_3%20(1).pdf) (01.08.2025).
- Агеева, В. (1998). Аркадій Любченко. *Історія української літератури XX століття: У 2 кн.* Кн. 1: Перша половина XX ст. / За ред. В. Г. Дончика. Київ : Либідь, с. 331–335.
- Богатько, В. В. (2023). Неповні речення як засіб експресивності мови творів для дітей Євгена Гуцала. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство), Вінниця : ТОВ «фірма Планер», вип. 37, с. 68–76. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-68-76>
- Вовк А. І. (2016). Експресивний синтаксис: з історії вивчення. *Український смисл*, № 2016, с. 254–265. URL: <file:///C:/Users/123/Downloads/152-Article%20Text-264-1-10-20160712.pdf> (01.08.2025).
- Галайбіда, О. В. (2009). *Вставлені конструкції в українському художньому тексті*: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01, Київ, 20 с.
- Гуйванюк, Н. В. (2011). Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*, вип. 7, с. 90-96. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15985/Guyvanyuk.pdf?sequence=1> (05.08.2025).
- Жук, Т. В. (2005). *Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок)*: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01, Київ, 18 с.

- Завальнюк, І. (2012). Експресивний синтаксис прози Михайла Стельмаха. *Українська мова*, № 3, с. 39–47. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5a5f82b4-8c26-48af-a275-de7556a8b46d/content>
- Іваницька, Н. (2023). Комунікативно-прагматичний потенціал простого речення як варіанта синтаксичної одиниці «речення» в українській прозі для дітей. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, Вінниця : ТОВ «фірма Планер», вип. 37, с. 68–76. DOI: 10.31652/2521-1307-2023-37-57-67
- Ігнат'єва, С. Є. (2011). Аксиологічне коло Аркадія Любченка. *Лінгвістика*, № 22(1), с. 180–186.
- ІУЛ (1998) – *Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст.* / За ред. В. Г. Дончика. Київ : Либідь, 464 с.
- Калашник, Ю. І. (2012). Синтаксична організація речень із ключовими словообразами в прозових творах Аркадія Любченка. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: філологія*, № 989, Харків: Видавничий відділ ХНУ, вип. 63, С.104–109. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/2bede8fe-ebdc-4c07-b855-6ee9a950cdf5/content> (01.08.2025).
- Кондратенко, Н. В. (2012) *Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу*. Київ : Видавництво Дмитра Бураго, 320 с.
- Кудря, Н. Б. (2008). *Поетика прози А. Любченка: структурно-семантичний аспект*: дис. ... кандидата філол. наук: 10.01.01 – українська література. Харків, 187 с.
- Ладиняк, Н. Б. (2012). Повтор як домінувальний образний засіб орнаментальної прози Аркадія Любченка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вип. 29, с. 44–46. URL: [file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2012_29\(1\)_14.pdf](file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2012_29(1)_14.pdf) (11.08.2025).
- Любченко, А. (1999). *Вибрані твори*. Київ : Смолоскип, 520 с.
- Маленко, О. (2010). *Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодерну)* : монографія. Харків, 488 с.
- Мариненко, І. (2009). Адвербіативи у художньому мовленні Аркадія Любченка. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ : Університет «Україна», вип. 18, ч. 2, с. 113–120.
- Мойсієнко, А. К. (1990). До питання про експресивність. *Стилістика укр. мови*. Київ : КДПІ, с. 25–28.
- Островська, Л. (2022). *Теоретичні проблеми синтаксису сучасної української мови* : навчальний посібник, Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 240 с.
- Табаківа, Г. І. (2016). *Архітектоніка і композиція ліричної прози* : монографія. Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 174 с.

References

- Ahafonova, A. M. (2011). Leksychni osoblyvosti movostyliu Arkadiia Liubchenka [Leksychni osoblyvosti movostyliu Arkadiia Liubchenka]. *Scientific works of the Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University. Philological Sciences*, 28, 3-6. URL: [file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2011_28_3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2011_28_3%20(1).pdf) (01.08.2025). (in Ukrainian).
- Aheieva, V. (1998). Arkadii Liubchenko. *Istoriia ukrainskoi literatury XX stolittia: U 2 kn. Kn. 1: Persha polovyna XX st.* [History of Ukrainian Literature of the 20th Century: In 2 Books. Book 1: The First Half of the 20th Century] / V. H. Donchyk [ed.]. Kyiv : Lybid, s. 331–335. (in Ukrainian).

- Bohatko, V. V. (2023). Nepovni rechennia yak zasib ekspresyvnosti movy tvoriv dlia ditei Yevhena Hutsala [Incomplete sentences as a means of expressing the language of works for children by Yevhen Hutsalo]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, 37, 68-76. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-68-76> (in Ukrainian).
- Vovk A. I. (2016). Ekspresyvnyi syntaksys: z istorii vyvchennia [Expressive syntax: from the history of study]. *Ukrainian meaning*, s. 254-265. <file:///C:/Users/123/Downloads/152-Article%20Text-264-1-10-20160712.pdf> (01.08.2025). (in Ukrainian).
- Halaibida, O. V. (2009). *Vstavleni konstruktsii v ukrainskomu khudozhnomu teksti* [Inserted constructions in Ukrainian literary text]. (Extended abstract of Candidate's thesis), Kyiv, 20 s. (in Ukrainian).
- Huivaniuk, N. V. (2011). Leksychni y syntaksychni ekspresyemy yak zasib subiektyvizatsii vyslovlennia (na materialy tvoriv bukovynskykh pysmennykiv) [Lexical and syntactic expressemes as a means of subjectivizing the expression (based on the works of Bukovina writers)]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language*, 7, 90-96. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15985/Guyvanyuk.pdf?sequence=1> (05.08.2025). (in Ukrainian).
- Zhuk, T. V. (2005). *Leksychnyi ta syntaksychnyi povtor v ukrainskii narodnii tvorchosti (na materialy ukrainskykh narodnykh kazok)* [Lexical and syntactic repetition in Ukrainian folk art (based on Ukrainian folk tales)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 18 s. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. (2012). Ekspresyvnyi syntaksys prozy Mykhaila Stelmakha [Expressive syntax of Mikhail Stelmakh's prose]. *Ukrainian language*, № 3, 39-47. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5a5f82b4-8c26-48af-a275-de7556a8b46d/content> (in Ukrainian).
- Ivanytska, N. (2023). Komunikatyvno-prahmatychnyi potentsial prostoho rechennia yak varianta syntaksychnoi odyntysi «rechennia» v ukrainskii prozi dlia ditei [Communicative-pragmatic potential of a simple sentence as a variant of the syntactic unit "sentence" in Ukrainian prose for children]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, 37, 68-76. DOI: 10.31652/2521-1307-2023-37-57-67 (in Ukrainian).
- Ihnatieva, S. Ye. (2011). Aksiologichne kolo Arkadiia Liubchenka [Arkady Lyubchenko's axiological circle]. *Linhvistyka*, № 22(1), 180-186. (in Ukrainian).
- IUL (1998) – *Istoriia ukrainskoi literatury XX stolittia: U 2 kn. Kn. 1: Persha polovyna XX st.* [History of Ukrainian Literature of the 20th Century: In 2 Books. Book 1: The First Half of the 20th Century] / V. H. Donchyka [ed.]. Kyiv : Lybid, 464 s. (in Ukrainian).
- Kalashnyk, Yu. I. (2012). Syntaksychna orhanizatsiia rechen iz kliuchovymy slovoobrazamy v prozovykh tvorakh Arkadiia Liubchenka [Syntactic organization of sentences with key word forms in the prose works of Arkady Lyubchenko]. *Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology*, № 989, Kharkiv: Vydavnychi viddil KhNU, 63, 104-109. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/2bede8fe-ebdc-4c07-b855-6ee9a950cdf5/content> (01.08.2025). (in Ukrainian).
- Kondratenko, N. V. (2012) *Syntaksys ukrainskoho modernistskoho i postmodernistskoho khudozhnoho dyskursu* [Syntax of Ukrainian modernist and postmodernist artistic discourse]. Kyiv : Vydavnytstvo Dmytra Buraho, 320 s. (in Ukrainian).
- Kudria, N. B. (2008). *Poetyka prozy A. Liubchenka: strukturno-semantychnyi aspekt* (Candidate's thesis). Kharkiv, 187 s. (in Ukrainian).

- Ladyniak, N. B. (2012) Povtor yak dominuvalnyi obraznyi zasib ornamentalnoi prozy Arkadiia Liubchenka [Repetition as a dominant figurative means of Arkady Lyubchenko's ornamental prose]. *Scientific works of the Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University. Philological Sciences*, vyp. 29, s. 44–46 URL: [file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2012_29\(1\)_14.pdf](file:///C:/Users/123/Downloads/Npkpnu_fil_2012_29(1)_14.pdf) (11.08.2025). (in Ukrainian).
- Liubchenko, A. (1999). *Vybrani tvory [Selected works]*. Kyiv : Smoloskyp, 520 s. (in Ukrainian).
- Malenko, O. (2010). *Linhvo-estetychna interpretatsiia buttia v ukrainskii poetychnii movotvorchosti (vid folkloru do postmodernu) [Linguistic-aesthetic interpretation of being in Ukrainian poetic language creation (from folklore to postmodernity)]*: monohrafiia. Kharkiv, 488 s. (in Ukrainian).
- Marynenko, I. (2009). Adverbiatyvy u khudozhnomu movlenni Arkadiia Liubchenka [Adverbialives in the artistic speech of Arkady Lyubchenko]. *Humanities education in technical higher educational institutions*. Kyiv : Universytet «Ukraina», 18(2), 113–120. (in Ukrainian).
- Moisiienko, A. K. (1990). Do pytannia pro ekspresyvnist [To the question of expressiveness]. *Stylistyka ukr. movy*, Kyiv : KDPI, s. 25–28. (in Ukrainian).
- Ostrowska, L. (2022). *Teoretychni problemy syntaksysu suchasnoi ukrainskoi movy [Theoretical problems of the syntax of the modern Ukrainian language]*: navchalnyi posibnyk, Mykolaiv : Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly, 240 s. (in Ukrainian).
- Tabakova, H. I. (2016). *Arkhitektonika i kompozytsiia lirychnoi prozy [Architectonics and composition of lyrical prose]*: monohrafiia. Berdiansk : FO-P Tkachuk O. V., 174 s. (06.02.2025). (in Ukrainian).

Автор

Людмила Прокопчук, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
e-mail: liudapro578@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8735-3049>

Author

Liudmyla Prokopchuk, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of the Ukrainian
Language
e-mail: liudapro578@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8735-3049>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Мова сучасних медіа

УДК 811.161.2'23'27:004.77]:303.62-057.87
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-07

Динаміка використання засобів вербальної агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування майбутніх педагогів)

Ніна Кухар <http://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 17.09.2025 • Схвалено до друку: 22.11.2025

Анотація

Стаття продовжує серію розвідок про вербальну агресію як форму конфліктогенної поведінки в соціальних мережах на матеріалі анонімного анкетування здобувачів вищої освіти. Актуальність дослідження спричинена тим, що виснаження суспільства в умовах повномасштабної війни, його інформаційне перевантаження зумовлюють зниження рівня комунікативної культури, зокрема зростання проявів мовленнєвої агресії. Порівняння результатів анкетування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей 2023 і 2025 рр. підтверджує динаміку використання лінгвопрагматичних маркерів вербальної агресії в соціальних мережах. Установлено, що за два роки значно зросла кількість майбутніх учителів, які володіють інформацією про мовленнєву агресію у віртуальному просторі. Порівняно з попереднім опитуванням чітко простежується вплив поляризації суспільства в умовах повномасштабної війни на поширення деструктивної комунікації – зростання вербальної агресії щодо політичних поглядів, національності, мови. Результати анкетування засвідчують трансформацію комунікативних норм в сучасному розмовному дискурсі здобувачів освіти: межа між висловленням думки і вербальною агресією руйнується; просторічна, лайлива лексика стає «звичною» у віртуальному спілкуванні; нівелюється значення мовних норм.

Ключові слова: мовленнєва агресія, конфліктогенна комунікація, соціальні мережі, висміювання (глузування), неповажні коментарі, погрози (залякування)

The Language of Modern Media

UDK 811.161.2'23'27:004.77]:303.62-057.87
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-07

Dynamics of the Use of Verbal Aggression in Social Networks (Based on the Survey of Future Teachers)

Nina Kukhar <http://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Received: 17.09.2025 • Accepted: 22.11.2025

Abstract

The article continues a series of investigations into verbal aggression as a form of conflict-provoking behavior in social networks based on anonymous questionnaires of higher education applicants. The relevance of the study is due to the fact that the exhaustion of society in the conditions of a full-scale war and its information overload lead to a decrease in the level of communicative culture, in particular, an increase in manifestations of verbal aggression. Purpose. The article, based on the material of an anonymous survey of students of pedagogical specialties, reveals the dynamics of awareness of higher education applicants regarding verbal aggression in virtual space; changes in linguopragmatic markers of verbal violence in the student environment (ridicule, disrespectful comments, threats) were identified based on the results of comparing survey indicators from 2023 and 2025. The main research method chosen was an anonymous survey of students, with questionnaire questions focused on identifying language means of aggression in social networks. Results. It was found that during 2023-2025, the number of future teachers who have information about verbal aggression in virtual space significantly increased. Compared to the previous survey, the impact of the polarization of society in the conditions of a full-scale war on the spread of destructive communication is clearly visible - an increase in verbal aggression regarding political views, nationality, and language. Originality. Sociocultural changes in Ukrainian society, caused by the large-scale war, have intensified manifestations of verbal aggression in spoken, media, and artistic discourse. The growth of manifestations of conflict-prone communication requires research into the dynamics of this phenomenon, particularly in the context of training future teachers, since it is they who should be carriers of tolerant and cultural-linguistic practices. Conclusion. It was found that 88.4% of respondents are informed about verbal violence on social networks; the previous indicator (2023) was 58.9% of respondents. A comparison of the results of a survey of higher education applicants in pedagogical specialties in 2023 and 2025 confirms the dynamics of the use of linguopragmatic markers of verbal aggression in social networks. In general, we note a significant increase in manifestations of conflict-provoking communication in the student environment according to all identified linguistic markers. It is also important to take into account the topics indicated in the questionnaires with which future teachers associate manifestations of verbal aggression: politics - 31.5% of survey participants, language issue - 20.7%, nationality - 14.8%. The spread of destructive communication in virtual communication is accompanied by a decrease in the tolerance of higher education students to verbal aggression and an increase in their level of awareness of this problem, however, we note a disturbing trend: some respondents show an ambivalent attitude towards aggression - understanding its harmfulness and getting used to manifestations of verbal aggression.

Keywords: verbal aggression, conflict-provoking communication, social networks, ridicule (mockery), disrespectful comments, threats (intimidation)

Постановка проблеми. Сучасні соціальні мережі стали не лише середовищем комунікації, а й простором для формування ціннісних орієнтирів, вияву емоційних реакцій і трансформацій моделей поведінки. Соціокультурні зміни в українському суспільстві, спричинені широкомасштабною війною, посилили прояви вербальної агресії в розмовному, медійному та художньому дискурсах. Лінгвопрагматичними маркерами комунікативних дій, зорієнтованих на приниження, образу, дискредитацію співрозмовника або психологічне домінування над ним, є стилістично знижена лексика, вульгаризми, жаргонізми, принизливі найменування, лайка, інвективи, сарказм. Психологічний тиск у ситуації вербальної агресії посилюють натяки, перекручування фактів, узагальнення та використання невербальних засобів, зокрема мовчазний осуд, демонстративне невдоволення, ігнорування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нашій попередній публікації виокремлено і частково схарактеризовано актуальні підходи до аналізу мовленнєвої агресії в сучасному мовознавчому дискурсі, зокрема з позицій комунікативної лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, медіалінгвістики (Кухар, 2024). Наразі спостерігаємо значне розширення дослідницького поля феномену вербальної агресії в царину дотичних наук – філософії, психології, педагогіки, соціології. У статті Л. Чорної, І. Танасійчука «Вербальна агресія: філософський аналіз» (2025) конфліктогенну комунікацію розглянуто із застосуванням герменевтичного, діалектичного методів, прийомів системного та компаративного аналізу, що дало змогу конкретизувати дефініцію поняття і кваліфікувати віртуальне спілкування як ідеальну платформу для розвитку та поширення вербальної агресії (Чорна, Танасійчук, 2025). К. Тараненко дослідила природу прихованої (непрямої) агресії,

виокремила відповідні стратегії мовленнєвої поведінки та маркери прихованої агресії в комунікації. Науковиця констатує: «Етикетні формули, слова ввічливості, а також лексеми із суфіксами зменшеності, пестливості, за якими в лінгвальній системі закріплена позитивна семантика, вживаються прихованими агресорами з провокативною метою образити, принизити чи докорити опонентів» (Тараненко, 2019, с. 36–37). У статті О. Гаврилів «Непряма вербальна агресія» (2019) узагальнено результати усних і письмових опитувань щодо проявів мовленнєвої агресії мешканців м. Відень в межах стажування авторки в Інституті германістики Віденського університету за сприяння наукового фонду FWF (2006–2008 та 2012–2017). Дослідниця значно розширює реєстр мовних маркерів деструктивної комунікації, крім погроз, лайливих слів, вульгаризмів, вона виокремлює агресивні вигуки, накази, прокльони (Гаврилів, 2019, с. 10). Також О. Гаврилів наголошує, що в психології, психіатрії, психоаналізі та гештальттерапії, на відміну від лінгвістики, вербальна агресія потрактована як продуктивний феномен (Гаврилів, 2019, с. 11).

І. Головська, Д. Почепцова визначили гендерну специфіку самооінки, зумовлену індивідуальними психологічними процесами та соціальним чинниками, як детермінантами вербальної агресії. Результати експерименту переконливо засвідчують: «...у разі неадекватно завищеної самооінки індивіди, що мають такі показники, більш схильні до прояву вербальної агресії, оскільки самооінка перебуває у конфлікті із зовнішньою оцінкою соціуму (оцінка вище і не відповідає самооінці)» (Головська, Почепцова, 2023, с. 121).

У контексті когнітивно-комунікативного та семіотичного підходів Т. Розова, Л. Панчук аналізують конфліктогенну комунікацію як психокультурний феномен у художній літературі XX–XXI століть, зауважуючи, що в

літературі мовленнєва агресія виконує унікальну функцію – «... формує наративні стратегії, структурує художній текст і віддзеркалює кризові стани культури». Дослідниці висновують: «Сучасна література дедалі частіше репрезентує агресію не як виняток чи відхилення, а як конститутивний елемент суб'єктивності – складник мовлення, поведінки, наративної структури» (Розова, Панчук, 2025).

Актуальність дослідження. Зростання проявів мовленнєвої агресії, зумовлені поляризацією суспільства, його виснаженням в умовах воєнного стану, інформаційним перевантаженням, зниженням рівня комунікативної культури, потребує дослідження динаміки деструктивного спілкування, зокрема в контексті підготовки майбутніх педагогів, оскільки саме вони мають бути носіями толерантних і культуромовних практик.

Мета статті – на матеріалі анонімного анкетування студентів педагогічних спеціальностей виявити динаміку обізнаності здобувачів вищої освіти щодо мовленнєвої агресії у віртуальному просторі; визначити зміни лінгвопрагматичних маркерів вербального насильства в студентському середовищі, зіставивши результати аналогічного опитування, проведеного 2023 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першому дослідженні взяли участь 73 здобувачі СВО бакалавра першого-другого курсів факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Термін анкетування – 27-28 січня 2023 року. Друге опитування проведено 12 березня 2025 року, респонденти – 54 студенти першого-другого курсів цього ж факультету. До запитань щодо сприйняття агресивних висловлювань інших користувачів таких як глузування, неповажні коментарі, залякування тощо, самооцінки власного мовлення (як реагую

на прояви вербальної агресії), використаних у попередньому анкетуванні, унесено два доповнення. Друге запитання «*Чи відчували Ви щодо себе прояви вербальної агресії?*» деталізували підпунктами: а) прояви мови ненависті; б) гендерну ворожнечу; в) кіберцькування; також доповнили анкету запитанням про зміни проявів агресивної поведінки в соціальних мережах в умовах повномасштабної війни.

Перше запитання – «*Чи володієте Ви інформацією про агресивну поведінку в соціальних мережах*» – передбачало відповідь «так»/«ні» для виявлення обізнаності студентів щодо мовленнєвої агресії у віртуальному просторі. 88,4% респондентів (45 студентів) поінформовані про вербальну форму насильства в соціальних мережах; попередній показник – 58,9% респондентів (43 здобувачі освіти). Якщо під час першого анкетування зафіксовано лише три коментарі, то в другому опитуванні майбутні педагоги значно активніше пояснювали власну позицію щодо запропонованого питання (11 коментарів): «*Так, часто у коментарях під позитивним відео, такі як: жарти, любов до тварин, деякі люди пишуть агресивні коментарі*»¹; «*Так, існує телеграм-канал, де хто завгодно може опублікувати фото іншої людини разом з підписом, який буде містити ознаки цькування*». Важливо, що здобувачі вищої освіти пов'язують зростання агресії в суспільстві саме з поширенням віртуальної комунікації: «*На мою думку, саме у соцмережах агресія з боку людей звучить найчастіше*»; «*Щодня бачу десятки випадків агресивної поведінки*»; «*Тому що багато хто сидить в соцмережах*» та усвідомлюють її наслідки: «*Так, багато підлітків страждають через цю проблему. Діти віком 6-7 років уже є ініціаторами булінгу*»; «*Так, зараз майже кожен має діло один до одного, не зрозуміло чому!*» У

¹ Усі приклади подаємо зі збереженням авторської орфографії та пунктуації.

чотирьох анкетах, відповідаючи на перше запитання, респонденти згадали анонімні телеграм канали та інстаграм: *«Доволі часто, проглядаючи відео чи світлини в телеграмі, я помічаю негативні висловлювання стосовно автора контенту»*; *«Маючи певний досвід, найбільш агресивною платформою у цьому плані є інстаграм»*. Констатуємо значне зростання – майже на 30% – рівня обізнаності майбутніх педагогів щодо мовленнєвої агресії, а також бажання коментувати це явище. Уперше зафіксовано використання фахової термінології для визначення конфліктогенної комунікації: *фетшеймінг, слатшеймінг*.

Відповідаючи на друге запитання анкети, 61% респондентів (33 особи) визнали прояви вербальної агресії щодо себе, порівняно з 2023 роком цей показник зріс на 46 %. Припускаємо, що таке зростання частково спричинила деталізація запитання. Водночас враховуємо й негативний уплив інформаційного середовища: на четвертому році повномасштабної війни новинні потоки переповнені агресивними висловлюваннями, які поступово стають звичними в розмовному дискурсі. Спостерігаємо трансформацію комунікативних норм: межа між висловленням думки і вербальною агресією стає розмитою, особливо це стосується мовлення популярних осіб, окремих політиків, блогерів, для яких прояви деструктивної комунікації є елементами іміджу. Такі результати підтверджують наше міркування про вербальну агресію «... не лише як індивідуальну психологічну реакцію, а й як соціально детерміновану мовну стратегію. Вона може бути частиною культурних або сімейних норм, а також певних ролей в групах чи соціальних спільнотах» (Кухар, 2025, с. 90). Показники другого анкетування корелюють із результатами всеукраїнського дослідження ЮНІСЕФ (станом на жовтень 2021 року), згідно з якими 67% дітей віком 11–17 років стикалися з випадками булінгу, а 44% школярів

спостерігачів ігнорували випадки агресії, тому що їм було страшно (Данагулян).

50% респондентів (27 здобувачів освіти) визнали прояви щодо себе мови ненависті, так майбутні педагоги кваліфікують конфліктогенну комунікацію на суспільно-політичні теми: *«Приватні повідомлення з нацистською символікою»*; *«Ненависть до ЛГБТ спільноти, також ненависть через національну ідентичність і мову»*; *«Щоразу, коли звертались російською»*; *«Зазвичай такі прояви агресії трапляються, коли коментуєш патріотичне відео»*. В окремих анкетах мова ненависті ототожнена з лайкою та ненормативною лексикою.

Гендерну ворожнечу відчували 35,2% респондентів (19 осіб). Здобувачі освіти прокоментували такі випадки вербальної агресії, засвідчуючи живучість у сучасному суспільстві давніх стереотипів (8 коментарів): *«Так, у суспільстві /класі /школі спостерігалась певна ворожнеча між хлопчиками та дівчатками»*; *«Це стосувалося того, що я жінка, тому не маю прав»*; *«Це стосувалося не мене особисто, а подруг, до яких ставилися зверхньо, чіплялися і цькували»*; *«Зазвичай, коли відкривається питання гендерної рівності, чоловіки не можуть і не хочуть сприймати те, що кожна жінка може бути з ним на рівні, тому ворожі висловлювання з їхнього боку були майже завжди»*. Два респонденти продемонстрували протилежні позиції: *«На мою думку, є лише два гендери, якщо людина вирішила, що вона до них не належить, головне, щоб не нав'язувала це»*, наступна відповідь виразно категорична: *«Я вважаю, що є тільки 2 гендера. Булінг стосовно цього підтримую»*.

Явище кіберцькування в соціальних мережах підтвердили 22,2% учасників анкетування (12 осіб), більшість опитаних вважає його досить поширеним, особливо щодо популярних людей: *«Так, і не тільки в свій бік. Люди відчують заздрість, коли інші живуть*

краще, ніж вони, тому кіберцькування є у всіх соцмережах».

Відповіді на запитання *«Чого саме стосувалися прояви агресивної поведінки: національності, політичних поглядів, соціальних ознак, інше (оберіть, за потреби – доповніть і прокоментуйте)»* виявили такі особливості мовленнєвої агресії: 29,6 % (16 осіб) зазнали вербального насильства щодо політичних поглядів, 16,7 % (9 осіб) – національності, 16,7 % (9 осіб) – соціальних ознак, 13 % (7 осіб) – гендерних ознак, 9,3 % (5 осіб) – зовнішності, 3,7 % (2 особи) – мови. Також майбутні педагоги назвали *донати, колір шкіри, моїх батьків* як підстави для словесних образ. Порівняно з попереднім опитуванням чітко простежуємо вплив поляризації суспільства на поширення деструктивної комунікації – агресія щодо політичних поглядів, національності, мови, це підтверджують і коментарі: *«Останнім часом найрозповсюдженіші прояви – це щодо національності та політичних поглядів», «Особливо жорсткі були висловлювання щодо мови»; «Політичних поглядів, людям не подобається, коли ти займаєш нейтральну позицію»*. У кількох анкетах респонденти чітко вмотивували зростання проявів мовленнєвої агресії умовами воєнного стану та інформаційної війни: *«Політичні погляди після початку повномасштабної війни»; «Скоріше за все за національність і політичні погляди. Є велика кількість ботів, які вороже ставляться, пишуть про українців та війну»*.

Знизилася з 15% до 9,3% частка здобувачів освіти, які зазнали вербального насильства щодо зовнішності. Також вперше зафіксовано приховану агресію: *«Я не можу сказати, що відкритий булінг був, але він відчувався по смішкам в мою сторону. Було неприємно і не зрозуміло, в чому проблема»*. Важливо, що окремі учасники анкетування аналізують причини конфліктної комунікації: *«Щоб проявити агресію не потрібна якась причина», «В будь-яких темах є прояви агресивної поведінки, навіть*

під звичайним фото людей некоректні і невиховані люди цькують та ображають інших».

Порівняно з 2023 роком показник використання висміювання (глузування) як маркера вербальної агресії зріс на 13,7 % – з 23,3 % до 37%. У попередньому анкетуванні «мовними засобами реалізації агресії у формі висміювання (глузування) респонденти назвали *«доволі образливі висловлювання», «дуже агресивно і з матюками», «багато ненормативної лексики», «з використанням нецензурної лексики», а також «жарти та взяття на слабо», «в жартівливій формі», «в шутливій формі»»* (Кухар, 2023, с.103). У другому опитуванні 22,2 % респондентів (12 осіб) визнали, що глузування стосувалося переважно політичних поглядів, національної належності, переважно використовувалася просторічна та стилістично знижена лексика: *«хохол», «укроп», «нацист», «укронацист», «свині», «стереотипні вирази щодо мови»*. Третина учасників анкетування виокремила нецензурну лексику і лайку, одиничні відповіді відзначали жартівливий характер такої агресії, зокрема вказували на *«жорстокі жарти»*. Три анкети засвідчили глузування за гендерною ознакою: *«Глузували з жіночого інтелекту», «баба», «Факт того, що я дівчина вже слугував глузуванням у деяких випадках»*. Один респондент прокоментував висміювання як типову дитячу чи підліткову поведінку: *«Діти грають комп'ютерні ігри, і в разі програшу завжди булять своїх напарників в ігрі. Використовуючи образливі слова типу фу, ти нічтожество, ти нуль, помри»*. Характеризуючи соціально-психологічні чинники підліткової агресії, дослідники констатують: *«Особливої уваги потребує й результат аналізу сучасного ринку комп'ютерної продукції, який насичений програмами, що вимагають від користувача актуалізації агресивної поведінки. [...] близько 85 % комп'ютерних ігор відрізняються жорстокістю; агресія у віртуальному світі виступає головною сюжетною лінією...»*

(Мойсеева, 2015, с. 313). На нашу думку, ця відповідь респондента також засвідчує певну «нормалізацію» вербальної агресії у віртуальному просторі, коли використання виразно негативної лексики сприймається як вияв емоційності. Таке припущення підтверджує інший коментар: *«Якщо лише друзі, то я не вважаю це глузуванням, тому що сама так роблю»*. Зафіксовано кілька випадків прихованої агресії: *«Дивна, дивакувата»*; *«Коли висміювали мої слова. Більше було слів»*; *«Некоректні слова були в мою сторону, але як вони казали «нічого поганого не мали на увазі»»*.

На 7 % зріс показник використання неповажних коментарів як маркерів конфліктогенного спілкування – з 30,2 % у 2023 р. до 37 % у 2025 р. Важливо також, що більшість респондентів (15 із 20 осіб) прокоментували такі випадки мовленнєвої агресії: *«зовнішність»*, *«слабкий пол»*, *«страшна, негарна, дурна»*, *«самодур»*, *«критика особистих рішень»*, *«прості насмішки»*, *«на людину не схожа»*. Лише два здобувачі освіти вказали на використання абсцентної лексики (*«різний контекст з матерними словами»*; *«сленгові та нецензурні образи»*), в анкетах 2023 року 6 осіб підтвердили такі маркери. Припускаємо, що це також пов'язано з поступовою «нормалізацією» агресивного мовлення у віртуальному просторі. Одиначними були неповажні коментарі щодо мови: *«Мені бажали смерті за українську мову»*; віросповідання: *«Коли я висловила свої релігійні погляди (християнські), то отримала у відповідь хейт. Це відбувалося у телеграм-каналі, пов'язаному із навчанням»*; гендеру: *«Так, використовували. В більшості це літні чоловіки. Коментарі були інтимного характеру»*. Один респондент кваліфікував неповажні коментарі як типову підліткову поведінку: *«Пам'ятаю, коли було років 14-15, то це було зачасту»*.

З-поміж тих, хто заперечив випадки мовленнєвої агресії, п'ять учасників анкетування вказали на власну коректну

позицію, їхні пояснення мають характер виправдання: *«Я не давала причин для такого»*; *«Ні, не використовували. Можливо, через те, що я мало часу проводжу у соціальних мережах і в конфлікти намагаюсь не вступати»*; *«Я намагаюсь завжди контролювати свої соціальні мережі»*; *«Нічого поганого я цим людям не робила і ніколи не була конфліктною, але чомусь вони до мене ставились з неповагою та призрінням»*. У попередньому анкетуванні такої позиції не зафіксовано.

Погроз і залякування як проявів мовленнєвої агресії зазнали 33,4 % (18 респондентів), за результатами попереднього анкетування – 16 % (7 респондентів), зростання дуже значне (17%). Здобувачі освіти переважно вказували на погрози, пов'язані з політичними поглядами: *«Зазвичай погрози були від представників московії»*; *«Результати суперечки з росіянином на початку війни»*. Також учасники анкетування кваліфікували як погрози висловлювання про відслідковування, маніпулятивні вимоги, побиття, спам-повідомлення: *«Якщо ти не перешлеш це повідомлення 20 людям, то твоя мати загине через певну кількість днів»*. Чотири респонденти отримали погрози про поширення приватної інформації: *«Зламування соцмереж і погрози про злиття інформації»*, *«Залякування на рахунок крадіжки особистої інформації»*; *«Указували на мою адресу»*. Як залякування учасники анкетування сприйняли висловлювання *«Зі сторони чоловічої статі, через їх незадоволення тим, що дівчина не бажає з ними знайомитись»* та відповідь на підтримку учасника популярного шоу *«Ти вже набридла своїм «прізвище учасника», закінчуй вже!»*.

Результати анкетування вказують на зміни у ставленні майбутніх педагогів до вербальної агресії: на запитання *«Як Ви зазвичай реагуєте на прояви агресивної поведінки в соціальних мережах?»* 16,6 % респондентів відповіли *«захищаюсь»* (2023 року – 12,7%), 79,6 % – *«ігнорую»* (2023 – 83,2 %), 3,8 % – *«відповідаю»*.

агресією на агресію» (2023 року – 4,1%). Констатуємо зниження толерантності здобувачів вищої освіти до вербальної агресії та зростання рівня усвідомлення ними цієї проблеми. Наші висновки підтверджують коментарі: «Якщо помічаю, як інші люди проявляють агресивну поведінку, завжди намагаюсь скаржитись на них у соцмережах, щоб їх блокували і не дозволяли так поводитися»; «Раніше вступала в дискусію, прагнучи довести свою точку зору чи дати відсіч, проте зараз просто блокую, щоб не нервувати зайвий раз», «Блокування користувача. Звернення до кіберполіції, якщо агресія не стихає. Превентивно – автофільтрація коментарів». Окремі відповіді демонструють розуміння респондентами природи конфліктогенної поведінки у віртуальному спілкуванні: «Не вважаю, тому що не бачу сенсу відповідати таким людям. Їхня ціль – образити, тому справедливі аргументи вони не сприйматимуть»; «Спокійно, ти не можеш подобатися всім. А також є люди без власної думки зі стадним інстинктом»; «Намагаюся не звертати увагу на «інтернет» героїв і проходжу повз».

Відповіді на останнє запитання анкети «Як, на Вашу думку, змінилися прояви агресивної поведінки в соціальних мережах в умовах повномасштабної війни?» підтвердили тривожну динаміку використання вербальної агресії в соціальних мережах. 94,4 % (51 респондент) вказують на зростання проявів конфліктогенної комунікації. Важливо також урахувати визначені в анкетах теми, з якими майбутні педагоги пов'язують прояви вербальної агресії: політика – 31,5 % (17 респондентів); мовне питання – 20,7 % (11 респондентів); національність – 14,8 % (8 респондентів). Більшість здобувачів освіти основними чинниками зростання деструктивної комунікації визнають умови повномасштабної війни: «Оскільки ми в стані війни, то всі люди мають свою позицію з певних подій, і деякі

активно намагаються довести її до інших, що часто переходить до прямих образ і ненормативної лексики»; «Усе стало тільки гірше, бо люди перебувають у стресових ситуаціях, вони прагнуть просто образити інших, щоб вивільнити власні негативні емоції. Також загострилося питання політичних поглядів».

Перенесення спілкування в соціальні мережі спричинило поширення специфічних способів агресії, на що вказали учасники анкетування: «Збільшення ботів, що проводять хейтспіч кампанії, збільшує ненависть за мовною та національною ознакою»; «На мою думку, причини агресивної поведінки збільшились, бо в нашому просторі почали з'являтися ІПСО». Насторожує той факт, що респонденти не помічають впливу медіа на динаміку проявів деструктивної комунікації, водночас засобами мовленнєвої агресії «... активно послуговуються в сучасних ЗМІ, зокрема для забезпечення уваги до відповідного інформаційного контенту, употужнення емоційного впливу на читача / слухача / глядача. У журналістських публікаціях використовують тактику активної прямої агресії (погрози, образи, винування, прокляття, висловлювання, які знижують статус опонента) й активної непрямої агресії (насмішка, іронія, докір, обурення, ущипливі слова)» (Кухар, Гандзюк, 2023, с. 115). Інформативними є також одиничні відповіді щодо проявів конфліктогенної поведінки в умовах повномасштабної війни: «Зі сторони іноземців – їх позиція полягає в тому, що українці не варті уваги»; «Люди частіше стали використовувати ненормативну лексику перед різними аудиторіями»; «Багатьох відомих людей висміюють за те, що вони не на війні»

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Порівняння результатів анкетування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей 2023 і 2025 рр. підтверджує динаміку використання лінгвопрагматичних маркерів вербальної агресії

в соціальних мережах. Загалом констатуємо істотне зростання проявів конфліктогенного спілкування в студентському середовищі.

Статистичні показники порівняльного дослідження узагальнено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Зіставна таблиця результатів анкетування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей 2023 і 2025 років

Питання анкети	Показники 2023 р. (%)	Показники 2025 р. (%)	Динаміка (%)
Володіють інформацією про агресивну поведінку в соціальних мережах	58,9	88,4	+29,5
Відчували прояви вербальної агресії щодо себе	15	61	+46
Відчували щодо себе глузування (висміювання)	23,3	37	+13,7
Відчували щодо себе неповажні коментарі	30,2	37	+6,8
Відчували щодо себе погрози (залякування)	16,4	33,4	+17
Захищаються від вербальної агресії	12,7	16,6	+3,9
Ігнорують вербальну агресію	83,2	79,6	- 3,4
Відповідають агресією на агресію	4,1	3,8	- 0,3

За два роки значно зросла кількість майбутніх учителів, які володіють інформацією про мовленнєву агресію у віртуальному просторі, у другому анкетуванні респонденти активніше коментували власну позицію щодо запропонованого питання. Уперше зафіксовано використання фахової термінології для пояснення конфліктогенної комунікації (фетшеймінг, слатшеймінг) та випадки прихованої агресії. Порівняно з попереднім опитуванням чітко простежується вплив поляризації суспільства в умовах повномасштабної війни на поширення деструктивної комунікації – зростання вербальної агресії щодо політичних поглядів, національності, мови. Результати анкетування підтверджують трансформацію комунікативних норм у сучасному розмовному дискурсі здобувачів освіти: межа між висловленням думки і вербальною агресією руйнується;

просторічна, лайлива лексика стає «звичною» у віртуальному спілкуванні; нівелюється значення мовних норм. Частина випадків мовленнєвої агресії ґрунтується на гендерних стереотипах.

Загалом поширення конфліктогенної комунікації у віртуальному спілкуванні супроводжується зниженням толерантності здобувачів вищої освіти до вербальної агресії та зростанням рівня усвідомлення ними цієї проблеми, проте констатуємо тривожну тенденцію: частина респондентів виявляє амбівалентне ставлення до агресії – розуміння її шкідливості та звикання до проявів мовленнєвої агресії. Перспективу подальших досліджень убачаємо в продовженні збору емпіричного матеріалу щодо лінгвопрагматичних маркерів деструктивної комунікації у віртуальному спілкуванні, зокрема непрямої агресії.

Література

Вусик, Г. Л. (2022). Вираження мовленнєвої агресії в українських масмедіа під час російсько-української війни. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*: зб. наук. праць. Дрогобич, № 17, с. 23-27. <https://doi.org/10.24919/2663-6042.17.2022.4>

- Волошинович, Н. (2016). Мовленнєва агресія в інтернет-комунікації. *Актуальні питання іноземної філології*, № 4, с. 32-38. http://nbuv.gov.ua/UJRN/akpif_2016_4_8.
- Гаврилів, О. (2019). Непряма вербальна агресія. *East European Journal of Psycholinguistics. Lesya Ukrainka Eastern European National University*. Lutsk, vol. 6, no. 2, pp. 7-20.
- Головська, І. Г. & Почепцова, Д. О. (2023). Гендерні особливості самооцінки як детермінанта вербальної агресії. *Habitus*, вип. 52, с. 119-123. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.52.21>
- Данагулян, Л. Булінг: причини явища та його профілактика в школі. URL: <https://osvita.ua/school/method/83083/>. (24.08.2025).
- Ісакова, Т. О. (2016). Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети. Серія «Політика»*, № 4, с. 90-97. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/isakova.pdf>. (20.08.2025).
- Кириченко, Р. В. (2017). Дослідження проблеми агресивної поведінки сучасної молоді. *Virtus*, № 15, July, pp. 51-54.
- Кухар, Н. І. (2023). Вербальні вияви агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць*, вип. 36, с. 99-106. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2022-36-99-106>
- Кухар, Н. (2025). Проблема вербальної агресії в сучасному мовознавчому дискурсі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, вип. 39, с. 87-96. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-08>
- Кухар, Н. & Гандзюк, В. (2023). Вербальні вияви агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування здобувачів спеціальності «Журналістика»). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць*, вип. 37, с. 111-120. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-111-119>.
- Мойсеева, О. Є. (2015). Соціально-психологічні чинники агресії підлітків. *Актуальні проблеми психології*, № 5, с. 309-317.
- Розова, Т. В. & Панчук, Л. В. (2025). Вербальна агресія у контексті когнітивно-комунікативного та семіотичного аналізу. *Вісник гуманітарних наук*, (11). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17232183>
- Сліпецька, В. Д. (2012). Негатив у комунікації, чи маніпулятивні стратегії і тактики конфліктного спілкування: дослідницькі постулати і перспективи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. 62, с. 163-166.
- Тараненко, К. В. (2019). Засоби вираження прихованої агресії в комунікації. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 7(1), с. 35-38. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=trphst_2018_7%281%29__9 (21.07.2025)
- Храбан, Т. Е. & Самойленко, К. О. (2017). Вербальна агресія як навмисна деструктивна поведінка в соціальних мережах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*, вип. 29(2), с. 133-136.
- Чекштуріна, В. М. (2021). Соціокомунікаційний аналіз феномена мови ворожнечі в інтернет-середовищі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, том 32(71), № 4, с. 284-290. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-3/47>
- Чорна, Л. В. & Танасійчук, І. М. (2025). Вербальна агресія: філософський аналіз. *Вісник гуманітарних наук*, вип. 9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16750237>

- Чорна, Л.В. & Танасійчук, І.М. (2023). Особливості прояву агресії в соціальних мережах: філософський аналіз. *Культурологічний альманах*, № 4, с. 176-185. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.24>.
- Швелідзе, Л. Д. (2021). *Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української та англійської мов)*: автореф. дис... канд. філол. н. Вінниця, 22 с.

References

- Vusyk, H. L. (2022). Vyrzhennia movlennievoi ahresii v ukrainskykh masmedia pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Expressions of speech aggression in Ukrainian mass media during the Russian-Ukrainian war]. *Research Journal of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Series: Philological Sciences (Linguistics)*: zb. nauk. prats. Drohobych, № 17, s. 23-27. <https://doi.org/10.24919/2663-6042.17.2022.4> (in Ukrainian).
- Voloshynovych, N. (2016). Movlennieva ahresiiia v internet-komunikatsii [Speech Aggression in the Internet Mediated Communication]. *Current issues of foreign philology*, № 4, s. 32-38. http://nbuv.gov.ua/UJRN/akpif_2016_4_8 (in Ukrainian).
- Havryliv, O. (2019). Nepriama verbalna ahresiiia [Indirect Verbal Aggression]. *East European Journal of Psycholinguistics. Lesya Ukrainka Eastern European National University*. Lutsk, vol. 6, Number 2, s. 7-20. (in Ukrainian).
- Holovska, I. H. & Pocheptsova, D.O. (2023). Henderni osoblyvosti samootsinky yak determinanta verbalnoi ahresii. [Gender specifics of self-esteem as a determinant of verbal aggression]. *Habitus*, vyp. 52, s.119-123. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.52.21> (in Ukrainian).
- Danahulian, L. Bulinh: prychny yavyshcha ta yoho profilaktyka v shkoli [Bullying: causes of the phenomenon and its prevention at school]. <https://osvita.ua/school/method/83083/>. (24.08.2025). (in Ukrainian).
- Isakova, T. O. (2016). Mova vorozhnechi yak problema ukrainskoho informatsiinoho prostoru [Hate speech as the problem of Ukrainian information space]. *Strategic Priorities. Politics Series*, № 4, s. 90-97. <http://ippi.org.ua/sites/default/files/isakova.pdf>. (20.08.2025). (in Ukrainian).
- Kyrychenko, R. V. (2017). Doslidzhennia problemy ahresyvnoi povedinky suchasnoi molodi [Research into the problem of aggressive behavior among modern youth]. *Virtus*, № 15, July, pp. 51-54. (in Ukrainian).
- Kukhar, N. I. (2023). Verbalni vyjavy ahresii v sotsialnykh merezhakh (na materialy anketuvannia zdobuvachiv vyshchoi osvity pedahohichnykh spetsialnostei) [Verbal manifestations of aggression in social networks (based on the questionnaire materials of higher education applicants of teaching specialties)]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, vyp. 36, s. 99-106. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2022-36-99-106> (in Ukrainian).
- Kukhar, N. (2025). Problema verbalnoi ahresii v suchasnomu movoznavchomu dyskursi [The problem of verbal aggression in modern linguistic discourse]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, vyp. 39, s. 87-96. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-08> (in Ukrainian).
- Kukhar, N. & Handziuk, V. (2023). Verbalni vyjavy ahresii v sotsialnykh merezhakh (na materialy anketuvannia zdobuvachiv spetsialnosti «Zhurnalistyka») [Verbal manifestations of aggression in social networks (based on the questionnaire materials of higher education students majoring in "Journalism")]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Philology (Linguistics)*, vyp. 37, s.111-120. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-111-119> (in Ukrainian).

- Moiseieva, O. Ye. (2015). Sotsialno-psykholohichni chynnyky ahresii pidlitkiv [Socio-psychological factors of adolescent aggression]. *Current problems of psychology*, №5, s. 309-317. (in Ukrainian).
- Rozova, T. V. & Panchuk, L. V. (2025). Verbalna ahresiia u konteksti kohnityvno-komunikatyvnoho ta semiotychnoho analizu [Verbal aggression in the context of cognitive-communicative and semiotic analysis]. *Bulletin of the Humanities*, (11). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17232183> (in Ukrainian).
- Slipetska, V. D. (2012). Nehativ u komunikatsii, chy manipuliatyvni stratehii i taktyky konfliktnoho spilkuвання: doslidnytski postulaty i perspektyvy [Negativity in communication, or manipulative strategies and tactics of conflict communication: research postulates and perspectives]. *Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, vyp. 62, s. 163-166. (in Ukrainian).
- Taranenko, K. V. (2019). Zasoby vyrazhennia prykhovanoi ahresii v komunikatsii [The means of expresion of implicit aggression in communication]. *Transcarpathian Philological Studies*, vyp. 7(1), s. 35-38. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=trphst_2018_7%281%29__9 (21.07.2025) (in Ukrainian).
- Khraban, T.E. & Samoilenko, K.O. (2017). Verbalna ahresiia yak navmysna destruktyvna povedinka v sotsialnykh merezhakh [Verbal aggression as intentional destructive behavior on social networks]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Philology Series*, vyp. 29(2), s. 133-136. (in Ukrainian).
- Chekshturina, V. M. (2021). Sotsiokomunikatsiinyi analiz fenomena movy vorozhnechi v internet-seredovyschi [Socio-communicative analysis of the phenomenon of hate speech in the internet environment]. *Academic Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism*, tom 32 (71), № 4, s. 284-290. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-3/47> (in Ukrainian).
- Chorna, L. V. & Tanasiichuk, I. M. (2025). Verbalna ahresiia: filosofskyi analiz [Verbal aggression: philosophical analysis]. *Bulletin of the Humanities*, (9). <https://doi.org/10.5281/zenodo.16750237> (in Ukrainian).
- Chorna, L.V. & Tanasiichuk, I.M. (2023). Osoblyvosti proiavu ahresii v sotsialnykh merezhakh: filosofskyi analiz [Features of the aggression manifestation in social networks: a philosophical analysis]. *Cultural Almanac*, № 4, s. 176-185. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.24> (in Ukrainian).
- Shvelidze, L. D. (2021). *Movni zasoby realizatsii komunikatyvnykh stratehii u dyskursi sotsialnykh merezh (na materialy ukrainskoi ta anhliiskoi mov)* [Linguistic means of implementing communicative strategies in the discourse of social networks (based on Ukrainian and English materials)]: avtoref. Dys. ... kand. filol. n. Vinnytsia, 22 s. (in Ukrainian).

Автор

Ніна Кухар, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
e-mail: gulevich.nina68@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Author

Nina Kukhar, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of the Ukrainian Language
e-mail: gulevich.nina68@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9293-6804>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 811.161.2'373.21:32:316.77
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-08

Онімний концепт *Валерій Залужний* в українському суспільному медіадискурсі

Ольга Павлушенко* <https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Аліна Гуменюк <https://orcid.org/0009-0008-1619-2808>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua

Надійшла до редакції: 15.08.2025 • Схвалено до друку: 08.10.2025

Анотація

У статті з'ясовано специфіку онімних концептів і дослідницькі перспективи їх вивчення, зроблено огляд важливих праць у галузі когнітивної ономастики. Викладені результати дослідження онімного концепту *Валерій Залужний*, джерельною базою для якого слугували новинні та інформаційні медіатексти, опубліковані в популярних українських інтернет-виданнях. Визначено смислові компоненти змістового наповнення досліджуваного концепту в українському медійному дискурсі, а їхні вербальні експлікатори структуровано за чотирма зонами: ядровою, ближньою приядровою, віддаленою приядровою, периферійною. Аргументовано висновок, що в українському суспільному дискурсі відбувається процес концептуалізації оніма *Валерій Залужний* і включення його в ментальний лексикон українців як символу національно-визвольної боротьби.

Ключові слова: суспільний медіадискурс, онімний концепт, Валерій Залужний, смисловий компонент, концептуальний зміст

UDC 811.161.2'373.21:32:316.77
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-08

The Anonymous Concept of *Valeriy Zaluzhny* in Ukrainian Public Media Discourse

Olha Pavlushenko* <https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Alina Humeniuk <https://orcid.org/0009-0008-1619-2808>

Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

*Correspondenting author, e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua

Received: 15.08.2025 • Accepted: 08.10.2025

Abstract

The article clarifies the specifics of onymic concepts and research prospects for their study, reviews important works in the field of cognitive onomastics. The **purpose** of this investigation is to investigate the conceptual content of the anthroponym Valeriy Zaluzhny in Ukrainian public media discourse. Based on empirical material, the source of which was news and information texts published in popular online publications, a holistic conceptual image of General V. Zaluzhny was reconstructed, through which the media transmit him to the collective consciousness of Ukrainians. The following **methods** were used to implement the study: discursive analysis, denotative-qualitative typology, descriptive, modeling, and induction. The semantic components of the content of the studied concept in Ukrainian media discourse were determined, and their verbal explicators were structured into four zones: core, near-core, distant-core, and peripheral. The **conclusion** is argued that in the Ukrainian public discourse there is a process of conceptualization of the onym Valeriy Zaluzhny and its inclusion in the mental lexicon of Ukrainians as a symbol of the “iron general” and, more broadly, of a new generation of Ukrainian officers, which is being formed on the fronts of the Russian-Ukrainian war. We can speak of the entry of the proper name Valeriy Zaluzhny into the system of symbols of the national liberation struggles of Ukrainians. The prospect of further research in verifying the obtained results of the analysis of the content of the concept Valeriy Zaluzhny in the media discourse with the data of the associative experiment is outlined.

Keywords: public media discourse, anonymous concept, Valeriy Zaluzhny, semantic component, conceptual content

Постановка проблеми. На тлі значних дослідницьких надбань у площині вітчизняної когнітивної лінгвістики (О. Воробйова, Л. Белехова, С. Жаботинська, В. Жайворонок, В. Іващенко, І. Шевченко, О. Селіванова, А. Левицький, Г. Межжеріна) на початку XXI ст. почала формуватися її нова гілка – когнітивна ономастика. Основоположницею цього напрямку в українському мовознавстві справедливо можна назвати О. Карпенку. Дослідниця вперше зосередила увагу на тому секторі ментального лексикону, який становлять власні назви, і переконливо довела на численному емпіричному матеріалі, що власні імена концептуалізуються як у свідомості індивіда, так і в колективній ментальності. Однак про активне розгортання досліджень у царині когнітивної ономастики в Україні ще, очевидно, говорити зарано.

Специфіка онімного концепту полягає в тому, що він більшою своєю частиною перебуває у свідомості (колективній чи індивідуальній) носіїв мови, а його вербалізація у мовленні у формі слів, словосполучень, речень об'єктивує далеко не всі елементи змісту, окремі з них тривалий час можуть перебувати у двомовному ментальному просторі, зазнаючи більших чи менших трансформацій. Крім того, закодований адресантом у мовних знаках зміст онімного концепту переважна більшість адресатів декодує по-своєму, і досягти тотожності надто складно. Аналіз актів мовлення (усних та письмових текстів, художніх, публіцистичних, наукових) не може дати вичерпної інформації про змістове наповнення онімного концепту в світоуявленні певної групи чи суспільства загалом. Значно доповнює емпіричний матеріал асоціативний експеримент, який дозволяє дослідникові точніше окреслити елементи змісту концепту в колективній чи/та індивідуальній ментальності.

Очевидною є перспективність досліджень тих онімних концептів, що позначені історико-культурною чи/та суспільно-політичною

значущістю для українців. Поза всяким сумнівом, має наукові, історичні, загальнокультурні перспективи реалізація дослідницького зацікавлення, спрямованого на виявлення концептуальних змістів, титульними назвами яких виступають антропоніми відомих українців, чий унесок у становлення української нації й української державности отримав суспільне визнання, або топоніми, що є маркерами значущих подій на історичній мапі України. Уважаємо, що при вивченні ономастичних одиниць літературного чи реального світу лінгвісти не повинні обмежуватися аналізом їхніх словотвірних, етимологічних та стилістичних характеристик, а звертатися до їхньої смислотвірної та образотвірної функції на когнітивному рівні, оскільки низка власних назв включені в систему національної символіки, що зумовлено історичною значущістю їхніх референтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першу спробу в українській лінгвістиці поєднати поняття «власна назва» і «когнітивний підхід» зробила С. Співак у дисертації «Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії XX століття: комунікативно-когнітивний підхід» (2003). Однак авторка праці застосувала цей підхід не безпосередньо до аналізу онімних одиниць, а до композиційно-сміслових структур, компонентами яких вони є.

Засадничою для формування когнітивної ономастики у вітчизняній науці про мову стала монографія О. Карпенку «Проблематика когнітивної ономастики» і дисертація авторки на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук «Когнітивна ономастика як напрям пізнання власних назв», у яких дослідниця визначила форми концептуалізації власних імен, проаналізувала роль онімних одиниць в організації й координації концептуальної картини світу, вивчила асоціативний характер змістового наповнення

онімних концептів, дібрала й перевірила дієвість методів, що виявилися результативними для концептуального аналізу власних назв (Карпенко, 2006 а; 2006 б).

Інноваційний аспект у концепцію когнітивної ономастики додала Н.Федотова (Федотова, 2008), запропонувавши для вивчення неофіційних антропонімів теорію «стислого тексту», в основу якої науковиця поклала психомовні фактори формування образної семантики прізвища. Ця праця оприявнює перше в українській ономастиці системне дослідження оніма як носія тексту, його інтерпретації в аспектах дискурсології, виконане на основі гносеологічних, психолінгвістичних та соціолінгвістичних спостережень. Застосування теорії тексту до пояснення природи окремих власних імен викликало у фаховому середовищі неоднозначні оцінки.

Праці в руслі когнітивної лінгвістики засвідчують прагнення сучасної науки про мову досліджувати «сутність, механізм, процес здобуття людиною знань про довкілля за допомогою мови, їх оформлення й збереження в свідомості і мові, тобто шлях пізнання навколишнього середовища» (Горпинич, 2007, с. 83). До появи розвідок у площині когнітивної ономастики лінгвокогнітивні дослідження зосереджували увагу на концептуалізації апелятивів. Очевидно, пояснення цьому треба шукати в поняттєвій природі загальних назв і відсутності поняттєвого змісту (у традиційному його розумінні) в одиниць пропріальної лексики. Проте застосування окремих ідей когнітивної лінгвістики до аналізу власних імен знаходимо вже в працях Ю.Карпенка, М.Худаши, П.Чучки в другій половині ХХ ст. На початку ХХІст. ці ідеї знайшли обґрунтування у дослідженнях О.Карпенко, у яких авторка переконливо доводить, що «роль онімів у залученні інформації, як мовної, так і енциклопедичної, для її переробки та включення в ментальний лексикон і так само

для її обробки та виведення з ментального лексикону для спілкування, є дуже вагомою» (Карпенко, 2006 б, с. 61).

Мета нашої розвідки – дослідити концептуальний зміст антропоніма *Валерій Залужний* в українському суспільному медіадискурсі.

На **емпіричному матеріалі**, джерелом якого слугували новинні та інформаційні тексти, опубліковані у популярних інтернет-виданнях «Радіо Свобода», «Укрінформ», «24 канал», «Главком», «Українська правда», «Армія. Inform», «ТСН, «5 канал», NV, «Детектор медіа», «Уніан», «Главред», «Деро.ua», «Львівський портал», «ІнфоВійська», «Zaxid.net», ми зробили спробу реконструювати цілісний концептуальний образ генерала В.Залужного, яким його транслують медіа в колективну свідомість українців, оскільки найважливішою формою відображення певного фрагмента дійсності є образ як «базовий шар концепту», оперування образами становлять основу мислення (Снитко, 2002, с. 216–217).

Для реалізації дослідження використано **методи**: дискурсивного аналізу, денотативно-квалітативної типології, описовий, моделювання, а також індукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі концептуалізації оніма ключова роль належить об'єктивній інформації про референт, яка формує його предметно-енциклопедичну характеристику й сприяє подальшій категоризації в суспільному й індивідуальному ментальному просторі. Основу концептуалізації антропоніма *Валерій Залужний* створюють вербальні формули об'єктивації статусу особи – носія антропоніма в різні періоди її життя: *Головнокомандувач Валерій Залужний* (24 канал, 28 грудня 2022); *генерал-майор Валерій Залужний, командувач Оперативного командування «Північ», начальник Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ, перший заступник командувача Об'єднаних сил, перший заступник командувача військ оперативного командування*

«Захід» Сухопутних військ ЗСУ (2017 рік), командир 51-ї окремої механізованої бригади у 2009–2012 роках та 24-ї окремої механізованої бригади у 2007–2009 роках (Укрінформ, 27 липня 2021); Президент України погодив кандидатуру Валерія Залужного на посаду Надзвичайного і Повноважного Посла України в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії (ТСН, 8 березня 2024). Предметно-енциклопедична характеристика онімного концепту не має будь-яких конотацій і уявляється як його поняттєве ядро.

Ближню приядрову зону концепту Валерій Залужний наповнюють словосполучки з прикметниками, що мають виразну оцінну семантику й формують в суспільному медіадискурсі характеристику іменованої особи. У цій зоні помітно виокремлюються два смислові слоти: Валерій Залужний – фаховий військовий і Валерій Залужний – людина.

Новинні та інформаційні тексти про Валерія Залужного як військового акцептують такі концептуальні ознаки, як бойовий досвід генерала, високий авторитет у військовому середовищі, стійкість характеру: *Залужний є бойовим генералом, він на Донбасі з 2014-го* (Радіо Свобода від 27 липня 2021); *Залужний є одним з найуспішніших військових лідерів у сучасній історії України* (ТСН, 6 серпня 2023); *Його називають хорошим військовим, правильним офіцером..* (Деро.ua, 27 липня 2021); *... в Збройних силах має просто нереальний авторитет* (5 канал, 12 серпня 2022).

Найбільшою смислотвірною місткістю вирізняється метафорична словосполучка «залізний генерал» (Уніан, 8 липня 2023; POLITICO, 8 квітня 2022). У лексикографічно опрацьованому семантичному обсязі прикметника *залізний* у сучасній українській мові зафіксоване переносне значення ‘який відзначається непохитністю, твердістю, незламний, який не знає вагань, сумнівів’ (ВТССУМ, 2004, с. 308), тому означення *залізний* має виразне оцінне значення.

Медійні тексти доповнюють зміст концепту Валерій Залужний смислами, що пов’язані з особистісними якостями референта як людини: патріотизм, чесність, відкритість, сила волі, інтелектуальність, організованість: *Харизматичний, потужний чоловіча зі сталевим характером. Попри суворий досвід і високі посади він залишається привітним, відкритим, добродушним ...* (Simya.com.ua, 19 травня 2022); *Його називають ... патріотом і чесною людиною* (Деро.ua, 27 липня 2021); *...Залужний не є емоційною людиною ...* (24 канал, 28 грудня 2022); *Валерій Залужний був сфокусований і зібраний завжди ...* (NV.ua, 10 квітня 2023); *Він – людина високого інтелекту* (Детектор медіа, 23 червня 2023); *...називають одним із найвідкритіших генералів* (Радіо Свобода, 27 липня 2021).

Увиразнює концептуальний образ генерала симбіоз якостей воїна й романтика: *Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний зворушив українців – крім залізної волі, він без збентеження продемонстрував тонку, романтичну сторону своєї натури* (Главред, 24 липня 2023).

До віддаленої приядрової зони ми відносимо предикатно-об’єктні конструкції, які опосередковано характеризують референта онімного концепту через його дії та вчинки. Ця зона симетрично повторює поділ на слоти ближньої приядрової зони: Валерій Залужний – фаховий військовий і Валерій Залужний – людина.

Дієслова на позначення дій та вчинків Валерія Залужного як військового набувають контекстуально зумовлених значень:

а) рішучість: *Вступивши на посаду головнокомандувача ЗСУ, перше, що він зробив, – це заборонив високопоставленим чиновникам піаритись у зоні ООС, зокрема спікеру ВР Дмитрові Разумкову* (DSNews, 12 серпня 2021);

б) соціальна активність: *Головнокомандувач ЗСУ генерал Валерій Залужний закликав жителів окупованих районів України*

долучатися до руху опору (Українська правда, 7 березня 2022); Головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний **звернувся до політиків ... закликав їх утриматись від безвідповідальних заяв ...** (Львівський портал, 20 березня 2022);

в) висока фахова компетентність: Керівник ЗСУ успішно **спілкується із західними партнерами**, береже солдат та **використовує сучасні методи війни проти прорадянських армій країни-агресора** (Факти, 8 липня 2022); Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний **готується захищати дисертацію в Одеській юридичній академії** (LB.ua, 6 листопада 2023);

г) повага до воїнів-побратимів: Залужний **подякував військкорам і пресофіцерам за службу і правду...** (Пряма мова Львова, 20 лютого 2023); Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний **... проводив в останню путь Героя України Да Вінчі** Прихиливши коліна на знак пошани до загиблого, він довго стояв посеред площі, перед домовиною (Главком, 10 березня 2023).

Семантиці дієслів на позначення дій та вчинків Валерія Залужного як людини властиві конотації:

- щирої душевності: Залужний **особисто одружив офіцера** Кличко був свідком (ІнфоВійська, 11 вересня 2022); **Учора мого сина обійняв** Валерій Залужний. Обійняв так, як, мабуть, обійняв би батько (Вечірній Київ, 18 грудня 2022); Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний під час повномасштабної війни **не зміг стримати сльози** лише одного разу, коли повідомляв матері про загибель сина, який літав до Маріуполя на гелікоптері (Chas News, 25 лютого 2023);

- щедрості: У січні генерал **пожертвував всю отриману суму на Збройні сили України**. Це підтверджує пресслужба ЗСУ (Українська правда, 24 січня 2023);

- чесності, відкритості: Валерій Залужний жодним словом чи вчинком **поки не натякав на політичні амбіції** (Zaxid.net, 6 лютого 2024);

- простоти: У Валерії Залужному важко **впізнати генерала**. Коли він не у військовій формі, він **вважає за краще футболки і шорти**, відповідні його легкому почуттю гумору (20 хвилин Україна, 27 вересня 2022).

На периферію структурної моделі досліджуваного концепту ми схильні виносити текстові фрагменти, у яких концептуальний образ Валерія Залужного подано крізь призму бачення окремих людей чи груп: *На честь «залізного генерала» в Україні названі дві вулиці* (Уніан, 8 липня 2023); *Головнокомандувачу Збройних сил України Валерію Залужному присвоїли звання «Почесний громадянин міста Яворова»* (Суспільне Львів, 9 липня 2023); *...саме з прізвищем Залужного багато хто асоціює відсіч, надану російському агресору в буремні перші дні війни, і подальші перемоги та ляпasi окупантам, які так підіймали моральний дух українцям* (Главком, 9 листопада 2023); *Генерал Валерій Залужний має солідну підтримку з боку союзників, передовсім Заходу* (Главком, 11 січня 2023); *«... в широких масах він взагалі мав славу народного героя, про якого складали пісні* (Главком, 8 лютого 2024).

Під впливом медіадискурсу власне ім'я генерала Валерія Залужного входить у ментальний лексикон українців як маркер певного змісту, його заголовок. У пам'яті читачів відкладається не тільки сам онім, а й враження, емоції, почуття, пов'язані з його референтом. У такий спосіб власна назва Валерій Залужний концептуалізується, стає смислотвірною й образотвірною одиницею мисленнєвого коду людей, а сама титульна назва онімного концепту трансформується в символ, і цей процес фіксують засоби масової інформації: **Символізм у сприйнятті Залужного повсюдний**. Численні розіграші за донат чого з його автографом чи фото – запорука численних пожертв (Zaxid.net, 6 лютого 2024); *Його називають генералом 21 століття, «отаманом», «батьком», «залізним» та*

символом української нації (ТСН, 6 серпня 2023).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз новинних та інформаційних медіатекстів дозволяє нам висновувати, що в українському суспільному дискурсі відбувається процес концептуалізації оніма *Валерій Залужний* і залучення його в ментальний лексикон українців як символу «залізного генерала» і ширше – нового покоління українських офіцерів, яке формується на фронтах російсько-української війни. Можна

говорити про входження власного імені *Валерій Залужний* у систему символів національно-визвольних змагань українців поряд з іменами таких достойників, як Богдан Хмельницький, Симон Петлюра, Степан Бандера, Роман Шухевич.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у верифікації одержаних нами результатів аналізу змістового наповнення концепту *Валерій Залужний* у медіадискурсі з даними асоціативного експерименту.

Література

- ВТССУМ (2004) – Бусел В.Т. (уклад.) Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 1440 с.
- Горпинич, В. (2007). Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики [рецензія]. *Мовознавство*, № 1, с. 83–84.
- Карпенко, О. Ю. (2006 а). *Проблематика когнітивної ономастики*. Одеса, 328 с.
- Карпенко, О. Ю. (2006 б). *Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв* : дис. ... док. філол. наук, Одеса, 416 с.
- Снитко, О. С. (2002). Образ як глибинна структура мовних одиниць. *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. праць. Київ, № 6, кн. 2, с. 216–220.
- Співак, С. М. (2003). *Власна назва в комунікаційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії XX століття: комунікативно-когнітивний підхід* : дис. ... канд. філол. наук, Київ, 197 с.
- Федотова, Н. М. (2008). *Сучасні прізвиська Луганщини: когнітивна прагматика творення тексту оніма* : автореф. ... канд. філол. наук. Харків, 20 с.

Джерела

- Главком <https://glavcom.ua/publications/pristebnutisja-ne-zavadit-shcho-pislja-zaluzhnoho-985033.html>
- Депо.ua <https://www.depo.ua/ukr/war/viyskoviy-z-avtoritarnimi-poglyadami-khto-takiy-valeriy-zaluzhniy-yakiy-stav-novim-golovnokomanduvachem-zsu-202107271350226>
- Детектор медіа <https://detector.media/infospace/article/212892/2023-06-23-zaluzhnyy-stavyt-layky-v-sotsmerezkhakh-i-nagaduie-vazu-z-kaminniam-lyudmyla-dolgonovska-rozpovidaie-yak-u-nayvazhchyy-chas-pratsyuvala-radnytseyu-golovkoma-ta-yaku-knyzhku-pro-nogo-pyshe/>
- Zaxid.net https://zaxid.net/statti_tag50974/
- LB.ua https://lb.ua/society/2023/11/06/583061_zaluzhniy_zahishchatime_disertatsiyu.html
- Радіо NV.ua <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/24-lyutogo-2022-roku-yak-pochalosya-vtorgnennya-i-debulo-kerivnictvo-ukrajini-rozsliduvannya-50316785.html>
- Радіо Свобода <https://www.radiosvoboda.org/a/valeriy-zaluzhnyi-komanduvach-zsu/31379957.html>
- Simya.com.ua <https://simya.com.ua/krasen-valerij-zaluzhnyj-desyat-faktiv-pro-general-a-yaki-dyvuyut/>
- ТСН <https://tsn.ua/ukrayina/zaluzhnomu-prisvoyili-zvannya-geroya-ukrayini-2510428.html>

Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3287729-prezident-priznacic-golovnokomanduvacem-zsu-valeria-zaluznogo.html>
 Уніан <https://www.unian.ua/society/valeriy-zaluzhniy-7-faktiv-z-zhittya-zaluznogo-general-12321321.html>
 5 канал <https://glavcom.ua/country/society/zaluzhniy-arestovich-chi-hordon-ukrajintsi-shokuvali-rezultatami-opituvannya-pro-doviru-868854.html>
 20 хвилин Україна https://www.20khvylyn.com/m/uk/review/press/s_99.html
 24 канал https://24tv.ua/valeriya-zaluzhnogo-sfotografuvani-verhovniy-radi-28-grudnya_n2226692

References

- VTSSUM (2004) – Busel, V.T. (ed.) *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]*. Kyiv, 1440 s. (in Ukrainian).
- Норпуньч, В. (2007). Карпенко О. Ю. Problematyka kohnityvnoi onomastyky [retsensii] [The problem of cognitive onomastics]. *Movoznavstvo*, № 1, s. 83–84. (in Ukrainian).
- Карпенко, О. Ю. (2006 a). *Problematyka kohnityvnoi onomastyky [Problems of cognitive onomastics]*. Odesa, 328 s. (in Ukrainian).
- Карпенко, О. Ю. (2006 b). *Kohnityvna onomastyka yak napriamok piznannia vlasnykh nazv [Cognitive onomastics as a direction of knowledge of proper names]* : dissertation ... doc. philological sciences, Odesa, 416 s. (in Ukrainian).
- Снытко, О. С. (2002). Image as the deep structure of linguistic units [Image as a deep structure of linguistic units]. *Linguistic and conceptual pictures of the world*. Collection of scientific works. Kyiv, no. 6, book 2, s. 216–220. (in Ukrainian).
- Spivak, S. M. (2003). *Proper name in the communicative and semantic structure of poetic texts of 20th century American poetry: a communicative and cognitive approach [Proper name in the communication and semantic structure of poetic texts of American poetry of the 20th century: communicative-cognitive approach]* : dissertation ... candidate of philological sciences, Kyiv, 197 s. (in Ukrainian).
- Fedotova, N. M. (2008). *Modern nicknames of Luhansk region: cognitive pragmatics of onym text creation [Modern nicknames of Luhansk region: Cognitive pragmatics of the creation of the onymous text]* : authoref. ... candidate of philological sciences. Kharkiv, 20 s. (in Ukrainian).

Автори

Ольга Павлушенко, кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри української мови
e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Аліна Гумениук, здобувач факультету філології й
журналістики імені Михайла Стельмаха
e-mail: humeniuk.alinka0510@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-1619-2808>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Olha Pavlushenko, PhD, Associate Professor,
Chair of the Department of the Ukrainian language
e-mail: olha.pavlushenko@vspu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0224-0900>

Alina Humeniuk, a student of the Faculty of Philology
and Journalism named after Mykhailo Stelmakh
e-mail: humeniuk.alinka0510@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-1619-2808>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

Евфемістичні медійні практики трансляції дипломатичних повідомлень під час російсько-української війни 2022–2025 рр.

Світлана Харченко <http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Надійшла до редакції: 17.11.2025 • Схвалено до друку: 17.12.2025

Анотація

У статті проаналізовано медійні практики евфемізації дипломатичних повідомлень періоду Війни за Незалежність України. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією дипломатичної та медійної комунікації в умовах повномасштабної війни, коли мова стає не лише інструментом інформування, а й простором боротьби за інтерпретації, легітимацію рішень і формування суспільної думки, де евфемізація виступає як засіб збереження міжнародної солідарності, пом'якшення трагічних реалій та легітимізації складних політичних рішень. У дослідженні використано дискурс-аналіз дипломатичних виступів і медійних новинних репортажів, метод контент-аналізу цитат і їх медійного подання, порівняльний аналіз медійних текстів і дипломатичних джерел, узагальнення для опрацювання теоретичних джерел, метод контекстуального аналізу для виокремлення евфемізмів і виявлення процесу евфемізації, а також метод класифікації для структурування найпоширеніших прийомів евфемізації дипломатичних повідомлень. Встановлено, що евфемізація дипломатичних повідомлень у період Війни за Незалежність України є системною мовнопрагматичною стратегією, яка функціонує на перетині дипломатичного та медійного дискурсів й істотно впливає на формування суспільних уявлень про війну. Аналіз корпусу дипломатичних заяв, виступів Президента України, українських дипломатів і їх медійної трансляції засвідчив домінування лексичних, синтаксичних і прагматичних прийомів евфемізації, спрямованих на пом'якшення, абстрагування та нейтралізацію прямих номінацій війни, насильства й політичної відповідальності. З'ясовано, що дипломатичний дискурс послідовно використовує номіналізацію, безособові конструкції та узагальнені формули для зниження агентності й уникнення прямого називання агресора, що відповідає нормам інституційної дипломатичної комунікації та стратегіям продуманої амбівалентності. Українські медіа, ретранслюючи ці повідомлення, здебільшого відтворюють евфемізовані формули без змін, тим самим інституалізуючи їх як звичну модель говоріння про війну. Виявлено два рівні евфемізації: первинний – у дипломатичному мовленні, та вторинний – у медійному представленні, де евфемізми закріплюються через заголовки, цитування й редакційні інтерпретації. Особливу увагу приділено фреймам, що формуються внаслідок евфемізації, зокрема фрейму нейтральної безпекової кризи, фрейму маневреної багатозначності, фрейму колективної відповідальності / морального нейтралітету та фрейму безпеки й легітимізації миру. Показано, що фрейм колективної відповідальності реалізується через узагальнювальні формули на кшталт «усі сторони», «припинення насильства», «необхідність стриманості», які семантично вирівнюють позиції агресора й жертви, знижуючи моральну асиметрію війни. Узагальнено, що евфемізація в медіа-дипломатичному дискурсі виконує маневрову, легітимізаційну, захисну та фреймувальну функції, водночас залишаючись потенційно маніпулятивним інструментом, здатним впливати на громадську думку й політичні очікування. Отримані результати підтверджують необхідність критичного аналізу евфемістичних практик у медіа як умови збереження смислової прозорості, відповідального інформування та стійкості інформаційного простору в умовах війни. Контроль над мовою під час Війни за Незалежність України є ключовим фактором національної безпеки та успішної інтеграції в глобальний безпековий простір.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, мова дипломатії, евфемізм, евфемізація, медійні практики, російсько-українська війна, стратегія, фрейм

Euphemistic Media Practices in Broadcasting Diplomatic Messages During the Russian-Ukrainian War Of 2022–2025

Svitlana Kharchenko <http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: 17.11.2025 • Accepted: 17.12.2025

Abstract

Introduction. This article analyses media practices of euphemisation in diplomatic communications during Ukraine's War of Independence. The relevance of this research stems from the transformation of diplomatic and media communication in the context of full-scale war, when language becomes not only a tool for informing, but also a space for competing interpretations, legitimising decisions and shaping public opinion, where euphemisation acts as a means of preserving international solidarity, softening tragic realities and legitimising complex political decisions. **Methods.** The study uses discourse analysis of diplomatic speeches and media news reports, content analysis of quotations and their media presentation, comparative analysis of media texts and diplomatic sources, generalisation for the processing of theoretical sources, the method of contextual analysis to identify euphemisms and the process of euphemisation, as well as the method of classification to structure the most common techniques of euphemisation in diplomatic messages. **Results and discussion.** It has been established that the euphemisation of diplomatic messages during the War for Ukraine's Independence is a systematic linguistic-pragmatic strategy that functions at the intersection of diplomatic and media discourses and significantly influences the formation of public perceptions of the war. An analysis of the corpus of diplomatic statements, speeches by the President of Ukraine, Ukrainian diplomats and their media broadcasts revealed the dominance of lexical, syntactic and pragmatic euphemisation techniques aimed at softening, abstracting and neutralising direct references to war, violence and political responsibility. It has been found that diplomatic discourse consistently uses nominalisation, impersonal constructions and generalised formulas to reduce agency and avoid directly naming the aggressor, which is in line with the norms of institutional diplomatic communication and strategies of deliberate ambivalence. Ukrainian media, retransmitting these messages, mostly reproduce euphemistic formulas without change, thereby institutionalising them as a habitual model of speaking about war. Two levels of euphemisation have been identified: primary – in diplomatic speech, and secondary – in media representation, where euphemisms are reinforced through headlines, quotations and editorial interpretations. Particular attention is paid to frames formed as a result of euphemisation, in particular the frame of a neutral security crisis, the frame of manoeuvrable ambiguity, the frame of collective responsibility/moral neutrality, and the frame of security and legitimisation of peace. It is shown that the frame of collective responsibility is implemented through generalising formulas such as 'all parties', 'cessation of violence' and 'the need for restraint', which semantically equalise the positions of the aggressor and the victim, reducing the moral asymmetry of war. The results confirm the need for critical analysis of euphemistic practices in the media as a condition for maintaining semantic transparency, responsible reporting, and the stability of the information space in wartime. Control over language during the War of Independence of Ukraine is a key factor in national security and successful integration into the global security space.

Keywords: diplomatic discourse, language of diplomacy, euphemism, euphemisation, media practices, Russian-Ukrainian war, strategy, frame

Постановка проблеми. Повномасштабна російсько-українська війна трансформовує на вербальному рівні й міжнародну дипломатію, і медійні практики її репрезентації. Умови війни загострили потребу держав і міжнародних організацій у контрольованій комунікації, під час якої інформують, легітимізують політичні рішення та уникають прямої конфронтації в публічному просторі. Один із мовних інструментів такої комунікації – евфемізація як мовна стратегія (або стратегічна мовна практика) збереження дипломатичних відносин, передавання чутливих тем, пом'якшення трагічних реалій війни, заміщення, завуальовування того, що пов'язано із насильством, з політичною і моральною відповідальністю, геополітичними ризиками, стратегія, що дає простір для маніпуляцій і аж до можливої легітимізації агресії в глобальному інформаційному просторі. Медіа, ретранслюючи дипломатичні повідомлення, не тільки відтворюють офіційні формулювання, інституалізують їх як звичну, нормальну форму говоріння про війну. Вони інтерпретують ці повідомлення, приховано чи відверто стаючи на чийсь бік, а й формуючи суспільну думку про події, (не)розуміння їх, готуючи ґрунт для (не)сприйняття і (не)прийняття політичних рішень. І мова не тільки інструмент, а поле битви за наративи. Саме тому аналізування медійних практик евфемізації дипломатичних повідомлень актуальне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі кількісно переважають дослідження евфемізмів як слова або вислову, тропу, що його вживають «для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого, позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви (вже наявної при перейменуванні або логічного найбільш умотивованої при первинному найменуванні)» (Тараненко, 2024, с. 168), тобто евфемізми є альтернативою небажаним словам, словосполученням. Процеси евфемізації в мовленні пояснюють прагненням людини до

успішної комунікації, повсякчасним оцінюванням і переоцінюванням форм висловлювання, що виконують функцію імпліцитності негативної оцінки задля покращення спілкування (Сковронська, Юськів, 2019, с. 197). Досліджуючи структурно-семантичні та функціональні особливостей евфемізмів у засобах масової інформації, науковці зауважують, що евфемія в медійному дискурсі постає як законодавець моральної моди, до неї вдаються журналісти, щоб виробити у своїй аудиторії ліберальне ставлення до того чи того явища, створити певний образ, насамперед позитивний, обговорюваної події або явища. (Советна, Лісун, 2019, с. 156)

Мовні стратегії пом'якшення, завуальовування тощо періоду Війни за Незалежність України (цей термін закріплено на законодавчому рівні Законом України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» від 21.08.2025 року № 4579-IX) українські мовознавці досліджують переважно на прикладах евфемізмів, хоча і процеси евфемізації час від часу стають предметом наукових розвідок.

Комічне й комічні евфемізми розглядають і як інструмент комунікації, і як важливий елемент боротьби за національну ідентичність, підтримку морального духу та мобілізацію суспільства в умовах війни (Кондратенко, Кузнецова, 2024; Харченко, 2023). «Українські метафоричні евфемізми та запозичені російські евфемізми постійно виникають на фоні ситуативного контексту російсько-української війни. Вони є національно маркованими й одночасно являють собою ефективний стилістичний засіб, що використовується не лише для меліорації негативних явищ, а й для негативації російських реалій і створення комічного ефекту. Більшість розглянутих українських евфемізмів несуть негативну оцінну конотацію і емоційні конотації глузування та комізму по відношенню до російських військовослужбовців та їх пропагандистів» (Харченко, 2023, с. 98).

В. Ільницький, В. Старка та М. Галів, аналізуючи дискурсивні практики російської пропаганди, показують, як у мові офіційних повідомлень та ЗМІ евфемізми слугують

засобом перетворення насильства на «норму» через заміщення понять, де воєнної агресію подають як «відновлення історичної справедливості», а жертви цивільного населення – як «непередбачувані наслідки» (Ільницький, Старка, Галів, 2022).

О. Тараненко досліджувала евфемізацію в українському медіадискурсі періоду гібридної війни та журналістських дискусій щодо цього явища як спроб саморегулювання номінативів війни із середини медіаспільноти, застерігаючи, що «різке підвищення рівня мови ворожнечі та заміна евфемізації на дисфемізацію свідчить про вкрай небезпечний момент перетворення журналістики на пропаганду з усіма ознаками останньої: простотою чорно-білої картини світу, готовими оцінками, зміною поведінки та системи цінностей аудиторії, прямими закликами до дій тощо» (Тараненко, 2017, с. 25).

Евфемізми здебільшого розглядають у політичному або медіадискурсі, хоча й називають дипломатичними інструментами, які дають змогу політикам вирішувати делікатні питання, не називаючи їх явно (Положин, Юричко, 2023, с. 67).

Зарубіжна лінгвістика також вивчає евфемізми й евфемізацію в збройних конфліктах переважно через політичний дискурс, де евфемізми посідають помітне місце. Їх розглядають у межах теорії мовного табу, соціолінгвістики, критичного дискурс-аналізу, когнітивної лінгвістики на матеріалі промов президентів або медіатекстів.

К. Аллан і К. Баррідж визначають евфемізм як форму мовної цензури, доводячи, що завдяки евфемізмам актори можуть не лише уникати соціального осуду, а і впливати комунікативну реальність (Allan, Burrige, 2006). Евфемістичні прийоми функціонують як інструменти прагматичної нейтралізації, зменшення агентности та стратегічної неоднозначности, їх описують у працях із критичного аналізу політичного та дипломатичного дискурсу механізмам мовної легітимації і фреймінгу (Fairclough, 1995; van Dijk, 1998; Wodak, 2015). Зазначають, що елітні дискурси (зокрема президентський) мають пріоритетний доступ до медіа, і це дає змогу їм нав'язувати власну «дефініцію ситуації» (van Dijk, 1998, р. 25). Оскільки дипломатичний дискурс є

домінантним у медіа, він стає єдиною легітимною моделлю реальності для аудиторії Дж. Лакофф розглядає евфемізми як частину ідеологічного апарату, що забезпечує мовну гегемонію, пояснює, як за допомогою метафор та евфемізмів політики створюють дискурс, здатний перекодувати уявлення виборців (Lakoff, 2004).

Р. Водак уводиться до наукового дискурсу поняття «Calculated Ambivalence» (розрахована / продумана амбівалентність) (Wodak, 2015, с. 7–9), пояснюючи, як політики використовують дискурс, щоб зробити свої рішення прийнятними для різних груп аудиторії одночасно (процес легітимізації), як уникають відкритої конфронтації через стратегію «свідомої неоднозначності», яка дозволяє мовцеві звертатися до радикальних прихильників, не відштовхуючи при цьому поміркований електорат. Вона підкреслює, що в часи криз (економічних, воєнних, міграційних) мова стає інструментом «мікрополітики», де кожне слово має стратегічне значення. Цю думку розвиває З. Гулієв: «Пропагандистські акаунти часто використовують емоційно заряджену мову та дезінформацію, щоб викликати страх і недовіру, тоді як інші акаунти, передусім західні, як правило, зосереджуються на фактичних звітах та гуманітарних аспектах конфлікту» (Gouliev, 2025). Евфемізми відіграють важливу роль у «самопромоції» регіональних політиків, які використовують евфемізми – здебільшого шляхом заниження, літот та недостатньої специфікації – для різних цілей, а саме: чутливість до проблем аудиторії, уникнення виразів, які можуть бути сприйняті як маргіналізація соціально незахищених груп, ввічлива критика та пом'якшення – навіть приховування – тривожних тем (Crespo-Fernández, 2014, с. 5).

Досліджують і типи дискурсивних стратегій, що їх використовуються для підтвердження та спростування рішень та дій обох сторін у російсько-українській війні, а також описують лінгвістичні особливості, за допомогою яких ці дискурсивні стратегії реалізують, та їхні функції в промові (Aluya, Bagaiya Zidyev, 2025). Автори на основі аналізу висновують: 1) дискурсивні стратегії авторизації (особистий авторитет, безособовий

авторитет та авторитет традиції), моральної оцінки (оцінка та аналогії), раціоналізації (інструментальна та теоретична раціоналізація) та міфопоезису (повчальні історії та єдине рішення) служать для легітимізації підтримки Сполученими Штатами Америки й НАТО уряду України в його оборонній боротьбі проти росії та делегітимізації агресивної конфронтації росії з Україною; 2) у формуванні політичних наративів та впливі на громадське сприйняття ключову роль відіграє мова як ефективний інструмент, за допомогою якого політичні гадіатори легітимізують свої дії та делегітимізують дії своїх суперників (Aluya, Bagaiya Zidyar, 2025).

Медійні лінгвопрагматичні стратегії, зокрема евфемізація, передавання дипломатичних повідомлень і надалі перебуває поза увагою дослідників.

Мета розвідки – виявити, проаналізувати й систематизувати медійні практики евфемізації дипломатичних повідомлень періоду Війни за Незалежність України.

Методи дослідження. Під час дослідження використано дискурс-аналіз дипломатичних виступів і медійних новинних репортажів, метод контент-аналізу цитат і їх медійного подання, порівняльний аналіз медійних текстів і дипломатичних джерел, узагальнення для опрацювання теоретичних джерел, метод контекстуального аналізу для виокремлення евфемізмів і виявлення процесу евфемізації, а також метод класифікації для структурування найпоширеніших прийомів евфемізації дипломатичних повідомлень.

Джерела дослідження. Матеріалом слугували скрипти виступів дипломатів, президента України Володимира Зеленського, заяви Міністерства закордонних справ України, а також медіапублікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дипломатичний дискурс як різновид інституційного мовлення сформувався в просторі, де мають співіснувати різні культури, світобачення, традиції, людяність і ворожість, де кожен відстоює своє право на існування, на самобутність тощо, де підвищена політична відповідальність, де асиметрія влади й

одночасного адресування різним аудиторіям. У цьому просторі панує обережність у словах (коли за ними приховують інші поняття) й у передаваних змістах, панує табування в цивілізованому суспільстві як цензурна заборона (Януш, 1997, с. 92). Й евфемізація постає як системоутворювальний інструмент дипломатичної комунікації, що його спрямовано на зниження конфліктного потенціалу висловлення, підтримання стратегійної багатозначності, збереження політичного консенсусу й забезпечення маневреності інтерпретацій. Інакше кажучи, евфемізація стає тією мовнопрагматичною стратегією в дипломатичному дискурсі, що дає змогу замінювати прямі, потенційно конфліктні, соціально, емоційно або політично неприйнятні слова і фрази нейтральними або пом'якшеними (Allan, Burrige, 2006, р.31-32). Наприклад: *коригування кордонів* замість *анексія*, *захоплення*; *технічна допомога* замість *надання зброї*; *обмеження доступу* замість *цензура*, *внутрішні проблеми із забезпеченням прав меншин* замість *порушення прав людини*. Таку заміну не можна охарактеризувати як власне стилістичну, адже евфемізми виконують функцію дискурсивного регулювання політичної реальності, бо, з одного боку, позбавляють можливості однозначного декодування повідомлення, а з іншого, – юридично й політично коректні. Як зазначають Полюжин, Юричко, евфемізми служать прикриттям, яке дозволяє політикам витончено передавати свої повідомлення, пом'якшуючи вплив потенційно різких або суперечливих заяв, зберегти крихкий баланс між відстоюванням своїх цілей і збереженням дипломатичного тону; вони є ефективною комунікативною стратегією, щоб запобігти надмірному розкриттю своїх справжніх намірів та сформувати громадське сприйняття (Полюжин, Юричко, 2023). Евфемізми виконують маніпулятивно-захисну функцію, що є важливо в комунікації на тему війни, відстоювання свого право зі зброєю захищати свої кордони. Медіа повинні ретранслювати прагматичні стратегії, що їх закладено в дипломатичних повідомленнях.

Неоднозначність у дипломатичному дискурсі є нормативною, інституційною.

Евфемізована формула для дипломатичного актора важлива, бо так він уникає однозначних зобов'язань, зменшуючи свою відповідальність, адресат натомість отримує сценарій із кількома відкритими сюжетними лініями розвитку подій.

Аналіз офіційних повідомлень Міністерства закордонних справ України засвідчує використання евфемізованих формул для балансування між чіткою позицією Києва та прагненням уникати ескалаційних риторик. Наприклад, МЗС у заяві щодо масованого російського обстрілу України підкреслює не лише сам факт порушення, а й потребу ефективних, надійних гарантій безпеки, що підкреслює дипломатичний акцент на процедурі та міжнародних механізмах: Наголошуємо, що для того, щоб запобігти повторенню агресії, необхідні дієві, юридично зобов'язуючі та надійні гарантії безпеки для України (<https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-shchodo-masovanogo-rosijskogo-obstrilu-ukrayini>). Такі мовні формули переводять дискурс у правове поле.

У медійних практиках ретранслявання дипломатичних повідомлень спостерігаємо два рівні евфемізації. Медіа, особливо міжнародні агенції новин, часто сучасну дипломатичну мову відтворюють дослівно або з мінімальними перефразуваннями, що посилює ступінь інституалізації цих евфемізмів у загальному інформаційному просторі. Це перший рівень евфемізації. На другому – перекладені (якщо першоджерело чужомовне), інтерпретовані, декодовані для своєї аудиторії. Попри те, що евфемізація як згладжування “гострих” кутів і дипломатична неоднозначність як норма – явища узвичаєні, однак вони можуть мати й негативні наслідки. Про це говорить у своєму дослідженні періоду гібридної фази російсько-української війни Н. Тарасенко: «АТО фактично переросло у війну, коли зросли масштаби операції, її збройне забезпечення та кількість вояків, втягнутих у бойові сутички. [...] А спеціальні заходи дуже швидко почали набувати ознак повномасштабних військових операцій. Однак усі – від Президента до журналістів – називали і називають ці бойові дії антитерористичною операцією і замість виразу «на фронті» використовують евфемізм «у зоні АТО». Так само лінія фронту називається

ввічливим евфемізмом «лінія протистояння чи зіткнення» (цит. за [Тараненко, 2017, с. 20]).

Різно, з обуренням висловлювався про використання евфемізмів не за прямим призначенням, а з маніпулятивною (свідомо чи ні) метою український журналіст і медіаексперт О. Довженко ще 2016 року: «Сама аббревіатура «АТО» і цинічний евфемізм, який вона символізує – «антитерористична операція» – є найкращим відображенням проблеми, яка існує і в медіа, і в діалозі політикуму (держави) та суспільства, і, зрештою, в суспільній свідомості. В нас немає ніякої антитерористичної операції. Є збройний конфлікт низької інтенсивності, в якому сили правопорядку (армія, правоохоронці) протистоять російським інтервентам та їхнім союзникам, яких можна було б назвати «повстанцями», але для простоти назвімо їх усіх окупантами. Цинічне неназивання речей своїми іменами, намагання трактувати Росію як ворога і партнера водночас, призвело до страшної плутанини в головах. [...] Винна, звісно, передусім влада, але й медіа частково відповідальні за цю навіяну суспільству шизофренію. У держави немає цілісної, послідовної політики щодо Росії, бойовиків, окупаційної влади, мешканців окупованих територій, мешканців прифронтових територій, біженців, добровольців, військових, демобілізованих тощо. Медіа ж, замість вимагати від влади виробити й чітко комунікувати цю політику, примножують плутанину. Знову ж таки, на радість російським пропагандистам»

(<http://detector.media/community/article/119249/2016-09-30>). По суті, відбувалося маскувannya реальності, що, як показало, майбутнє, мало трагічні наслідки. А. Новікова, досліджуючи деструктивні конструкції в дискурсі масмедіа в Україні та навколо неї теж вказує на негативний вплив непродуманих рішень: «Ще один парадокс полягає в тому, що соціальні та міжнародні відносини не побудовані з урахуванням майбутніх перспектив, співпраці чи результатів, які можуть мотивувати різні групи. Навпаки, минуле панує та визначає сьогодення, і, будучи маніпульованим, воно постійно ставить нові перешкоди на шляху до

нормальної соціалізації, інтернаціоналізації тощо» (Novikova, 2016, с. 262).

У сучасному інформаційному просторі використовуємо терміни «маскування», «пом'якшення», «евфемізм». Однак наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. поширеним був термін «політична коректність» (політкоректність). К. Аллан і К. Баррідж пишуть, що багато людей у США вперше зіткнулися з терміном «політична коректність» на початку 80-х років ХХ ст. «у контексті політики позитивної дискримінації під час найму, перегляду навчальних програм, кодексів мовлення та загальних рекомендацій щодо недискримінаційної мови, а у Великій Британії та Австралії політкоректність непомітно замінила попередній вираз «ідеологічно обґрунтований». <...> Практика маркування певної поведінки та певних ставлень як правильних або неправильних існує вже давно. Фраза «політично коректний» не така нова, як її зображують ЗМІ. Ранньою її появою є рішення Верховного Суду США 1793 року в справі «Чісхолм проти Джорджії». У наступному уривку суддя Джеймс Вілсон стверджує, що, оскільки саме люди мають справжню владу в Сполучених Штатах, а не законодавчі органи штатів, тост, проголошений «за Сполучені Штати», буквально «не є політично коректним». Незважаючи на кілька ранніх проявів, цей вислів по-справжньому не набув поширення до появи американських «Нових лівих» наприкінці 1960-х років. Основний вплив, здається, справили англійські переклади маоїстської літератури» (Allan, Burrige, 2006, с. 91)

Медійні стратегії використання евфемізмів покликані не тільки згладжувати «гострі» кути в дипломатії, вони мають і інше призначення (Януш, Харченко, Сковронська та ін.), з-поміж яких і демонстрація синонімічних можливостей мови. Наприклад, у телеграм-каналі «Українського тижня» (@tyzhdenUA) від 11 липня 2022 року поряд із сухими цифрами про втрати ворога з'являються елементи, що мають морально, емоційно підтримати читача: **ЗСУ працюють без вихідних! Втрати російських окупантів за 8-10 липня; За минулу добу Сили Оборони завдавали окупантам потужні удари. 300 росіян, 18 танків та 2 літаки знищено** (повідомлення за 14.07.2022). Або

врізноманітнити контент і утримати увагу читача: *Інформація Генштабу про втрати окупантів до 13 липня. За добу ще мінус 100 росіян, 3 ББМ, одна артсистема, 2 БПЛА, 5 авто- і 1 одиниця спецтехніки; «У Луганську поменшало складів з боєприпасами», – голова ОВА Сергій Гайдай. Він зазначив, що вночі в окупованому місті було «**неспокійно**»* (повідомлення за 13.07.2022). А далі слова «знищили», «ліквідували» отримали низку синонімів різних видів: Втрати окупантів станом на 15 липня. **«Негативно виконують завдання» ще 130 особового складу, 14 танків та 14 бойових броньованих машин ворога** (повідомлення за 15.07.2022); *Оновлені дані Генштабу про ворожі втрати за добу. Ще 170 живої сили та 31 одиниця техніки не потривожать українців* (повідомлення за 26.07.2022); *Судячи з оновлених даних по втратах, минулої доби українські сили плідно попрацювали над скороченням бронемашин та паливозаправників ворога. Ну й кількість знищеної живої сили противника сягнула 40 тисяч!* (повідомлення за 27.07.2022); *Минулої доби Сили оборони непогано прорядили танки і автотехніку ворога – загалом знищено 53 одиниці!* (повідомлення за 04.08.2022); *Минулої доби противник недорахувався чотирьох артсистем* (повідомлення за 05.08.2022); *Учора Сили Оборони відбили бажання воювати у 200 окупантів та збили 4 літаки* (повідомлення за 15.09.2022). Такі евфемізми емоційно марковані. Натомість у медійних практиках трансляції дипломатичних повідомлень використовують мовні одиниці, семантика яких максимально наближена до нейтральної.

У сучасному медійному просторі на основі контент-аналізу виокремлено низку основних, найпоширеніших прийомів евфемізації дипломатичних повідомлень.

1. Лексична евфемізація, коли пряму номінацію замінюємо на нейтральну, пом'якшувальну або позитивною конотацією, що зреалізовуємо через:

а) пом'якшення негативу завдяки словам із нейтральною семантикою, які досить часто створюють ілюзію керованого процесу: оперативна напруженість замість ситуація на Покровському напрямі надзвичайно складна;

наслідки логістичних павз замість ми втрачаємо людей через затримки зі зброєю; стабілізаційні заходи в енергосистемі замість знеструмлення споживачів будуть тривалими через удари РФ; стадія стратегічної оборони, накопичення потенціалу замість немає можливості швидкого наступу; динамічна зміна лінії фронту, тактичне маневрування замість РФ просувається на ділянках....

б) узагальнення і абстрагування: дипломатична дорожня карта, пакет стримування замість план перемоги: забезпечення повної далекобійної спроможності замість нам потрібен дозвіл бити далекобійною зброєю по РФ; відновлення міжнародного правопорядку замість Росія програти, і це має бути зафіксовано;

в) метафоризацію або символи: фортеця Бахмут замість наші воїни вистояли в пеклі Бахмута; Небесний легіон замість люди, що віддали життя за Україну.

2. Синтаксична евфемізація, коли використовують речення узагальнено-особові або безособові речення: *Зафіксовано (зафіксували) порушення режиму тиші...* (суб'єкт імпліцитний); *Санкції проти рф почнуть знімати після домовленості про припинення вогню в Україні, – спецпосланник Віткофф (@Tsaplienکو)*; *«Орешник» вже розміщено в Білорусі – МЗС країни (@truehanewsua)*; *Якщо домовленості було порушено: були удари по Херсону, по залізничному вокзалу, по енергетиці...*

<https://www.facebook.com/watch/?v=1005045601054775> (суб'єкт імпліцитний); *Прийнято рішення про...* (суб'єкт імпліцитний, колективізація відповідальності); *Можуть бути вжиті заходи* (невизначеність дії).

3. Прагматична евфемізація охоплює не окремі мовні одиниці, а загальну організацію повідомлення. Наприклад, цитату А. Гутерішу, яку передає Укрінформ, покликаючись на ВВС, *«По-перше, саме РФ вдерлася в Україну, а не навпаки. А по-друге, коли ми розглядаємо цей*

конфлікт, його врегулювання має відповідати міжнародному праву, тобто Статуту (ООН – ред.), а це означає повагу до територіальної цілісності держав»

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4065765-guterres-pro-mirni-peregovori-miznarodne-pravo-mae-virisalne-znacenna-pid-cas-diskusij-sodo-teritorij.html> у заголовку подали як *“Гутерреш про мирні переговори: Міжнародне право має вирішальне значення під час дискусій щодо територій”*. У прямій цитаті замість слова *війна* ужито *конфлікт*, і це українські журналісти подають без змін. Однак у заголовку фразема *під час дискусій щодо територій*, з одного боку, засвідчує, що встановлені й визнані кордони суверенної держави можуть бути предметом обговорень, інтерпретацій, а з іншого, зміщують акцент з агресора, створюючи ілюзію поступливості, можливого компромісу з примусу. Як зазначає Р. Водак, прагматичні стратегії, зокрема продумана амбівалентність, відіграють ключову роль у легітимації політичних рішень, оскільки дозволяють знімати гостроту публічної конфронтації (Wodak, 2015, р. 7–9).

4. Використання клішованих узвичаєних мовних формул дипломатичного дискурсу. Як зазначав Н. Феркло, такі формули є дискурсивними маркерами інститутційної коректності, які можуть не мати безпосередніх політичних наслідків (Fairclough, 1995): *закликаємо всі сторони утриматися від подальшої ескалації, наголошуємо на потребі дипломатичного діалогу*.

Ретранслюючи дипломатичні повідомлення журналісти іноді застосовують мовні стратегії увиразнення змісту, зміщуючи акценти у власне дипломатичну площину. Для цього вони використовують синекдоху. Пряму мову В. Зеленського *«Абсолютно зрозуміло, що ми підходимо до дипломатії лише з тієї позиції, на якій ми зараз знаходимося. Ми не будемо робити жодних кроків назад і залишати ту чи іншу частину нашої держави»* трансформували

в заголовок «Зеленський заявив, що Київ готовий до мирних переговорів, але не поступатиметься територією – Reuters» <https://unn.ua/news/zelenskyi-zaiavyv-shcho-kyiv-hotovy-do-myrnykh-perehovoriv-ale-ne-postupatymetsia-terytoriieiu-reuters>

Застосування стратегій евфемізації дипломатичних повідомлень сприяє формуванню взаємопов'язаних фреймів, які створюють ілюзію, що міжнародна бездіяльність або надобрежні дипломатичні кроки виправдані, раціональні, керовані:

1) фрейм нейтральної кризи / безпекової проблеми, коли дипломатичний дискурс словами «безпекова ситуація» замість «війна» зміщує акцент з етичної трагедії (moral evaluation) на технократичну проблему, що потребує процедурного врегулювання (Entman, 2007, р. 164), адже згідно з теорією фреймінгу Р. Ентмана, вибір певної номінації дозволяє не лише визначити проблему, а й задати вектор її вирішення;

2) фрейм маневреної багатозначності, коли дипломатична неоднозначність дає змогу зберігати політичні опції, ніби перебуваючи між підтримкою та уникненням ескалації (Cornut, 2015);

3) фрейм колективної відповідальності / морального нейтралітету

4) фрейм безпеки й легітимація миру, коли дипломати наголошують на мирі як цінності міжнародного співіснування країн, на реальному мирі, а не умиротворенні. Медіа підхоплюють цю формулу й розширюють фрейм: «Україна шукає мир, але не за рахунок суверенітету»: *Світу потрібен мир, але не за рахунок капітуляції України – Макрон* (<https://www.radiosvoboda.org/a/32994455.html>).

Евфемізація під час війни — це не мовна вада, а свідомо медіапрактика, спрямована на виживання держави в інформаційному та воєнному просторах.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Евфемізація є

системною і функціонально зумовленою мовною стратегією в дипломатичних повідомленнях періоду Війни за Незалежність України та в медійних практиках їх ретрансляції. У дипломатичному дискурсі евфемізація – системоутворювальний інструмент, вона виконує не лише пом'якшувальну, а й регулятивну, легітимізаційну функції, забезпечуючи стратегічну неоднозначність, зниження конфліктного потенціалу висловлювань і збереження простору для політичного маневру. Неоднозначність у такому дискурсі постає не дефектом, а інституційною нормою.

Контент-аналіз дипломатичних заяв і медійних повідомлень показав, що українські медіа загалом коректно ретранслюють евфемізовані формули дипломатичного мовлення. У медіатекстах спостерігаємо два рівні евфемізації: первинний (дипломатичний) і вторинний (медійний), на якому можливі як збереження нейтральності, так і зсуви акцентів через заголовки, переклад, контекстуалізацію або вибір цитат.

Установлено, що найбільш продуктивними є лексична, синтаксична та прагматична евфемізація, а також використання клішованих дипломатичних формул. Застосування цих прийомів сприяє формуванню фреймів нейтральної кризи, маневреної багатозначності, колективної відповідальності / морального нейтралітету та безпекової легітимації миру. Свідоме використання таких медіастратегій сприяє формуванню легітимної моделі реальності, яка допомагає державі зберігати суб'єктність на міжнародній арені та підтримувати внутрішню мобілізацію. Водночас надмірна або некритично відтворена евфемізація може призводити до маскуванню реальності, розмивання відповідальності агресора і зниження чіткості суспільного усвідомлення війни як етичної та правової події.

Подальші дослідження вбачаємо у вивченні сприйняття евфемізованих дипломатичних

повідомлень аудиторією, зокрема їхнього впливу на формування громадської думки, політичних очікувань і довіри до державних інституцій. Важливо порівняти стратегії евфемізації в українських медіа та провідних західних виданнях для виявлення спільностей / розбіжностей у фреймуванні

повідомлень. Важливим напрямом подальших розвідок може стати й аналізування меж допустимої евфемізації дипломатичних і медійних ретрансляцій в умовах війни з погляду журналістської етики та національної безпеки.

Література

- Ільницький, В., Старка, В., Галів, М. (2022). Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*, № 5, с. 37–49. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043>
- Кондратенко, Н., Кузнецова, А. (2024). Прийоми комічного в українському політичному дискурсі 2022–2024 років. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*, № 2(32), с. 45–51. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320404](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320404)
- Полюжин, М., & Юричко, І. (2023). Вживання евфемізмів у сучасному політичному дискурсі. *Молодий вчений*, 10 (122), 67–73. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-14>
- Сковронська, І., Юськів, Б. (2019). Явище евфемізації у відображенні комунікативного принципу толерантності українців. *Knowledge. Education. Law. Management*, № 3–4 (27/28), с. 182–198.
- Советна, А. В., Лісун, О. В. (2019). Евфемізми в засобах масової інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, № 3/43, с. 156–159. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.3.38>
- Тараненко, О. (2017). Евфемізація в українському медіа-дискурсі періоду гібридної війни. *Соціальні комунікації: теорія і практика: наук. журнал*, т. 4, с. 19–27.
- Тараненко, О. О. (2004). Евфемізм. *Українська мова: енциклопедія*. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, с. 168–169.
- Харченко, О. В. (2023). Українські метафоричні евфемізми під час російсько-української війни. *Обрії друкарства*, (2(14)), 90–101. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295247](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295247)
- Януш, О. (1997). Евфемізми і мовна естетика. *Культура слова*, Вип. 50, с. 88–92.
- Allan, K., Burridge, K. (1991). *Euphemisms and Dysphemisms: Language Used as Shield and Weapon*. New York : Oxford, 263 p.
- Allan, K., Burridge, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge : Cambridge University Press. 303 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511617881>
- Aluya, I., Bagaiya Zidyep, N. (2025). Language in Conflict Situation: Investigating Discursive Strategies in President Joe Biden's Speech on the Russian-Ukrainian War. *Language in India*, 25(2), 114–119.
- Crespo-Fernández, E. (2014). Euphemisms and political discourse in the British regional press. *Brno studies in English*, vol. 40, iss. 1, pp. [5]–26. <https://doi.org/10.5817/BSE2014-1-1>
- Entman, Robert M. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, Volume 57, Issue 1, March 2007, Pages 163–173, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x>
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London, UK : Longman.
- Gouliev, Z. (2025). Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: Natural Language Processing of Russian and Western Twitter Narratives. *arXiv:2506.01807v1 [cs.CL]* 02 Jun 2025 <https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.01807>
- Knyazyan, A., Ghukasyan, V. (2023). Euphemisms in modern diplomatic discourse. *Foreign Languages in Higher Education*, vol. 27, No. 2(35), 56–70 <https://doi.org/10.46991/FLHE/2023.27.2.055>
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction : Chelsea Green Publishing.

- Novikova, A. (2016). Destructive constructions: battles and unanimity in mass media discourse in and around Ukraine. *Cuadernos europeos de Deusto*, (54), 233-265. <https://doi.org/10.18543/CED-54-2016PP233-265>
- Teun A. van Dijk. (1998). *Ideology: a Multidisciplinary Approach*. SAGE.
- Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446270073>

References

- Allan, K., Burrridge, K. (1991). *Euphemisms and Dysphemisms: Language Used as Shield and Weapon*. New York : Oxford, 263 p. (in English).
- Allan, K., Burrridge, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press. 303 P. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511617881> (in English).
- Aluya, I., Bagaiya Zidyep, N. (2025). Language in Conflict Situation: Investigating Discursive Strategies in President Joe Biden's Speech on the Russian-Ukrainian War. *Language in India*, 25(2), 114-119. (in English).
- Crespo-Fernández, E. (2014). Euphemisms and political discourse in the British regional press. *Brno studies in English*, vol. 40, iss. 1, pp. [5]-26. <https://doi.org/10.5817/BSE2014-1-1> (in English).
- Entman, Robert M. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, Volume 57, Issue 1, March 2007, Pages 163-173, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x> (in English).
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London, UK: Longman. (in English).
- Gouliev, Z. (2025). Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: Natural Language Processing of Russian and Western Twitter Narratives. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2506.01807> <https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.01807> (in English).
- Ilnytskyi, V., Starka, V., Haliv, M. (2022). Russian propaganda as an element of preparation for armed aggression against Ukraine. *Ukrainian Historical Journal*, No. 5, c. 37-49. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043> (in Ukrainian).
- Kharchenko, O. V. (2023). Ukrainian metaphorical euphemisms during the Russian-Ukrainian war. *Horizons of Printing*, (2(14), c. 90-101. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295247](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295247) (in Ukrainian).
- Knyazyan, A., Ghukasyan, V. (2023). Euphemisms in modern diplomatic discourse. *Foreign Languages in Higher Education*, vol. 27, No. 2 (35), p. 56-70 DOI:<https://doi.org/10.46991/FLHE/2023.27.2.055> (in English).
- Kondratenko, N., Kuznetsova, A. (2024). Comedic techniques in Ukrainian political discourse in 2022-2024. *Bulletin of Odessa National University. Philology*, No. 2(32), pp. 45-51. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320404](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320404) (in Ukrainian).
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction : Chelsea Green Publishing. (in English).
- Novikova, A. (2016). Destructive constructions: battles and unanimity in mass media discourse in and around Ukraine. *Cuadernos europeos de Deusto*, (54), 233-265. <https://doi.org/10.18543/CED-54-2016PP233-265> (in English).
- Polyuzhin, M., & Yurychko, I. (2023). The use of euphemisms in contemporary political discourse. *Young Scientist*, 10 (122), 67-73. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-14> (in Ukrainian).
- Skovronska, I., & Yus'kiv, B. (2019). The phenomenon of euphemisation in the reflection of the communicative principle of tolerance among Ukrainians. *Knowledge. Education. Law. Management*, No. 3-4 (27/28), pp. 182-198. (in Ukrainian).
- Sovetna, A. V., Lisun, O. V. (2019). Euphemisms in the media. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, Volume 3/43, pp. 156-159. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.3.38> (in Ukrainian).

- Taranenko, O. (2017). Euphemisation in Ukrainian media discourse during the period of hybrid warfare. *Social Communications: Theory and Practice: Scientific Journal*, Vol. 4, pp. 19–27. (in Ukrainian).
- Taranenko, O. O. (2004). Euphemism. *Ukrainian language: encyclopaedia*. 2nd ed., rev. and expanded. Kyiv: M. P. Bazhan Ukrainian Encyclopaedia Publishing House, pp. 168–169. (in Ukrainian).
- Teun A. van Dijk. (1998). *Ideology: a Multidisciplinary Approach*. SAGE. (in English).
- Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446270073> (in English).
- Yanush, O. (1997). Euphemisms and linguistic aesthetics. *Culture of the Word*, Issue 50, pp. 88–92. (in Ukrainian).

Автор

Світлана Харченко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації
e-mail: s.kharchenko@nubip.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Author

Svitlana Kharchenko, Doctor of Philology, Professor, Head of Department of Journalism and Linguistic Communication
s.kharchenko@nubip.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

УДК 81'42:004.89:070
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-10

Лінгвістичний аналіз висвітлення штучного інтелекту в новинах

Марія Чадюк <https://orcid.org/0000-0002-6727-1126>

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Надійшла до редакції: 17.09.2025 • Схвалено до друку: 25.11.2025

Анотація

У статті наголошено на важливості дослідження висвітлення штучного інтелекту (ШІ) в новинах, оскільки репрезентація в медіа впливає на його сприйняття населенням і регуляцію на законодавчому рівні; окреслено основні тенденції й наративи репрезентації ШІ в закордонних медіа; з'ясовано, що ця тема недостатньо розроблена в лінгвістиці. Щоб визначити, як часто та як саме в заголовках українських медіа (ТСН, Українська правда, УНІАН) у серпні 2024 – липні 2025 легітимують і делегітимують ШІ, застосовано критичний дискурс-аналіз Т. ван Левена. Аналіз дав змогу встановити, що 92 заголовки містять дискурсивні стратегії легітимації, 122 заголовки – стратегії делегітимації ШІ. З'ясовано, які дискурсивні тактики найчастіше використовують для легітимації, а якими послуговуються для делегітимації ШІ в новинах. Також визначено тенденції медіа репрезентувати ШІ як суб'єкта дії, особливо щодо вчинків, що мають негативні наслідки, та персоніфікувати ШІ, застосовуючи для цього лексику, яку зазвичай використовують щодо істот.

Ключові слова: медіа, новини, заголовки, штучний інтелект, критичний дискурс-аналіз, дискурсивна легітимація

Linguistic Analysis of the News Coverage of Artificial Intelligence

Mariia Chadiuk <https://orcid.org/0000-0002-6727-1126>

National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine

Received: 17.09.2025 • Accepted: 25.11.2025

Abstract

The coverage of artificial intelligence (AI) in the news plays a significant role in the public perception of AI and the regulation of this technology. This portrayal is especially critical nowadays, since AI is increasingly used in numerous areas. It comes as no surprise that studies on media coverage of AI have recently become widespread. In particular, scientists use content analysis, frame analysis, text tone analysis, and other methods that allow them to research a large volume of texts and determine whether AI is represented positively or negatively. At the same time, few studies examine the representation of AI from a linguistic perspective, which explains the relevance of this article's topic. The purpose of this study is to analyze the tactics of discursive (de)legitimization of AI used in news headlines. The approach of critical discourse analysis, namely the methodology of T. van Leeuwen, was applied because representation in the media can affect the legitimation or delegitimation of AI usage. The research data were headlines of TSN, Ukrainska Pravda, and UNIAN articles displayed on the «artificial intelligence» search query and published from August 2024 to July 2025. The objectives of the study were to outline the main trends and narratives of the representation of artificial intelligence in the foreign press, determine tactics of discursive (de)legitimization of AI used in Ukrainian news headlines, and examine which tactics and for which aim are used the most. Examination of scientific articles on the portrayal of AI in the media proved the idea of negative representation of AI wrong. According to research, the prevailing attitude is optimistic or neutral. However, as a few studies have demonstrated, the media mentions the risks of AI more and more often. The analysis of Ukrainian news has revealed that 92 headlines have strategies that legitimise AI, and 122 headlines contain delegitimation strategies. Usually, the use of AI is legitimized by indicating the positive consequences of its activities (tactics of result and means orientation), its use by influential countries or institutions (a tactic of positional authority), comparing AI with human intelligence (a tactic of analogy) and using adjectives, nouns and verbs with positive connotations to denote the actions of AI (tactics of evaluation and abstraction). The delegitimation of AI is implemented in the media headlines by reporting the negative consequences of its activities or the illegitimate purposes for which it is used (tactics of result, effect, and means orientation), as well as the use of nouns, verbs, adjectives, and adverbs with negative connotations to describe AI's actions (tactics of abstraction and evaluation). It was also noted that AI is often represented in the media as an agent, which can belittle the role of those who use AI (in the case of reporting achievements) and shift responsibility for negative consequences from people to AI, portraying certain outcomes as inevitable or uncontrollable, making the headlines sensational.

Keywords: media, news, headlines, artificial intelligence, critical discourse analysis, discursive legitimation

Постановка проблеми. Нині штучний інтелект (ШІ) усе частіше застосовують у бізнесі (Chuan, Tsai, Cho, 2019), медіа (Newman, Ross Arguedas, Robertson, Nielsen, Fletcher, 2025), медицині (Bunz, Braghieri, 2022) та інших сферах. З появою ChatGPT та безкоштовних ШІ-помічників кожен користувач мережі «Інтернет» може не лише спостерігати за тим, як працює ШІ, а й використати його для виконання власних завдань. Незважаючи на ці численні можливості, ставлення до ШІ залишається контраверсійним: наукові студії засвідчують упередженість алгоритмів (Fleisig et al., 2024), на розробників ШІ подають у суд (наприклад, позов New York Times проти OpenAI щодо використання їхніх статей для тренування моделей штучного інтелекту), чимало сценаріїв реалізації цієї технології викликають занепокоєння (Cave, Coughlan, Dihal, 2019; Sartori, Bocca, 2023) тощо.

Висвітлення штучного інтелекту в медіа, особливо новинах (Chuan, Tsai, Cho, 2019; Nguyen, 2023), відіграє велику роль у сприйнятті ШІ населенням (González-Arias, López-García, 2024; Nguyen, 2023; Ouchchy, Coin, Dubljević, 2020; Sartori, Bocca, 2023) і його регуляції на політичному рівні (Lammar, Horst, Müller, 2025). Науковці зауважують, що коли медіа будуть зосереджуватися на сенсаційних, але маловірогідних ризиках, то можуть оминати реальні або більш вірогідні виклики – фактичні помилки, упередженість, використання ШІ для дезінформації та ін. (Brennen, Howard, Nielsen, 2018; Cave et al., 2018; Ouchchy, Coin, Dubljević, 2020; Sartori, Bocca, 2023). З іншого боку, лише оптимістичне висвітлення штучного інтелекту може зменшити його регулювання, спричинивши, наприклад, незахищеність певних даних, або сформувані надзвичайно високі очікування, які розробники не зможуть задовольнити, що може знизити рівень довіри до можливостей ШІ (Cave et al., 2018; Cave, Coughlan, Dihal, 2019).

Дослідження висвітлення ШІ в медіа набувають нині все більшого поширення (Lammar, Horst, Müller, 2025). Найчастіше іноземні науковці зосереджуються на вибірковості висвітлення та здатності медіа фреймувати події (Chuan, Tsai, Cho, 2019; Nguyen, 2023; Sartori, Bocca, 2023) і застосовують контент-аналіз, фреймовий аналіз, аналіз тональності тексту та інші методи, що дають змогу проаналізувати великий обсяг текстів (Bunz, Braghieri, 2022; Ouchchy, Coin, Dubljević, 2020). Українські наукові праці фокусуються здебільшого на темі впровадження ШІ в медіасферу та медіаосвіту (Черемних, 2024), з'ясуванні ознак дезінформації, створеної ШІ (Кузнецова, 2024), мовних маркерів, що вказують на текст, написаний ШІ (Fedoriv, Pirozhenko, Shuhai, 2023), застосуванні ШІ для виявлення дезінформації (Легомінова, Тищенко, Недодай, Дьячук, Капелюшна, 2024) та ін. Студій, які вивчають репрезентацію ШІ з погляду лінгвістики, мало (Lammar, Horst, Müller, 2025), що й зумовлює актуальність статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Репрезентація ШІ в текстах журналістів стала предметом вивчення порівняно недавно, що може бути зумовлено збільшенням уваги медіа до ШІ після 2016 року (Chuan, Tsai, Cho, 2019). Спершу доволі поширеним було переконання, що медіа висвітлюють ШІ негативно й сенсаційно, формуючи обережне ставлення до цієї технології (Brennen, Howard, Nielsen, 2018; Weber, 2025). Проте, як засвідчили дослідження, насправді висвітлення ШІ в англомовних медіа є оптимістичним (Fast, Horvitz, 2017): за деякими підрахунками, публікацій, які висвітлюють ШІ позитивно, вдвічі-втричі більше від статей, що наголошують на ризиках (Fast, Horvitz, 2017). Аналіз дописів Reddit за 2010–2015 рр. підтверджує оптимістичну репрезентацію (Fast, Horvitz, 2017). З іншого боку, науковці, які розподіляють публікації на

три категорії (ті, що висвітлюють лише переваги ШІ; ті, що згадують лише ризики; нейтральні, що наводять переваги й ризики), з'ясували, що переважають нейтральні статті (Ouchchy, Coin, Dubljević, 2020). Деякі науковці помічають кореляцію між темою та способом її висвітлення, наприклад, у публікаціях про бізнес та економіку наводять здебільшого переваги ШІ, а в статтях, присвячених етиці, наводять лише ризики (Chuan, Tsai, Cho, 2019).

Водночас дослідники зазначають, що частка статей, які висвітлюють негативні аспекти ШІ, поступово зростає (Nguyen, 2023), а ризики, хоч і обговорюють рідше, проте більш детально (Chuan, Tsai, Cho, 2019). Найбільш згадуваними ризиками в американських і британських медіа є порушення приватності, упередження алгоритмів, кібербезпека й дезінформація (Nguyen, 2023), а для медіа романськими мовами – маніпуляція суспільною думкою, непевність, порушення авторських прав, брак робочих місць (González-Arias, López-García, 2024).

Науковці також зауважували відмінності у висвітленні ШІ залежно від: а) позиції медіа – праві та ліві медіа Великобританії зосереджуються на різних аспектах (Brennen, Howard, Nielsen, 2018); б) політичної та економічної ситуації в країні (González-Arias, López-García, 2024).

Тему висвітлення ШІ в медіа досліджують і з погляду використаних наративів. Однією з найвідоміших є класифікація чотирьох «надій» і відповідних «страхів» (Cave, Dihal, 2019): а) довголіття – нелюдськість: ШІ може допомогти нам жити довше, але це може змінити нашу ідентичність; б) легкість – застарілість: ШІ може полегшити наше життя, проте чи не замінить він людей; в) винагорода – відсторонення: ШІ може задовольнити наші бажання, але це може віддалити нас одне від одного; г) панування – повстання: ШІ може надати військові переваги тим, хто його застосовує, але ці технології можуть повстати проти людей (Cave, Dihal, 2019). Опитування

показали, що «надіями» ці наративи можна назвати лише умовно, бо здебільшого лише легкість і довголіття викликали в аудиторії позитивні емоції; решта наративів викликали занепокоєння (Cave, Coughlan, Dihal, 2019). За даними інших досліджень, позитивно сприймалися лише винагорода й легкість (Sartori, Bocca, 2023).

Також предметом аналізу ставали джерела, на які покликаються журналісти. Зокрема, на матеріалі преси Великобританії з'ясовано, що журналісти набагато частіше покликаються на представників бізнесу, ніж на політиків чи науковців. Це пов'язано з тим, що близько 60 % публікацій стосуються бізнесу – нових пристроїв, оновлень (Brennen, Howard, Nielsen, 2018). Дослідники американської преси дійшли до подібного висновку: бізнес як джерело інформації згадують у медіа вдвічі частіше від науковців (64,7 % та 29,1 % відповідно), а на політиків покликаються у 23,6 % випадків (Chuan, Tsai, Cho, 2019).

Загалом, дослідники зауважують, що публікації нечасно ставлять під сумнів твердження про можливості ШІ та не заглиблюються в аналіз ризиків цієї технології (Brennen, Howard, Nielsen, 2018; Chuan, Tsai, Cho, 2019). Як зазначають науковці: «Медіа повинні детально досліджувати перспективи та ризики штучного інтелекту, проте їм потрібно ставитися до нього не як до революції, що змінить світ, а радше як до набору технологій, що перебувають у процесі розробки, набору рішень у процесі прийняття та набору проблем, що є в процесі колективного вирішення» (Brennen, Howard, Nielsen, 2018, p. 10). Студії, що застосовують дискурс-аналіз, здебільшого зосереджуються на аналізі тем, у зв'язку з якими висвітлюють ШІ (Lammar, Horst, Müller, 2025); значно менше уваги приділено вивченню дискурсивних стратегій, прийомів чи мовних засобів, якими послуговуються для зображення ШІ в медіа.

У цьому дослідженні прагнемо проаналізувати висвітлення ШІ в медіа з лінгвістичного погляду за допомогою підходу критичного дискурс-аналізу (КДА), а саме соціосеміотичного КДА Т. ван Левена, у межах якого розглядають стратегії дискурсивної (де)легітимації (van Leeuwen, 2008), оскільки репрезентація в медіа впливає на сприйняття ШІ суспільством, законодавчі рішення, а отже і на легітимацію чи делегітимацію використання цієї технології. Дискурсивну легітимацію визначають як «процес, за допомогою якого мовець уповноважує чи надає дозвіл певному типу соціальної поведінки. Отже, це обґрунтування поведінки (ментальної чи фізичної)» (Reyes, 2011, p. 782).

Серед численних класифікацій стратегій (де)легітимації (Cap, 2008; Hart, 2011; Maskau, 2015; Rojo, van Dijk, 1997; Reyes, 2011 та ін.), класичною й однією з найпоширеніших (Чадюк, 2023; Шевко, 2020; Björkvall, Nyström Höög, 2019; Ross, Rivers, 2017; Vaara, 2014) є класифікація Т. ван Левена (van Leeuwen, 2008). Науковець виокремлює чотири стратегії (де)легітимації – авторизація (тактики звернення до персонального авторитету, авторитету експертів, лідерів думок, більшості, традиції та імперсонального авторитету¹), стратегія моральної оцінки (тактики оцінки, аналогії й абстракції), раціоналізація (тактики засобу, звернення до мети, наведення результату, ефекту, дефініція, пояснення, передбачення) та міфопоетика² – (де)легітимація через наративи

¹ Деякі дослідження пропонують розширити імперсональний авторитет технологічним авторитетом, зараховуючи до нього покликання на інші ресурси (онлайн-видання, традиційні медіа тощо) за допомогою наведення знімків екрану та уривків відео як доказів власної позиції (Inwood, Zappavigna, 2024). Водночас постає питання, чи функцію легітимації виконує покликання (технологічний авторитет), чи те, на що це покликання спрямоване (авторитет медіа, автора відео та ін.).

² Стратегію міфопоетики деякі науковці ставлять під сумнів (Zhu, McKenna, 2012), вважаючи, що вона виокремлена на підґрунті інших принципів, ніж три

(детальніше про їхні особливості та мовні засоби – Чадюк, 2023). Науковці також запропонували спосіб автоматизації з'ясування тактик (де)легітимації на матеріалі державної комунікації (Hansson, Page, 2022), проте застосувати їх до медійних текстів не можна, оскільки вони ґрунтуються на кліше офіційно-ділового стилю. Тож у цьому дослідженні послуговуємося маркерами (де)легітимації, що виокремлені на матеріалі українських медіа (Чадюк, 2023).

Мета дослідження – проаналізувати тактики дискурсивної (де)легітимації ШІ в новинних заголовках. Матеріалом стали 311 заголовків ТСН, видань та проєктів медіагрупи Української правди (www.pravda.com.ua, epravda.com.ua, life.pravda.com.ua, mezha.media, оскільки їхні статті висвітлюються в стрічці новин Української правди) та УНІАН за період серпень 2024 – липень 2025, які відображаються на пошуковий запит «штучний інтелект». Заголовки підсумовують інформацію, наведену в публікації, мають сугестивний потенціал (Руденко, 2022), а також великою мірою формують розуміння того, що відбулося, адже вони є першим, що читають. Їхній вплив посилюється і форматом стрічки новин, що змінив споживання інформації: як зазначає К. Сіріньок-Долгарьова, «в 60–80 відсотках випадків саму новину навіть не читають, а отримують уявлення про неї із заголовка» (Сіріньок-Долгарьова, 2012, с. 27). Вибір медіа зумовлений їхньою популярністю в зазначений період, згідно з дослідженнями USAID-Internews «Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 році» та Інституту масової інформації (Машкова, Романюк, 2025; Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 р.).

Під час аналізу було з'ясовано, що 97 з 311 заголовків не містять стратегій (де)легітимації

попередні стратегії. А С. Бенетт вважає її визначення занадто широким і пропонує розглядати цю стратегію як звернення до певних суспільно значущих наративів історії (Bennett, 2022).

(повідомляють про оновлення моделей, є розважальними новинами), напр.: *Японці створюють «прапну машину для людей» зі штучним інтелектом* (24.11.2024, www.unian.ua); *У Microsoft Edge з'явився новий режим Copilot із розширеними функціями ШІ* (29.07.25, mezha.media). Решту заголовків було розподілено за стратегіями: 92 заголовки містять стратегії легітимації ШІ, 122 заголовки – стратегії делегітимації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз заголовків засвідчив, що найчастіше в медіа легітимують тактиками наведення результату, оцінки, абстракції, засобу, звернення до позиційного авторитету. Делегітимують здебільшого тактиками абстракції, наведення результату, оцінки, ефекту, засобу.

Стратегія моральної оцінки. (Де)легітимацію тактикою абстракції реалізують за допомогою іменників і дієслів, значення яких має позитивні чи негативні конотації та пов'язане з дотриманням чи порушенням цінностей (van Leeuwen, 2008). Для легітимації застосовують іменники на зразок «помічник», «прорив», «сенсація», дієслово «перевершити», вислови «змінити хід війни», «творити дива» тощо, напр.: *Китайський штучний інтелект творить дива!* (02.02.2025, tsn.ua); *Історична сенсація: ШІ розкрив 500-річну таємницю найвідомішої картини Рафаеля* (05.05.2025, tsn.ua). Для делегітимації застосовують іменники «брехня», «вразливість», «галюцинації», «загроза», «захоплення», «лиходій», «небезпека», «провал», «слабкість», «страх», дієслова «налякати», «напасти», «обманювати», «підвести», «провалити» та ін., напр.: *Штучний інтелект може стати ідеальним лиходієм – шокувальний експеримент* (24.01.2025, tsn.ua); *У Китаї робот-гуманоїд зі штучним інтелектом «напав» на своїх розробників* (04.05.2025, tsn.ua).

Часом журналісти послаблюють категоричність висловлювань, репрезентуючи

певну дію як потенційну, напр.: *Алгоритми ШІ можуть обмежити свободу людей* (01.01.2025, tsn.ua); *Штучний інтелект здатен обманювати, шантажувати і мстити: нове дослідження вчених* (23.06.2025, tsn.ua). З цією метою використовують і дієслова у формі майбутнього часу, пор.: *Кого насамперед замінить ШІ в найближчі 5 років: список професій* (14.03.2025, www.unian.ua) / *Штучний інтелект заміняє людей!* (17.10.2024, tsn.ua). Натомість дієслова у формі теперішнього часу зображають дії ШІ як нагальні, напр.: *ШІ вчиться змінювати вашу думку і робить це краще за людей – дослідження* (29.04.2025, www.unian.ua); *ШІ-пошуковик Google «краде» новини та сам відповідає на запитання: світові медіа обурені* (22.05.2025, www.unian.ua).

Зазвичай маркерами (де)легітимації тактикою оцінки є прикметники та прислівники (Чадюк, 2023). Зокрема, для легітимації використовують прикметники «потужний», «розумний», «сильний», «точний», «успішний» тощо, часто наводячи форму вищого чи найвищого ступеня порівняння, напр.: *У ChatGPT з'явився найпотужніший на сьогодні ШІ-асистент для програмування* (17.05.2025, www.unian.ua); *ШІ-лікар Microsoft ставить діагнози в 4 рази точніше за людей і на 20 % дешевше* (01.07.2025, www.unian.ua). Для делегітимації застосовують прикметники «вразливий», «небезпечний», «самовпевнений», «скандальний», «тривожний», «упереджений», «шокувальний», прислівник «тривожно» тощо, напр.: *Захоплено, але тривожно: творець ChatGPT хоче, щоб ШІ пам'ятав «усе ваше життя»* (16.05.2025, www.unian.ua); *В електромобілі Tesla вбудують скандальний ШІ Grok AI Ілона Маска* (11.07.2025, www.unian.ua).

Для (де)легітимації тактикою аналогії певну дію чи об'єкт порівнюють з іншою дією, об'єктом чи суб'єктом, які сприймають як (не)правильні або (не)легітимні. У такий спосіб оцінку об'єкта порівняння прагнуть поширити на суб'єкт порівняння (van Leeuwen, 2008). Для легітимації штучний інтелект порівнюють з

людським, напр.: *OpenAI випустила першу версію ШІ з «мозком» на рівні доктора наук* (13.09.2024, www.unian.ua); *Штучний інтелект виявляє схожість із людським мисленням – дослідження китайських вчених* (16.06.2025, tsn.ua). Для єдиного прикладу делегітимації ШІ в медіа тактикою аналогії штучний інтелект теж порівнюють з людьми, але зосереджуються на негативних рисах характеру: *Штучний інтелект може бути самовпевненим і упередженим, як і люди – вчені* (05.05.2025, www.unian.ua).

У деяких заголовках ШІ репрезентовано як технологію, що виконує завдання краще за людей, напр.: *ШІ-Олімпіада чекає: робот-тенісист від Google зумів обіграти людину* (11.08.2024, www.unian.ua); *ШІ від Google за два дні розв'язав проблему, над якою вчені билися десятиліттями* (17.03.25, www.unian.ua). Такий спосіб репрезентації ШІ не новий: ще в 1984 році медіа зауважували, що «експертні системи» можуть перевершувати фахівців (Bunz, Braghieri, 2022). Водночас, хоч і значно рідше, у новинах згадують, що ШІ не може виконати прості завдання, напр.: *Штучний інтелект провалив завдання, яке під силу кожному школяреві яку слабкість виявили дослідники* (18.05.2025, tsn.ua); *Найрозумніші моделі штучного інтелекту не склали українське ЗНО – дослідження* (17.07.2025, www.unian.ua).

Стратегія раціоналізації. Тактики ефекту й наведення результату (де)легітимують учинки через наведення їхніх позитивних чи негативних наслідків. Відмінність між ними полягає в суб'єкті дії: у тактиці результату він експліцитний, «натомість під час використання тактики наведення ефекту, суб'єкт дії чітко не визначений або імпліцитно представлений у реченнєвій структурі чи тексті» (Чадюк, 2023, с. 121). Легітимацію тактикою наведення результату здійснюють, указуючи на позитивні наслідки дій ШІ, напр.: *Штучний інтелект підвищив рівень влучності українських дронів*

майже вдвічі – ЗМІ (14.10.2024, www.unian.ua); *Штучний інтелект розшифрував стародавні написи, що були недосяжні для вчених* (26.07.2025, tsn.ua). Зазвичай указують на внесок в оборону України³, науку, покращення якості життя (збільшення його тривалості, дводенний робочий тиждень). Натомість для делегітимації вказують на негативні наслідки дій ШІ, напр.: *ШІ зібрав сотні людей на парад на честь Геловіна, якого не існувало: деталі* (01.11.2204, tsn.ua); *ChatGPT і психоз: як штучний інтелект довів чоловіка до лікарні* (23.07.2025, tsn.ua). Найчастіше в новинах згадують про втрату робочих місць, наслідки помилок і обмежень штучного інтелекту. Водночас наведені позитивні й негативні результати часто є потенційними, напр.: *Сучасна реальність: як ШІ може вберегти родину від побутових сварок* (15.05.2025, tsn.ua); *Близький конкурент OpenAI заявив, що ШІ подвоїть тривалість життя людини за 10 років* (27.01.2025, www.unian.ua). Як зазначають дослідники, наведення потенційних результатів у репрезентації ШІ може розмивати межі між тим, що ШІ справді здатен зробити, і тим, що він, можливо, зможе досягти (Brennen, Howard, Nielsen, 2018).

Поширеність (де)легітимації тактикою результату означає, що штучний інтелект часто зображають суб'єктом дії, що зумовлено низкою об'єктивних причин, як-от відсутність даних про тих, хто його використовує, стислість заголовка. Водночас така репрезентація призводить до кількох наслідків. По-перше, у тактиках легітимації це може применшувати роль тих, хто скеровував дії ШІ, наприклад, науковців, урядовців, і формувати хибне враження, що ШІ може виконувати певні завдання без будь-якої участі людей. Для уникнення цього журналісти послуговуються дієсловом «допомогти», яке увиразнює, що ШІ – це інструмент, а головну

³ Кількісні дослідження підтверджують, що ШІ найчастіше згадують у контексті допомоги для оборони України (Marketing Media Review, 2024).

роль відіграють ті, хто його використовує, напр.: *Штучний інтелект допоміг знайти пошкодження базилики Святого Петра у Ватикані* (12.11.2024, www.unian.ua); *Штучний інтелект допоміг розшифрувати обвуглений 2000-річний сувій* (06.02.2025, tsn.ua).

По-друге, висвітлення штучного інтелекту як суб'єкта дії в тактиках делегітимації призводить до репрезентації його як єдиного відповідального за певні вчинки, пор.: *Туристи застрягли в горах, довірившись ChatGPT* (10.01.2025, www.unian.ua) / *ChatGPT відправив туристів у пастку: у Польщі мандрівники застрягли на гірському перевалі* (10.01.2025, tsn.ua); *Alibaba і Tencent тимчасово вимкнули свої чат-боти з ШІ через вступні іспити в Китаї* (09.06.2025, mezha.media) / *У Китаї чат-боти перестали допомагати школярам під час важливих іспитів* (09.06.2025, www.unian.ua). У других варіантах висвітлення події штучний інтелект репрезентовано як ініціатора дії, що посилює сенсаційність заголовка.

Дослідники зауважують, що в медіа важливо вказувати тих, хто ухвалив рішення, наприклад, запрограмувати чи використати ШІ в певний спосіб; до того ж це репрезентувало б цю технологію як більш зрозумілу й контрольовану (Weber, 2025), пор.: *Білл Гейтс спрогнозував, що ШІ забере роботу у людей вже в найближчі 10 років* (29.03.2025, tsn.ua) / *Айтішників масово звільняють по всьому світу, ШІ виявився ефективнішим – Layoffs* (05.05.2025, www.unian.ua). У першому прикладі зменшення робочих місць репрезентовано як неминуче й неконтрольоване явище, а в другому – (імпліцитно) як рішення керівників компаній послуговуватися ШІ, а не наймати людей.

Персоніфікація штучного інтелекту в медіа може посилюватися й вибором лексики: часом щодо технології застосовують слова, які зазвичай використовують щодо істот, напр.: *Чи здатний штучний інтелект відчувати біль: науковці провели низку експериментів* (25.01.2025, tsn.ua); *ШІ довірили керувати*

справжнім магазином – за місяць він збанкрутував і збожеволів (30.06.2025, www.unian.ua). Убачаємо потребу в подальшому дослідженні висвітлення ШІ як автономного, оскільки, як зазначають дослідники (Sartori, Восса, 2023), така репрезентація може посилити занепокоєння щодо ШІ серед населення.

Тактику ефекту використовують рідше, ніж тактику наведення результату, і лише для делегітимації. Ефект від дій ШІ часто зображають як потенційний, напр.: *«Нічого особистого»: Duolingo припинить наймати співробітників, чия роботу може робити ШІ* (29.04.2025, www.unian.ua); *Деякі регіони Європи можуть залишитися без водних запасів через розвиток ШІ – Politico* (28.05.2025, www.unian.ua). Зазвичай ШІ делегітимують через вказівку на втрату робочих місць і появу нових способів шахрайства.

(Де)легітимацію *тактикою засобу* реалізують за схемою «здійснення чогось слугує для здійснення чогось іншого» (van Leeuwen, 2008, р. 114), тобто ШІ як інструмент (де)легітимують тим, задля яких цілей його використовують. Легітимація пов'язана з вказівкою на важливість ШІ для медицини, безпеки в інтернеті, захисту України, напр.: *Міноборони: Українські військові виявляють 12 тисяч цілей щотижня завдяки ШІ* (23.09.2024, www.pravda.com.ua); *Учені створили новий метод протидії змійним отрутам за допомогою ШІ* (16.01.2025, tsn.ua). Делегітимують ШІ зазвичай через зображення його як інструмента для неправомірних дій, напр.: *Мін'юст США звинувачує Google у використанні ШІ для зміцнення монополії* (22.04.2025, mezha.media); *У США шахрай за допомогою ШІ видавав себе за Рубіо і спілкувався з чиновниками – ЗМІ* (08.07.2025, www.unian.ua).

Стратегія авторизації. (Де)легітимувати також можуть словами чи діями експертів, лідерів думок, більшості або осіб, що мають високий статус, а також тим, що певний вчинок (не) відповідає законам чи традиціям (Чадюк,

2023; van Leeuwen, 2008). Стратегію авторизації в заголовках застосовують нечасто, але найпоширенішою її тактикою в проаналізованому матеріалі є звернення до позиційного авторитету – осіб, країн, інституцій, що мають високий статус (Чадюк, 2023). Для легітимації послугуються назвами впливових країн (зазвичай США) та компаній чи установ, як-от Netflix, КМДШ. Застосування ними штучного інтелекту може посилити сприйняття цієї технології як надійної, напр.: **Армія США підвищує ставку на ШІ: плани впровадження розширюють** (16.08.2024, www.unian.ua); **ОАЕ запроваджують штучний інтелект у шкільну програму з 2025 року** (05.05.2025, www.pravda.com.ua). Для делегітимації наводять обмеження або заборони, які країни чи відомі компанії накладають на застосування ШІ, напр.: **В Італії обмежили роботу китайського чат-бота DeepSeek** (31.01.2025, www.eurointegration.com.ua); **Microsoft забороняє своїм співробітникам користуватись чат-ботом китайської DeepSeek** (09.05.2025, mezha.media).

Тактикою звернення до авторитету експертів здебільшого делегітмують, напр.: **Експерти закликають терміново видалити DeepSeek з телефону – чат-бот небезпечний** (09.02.2025, www.unian.ua); **Тенісисти Вімблдону скаржаться на ШІ-суддів** (08.07.2025, mezha.media). Винятком є один приклад легітимації: **Isomorphic Labs готує перші випробування на людях ліків, які розробив ШІ** (07.07.2025, mezha.media) – допуск розроблених ШІ ліків до цього етапу тестувань засвідчує їхню якість. Незважаючи на те що тактика звернення до авторитету експертів не є поширеною, журналісти часто згадують у заголовках дослідження для підтвердження достовірності висловленого, напр.: **Шахраї використовують ШІ для зламу Telegram: дослідження** (18.03.2025, tsn.ua); **Штучний інтелект поставив власне «життя» вище за**

людське: тривожне дослідження (27.06.2025, tsn.ua).

Тактикою звернення до авторитету більшості лише легітмують, указуючи на популярність ШІ серед населення, напр.: **ChatGPT використовують 5 % населення світу щотижня – OpenAI** (21.02.2025, mezha.media); **Кількість платних користувачів ChatGPT зросла до 20 млн – The Information** (02.04.2025, mezha.media). Натомість тактикою звернення до імперсонального авторитету лише делегітмують, зазначаючи про порушення етики, судові процеси щодо розробників ШІ, напр.: **Кінокорпорації Disney і Universal судитимуться зі штучним інтелектом Midjourney** (12.06.2025, life.pravda.com.ua); **ШІ порушив одразу три етичні закони – експерти попереджають про небезпеку** (19.07.2025, tsn.ua).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз публікацій ТСН, Української правди та УНІАН засвідчив, що 29,6% заголовків новин про штучний інтелект містять тактики легітимації, а 39,2% – тактики делегітимації. Зазвичай використання ШІ легітмують через зазначення позитивних наслідків його діяльності (тактики засобу, наведення результату), указівку на його застосування впливовими країнами чи інституціями (тактика звернення до позиційного авторитету), порівняння ШІ з людським інтелектом (тактика аналогії) та використання прикметників, іменників і дієслів з позитивною конотацією на позначення дій ШІ (тактики оцінки та абстракції). Делегітимацію ШІ реалізують у заголовках медіа за допомогою повідомлення про негативні наслідки його діяльності чи неправомірні цілі, задля яких його використовують (тактики засобу, ефекту, наведення результату), а також застосування іменників, дієслів, прикметників і прислівників, що мають негативні конотації (тактики абстракції, оцінки), для опису дій ШІ.

Репрезентація ШІ як суб'єкта дії є ефективним способом забезпечити стислість

повідомлення, що важливо для заголовків, проте таке представлення може применшувати роль тих, хто використовує ШІ (у разі повідомлення здобутків), і репрезентувати ШІ як ініціатора дії, зображаючи певні результати як неминучі або неконтрольовані, посилюючи сенсаційність повідомлення.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в більш детальному аналізові

найбільш популярних за кількістю переглядів статей, що дасть змогу зрозуміти, які саме представлення є найбільш впливовими та які прийоми в них застосовано, щоб репрезентувати штучний інтелект.

Література

- Кузнецова, О. (2024). Ознаки російської дезінформації, створеної ШІ в інтернет-ЗМІ, соціальних мережах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика*, № 1(7), с. 79–89. <https://doi.org/10.23939/sjs2024.01.079>
- Легомінова, С., Тищенко, В., Недодай, М., Дьячук, О., Капелюшна, Т. (2024). Штучний інтелект та соціальні мережі: підходи до виявлення фейкової інформації. *Телекомунікаційні та інформаційні технології*, № 4(85), с. 83–89. <https://doi.org/10.31673/2412-4338.2024.044748>
- Машкова, Я., Романюк, О. (2025). Аналітики ІМІ фіксують незначне просідання трафіку онлайн-медіа. Аналіз даних Similarweb. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/analitky-imi-fiksuyut-neznachne-prosidannya-trafiku-onlajn-media-analiz-danyh-similarweb-i69051> (26.08.2025)
- Руденко, Н. В. (2022). *Сугестія як засіб формування громадської думки в сучасних англомовних інтернет-виданнях: інформаційно-комунікаційні стратегії та способи їх реалізації*: дис. д-ра філос. в галузі журналістики. Суми, 235 с.
- Сірінюк-Долгарьова, К. Г. (2012). *Глобальний новинний дискурс: тенденції функціонування англомовних інтернет-медіа*. Київ, Запоріжжя : Центр вільної преси, Запорізький національний університет.
- Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 р. Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа. (2024). URL: https://drive.google.com/file/d/1kwsclr3Qm2QaqaIVv0_l4saWRFY_NXWb/view (26.08.2025)
- Чадюк, М. О. (2023). *Дискурсивні стратегії легітимації та делегітимації в новинних текстах*: дис. д-ра філос. зі спеціальності «Філологія». Київ, 286 с.
- Черемних, І. (2024). Штучний інтелект у медіагалузі й медіаосвіті. Основні виклики та конкурентні переваги. *Communications and communicative technologies*, № 24, с. 123–132. <https://doi.org/10.15421/292413>
- Шевко, Д. Г. (2020). Легітимація агресії проти України в російському офіційному дискурсі. *Стратегічна панорама*, № 1–2, с. 48–57.
- Bennett, S. (2022). Mythopoetic Legitimation and the Recontextualisation of Europe's Foundational Myth. *Journal of Language and Politics*, vol. 21, issue 2, pp. 370–389. <https://doi.org/10.1075/jlp.21070.ben>
- Björkqvall, A., Nyström Höög, C. (2019). Legitimation of value practices, value texts, and core values at public authorities. *Discourse & Communication*, vol. 13, issue 4, pp. 398–414. <https://doi.org/10.1177/1750481319842457>
- Brennen, J. S., Howard, P. N., Nielsen, R. (2018). *An industry-led debate: how UK media cover artificial intelligence*. Oxford : Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://doi.org/10.60625/risj-v219-d676>

- Bunz, M., Braghieri, M. (2022). The AI doctor will see you now: assessing the framing of AI in news coverage. *AI & Society*, vol. 37, pp. 9–22. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01145-9>
- Cap, P. (2008). Towards the proximization model of the analysis of legitimization in political discourse. *Journal of Pragmatics*, vol. 40, issue 1, pp. 17–41. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.10.002>
- Cave, S., Craig, C., Dihal, K., Dillon, S., Montgomery, J., Singler, B., Taylor, L. (2018). *Portrayals and perceptions of AI and why they matter*. London : The Royal Society. <https://doi.org/10.17863/CAM.34502>
- Cave, S., Coughlan, K., Dihal, K. (2019). «Scary Robots»: Examining Public Responses to AI. *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*, pp. 331–337. <https://doi.org/10.1145/3306618.3314232>
- Cave, S., Dihal, K. (2019). Hopes and Fears for Intelligent Machines in Fiction and Reality. *Nature Machine Intelligence*, issue 1, pp. 74–78. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0020-9>
- Chuan, C., Tsai, W. S., Cho, S. (2019). Framing Artificial Intelligence in American Newspapers. *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*, pp. 339–344. <https://doi.org/10.1145/3306618.3314285>
- Fast, E., Horvitz, E. (2017). Long-Term Trends in the Public Perception of Artificial Intelligence. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*, vol. 31, no. 1, pp. 963–969. <https://doi.org/10.1609/aaai.v31i1.10635>
- Fedoriv, Y., Pirozhenko, I., Shuhai, A. (2023). Linguistic Analysis of Human- and AI-Created Content in Academic Discourse. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology*, vol. 10, pp. 47–67. <https://doi.org/10.15330/jpnuphil.10.47-67>
- Fleisig, E., Smith, G., Bossi, M., Rustagi, I., Yin, X., Klein, D. (2024). Linguistic Bias in ChatGPT: Language Models Reinforce Dialect Discrimination. *Proceedings of the 2024 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, pp. 13541–13564. <https://doi.org/10.18653/v1/2024.emnlp-main.750>
- González-Arias, C., López-García, X. (2024). Rethinking the Relation between Media and Their Audience: The Discursive Construction of the Risk of Artificial Intelligence in the Press of Belgium, France, Portugal, and Spain. *Journalism and Media*, vol. 5, issue 3, pp. 1023–1037. <https://doi.org/10.3390/journalmedia5030065>
- Hansson, S., Page, R. (2022). Corpus-assisted analysis of legitimization strategies in government social media communication. *Discourse & Communication*, vol. 16, issue 5, pp. 551–571. <https://doi.org/10.1177/17504813221099202>
- Hart, C. (2011). Legitimizing assertions and the logico-rhetorical module: Evidence and epistemic vigilance in media discourse on immigration. *Discourse Studies*, vol. 13, no. 6, pp. 751–769. <https://doi.org/10.1177/1461445611421360>
- Inwood, O., Zappavigna, M. (2024). The legitimization of screenshots as visual evidence in social media: YouTube videos spreading misinformation and disinformation. *Visual Communication*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14703572241255664>. <https://doi.org/10.1177/14703572241255664>
- Lammar, D., Horst, M., Müller, R. (2025). AI in the German Media: Narratives of AI-in-Particular and AI-in-General in German Media Reporting About Artificial Intelligence. *Digital Journalism*, pp. 1–19. <https://doi.org/10.1080/21670811.2025.2493759>
- Mackay, R. R. (2015). Multimodal legitimization: Selling Scottish independence. *Discourse & Society*, vol. 26, no. 3, pp. 323–348. <https://doi.org/10.1177/0957926514564737>
- Marketing Media Review. Що писали про штучний інтелект українські медіа в 2023 році: дослідження. (2024). URL: <https://mmr.ua/shho-pysaly-pro-shtuchnyj-intelekt-ukrayinski-media-v-2023-rocz-i-doslidzhennya>

- Newman, N., Ross Arguedas, A., Robertson, C. T., Nielsen, R. K., Fletcher, R. (2025). Digital news report 2025. Oxford : Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://doi.org/10.60625/risj-8qqf-jt36>
- Nguyen, D. (2023). How news media frame data risks in their coverage of big data and AI. *Internet Policy Review*, vol. 12, issue 2, pp. 1–30. <https://doi.org/10.14763/2023.2.1708>
- Ouchchy, L., Coin, A., Dubljević, V. (2020). AI in the headlines: the portrayal of the ethical issues of artificial intelligence in the media. *AI & Society*, vol. 35, pp. 927–936. <https://doi.org/10.1007/s00146-020-00965-5>
- Reyes, A. (2011). Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse & Society*, vol. 22, no. 6, pp. 781–807. <https://doi.org/10.1177/0957926511419927>
- Rojo, L. M., van Dijk, T. A. (1997). «There was a Problem, and it was Solved!»: Legitimizing the Expulsion of «Illegal» Migrants in Spanish Parliamentary Discourse. *Discourse & Society*, vol. 8, issue 4, pp. 523–566. <https://doi.org/10.1177/0957926597008004005>
- Ross, A. S., Rivers, D. J. (2017). Digital cultures of political participation: internet memes and the discursive delegitimization of the 2016 U.S presidential candidates. *Discourse, Context and Media*, vol. 16, pp. 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2017.01.001>
- Sartori, L., Bocca, G. (2023). Minding the gap(s): public perceptions of AI and socio-technical imaginaries. *AI & Society*, vol. 38, pp. 443–458. <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01422-1>
- Vaara, E. (2014). Struggles over legitimacy in the Eurozone crisis: Discursive legitimization strategies and their ideological underpinnings. *Discourse & Society*, vol. 25, no. 4, pp. 500–518. <https://doi.org/10.1177/0957926514536962>
- van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford : Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195323306.001.0001>
- Weber, K. (2025). Public images of artificial intelligence: an overview. *Media – Culture – Social Communication*, no. 21, pp. 9–24. <https://doi.org/10.31648/mcsc.10343>
- Zhu, Y., McKenna, B. (2012). Legitimizing a Chinese takeover of an Australian iconic firm: Revisiting models of media discourse of legitimacy. *Discourse & Society*, vol. 23, no. 5, pp. 525–552. <https://doi.org/10.1177/0957926512452971>

Джерела

TCH <https://tsn.ua/>
 Українська правда <https://www.pravda.com.ua/>
 УНІАН <https://www.unian.ua/>

References

- Bennett, S. (2022). Mythopoetic Legitimation and the Recontextualisation of Europe's Foundational Myth. *Journal of Language and Politics*, vol. 21, issue 2, pp. 370–389. <https://doi.org/10.1075/jlp.21070.ben> (in English).
- Björkqvall, A., Nyström Höög, C. (2019). Legitimation of value practices, value texts, and core values at public authorities. *Discourse & Communication*, vol. 13, issue 4, pp. 398–414. <https://doi.org/10.1177/1750481319842457> (in English).
- Brennen, J. S., Howard, P. N., Nielsen, R. (2018). An industry-led debate: how UK media cover artificial intelligence. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. DOI: 10.60625/risj-v219-d676 (in English).
- Bunz, M., Braghieri, M. (2022). The AI doctor will see you now: assessing the framing of AI in news coverage. *AI & Society*, vol. 37, pp. 9–22. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01145-9> (in English).

- Cap, P. (2008). Towards the proximization model of the analysis of legitimization in political discourse. *Journal of Pragmatics*, vol. 40, issue 1, pp. 17–41. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.10.002> (in English).
- Cave, S., Craig, C., Dihal, K., Dillon, S., Montgomery, J., Singler, B., Taylor, L. (2018). Portrayals and perceptions of AI and why they matter. London: The Royal Society. <https://doi.org/10.17863/CAM.34502> (in English).
- Cave, S., Coughlan, K., Dihal, K. (2019). «Scary Robots»: Examining Public Responses to AI. *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*, pp. 331–337. <https://doi.org/10.1145/3306618.3314232> (in English).
- Cave, S., Dihal, K. (2019). Hopes and Fears for Intelligent Machines in Fiction and Reality. *Nature Machine Intelligence*, issue 1, pp. 74–78. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0020-9> (in English).
- Chadiuk, M. O. (2023). *Discursive strategies of legitimation and delegitimation in news texts*. (PhD thesis). Kyiv, 286 p. (in Ukrainian).
- Cheremnykh, I. (2024). Artificial intelligence in the media industry and media education. Main challenges and competitive advantages. *Communications and communicative technologies*, no. 24, pp. 123–132. DOI: 10.15421/292413 (in Ukrainian).
- Chuan, C., Tsai, W. S., Cho, S. (2019). Framing Artificial Intelligence in American Newspapers. *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*, pp. 339–344. <https://doi.org/10.1145/3306618.3314285> (in English).
- Fast, E., Horvitz, E. (2017). Long-Term Trends in the Public Perception of Artificial Intelligence. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*, vol. 31, no. 1., pp. 963–969. <https://doi.org/10.1609/aaai.v31i1.10635> (in English).
- Fedoriv, Y., Pirozhenko, I., Shuhai, A. (2023). Linguistic Analysis of Human- and AI-Created Content in Academic Discourse. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology*, vol. 10, pp. 47–67. <https://doi.org/10.15330/jpnuphil.10.47-67> (in English).
- Fleisig, E., Smith, G., Bossi, M., Rustagi, I., Yin, X., Klein, D. (2024). Linguistic Bias in ChatGPT: Language Models Reinforce Dialect Discrimination. *Proceedings of the 2024 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, pp. 13541–13564. DOI:10.18653/v1/2024.emnlp-main.750 (in English).
- González-Arias, C., López-García, X. (2024). Rethinking the Relation between Media and Their Audience: The Discursive Construction of the Risk of Artificial Intelligence in the Press of Belgium, France, Portugal, and Spain. *Journalism and Media*, vol. 5, issue 3, pp. 1023–1037. <https://doi.org/10.3390/journalmedia5030065> (in English).
- Hansson, S., Page, R. (2022). Corpus-assisted analysis of legitimation strategies in government social media communication. *Discourse & Communication*, vol. 16, issue 5, pp. 551–571. <https://doi.org/10.1177/17504813221099202> (in English).
- Hart, C. (2011). Legitimizing assertions and the logico-rhetorical module: Evidence and epistemic vigilance in media discourse on immigration. *Discourse Studies*, vol. 13, no. 6, pp. 751–769. <https://doi.org/10.1177/1461445611421360> (in English).
- Inwood, O., Zappavigna, M. (2024). The legitimation of screenshots as visual evidence in social media: YouTube videos spreading misinformation and disinformation. *Visual Communication*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14703572241255664>. <https://doi.org/10.1177/14703572241255664> (in English).
- Kuznetsova, O. (2024). Features of Russian disinformation created by AI on the Internet media, social networks. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University: journalism*, no. 1(7), pp. 79–89. <https://doi.org/10.23939/sjs2024.01.079> (in Ukrainian).

- Lammar, D., Horst, M., Müller, R. (2025). AI in the German Media: Narratives of AI-in-Particular and AI-in-General in German Media Reporting About Artificial Intelligence. *Digital Journalism*, pp.1-19. <https://doi.org/10.1080/21670811.2025.2493759> (in English).
- Lehominova, S., Tyshchenko, V., Nedodai, M., Diachuk, O., Kapeliushna, T. (2024). Artificial intelligence and social networks: approaches to detecting fake information. *Telecommunication and information technologies*, no. 4 (85), pp. 83-89. DOI: 10.31673/2412-4338.2024.044748 (in Ukrainian).
- Mackay, R. R. (2015). Multimodal legitimation: Selling Scottish independence. *Discourse & Society*, vol. 26, no. 3, pp. 323-348. <https://doi.org/10.1177/0957926514564737> (in English).
- Marketing Media Review. (2024). What Ukrainian media wrote about artificial intelligence in 2023: research. Available at: <https://mmr.ua/shho-pysaly-pro-shtuchnyj-intelekt-ukrayinski-media-v-2023-roczy-doslidzhennya> (in Ukrainian).
- Mashkova, Ya., Romaniuk, O. (2025). The Institute of Mass Information analysts record a slight decrease in online media traffic. Similarweb data analysis. Available at: <https://imi.org.ua/monitorings/analitky-imi-fiksuyut-neznachne-prosidannya-trafiku-onlajn-media-analiz-danyh-similarweb-i69051> (26.08.2025) (in Ukrainian).
- Newman, N., Ross Arguedas, A., Robertson, C. T., Nielsen, R. K., Fletcher, R. (2025). Digital news report 2025. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. DOI: 10.60625/risj-8qqf-jt36 (in English).
- Nguyen, D. (2023). How news media frame data risks in their coverage of big data and AI. *Internet Policy Review*, vol. 12, issue 2, pp. 1-30. <https://doi.org/10.14763/2023.2.1708> (in English).
- Ouchchy, L., Coin, A., Dubljević, V. (2020). AI in the headlines: the portrayal of the ethical issues of artificial intelligence in the media. *AI & Society*, vol. 35, pp. 927-936. <https://doi.org/10.1007/s00146-020-00965-5> (in English).
- Reyes, A. (2011). Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse & Society*, vol. 22, no. 6, pp. 781-807. <https://doi.org/10.1177/0957926511419927> (in English).
- Rojo, L. M., van Dijk, T. A. (1997). «There was a Problem, and it was Solved!»: Legitimizing the Expulsion of «Illegal» Migrants in Spanish Parliamentary Discourse. *Discourse & Society*, vol. 8, issue 4, pp. 523-566. <https://doi.org/10.1177/0957926597008004005> (in English).
- Ross, A. S., Rivers, D. J. (2017). Digital cultures of political participation: internet memes and the discursive delegitimization of the 2016 U.S presidential candidates. *Discourse, Context and Media*, vol. 16, pp. 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2017.01.001> (in English).
- Rudenko, N. V. (2022). *Suggestion as a means of public opinion shaping in modern English-language internet editions: information and communication strategies and ways to implement them*. (PhD thesis). Sumy, 235 p. (in Ukrainian).
- Sartori, L., Bocca, G. (2023). Minding the gap(s): public perceptions of AI and socio-technical imaginaries. *AI & Society*, vol. 38, pp. 443-458. <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01422-1> (in English).
- Shevko, D. H. (2020). Legitimation of aggression against Ukraine in Russian official discourse. *Strategic panorama*, no. 1-2, pp. 48-57. (in Ukrainian).
- Sirinok-Dolharova, K. H. (2012). *Global News Discourse: Trends in the Functioning of English-Language Internet Media*. Kyiv and Zaporizhzhia, Center for Free Press; Zaporizhzhia National University. (in Ukrainian).
- Ukrainian media, attitudes and trust in 2024. USAID-Internews survey on media consumption (2024). Available at: https://drive.google.com/file/d/1kwsclr3Qm2QaqaIVv0_l4saWRFY_NXWb/view (in Ukrainian).

- Vaara, E. (2014). Struggles over legitimacy in the Eurozone crisis: Discursive legitimation strategies and their ideological underpinnings. *Discourse & Society*, vol. 25, no. 4, pp. 500–518. <https://doi.org/10.1177/0957926514536962> (in English).
- van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford : Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195323306.001.0001> (in English).
- Weber, K. (2025). Public images of artificial intelligence: an overview. *Media – Culture – Social Communication*, no. 21, pp. 9–24. <https://doi.org/10.31648/mcsc.10343> (in English).
- Zhu, Y., McKenna, B. (2012). Legitimizing a Chinese takeover of an Australian iconic firm: Revisiting models of media discourse of legitimacy. *Discourse & Society*, vol. 23, no. 5, pp. 525–552. <https://doi.org/10.1177/0957926512452971> (in English).

Автор

Марія Чадюк, доктор філософії зі спеціальності «Філологія», старший викладач кафедри української мови
e-mail: m.chadiuk@ukma.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6727-1126>

Author

Mariia Chadiuk, PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of the Ukrainian Language
e-mail: m.chadiuk@ukma.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6727-1126>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Проблеми діалектології та ономастики

УДК 811.81' 28.738.3
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-11

Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 4¹

Ольга Жвава <https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

Надійшла до редакції: 14.09.2025 • Схвалено до друку: 20.11.2025

Анотація

У статті подано лексичний матеріал до Словника традиційних народних промислів. Пропоновані матеріали відображають особливості та регіональні відмінності термінології гончарства Поділля. Актуальність зумовлена тим, що багато проблем діалектної лексикології досі не розв'язано, зокрема не створено загальноукраїнського словника говірок і словника окремих регіонів українських говорів. Номінація явищ, понять традиційної народної культури є поліінформативною, а їх фіксація та збереження залишається актуальним завданням сучасної діалектології. Джерела фактичного матеріалу – записи живого народного мовлення, зроблені автором у 12 (дванадцяти) населених пунктах Поділля впродовж 1998-1999 рр. У дослідженні представлено 120 лексем та варіантів.

Ключові слова: словник, говірка, лексика, традиційні народні промисли, подільські говірки, тематична група лексики, гончарська лексика, лексикографія

¹ Стаття є продовженням публікацій автора, зокрема: Жвава, О. А. Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Твори», вип. 38, с. 78–83; Жвава, О. А. (2024б). Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 2. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Твори», вип. 39, с. 108–117; Жвава О. А. Матеріали до словника традиційних народних промислів (гончарська лексика подільських говірок). Частина 3. (2025). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, вип. 40, с. 116–123.

Issues of Dialectology and Onomastics

UDK 811.81' 28.738.3
DOI 10.31652/2521-1307-2025-40-11

The Lexical Materials for the Dictionary of Traditional Folk Crafts (Pottery Vocabulary of Podillia Dialects). Part 4

Olha Zhvava <https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Khmelnitskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

Received: 14.09.2025 • Accepted: 20.11.2025

Abstract

The article analyzes lexical material for the Dictionary of Traditional Folk Crafts. The proposed materials reflect the peculiarities and regional differences of the pottery terminology of Podillia. The relevance of the article is due to the fact that many problems of dialect lexicology have not yet been solved, in particular, a national dictionary of dialects and a dictionary of individual regions of Ukrainian dialects have not been created. The nomination of phenomena and concepts of traditional folk culture is poly-informative, and their fixation and preservation remains an urgent task of modern dialectology. The sources of the factual material are recordings of live folk speech made by the author in 12 (twelve) settlements of Podillia in 1998-1999. The purpose of the research is to review the history of Podillia pottery as a folk craft, as well as to present a fragment of a dictionary of pottery terminology, and to introduce into scientific circulation a name to denote the realities of pottery. The article uses general scientific methods of research: analysis, synthesis and observation, which made it possible to identify and systematise colloquial material; the descriptive method was used in the process of analysing the vernacular speech. Special linguistic methods of research: questionnaires and interviews contributed to the recording of dialect speech, contextual and interpretive analysis allowed to identify transformations of the semantic scope of lexemes functioning in the live speech of speakers of Podillia dialects, linguo-geographical method made it possible to illustrate the habitat of the recorded names. **The result of the research** is the introduction of lexical material collected during the expedition into scientific circulation. The work on the dictionary of pottery terminology is planned to be continued, streamlining the previously collected vocabulary. Studying the cultural characteristics of Ukrainians allows not only to expand and develop general knowledge, but also to pass on the nation's invaluable experience to future generations. The vocabulary of traditional crafts is a unique basis for enriching the language, a part of cultural and social memory. It is also important to compile dictionaries, as the recording of traditional folk culture concepts is an urgent issue not only for ethnology but also for linguistics. The pottery vocabulary of Podillia dialects is a complex multifaceted system with a clear structure. The study of this vocabulary proves that in terms of area, it shows tendencies towards spatial opposition: some of the lexemes are not found in neighbouring dialects (brashne, bohonok, vedrovyi pot, veselce, etc.). We see the prospects for further research in the continuation of work on the compilation of the Dictionary of Podillia Dialects.

Keywords: vocabulary, dialect, lexicon, traditional folk crafts, Podillia dialects, thematic group of vocabulary, pottery vocabulary, lexicography

Постановку проблеми, її актуальність, **аналіз останніх досліджень і публікацій**, мету і завдання статті, а також **джерела фактичного матеріалу** подано в попередніх двох публікаціях автора, наведених вище.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структуру словникової статті подано так, що реєстрове слово, якщо воно відмінюване, подано в початковій формі великими літерами жирним шрифтом за українською абеткою. Далі у квадратних дужках малими літерами жирним шрифтом відбито вимову цього слова. Потім подано стислу найнеобхіднішу граматичну інформацію реєстрової лексики, напр.: закінчення родового відмінка однини чи називного відмінка множини іменників, їхні рід та число; закінчення родових форм для прикметників; закінчення родового відмінка для

кількісних числівників; деякі особові закінчення, вид, перехідність / неперехідність для дієслів; указано частиномовну належність для займенників, прислівників і службових частин мови. Кожну окрему семему багатозначного слова відокремлено арабською цифрою. Слова витлумачено лексичними відповідниками літературної мови, або розкрито описово. Реєстрові лексеми паспортизовано літерними скороченнями назв обстежених населених пунктів. Особливості вимови представлено за допомогою загальної фонетичної транскрипції для запису українського літературного й діалектного мовлення, що запропоновано в першому томі «Атласу української мови» (АУМ, 1984). Фонетичні й морфологічні варіанти реєстрових слів наводимо в різних словникових статтях.

ФРАГМЕНТ СЛОВНИКА

ПАВ'ЯЧИЙ ХВИСТ [пáвйачи'ї хв'іст]. Орнамент, який складається з довгих ліній, що виходять з крапки (Громи, Бубнівка, Шарин, Купин).

ПÁЗУРІ [пáзур'і], ів, множ. Орнамент, який складається з трьох зігнутих ліній, що виходять з крапки (Пиріжна, Бубнівка, Громи).

ПАЛИТИ [пáли'ти^є]. Процес випалення гончарних виробів (усі н.п.).

ПАЛИТИ ГОРШКИ [пáли'ти^є горшки]. Процес випалення гончарних виробів (усі н.п.).

ПÁЛИЦЯ [пáли'ц'я], і, жін. Залізне знаряддя на дерев'яній ручці, яким виймають гарячий посуд (Пиріжна).

ПÁЛИЧКА [пáли'чка], и, жін. Інструмент для протикання отворів у гончарних виробах, має вилкоподібну форму (усі н.п.).

ПÁЛЬЦІ [пáл'ц'і], ів, множ. Інструмент для протикання отворів у гончарних виробах (Павлівка, Адамівка, Саврань).

ПÁЛЬЩИК [пáл'ши'к], а, чол. Майстер, що займається випалюванням посуду в горні (Бубнівка, Жорнище, Новоселівка, Крищенці).

ПА́РА ГО́РЩИКІВ [па́ра го́рщи'к'іў]. Одиниця виміру гончарних виробів (два за штуку) (Купин, Пісочна, Адамівка).

ПАЧМА́Х [пачма́х]. Щіточка зі свинячої щетини, якою наносять малюнок на виріб (Пиріжна, Павлівка).

ПÉНЗЕЛЬ [пéнзе'л'], я, чол. Щіточка зі свинячої щетини (усі н.п.).

ПЕРЕБИРА́ННЯ [пе'ре'би'ра́н':а]. Процес вилучення стверділих сторонніх домішок із глини через вимішування руками (Пиріжна, Бубнівка, Громи, Павлівка).

ПЕРЕВЕРТА́ННЯ [пе'ре'ве'рта́н':а], я, сер. Процес перекидання лопатою мокрої глини (усі н.п.).

ПЕРЕЇЖКА [пе'ре'ї'ж'шка], и, жін. Одноразовий випал посуду (Бубнівка).

ПЕРЕКИДА́ННЯ [пе'ре'ки'да́н':а]. сер. Процес перекидання лопатою мокрої глини (усі н.п.).

ПЕРО́ [пе'ро́], а, сер. Гусяча пір'їнка, якою роблять смужки на виробах (усі н.п.).

ПЕРЦÉ [пе'рцé], я, сер. Гусяча пір'їнка, якою роблять смужки на виробах (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

ПÉРШИЙ РАЗ [пéрши'є'раз]. Одноразовий випал посуду (усі н.п.).

- П'ЄЦ [пйец], а, чол. Спеціальна піч, у якій випалюють посуд (усі н.п.).
- ПИСА́К [пи́сáк], а, чол. Інструмент, яким на посуд наносяться тонкі геометричні лінії, складається зі шматочка дроту, вправленого в дерев'яну паличку, найчастіше в олівець (Павлівка).
- ПИСА́ННЯ [пи́сáн'а], я, сер. Процес фарбування, розпису посуду (усі н.п.).
- ПИ́ЦУХ [пи́цух], а, чол. Глина, з якої виробляють посуд (Жорнище).
- ПІВКО́ПИ [п'іўкопи], невідм., жін. Тридцять виробів (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).
- ПІВНИ́К [п'іўни́к], а, чол. 1. Орнамент у вигляді півня (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка). 2. Скульптурка птаха, якою завершувалася верхня частина димаря (усі н.п.). 3. Іграшка, що свистить, у формі півника (усі н.п.).
- ПІВНЯ́ЧИЙ ХВІ́СТ [п'іўн'ачи́хв'іст]. Орнамент, що складається з трьох нахилених мазків та однієї крапки, з якої вони виходять (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка).
- ПІВТО́РАК [п'іўтора́к], а, чол. Одиниця виміру, коли виходять три вироби на дві штуки (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка).
- ПІ́ДВОРО́ТЕНЬ [п'ідвороте́н'], я, чол. Високий горщик (Павлівка).
- ПІ́ДСВІ́ЧНИК [п'ід'сві́чни́к], а, чол. Спеціальна підставка під свічку (усі н.п.).
- ПІ́ДСЛЬО́СНИК [п'ідсл'осни́к], а, чол. Горщик сірого кольору (Бубнівка).
- ПІ́ДСИХА́ННЯ [п'ідси́хán'а], я, сер. Процес ствердіння виробів (усі н.п.).
- ПІ́ДСТА́ВОЧКА [п'ідста́вочка], и, жін. Металева або дерев'яна підставка з гніздом для кріплення круга, у неї вставляють веретено (Новоселівка).
- ПІ́РЛЯ [п'ірл'а], я, сер. Гусяча пір'інка, якою роблять смужки на виробках (Купин, Пісочна, Новоселівка).
- ПІ́СКУВА́ТИЙ ГЛЕ́Й [п'іскува́ти́й гле́й]. Погані сорти глини (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).
- ПІ́СКУВА́ТА глина [п'іскува́та глі́на]. Дуже піщана глина. Відрізняється вогнетривкістю, інколи гончарі з такої глини можуть робити цеглу, бо для посуду вона не підходить (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).
- ПІ́СНИЙ ГЛЕ́Й [п'існий́гле́й]. Поганий сорт глини (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).
- ПІ́Ч [п'іч], і, жін. Спеціальний пристрій для випалювання посуду (усі н.п.).
- ПІ́ЧКА [п'ічка], и, жін. Спеціальний пристрій для випалювання посуду (усі н.п.).
- ПІ́ЩА́НИЙ ГЛЕ́Й (гли́на) [п'іщчани́й гле́й / глі́на]. Поганий сорт глини (усі н.п.).
- ПЛА́СТО́К [пласто́к], тка, чол. Кусок глини, яку майстер викачує на лаві руками (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка).
- ПЛЕ́СКА́ТИ [пле́ска́ти]. Процес підготовки певної кількості глини для формування посудини на гончарному крузі (усі н.п.).
- ПЛЕ́СКА́ТИ БАЛА́БУХИ [пле́ска́ти бала́бухи]. Процес підготовки певної кількості глини для формування посудини на гончарному крузі (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка).
- ПЛЕ́СКА́ТИ ГРУ́ДКУ [пле́ска́ти груд'ку]. Процес підготовки певної кількості глини для формування посудини на гончарному крузі (усі н.п.).
- ПЛЕ́ЧІ [плéч'і], ей, множ. Горщик, що вміщує від восьми до десяти літрів (Саврань).
- ПЛО́СКУН [поло́ску́н], а, чол. Горщик, що вміщує від восьми до десяти літрів (Саврань).
- ПЛЯ́НДРИНИ [пл'андри́ни]. Приладдя, на яке виставляють глиняний посуд для сушіння (Пиріжна).
- ПОБІ́ЛКА [по́б'і́лка], и, жін. 1. Біла фарба (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Шарин). 2. Будь-яка полива із глини (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Шарин).
- ПО́ВНА ПІ́ЧКА [по́ўна п'ічка]. Найсильніший вогонь у горні (усі н.п.).
- ПО́ВНИЙ ВОГО́НЬ [по́ўни́й вого́н']. Найсильніший вогонь у горні (усі н.п.).
- ПО́ВНИЙ ГО́РЕН [по́ни́йго́ре́н]. Весь посуд, що вкладають у горні для випалення (усі н.п.).
- ПОГРЕ́БИ́ЦЯ [погре́би́ця]. і, жін. Прибудова при самому горні, де зберігають паливо, де гончар захищається від дощу під час випалювання посуду; схожа на невеличкий сарай (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

- ПОДАТНА ГЛИНА [податна гли́на]. Глина, що легко піддається обробленню, формуванню та ліпленню завдяки своїй пластичності (Саврань).
- ПОДВІЙНИЙ [по́дв'ї́ни]. Одиниця виміру, коли виходить два вироби на штуку (Павлівка, Адамівка, Саврань).
- ПОКО́ЛЮВАННЯ [поко́л'уван'а]. Орнамент, що складається з проколених крапок (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Саврань).
- ПОКОРО́БЛЕНА МИСКА [покоробле́на ми́ска]. Перепалена миска, що під впливом сильного вогню зігнулася (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Пиріжна).
- ПОКРИВА́ЧКА [покри́вачка], и, жін. Частина горщика, призначена для його закривання (Купин).
- ПО́КРИШКА [по́кришка], и, жін. Найсильніший вогонь у горні (Пісочна).
- ПОЛАТА́ЙКО [полата́ко], а, чол. Майстер, який ремонтує гончарні вироби (Бубнівка, Пісочна).
- ПОЛИВА [поли́ва], и, жін. Склоподібний сплав, яким покривають гончарні вироби (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Пиріжна).
- ПО́ЛИВО [по́ливо], а, сер. Склоподібний сплав, яким покривають гончарні вироби (Громи, Бубнівка, Шарин, Купин).
- ПОЛИВКА [поли́ўка], и, жін. Склоподібний сплав, яким покривають гончарні вироби (усі н.п.).
- ПОЛИВ'ЯНИК [поли́в'яни́к], а, чол. Майстер, який виготовляє полив'яні миски (Бубнівка, Крищенці, Жорнище).
- ПОЛО́ПАНИ ГОРШКИ [поло́пан'і горшки]. Посуд, не придатний для користування (Пісочна, Крищенці, Жорнище).
- ПОЛО́СКА [полос́ка], и, жін. Орнамент, що має вигляд прямої горизонтальної лінії (усі н.п.).
- ПОЛУМИСОК [полу́ми́сок], а, чол. Посудина з злегка піднятими краями й дуже широким отвором (усі н.п.).
- ПОЛЯТИЙ [пол'ати́]. Горщик, що вміщує двадцять літрів рідини (Бубнівка).
- ПОМАЗО́К [помазо́к], а, чол. Гусяча пір'їнка, якою гончар наносить орнамент на гончарні вироби (усі н.п.).
- ПОМІ́ЧНИК [помі́чник], а, чол. Людина, яка допомагала гончареві у виробництві посуду (усі н.п.).
- ПОПІ́ЛЬНИЦЯ [поп'і́л'ни́ця], і, жін. Приладдя для попелу (усі н.п.).
- ПО́РИ [по́ри], множ. Тріщини на гончарних виробах (Громи, Бубнівка, Шарин, Купин, Саврань).
- ПОРОЖНЯ́К [порожн'а́к], а, чол. Горщик, у якому варять кашу (Адамівка, Громи, Пиріжна).
- ПОРПЛИ́НЯ [порпли́на], і, жін. Заглиблення посередині п'ятки, куди вставляють загострений кінець веретена (Жорнище, Бубнівка, Крищенці).
- ПО́РПЛИЦЯ [по́рпли́ця], і, жін. Заглиблення посередині п'ятки, куди вставляють загострений кінець веретена (Жорнище, Бубнівка, Крищенці).
- ПО́РЧА [по́рча], і, жін. Посуд, непридатний для користування, брак (усі н.п.).
- ПОСІ́ПАНОЄ ЧИБР'Я [по́с'іпа́ноє чибр'я]. Посуд, непридатний для користування (Пиріжна).
- ПО́СУД [по́суд], у, чол. 1. Вироби, витягнені щойно з горна (усі н.п.). 2. Усі гончарні вироби, що використовуються у повсякденному житті людини (усі н.п.).
- ПОТА́СКА [потас́ка], и, жін. Знаряддя у вигляді букви Т, яким перегрібають вогонь у горні; коцюба (Бубнівка, Жорнище, Крищенці, Новоселівка, Павлівка).
- ПОТАСО́К [потасо́к], а, чол. Знаряддя у вигляді букви Т, яким перегрібають вогонь у горні (Купин, Пісочна).
- ПОТРІ́ЙНИЙ [по́тр'ї́ни]. Одиниця виміру, коли на штуку виходило три гончарні вироби (Бубнівка, Жорнище, Громи, Пісочна).
- ПОТРІ́ННЯ [по́тр'ін'а], і, жін. Великий горщик, що вміщує 30 літрів рідини (Бубнівка).
- ПОЧУ́ХА [почу́ха], и, жін. Полива з глини білого кольору (Бубнівка, Жорнище, Павлівка).
- ПО́ЯС [по́йас], а, чол. Широка смуга, що обіймає посуд навкруги (усі н.п.).
- ПОЯСО́К [пойасо́к], а, чол. Широка смуга, що обіймає посуд навкруги (усі н.п.).
- ПРИГИ́НАТИ ВУХО [при́ги́нати° ву́хо]. Процес чіплення вушка до глиняного горщика (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Шарин).

ПРИГРЕБИЦЯ [при^гре^биц^а], і, жін. Прибудова при горні, схожа на невеличкий сарай (Жорнище, Бубнівка, Крищенці).

ПРИЛІПИТИ ГРУДКУ [при^ліпи^{ти} груд^ку]. Технічний прийом гончарів: кинути грудку глини на центр гончарного круга (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Громи, Пиріжна).

ПРИПИН [при^пин], у, чол. Дерев'яна дощечка, якою кріпиться до лави гончарний круг (Бубнівка, Громи, Жорнище).

ПРИПІН [при^пін], у, чол. Дерев'яна дощечка, якою кріпиться до лави гончарний круг (Купин, Павлівка, Саврань).

ПРИСАДИТИ ГРУДКУ [при^сади^{ти} груд^ку]. Процес формування дна виробу (Жорнище, Бубнівка, Крищенці).

ПРОВОЛОКА [про^волока], и, жін. Дротина, якою ріжуть глину (Жорнище, Бубнівка, Крищенці).

ПРОКО́ЛКА [про^колка], и, жін. Орнамент, що має вигляд прямих ліній, іноді складається з проколених крапок (Жорнище, Бубнівка, Крищенці).

ПРОСИХА́ННЯ [проси^хан^а], я, сер. Процес ствердіння виробів (усі н.п.).

ПРОСУ́ШКА [про^сушка], и, жін. Процес сушіння гончарних виробів при підвищеній температурі (усі н.п.).

ПРОХО́ДИ [про^ходи^є], ів, множ. Простір між козлом і стінками горна (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

ПРУГ [пруг], а, чол. Лінія у вигляді обруча, що окреслює дно виробу (Бубнівка, Шарин).

ПУК [пук], а, чол. Середня випукла частина горщика (Саврань, Жорнище).

ПУПЧИК [пу^пчи^к], а, чол. Виступ зверху покрити для зручності її тримання (Громи).

ПУСК ВОГНЮ́ [пуск вог^ну́]. Найсильніший вогонь у горні (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

ПУСТА́ ГЛИ́НА [пуста́ гли^на]. Поганий сорт глини, непридатний для виробництва (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин, Пісочна, Купин).

П'ЯТА́К [п'я^та^к], а, чол. Горщик на п'ять літрів (Бубнівка, Жорнище, Купин, Громи).

П'ЯТИРИК [п'я^ти^ри^к], а, чол. Одиниця виміру, коли горщик був утрое менший за одиначку (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

П'ЯТИРНЯ́ [п'я^ти^рн'а́], і, жін. Одиниця виміру, коли виходить п'ять горщиків за одиначку (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

П'ЯТИРНИЙ [п'я^ти^рни^й]. Одиниця виміру, коли виходить п'ять горщиків за одиначку (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

П'ЯТКА [п'я^тка], и, жін. Дерев'яна або металева підставка з гніздом, у яку вставляють веретено (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

П'ЯТНА́ДЦЯТКА [п'я^тна^цатка], и, жін. Одиниця виміру, коли виходить п'ятнадцять горщиків за одиначку (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

П'ЯТО́ЧКИ [п'я^то^чки^є], ок, множ. Особливий вид орнаменту, що складається із крапок, зібраних до купи (Павлівка, Адамівка, Саврань).

П'Я́ТРА [п'я^ттра], множ. Приладдя, що має вигляд довгих соснових дощок, на яких виставляють глиняний посуд для сушіння. П'ятра прикріплювали попід стелею інколи в кілька ярусів за допомогою дерев'яних брусків і жердин, прибитих до стін хати (Саврань).

РА́ЗІВКА [ра^зі^ўка], и, жін. Одноразовий випал посуду (Павлівка, Адамівка, Саврань).

РА́ЧКИ [ра^чки^є], ів, множ. Особливі перемички з глини, які ставлять у горні між виробами (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

РА́ФА [ра^фа], и, жін. Велике решето для сіяння глини (Саврань, Пісочна).

РВА́ТИ ГРУДКИ́ [рва^{ти} груд^ки]. Процес підготовки певної кількості глини для формування посуду на гончарному крузі (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин, Саврань).

РЕШЕТО́ [ре^ше^то́], а, сер. Приладдя для сіяння глини (усі н.п.).

РИ́НКА [ри^нка], и, жін. 1. Невелика посудина циліндричної форми для колотіння масла тощо (Саврань, Пісочна, Купин). 2. Посудина для доїння кіз, корів, що за

формою нагадує відро: розширена в краях і звужена донизу (Бубнівка).

РИНКА ДЛЯ ПАСОК [ринка дл'а пасок]. Посудина циліндричної форми, в якій пекли хліб, паски (Бубнівка).

РИСУВАЛЬНИК [ри'сувал'ни'к], а, чол. Майстер, що займається розмальовуванням посуду (Павлівка).

РІВНЯТИ [рі'ўн'ати'є]. Процес виведення грудки глини у довгастий конус на гончарному крузі (Жорнище, Бубнівка, Громи, Крищенці, Павлівка, Адамівка).

РІВЧИК [рі'ўчи'к], а, чол. Виступ у глечика, щоб зручно було лити воду (Пиріжна).

РІЗАТИ [рі'зати'є]. Процес багаторазового перерізування глини з метою вилучення зайвих домішок (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

РІЗАЧКА [рі'зачка], и, жін. Шматок коси з дерев'яними ручками, яким перерізають гончарну глину на частини (Громи, Крищенці).

РІЖОК [рі'жок], жка, чол. Ріг вола чи іншої тварини зі вставленою в нього пір'їною для розмальовування посуду (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

РОЗКРАШЕНА МИСКА [роз'краше'на миска]. Миска, оздоблена багатим орнаментом (Пиріжна).

РОЗМАЛЬОВАНА МИСКА [розмал'ована миска]. Миска, оздоблена багатим орнаментом (Павлівка).

РОЗМАЛЬОВУВАННЯ [розмал'овуван'а]. Процес нанесення орнаменту на гончарні вироби (Бубнівка, Шарин, Пісочна, Павлівка).

РОЗМІСОВУВАТИ [розм'ісовувати'є]. Процес перебирання глини руками з метою вилучення зайвих домішок (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

РОЗМОЧУВАТИ [розмочувати'є]. Процес заливання глини водою (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

РОЗОПРІТИ [розопр'іти'є]. Процес перебування глини на повітрі, щоб стати м'якою (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Пісочна).

РОЗПИСУВАЧ [роз'писувач], а, чол. Майстер, що займається розмальовуванням

РІСКАЛЬ [рі'скал'], я, чол. Інструмент, яким довбають або рубають глину під час її добування (Купин, Пісочна, Павлівка).

РОБИТИ [робити'є]. Процес виготовлення гончарних виробів спочатку до кінця (усі н.п.).

РОБИТИ ВУХО [робити'є ву'хо]. Процес приєднання до горщика вушка (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

РОБИТИ ДНО [робити'є дно]. Процес формування дна посудини (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Купин).

РОГАЧ [рогач], а, чол. Знаряддя, яким виймають посуд з горна (усі н.п.).

РОЖОК [рожок], жка, чол. Ріг вола чи іншої тварини зі вставленою в нього пір'їною для розмальовування посуду (Пиріжна, Бубнівка, Громи).

РОЗКАЧУВАТИ [роз'качувати'є]. Процес викачування глини руками на лаві (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Пиріжна).

РОЗКЛАДАТИ [роз'кладати'є]. Процес формування внутрішньої частини виробу (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

гончарного посуду (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

РОЗПРАВИТИ [роз'правити'є]. Процес перебування глини на повітрі, щоб стати м'якою, податливою (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Пиріжна).

РОЗРИСОВЩИК [розри'сощи'к], а, чол. Майстер, що займається розмальовуванням гончарного посуду (Саврань, Бубнівка).

РОЗЦЯЦЬКОВАНА МИСКА [роз'ц'ац'кована миска]. Миска, оздоблена багатим орнаментом (Купин, Громи, Шарин).

РОЗЧЕРЭПЛЮВАТИ [роз'че'рэпл'увати'є]. Процес вибирання випаленого посуду з горна (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

РУДА ГЛИНА [руд'а гліна]. Глина червоного чи темно-жовтого кольору (Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

РУДКА [руд'ка], и, жін. Чорний камінь в порошку, який використовують для

виготовлення поливи (Адамівка, Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка).

РУРКА [ру́рка], и, жін. Виступ у горщику, щоб зручно було лити воду (Бубнівка).

РУРОЧКА [ру́рочка], и, жін. Виступ у горщику, щоб зручно було лити воду (Бубнівка).

РУЧИЦЯ [ручи́ця], і, жін. Дерев'яна дощечка, якою кріпиться до лави гончарний круг

(Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

РУЧКА [ру́чка], и, жін. Дерев'яна дощечка, якою кріпиться до лави гончарний круг

(Жорнище, Бубнівка, Крищенці, Павлівка, Адамівка, Пиріжна, Шарин).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Гончарська лексика говірок Поділля є складною багатоплановою системою, що має чітку структуру. Її вивчення засвідчує, що в ареальному плані вона виявляє тенденції до просторового протиставлення:

частина лексем не виявляється в суміжних говірках саме з таким значенням (*пицух, почуха, ріскаль, пальці, повна пічка, переїжка, полатайко*). Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в продовженні роботи над укладанням Словника подільських говірок.

Перелік обстежених населених пунктів

- с. Адамівка Віньковецького р-ну Хмельницької обл.;
- с. Бубнівка Гайсинського р-ну Вінницької обл.;
- с. Громи Уманського р-ну Черкаської обл.;
- с. Жорнище Іллінецького р-ну Вінницької обл.;
- с. Крищенці Тульчинського р-ну Вінницької обл.;
- с. Купин Городоцького р-ну Хмельницької обл.;

- с. Новоселівка Гайсинського р-ну Вінницької обл.;
- с. Павлівка Калинівського р-ну Вінницької обл.;
- с. Пиріжна Кодимського р-ну Одеської обл.;
- с. Пісочна Городоцького р-ну Хмельницької обл.;
- м. Саврань Савранського р-ну Одеської обл.;
- с. Шарин Уманського р-ну Черкаської обл.

Специфіку гончарської лексики говірок Поділля вдалося з'ясувати за допомогою інформаторів: В. Г. Дерев'янка (1964 р.н.), О. Г. Дерев'янка (1960 р.н.), П. З. Островського (1959 р.н.), П. А. Семенченка. (1921 р.н.), Е. І. Міщенко (1926 р.н.), Г. А. Рижак, Г. Г. Козак

(1905 р.н.), І. А. Ткачука (1923 р.н.), О. М. Почишина (1927 р.н.), Н. І. Матушак (1935 р.н.), Д. О. Гончарука (1937 р.н.), О. Г. Луцишина (1922 р.н.), А. Г. Погонец, Д. О. Грушовенка (1930 р.н.), О. С. Оришнюк (1928 р.н.), М. А. Леуса (1930 р.н.).

Література

- АУМ (1984) – *Атлас української мови. В 3-х томах*, т. 1. Київ : Наукова думка, 495 с.
- Брилінський, Д. М. (1991). *Словник подільських говірок*. Хмельницький, 116 с.
- Мединський, А. М. (2006). *Структурна організація і семантика гончарської лексики у подільських говірках* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 20 с.
- Прусевич, А. (1916). Гончарний промысел в Подольской губернии. *Кустарные промыслы Подольской губернии*. Київ, с. 3–116.
- Спанатій, Л. С. (1997). *Гончарна лексика в говорах української мови* : дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Миколаїв, 216 с.

Шульгіна, Л. (1929). Гончарство в с. Бубнівці на Поділлі. *Етнографічні дослідження. Матеріали з етнології*. Київ, с. 111–184.

References

- AUM (1984) – *Atlas ukraïnskoi movy. V 3-kh tomakh [Atlas of the Ukrainian language. In 3 volumes]*, t. 1, Kyiv : Naukova dumka, 495 s. (in Ukrainian).
- Brylinskyi, D. M. (1991). *Slovnnyk podilskykh hovirok*. Khmelnytskyi, 116 s. (in Ukrainian).
- Medynskyi, A. M. (2006). *Strukturna orhanizatsiia i semantyka honcharskoi leksyky u podilskykh hovirkakh [Structural organization and semantics of pottery vocabulary in Podolian dialects]* : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Kyiv, 20 s. (in Ukrainian).
- Prusevych, A. (1916). *Honcharnyi promysel v Podolskoi hubernyy [Pottery in the Podolsk province]. Kustarnye promysly Podolskoi hubernyy*. Kyiv, s. 3–116. (in Russian).
- Shulhina, L. (1929). *Honcharstvo v s. Bubnivtsi na Podilli [Pottery in the village of Bubnivtsi in Podillia]. Ethnographic research. Materials on ethnology*. Kyiv, s.111–184. (in Ukrainian).
- Spanatii, L. S. (1997). *Honcharna leksyka v hovorakh ukraïnskoi movy [Pottery vocabulary in Ukrainian dialects]* : dys... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Mykolaiv, 1997. 216 s. (in Ukrainian).

Автор

Ольга Жвава, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
e-mail: o.a.zhvava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Author

Olha Zhvava, PhD in Philology,
Associate Professor of the Department of Slavic
Philology
e-mail: o.a.zhvava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Перекладознавство та міжкультурна комунікація

УДК 811.111'255'4:821.161.2'06-3-93
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-12

Лінгвокогнітивний аспект перекладу сучасного українськомовного дискурсу (на матеріалі дитячої прози)

Світлана Гладько * <http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Людмила Прадівлянна <http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: Svitlana.Gladko@vspu.edu.ua

Надійшла до редакції: 20.09.2025 • Схвалено до друку: 21.11.2025

Анотація

Стрімке зростання цікавості до перекладу української літератури англійською мовою актуалізує потребу в науковому осмисленні механізмів передачі змісту, який виходить далеко за межі формальної відповідності лексичних одиниць. Особливої уваги ця проблема набуває у сфері дитячої літератури, де слово є не лише знаком, а носієм уявлень, емоційних реакцій і когнітивних моделей, притаманних дитячому світосприйняттю. За таких умов переклад потребує не буквального відтворення, а глибокої реконструкції концептуальних структур, що організують художній світ оригіналу. **Метою** дослідження є аналіз механізмів відтворення ментальних моделей, актуалізованих у текстах сучасної дитячої прози українською мовою та їхніх англійських перекладах, а також виявлення когнітивних, семантичних і рецептивних зрушень, що виникають у процесі перекладної трансформації. У роботі застосовано лінгвокогнітивний підхід, який дозволяє описати переклад як багаторівневий процес реконструкції знання – від поверхової семантики до глибинних концептуальних схем, фреймів і сценаріїв. Аналіз продемонстрував, що адекватність перекладу дитячої літератури не може оцінюватися лише з позицій формальної еквівалентності; перекладачі повинні враховувати щонайменше три критерії – когнітивний, комунікативний та рецептивний. Саме їхня сукупність забезпечує збереження смислових вузлів тексту, його художньої організації та передбачуваних реакцій цільового читача. У **висновках** обґрунтовано, що лінгвокогнітивна орієнтація розширює традиційні уявлення про адекватність перекладу, зміщуючи акцент із відтворення мовної форми на реконструкцію ментальних моделей та прагматичних функцій твору. Такий підхід дозволяє прогнозувати потенційні когнітивні зсуви й має значні практичні наслідки для перекладу дитячої літератури та перекладознавства загалом.

Ключові слова: лінгвокогнітивний підхід; переклад дитячої літератури; мовна картина світу; фрейми; когнітивні зсуви

Translation studies and intercultural communication

UDC 811.111'255'4:821.161.2'06-3-93
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-12

Linguocognitive Aspects of Translating Contemporary Ukrainian Discourse (Based on Children's Fiction)

Svitlana Gladio* <http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Liudmyla Pradiвлиanna <http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua

Received: 20.09.2025 • Accepted: 21.11.2025

Abstract

The growing global interest in Ukrainian literature and its increasing translation into English have intensified the need for a deeper theoretical understanding of how meaning is transferred across languages and cultures. This need is particularly evident in the field of children's literature, where linguistic units function not merely as verbal signs but as carriers of imagery, emotional resonance, cultural knowledge, and early-stage cognitive models. In children's texts, words activate conceptual structures that are shaped by the child's developmental stage and world perception, making the translation process more complex than simple lexical substitution. Consequently, the study of translation must account for cognitive, cultural, and interpretative mechanisms that determine how meaning is constructed and reconstructed in the target text. The **purpose** of this research is to identify the mechanisms through which mental models represented in Ukrainian children's prose are reproduced in English translations, and to trace the cognitive, semantic, and interpretative shifts that may occur in the course of translation. The study focuses on bilingual editions of works by contemporary authors and explores how translators navigate culturally bound concepts, figurative structures, and narrative frames that shape the child reader's comprehension. Special attention is given to the way translation strategies either preserve or modify conceptual content, imagery, and pragmatic intent, all of which contribute to the construction of a child's linguistic worldview. **Methodologically**, the research is grounded in a linguo-cognitive approach that conceptualizes translation as a multi-layered process of knowledge reconstruction. From this perspective, translating a text involves not only the transfer of semantic meaning but also the recreation of deeper conceptual structures – schemata, frames, and narrative scenarios, that are activated in the reader's mind during text perception. This approach allows for the identification of meaning nodes that remain intact, undergo transformation, or become lost in translation. Analytical tools drawn from conceptual analysis, frame semantics, and interpretive cognitive rhetoric offer a comprehensive framework for examining how meaning is encoded, projected, and potentially shifted between the source text and the target text. The findings demonstrate that an adequate translation of children's literature must be evaluated according to three interrelated criteria: cognitive, communicative, and receptive adequacy. This multidimensional evaluation highlights that literal or formal correspondence does not guarantee successful translation, especially in texts intended for young readers with distinct developmental, perceptual, and cultural characteristics. The study concludes that a linguo-cognitive orientation significantly expands traditional notions of translation adequacy by shifting the emphasis from formal equivalence to the reconstruction of mental models and pragmatic functions embedded in the source text. It also underscores the importance of a translator's ability to interpret and mediate the conceptual landscapes of both cultures and both linguistic communities.

Keywords: linguocognitive approach; translation of children's literature; linguistic worldview; frames; cognitive shifts

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсифікації міжнародних культурних контактів переклад українських текстів англійською мовою набуває особливої значущості. Ідеться не лише про забезпечення доступності літературних творів для іншомовного читача, а й про розширення простору репрезентації української культури, символічних моделей, способів мислення та ціннісних орієнтирів. За таких умов переклад слугує важливою формою міжкультурної комунікації, яка потребує щоразу більш точного та концептуально вмотивованого підходу.

Сучасні тенденції розвитку перекладознавства дедалі виразніше засвідчують потребу виходу за межі формально-лінгвістичних моделей і відмови від традиційних підходів, які, за влучним спостереженням Н. С. Кудрявцевої, зводили переклад до «перемикання мовного коду», тобто механічної заміни одиниць мови-джерела одиницями мови перекладу (Кудрявцева, 2019, с. 80). Подібне бачення виявляється методологічно недостатнім, адже перекладацький процес охоплює не лише операції з мовними формами, а насамперед – інтелектуально-когнітивну діяльність, спрямовану на реконструкцію та перенесення значення.

Кожне мовне вираження активує в читача певний концепт, образну схему або асоціативне поле, що сформовані в межах конкретної мовної картини світу й нерідко не мають прямого структурно-семантичного відповідника в іншій мові. Тому формально точний переклад може виявитися когнітивно нерелевантним, якщо він не відтворює тих ментальних структур, які становлять смислову ознаку авторського задуму. Лінгвокогнітивний підхід у такому разі дає змогу розглядати переклад як процес перенесення концептуальних моделей, фреймів та образних структур, що визначають

семантичний і прагматичний потенціал оригінального тексту.

Як слушно зазначає О. А. Цимбалиста, лінгвокогнітивний аспект перекладу «полягає у виявленні структури знань у тексті, операцій упізнавання інтенцій автора тексту, засобів інтерпретації та оцінки текстової інформації» (Цимбалиста, 2020, с. 222). У межах такого підходу мову розглядають як засіб організації досвіду, концептуалізації та структуризації знання, що зумовлює необхідність аналізу глибинних смислових механізмів оригіналу при створенні адекватного перекладу (Воробйова, 2006, с. 81).

Зазначені положення органічно узгоджуються із сучасним розумінням перекладу як «особливого типу дискурсу», для якого характерна складна взаємодія мовних, когнітивних та комунікативних чинників. Як відзначають сучасні дослідники, перекладацька стратегія функціонує в координатах «мова – свідомість – комунікація» і виступає «когнітивним регулятивом дискурсу», у межах якого відбувається «пересотворення концепту вихідного тексту для його інтеграції в іншу мовну культуру» (Андрієнко, 2016, с. 23). У такий спосіб стратегія визначає організацію перекладацької діяльності, спрямованої на формування «нової когнітивної сутності – концепту цільового тексту» (Андрієнко, 2016, с. 23), а глобальні стратегії зумовлюють функціонування локальних тактик і прийомів, що забезпечують узгодженість перекладацького рішення з когнітивними та культурними параметрами тексту.

Особливої актуальності ці питання набувають у сфері перекладу дитячої літератури. Дитячий читач не лише сприймає художній текст, а й на його основі вибудовує перші моделі світу, формує емоційний досвід, засвоює структури оцінювання та інтерпретації реальності. У разі перекладу українськомовної дитячої прози для іншокультурного читача

переклад має забезпечити не тільки передачу змісту й стилістичної організації тексту, а й точне відтворення когнітивної образності, що визначає специфіку дитячого сприйняття. Будь-яке неточне або спрощене рішення може змінити тональність оповіді, знизити емоційно-прагматичний ефект або нівелювати культурно марковані елементи, що є сутнісними для художньої моделі світу оригіналу. Саме тому переклад сучасного українськомовного дитячого дискурсу потребує особливо ретельного лінгвокогнітивного аналізу та науково обґрунтованого добору перекладацьких стратегій.

Метою дослідження є визначення механізмів відтворення ментальних моделей, представлених у вихідному тексті та тексті перекладу, а також вивчення характеру змін і трансформацій, які можуть призводити до когнітивних, семантичних або інтерпретаційних зсувів. Виявлення лінгвокогнітивних особливостей дитячого дискурсу є надзвичайно актуальним, оскільки потребує поглибленого аналізу текстової архітекτονіки, прагматичних намірів автора та очікуваної рецепції з урахуванням особливостей цільової аудиторії, її культурних знань, нетипових способів інтерпретації мовних образів і специфічної системи когнітивних вимірів, через які діти сприймають дійсність і будують власний образ світу.

Матеріалом для аналізу стали дитячі книжки І. Малковича, В. Шкляра, С. Ріппіна, а також їхні англomовні переклади. Білінгвальні видання, як зауважує М. Варданян, мають на меті «залучати дітей до нового мовного середовища» (Варданян, 2025, с. 22), та показують Україну світові «як багату культурну націю з давніми фольклорними традиціями, освічену, представлену видатними постатями, широким колом актуальних тем, що вдало вписуються у світову літературну полісистему» (Варданян, 2025, с. 28). Водночас дослідниця зазначає, що «український переклад дитячої літератури іноземними мовами – явище

спорадичне» (Варданян, 2025, с. 29), що спричиняє актуальність цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження дискурсивної діяльності дитини бере свій початок у працях Ж. Піаже, який вивчав психологічні механізми цілісних логічних структур та «недоступні для безпосереднього спостереження розумові тенденції, що надають якісну своєрідність дитячому мисленню, і дослідив механізми їх виникнення й зміни» (Чекстере, 2008, с. 632). Ж. Піаже зазначав, що розумові структури дитини не є «зменшеною копією дорослого мислення» (Piaget, 2005, с. 128), а становлять якісно інший спосіб пізнання світу, побудований на власних когнітивних схемах і логіці. Пізнання дитини ґрунтується на конкретно-образних структурах, у яких сенсорні враження, просторові та моторні схеми відіграють провідну роль. Тому слово для дитини є не лише позначенням, а й джерелом образу, а мова виступає важливим когнітивним механізмом, за допомогою якого дитина структурує досвід і формує інтелектуальні операції. Тому мовні засоби безпосередньо впливають на те, як дитина конструює смисли (Piaget, 2005).

Сучасні дослідники продовжують вивчати дитячу мовну картину світу. С'юзен Гелман (Susan A. Gelman), Алеяндіріна Крістіа (Alejandrina Cristia), Ден І. Слобін (Dan I. Slobin) досліджують, як діти створюють «ментальні світи», як вони категоризують об'єкти і формують когнітивні схеми за допомогою мови. Здобутки вітчизняних лінгвістів та психолінгвістів систематизує Т. А. Чаюк та висновує, що дитяче мовлення є особливою системою знань, умінь та навичок, яка формується відповідно до певних мовних правил та етапів онтогенетичного розвитку (Чаюк, 2017, с. 7). Більшість дослідників погоджується, що дитяча мовна картина світу поєднує загальноприйняті норми поведінки з оригінальною когнітивною моделлю сприйняття об'єктивної дійсності.

І. М. Бушай, досліджуючи структурно-психологічну модель образу світу школярів, виділяє чотири ключові складові, що формують систему цінностей, смислів, моральних установок школярів: фізичну – як образ простору, руху й часу; психосоматичну – як образ фізичного «Я», гендерний та етнокультуральний образ світу; соціальну – як образ світу дорослих, однолітків, містики; а також науково аналітичну складову чи відбиток образу світу шкільних дисциплін, науки, професії тощо (Бушай, 2009, с. 5). Отож створення дитячої літератури та її переклад мають урахувувати систему взаємодії дитини-мовця із зовнішнім світом і специфіку її розвитку в соціумі.

Аналізу проблеми літератури для дітей та її перекладу присвячено праці багатьох дослідників. Зокрема, Р. Табберт (Reinbert Tabbert), визнаючи стереотип «другорядного престижу» дитячої літератури та зазначаючи специфічні виклики для перекладача, пов'язані з віком адресатів, пояснює зростання інтересу до вивчення стратегій перекладу дитячої прози припущенням, що «перекладені дитячі книги будують мости між різними культурами» (Tabbert, 2002, с. 303). А. Айда відзначає, що дослідження в цій сфері перебувають на «ембріональному» етапі і лише останнім часом «теоретики почали розробляти стратегії перекладу з акцентом на дітей як цільову групу, їхні читацькі компетенції та потреби» (Aida, 2015, с. 17). Виникають дискусії щодо збереження культури вихідного тексту: одні автори віддають перевагу адаптації культурно специфічних елементів, інші – їхній заміні еквівалентами. А. Айда відзначає амбівалентність дитячої літератури: тексти одночасно адресовані дітям і дорослим, що зумовлює потребу балансу між зрозумілістю для дитини та дотриманням етичних і педагогічних стандартів для дорослого читача (Aida, 2015).

Я. В. Койлли та В. П. Фершуерен (Jan Van Coillie та Walter P. Verschueren) окреслюють

інші виклики перекладу: вплив норм перекладу, значення дитячих образів, роль перекладених дитячих книг у формуванні літературних канонів, питання табу та цензури в перекладі підліткових романів, переклад культурних маркерів, таких як юнацькі вирази, функціональні зрушення, спричинені різними стратегіями під час перекладу імен персонажів, вибір між стратегіями перекладу, що мають ефект «іноземнення» тексту (foreignizing) чи його «одомашнення» (domesticating) (Coillie, Verschueren, 2014).

Отож переклад дитячої літератури є особливо складною формою міжкультурної комунікації, оскільки поєднує необхідність збереження художнього задуму автора з урахуванням когнітивних, емоційних і рецептивних особливостей дитини-читача з іншим досвідом, обсягом знань і структурою мовної картини світу. Вирішальними чинниками в цьому процесі є смислова наповненість, художня виразність, національна специфічність та естетична спрямованість. Тому переклад дитячого дискурсу, який передбачає образне та цілісне перетворення, «приречений» використовувати різноманітні прийоми та залучати неоднорідні лінгвістичні схеми.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Як було виявлено в процесі аналізу публікацій з тематики нашого дослідження, успішний переклад дитячої літератури реконструює певні ментальні моделі та адаптує їх до когнітивно-культурного контексту читача-реципієнта. Лінгвокогнітивний підхід урахує багатовимірність реконструкції тексту при переході з однієї мови на іншу, що охоплює когнітивність як відповідність концептуальним структурам, комунікативність, тобто збереження прагматичної функції, та рецептивність як імовірність того, що іншомовний читач інтерпретує текст у спосіб, близький до наміру автора (Гладь, 2017, с. 171). Увага до цих аспектів дозволяє прогнозувати не лише факт зміщення / зсуву смислу, а і його ймовірні наслідки для сприйняття.

Розглянемо успішні та не зовсім вдалі приклади перекладу дитячої художньої літератури.

Книга українського автора Василя Шкляра «Песик Гав, соловейко, джміль і два жолуді» (Шкляр, 2016) розповідає про пригоди маленького непосидючого хлопчика Василька, який вирішив навчатися в школі, як його старший брат. На шляху до школи він зустрічає песика: «Гарно! – сказав Василько. – Я називатиму тебе Гав. А ти не кусаєшся?» Проаналізуємо переклад англійською: «*Very nice!*» said Vasylo. «*I will call you Woofy. Do you bite?*» (Шкляр, 2016, с. 9).

На нашу думку, це приклад успішної активізації когнітивного фрейма. Ім'я *Гав* асоціюється зі собакою, що гавкає, та номінацією *гав-гав*. Ця ониматопея є прикладом простого емпіричного досвіду, який дитина легко інтерпретує, і може бути визначена в схемі: СОБАКА – ЗВУК – ІМ'Я, яке походить від звука. У тексті перекладу використовується звичне для англословної дитини слово *Woofy*, що також походить від англійського *woof* і, відповідно, активує аналогічну схему СОБАКА – ЗВУК – ІМ'Я, яке походить від фонестеми *woofy*, що в англійській мові зберігає не лише практику називання, а й дитячу стратегію найменування (пор. *bow-wow*). Як бачимо, у співвіднесенні тексту оригіналу й тексту-перекладу зберігається концептуальна рамка, українські звуко-символічні знання зіставляються з англійськими звуко-символічними знаннями і відбувається культурно узгоджений концептуальний зсув, спрямований на відтворення грайливого ефекту та грайливого тону. Водночас замість фонетичної форми відбувається емпіричне відображення міжмовної звуко-символічної еквівалентності. Тож переклад *Гав* як *Woofy* є прикладом когнітивно-культурної, а не лексичної еквівалентності, але цільовий читач активує ті самі когнітивні рамки та дитячі концептуалізації, що й оригінальний читач.

За транслітерації імені *Гав* як *Нав* схема собачого гавкоту втратила б свою звуко-символічну основу та «дитячу логіку». Українське слово *Гав* звучить більш мінімалістично та фонетично різко, ніж англійське *Woofy*. З погляду морфології в українській мові використовується чиста звукова лексема *Гав*, в англійській мові – похідне прізвисько *Woofy* з додаванням суфікса *-y*. Такі когнітивні зсуви дещо змінюють афективну інтенсивність висловлювання, але зберігають основну когнітивну функцію.

У сенсі фреймування наведений діалог передає подібний оцінювальний тон. «Гарно!» – вигук, що виражає захоплення, перекладається виразом дещо більш формалізованим «Дуже мило!», а запитання «А ти не кусаєшся?», що перекладено як «Ви кусаетесь?» імплікує дитячу суміш цікавості та легкого страху. Запитання також додає грайливе застереження, типове для дитячого ставлення до тварин, і запускає концептуальне поєднання в обох мовах: Дитина взаємодіє із собакою (Вхідний сигнал 1) – Специфічний для мови звук, пов'язаний з гавкотом собаки (Вхідний сигнал 2) – Культурна практика називання тварин на основі їхніх звуків (Вхідний сигнал 3). Схема взаємодії «дитина зустрічає собаку» зберігається на рівні реконструкції культурно-когнітивної ситуації.

Отож наведений вище переклад є когнітивно адекватним, оскільки зберігає концептуалізований світ дитини, активує еквівалентні звуко-символічні фрейми, реконструює культурну схему (називання тварин за їхніми звуками) та відтворює оригінальний емоційний тон.

Орієнтація на комунікативні функції мови дозволяє фокусувати переклад на збереженні або коректному переформатуванні намірів автора (illocutionary force), жанрових очікувань і прагматичних маркерів. Такий підхід пояснює пріоритети у виборі перекладацьких стратегій (від буквального відтворення до трансмаркування культурно-специфічних

елементів). Утім, переклад не може вважатися когнітивно адекватним, якщо не зберігається структура фрейма (frame structure), схема зображення (image schema), емоційне картування (emotional mapping) і створюється новий концептуальний бленд (conceptual blend) (Rojo, 2013, с. 64).

Наведемо приклад з іншого оповідання – зворушливої історії про маленького зайчика, який заблукав із книги Івана Малковича «Велико місто, маленький зайчик, або мед для мами» (Малкович, 2011).

Речення: *Щодоуху подалася рись до омріяного місця, яке було позначено на мапі* перекладено *At a rapid-fire pace, the lynx headed for the top spot marked on the map* (Малкович, 2011, с. 7). У перекладі дієслова *подалася* введено нове концептуальне поєднання ‘стрілянина – швидкість’ (*rapid-fire*), не передбачене контекстом, втрачена емотивна конотація прикметника *омріяного*, змінено дитячий наратив на рекламно-спортивний (*top spot*) та порушено анімалістичну когнітивну перспективу (мова тварини, а не воєнної техніки).

Оригінальне речення містить принаймні три фрейми: лексема *щодоуху* імплікує інтенсивність руху ‘на повну силу, якомога швидко’ (фрейм 1 – швидкий та інтенсивний рух). Епітет *омріяний* вказує на велике бажання, що надихає і мотивує (фрейм 2 – емоційно значуща мрія-мета), вираз *позначено на мапі* формує квестову структуру (фрейм 3 – орієнтація). Комбінація цих фреймів передає наративну динаміку і емоційну напругу. Але в перекладі військово-технічна метафора *rapid-fire pace* (‘кулеметна черга’) активує фрейм ‘стрілянина’, що додає агресивну конотацію. Через спортивну / реклаमाційну метафору *top spot* втрачається емотивність та змішується фокус із внутрішньої мрії на зовнішню оцінку. У відтворенні руху *Headed for the top spot marked on the map* також втрачається емоційна мотивація, тобто сюжетно-просторова структура відтворюється, але когнітивно-емоційну

спрямованість змінено. Через когнітивні зсуви в ментальній моделі швидкості, у мотивації персонажа та зменшенні й спотворенні інтенсивності можна стверджувати, що запропонований переклад не є когнітивно адекватним. Більш доречним, на нашу думку, був би варіант *At full speed, the lynx raced toward the dreamed-of place marked on the map*.

Структурований когнітивно-лінгвістичний аналіз дозволяє виявити, наскільки змінюється чи зсувається прагматика оригінального речення у перекладі. Для перекладу розглянемо фрагмент із оповідання С. Ріппіна «Школа монстрів. Про Мері та Кошлатого Сема»: «Сказав учитель: *Знає кожний: голодним звірям в клас не можна!*»; переклад: “*You know the rules,*” *says teacher Ted. “No pets inside until they’ve been fed”* (Ріппін, 2022, с. 4).

У перекладі відбувається низка когнітивних зсувів: кардинальна зміна концептуального фрейму – тип тварини (звірі з конотацією ‘дикі, потенційно небезпечні’ на *pets* – ‘домашні, доброзичливі’); модальності прийнятої норми від *Знає кожний* з імплікацією на безапеляційність та авторитарність до *You know the rules*, що відтворює індивідуальне звернення у пом’якшеному тоні; а також зміну комічного ефекту, створеного колокацією *звірі в класі* як нетипової ситуації, на потенційно прийнятну – діти іноді приносять до школи домашніх тварин. Зміна умов заборони зі стану голоду до результату годування є втратою оригінальної когнітивної моделі. Тож у наведеному прикладі збережені фрейм школи, факт і логіку заборони та звернення вчителя, втрачені фрейм звіринності, комізм, українська інтонація моралізування. У перекладі фактично створено новий фрейм: доброзичливий учитель – правила для домашніх тварин – буденна ситуація (пор. із фреймом оригіналу: суворий учитель – дикі звірі – комічне перебільшення). Для збереження оригінального фрейму і прагматики висловлювання можна запропонувати переклад, що зберігає конотацію ‘дикість’, відтворює гумор і передає

експресивність: «*Everyone knows the rule,*» said the teacher. «*No hungry creatures/ beasts are allowed in the classroom!*»

Приклад повного порушення когнітивних фреймів наявний в перекладі речення «*Зїла, холера!* – сказав дід Семенець. – *Ну й хитрюща!*» (Шкляр, 2016, с. 11); переклад: «*Whoopsy daisy, the bait has gone!*» said old man. «*She is such a sly fish!*»

Загальна когнітивна картина тексту оригіналу (емоційний старий рибалка, який лається по-доброму й оцінює риби́ну як хитру істоту) складається із двох фреймів.

Фрейм 1. Емоційний вибух «*Зїла, холера!*» об'єднує вигук та неагресивну спрощену народну лайку, адже лексема *холера* властива українському сільському мовленню.

У фреймі 2. Оцінка хитрості підсилюється експресивністю лексеми «*Ну й хитрюща!*», оскільки завдяки суфіксу *-ющ(а)* передається емоційно забарвлене захоплення рибиною, яка при цьому персоніфікується як «вона».

Утім, у тексті перекладу зникають сільська лайливість, відтінок роздратування та вікова й соціальна характеристика персонажа. Номінація *Whoopsy daisy* активує зовсім інший культурний та когнітивний фрейм, що притаманний дитячому дискурсу, відтворює деяку незграбність з імплікацією 'хтось упав', 'ой лишенько' та характеризується позитивною оцінністю, яка зовсім не відповідає фрейму українського виразу «*Холера!*».

Друга частина перекладу вдало передає саму концепцію хитрості «*She is such a sly fish!*», але його тон змінюється на 'схвально-жартівливий', тоді як в оригіналі передавався емоційний вибух та іронічне обурення. Отже, у перекладі втрачається: експресивність підсилювального суфікса *-ющ(а)*, народна говірка, емоційна недовіра, що ніби змішана з повагою до хитрої риби. Порівняння текстів оригіналу і перекладу виявляє значну когнітивну підміну емоційного поля: легка лайка *Холера!*, що активує фрейм сільського чоловіка середнього віку, який сердиться, міняється на словосполучення *Whoopsy daisy*,

яке реалізує дитячу реакцію у фреймі дитячої небережності. До того ж образ діда Семенця, що створюється завдяки соціальній належності, манері мовлення та спрощеній емоційній реакції, повністю втрачається в тексті перекладу. Зрештою, через нейтральне означення *Sly fish* втрачається емоційна виразність лексеми *хитрюща*.

Як бачимо, проаналізований переклад не можна вважати когнітивно адекватним тому, що передає ситуацію, але не відтворює: фрейм народної лайливості, темперамент, характер та вік мовця, соціальну локальність та емоційно-оцінну експресивність монологу. У термінах когнітивної лінгвістики цей переклад порушує фрейм оцінювання, фрейм емоцій та соціолінгвістичний фрейм, створюючи нове концептуальне поєднання (рибалка – дитячий дискурс). Когнітивно адекватним варіантом перекладу, на нашу думку, був би варіант «*Well, I'll be damned! She's eaten it!*» said old Semenets. «*What a sly one she is!*».

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Підхід, орієнтований на лінгвокогнітивну перспективу перекладу, дає підстави висновувати, що переклад є багаторівневим процесом, спрямованим на реконструкцію знання, актуалізованого в тексті оригіналу.

Поняття «реконструкції тексту при перекладі» означає відтворення як семантики, так і глибинних концептуальних структур – схем, фреймів і сценаріїв, які активує читач під час сприйняття оригіналу. Тому методи аналізу перекладу повинні охоплювати інструменти концептуального аналізу, фрейм-семантики й інтерпретаційної когнітивної риторики, що дозволяють виявити, які смислові вузли було збережено, трансформовано або втрачено в процесі передачі.

Лінгвокогнітивний підход забезпечує адекватність перекладу за умови його відповідності трьом критеріям: когнітивному, комунікативному та рецептивному. Така багатовимірність дозволяє відтворювати

сенси, прогнозувати факти його зміщення та враховувати ймовірні реакції читача. Тож лінгвокогнітивна орієнтація на переклад розширює традиційні уявлення про адекватність перекладу, змінюючи акцент із формального відтворення на реконструкцію

ментальних моделей і прагматичних функцій тексту. Такий підхід робить можливим прогнозування напрямів когнітивних зсувів і має важливі наслідки для перекладацької практики загалом.

Література

- Андрієнко, Т. (2016). Когнітивний аспект перекладацького дискурсу. *East European Journal of Psycholinguistics*, 3(1), с. 23–33. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.267958>
- Бушай, І.М. (2009). *Психологічні основи становлення образу світу дітей шкільного віку*: автореф. дис. док. псих. наук. НПУ ім. М.П.Драгоманова. Київ, 41 с.
- Варданян, М. (2025). (Пере)осмислена українська культура: дитяча література та переклад у воєнний час. *Мови та культури під час війни*. Ужгород: РІК-У, с. 14–31.
- Воробйова, О. П. (2006). Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях. *Мова. Людина. Світ: До 70-річчя проф. М. П. Кочергана*: зб. наук, статей. Київ, с. 72–86.
- Гладь, С. В. (2017). Лінгвосинергетизм художнього тексту: Досвід дослідження сучасного англomовного оповідання. *Кременецькі компаративні студії*, вип. VII, т. 2, с. 168–179.
- Кудрявцева, Н. С. (2019). Лінгвокогнітивний підхід до перекладу й поняття еквівалентності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. № 43, т. 5, с. 80–84. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.5.21>
- Цимбалиста, О. А. (2020). Лінгвокогнітивні і дискурсивні аспекти перекладацької діяльності. *The IXth International scientific and practical conference «Actual Aspects of Development in the Context of Globalization»* (Florence, Italy), с. 222–224.
- Чаюк, Т. А. (2017). Сучасні погляди на дитяче мовлення у лінгвістиці та психолінгвістиці. *Science and Education a New Dimension. Philology*, vol. (30), Issue: 117, с. 7–11.
- Чекстєре, О. Ю. (2008). Погляди Ж. Піаже на особливості егоцентризму дитячого мислення. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. Київ: Главник, т. X, ч. 8, с. 632–642.
- Aida, Alla. (2015). Challenges in Children's Literature Translation: a Theoretical Overview. *European Journal of Language and Literature Studies*, vol. 1, issue 2, pp. 15–18.
- Coillie, Jan Van, Verschueren, Walter P. (2014). *Children's literature in translation: challenges and strategies*. Routledge. London and New York, 190 p.
- Piaget, Jean. (2005). *The Language and Thought of the Child*. Translated by Marjorie and Ruth Gabain. Routledge. London and New York, 174 p.
- Rojó, A. (2013). *Cognitive Linguistics and Translation Studies*. Mouton de Gruyter.
- Tabbert, Reinbert. (2002). Approaches to the translation of children's literature: A review of critical studies since 1960. *Target. International Journal of Translation Studies*, vol. 14, issue 2, pp. 303–351. <https://doi.org/10.1075/target.14.2.06tab>.

Список джерел ілюстративного матеріалу

- Малкович, І. (2011). *Велико місто, маленький зайчик, або Мед для мамі*. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 36 с.
- Ріппін, С. (2022). *Школа монстрів. Про Мері та Кошлатого Сема*. Харків: Віват, 63 с.

Шкляр, В. (2016). *Песик Гав, соловейко джміль і два жолуді*. Львів : Апріорі, 48 с.

References

- Aida, Alla. (2015). Challenges in Children's Literature Translation: a Theoretical Overview. *European Journal of Language and Literature Studies*. V. 1, Issue 2, pp. 15-18. (in English).
- Andriienko, T. (2016). Kohnityvnyi aspekt perekladatskoho dyskursu [Cognitive Aspect of Translation Discourse]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 3(1), pp. 23-33. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.267958> (in Ukrainian).
- Bushai, I.M. (2009). *Psykhologichni osnovy stanovlennia obrazu svitu ditei shkilnoho viku [Psychological Foundations of the Formation of the Image of the World of School-age Children]*. (Extended abstract of Doctor's thesis). Dragomanov NPU. Kyiv, 41 p. (in Ukrainian).
- Chaiuk, T.A. (2017). Suchasni pohliady na dytiache movlennia u linhvistytsi ta psykholinhvistytsi [Modern Views on Children's Speech in Linguistics and Psycholinguistics]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V(30), Issue: 117, pp. 7-11. (in Ukrainian).
- Chekstere, O.Yu. (2008). Pohliady Zh.Piazhe na osoblyvosti ehotsentryzmu dytiachoho myslennia [J. Piaget's Views on the Peculiarities of Egocentrism in Children's Thinking]. *Current Problems of Psychology: Psychology of learning. Genetic psychology. Medical psychology*. Kyiv : Glavnik, vol. X, part 8, pp. 632-642. (in Ukrainian).
- Coillie, Jan Van, Verschueren, Walter P. (2014). *Children's literature in translation: challenges and strategies*. Routledge. London, New York. 190 p. (in English).
- Glado, S.V. (2017). Linhvosynerhetyzm khudozhnoho tekstu: Dosvid doslidzhennia suchasnoho anhlomovnoho opovidannia [Linguistic Synergy of the Literary Text: Experience in Researching Modern English-Language Narrative]. *Kremenets Comparative Studies*, vol. VII, issue 2, pp. 168-179. (in Ukrainian).
- Kudriavtseva, N.S. (2019). Linhvokohnityvnyi pidkhid do perekladu y poniattia ekvivalentnosti [Linguocognitive Approach to Translation and the Concept of Equivalence]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Philology*. № 43, vol. 5, pp. 80-84. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.5.21> (in Ukrainian).
- Piaget, Jean. (2005). *The Language and Thought of the Child*. Translated by Marjorie and Ruth Gabain. Routledge. London and New York, 174 p. (in English).
- Rojo, A. (2013). *Cognitive Linguistics and Translation Studies*. Mouton de Gruyter. (in English).
- Tabbert, Reinbert. (2002). Approaches to the translation of children's literature: A review of critical studies since 1960. *Target. International Journal of Translation Studies*. Vol. 14, Issue 2, pp. 303-351. <https://doi.org/10.1075/target.14.2.06tab> (in English).
- Tsymbalysta, O.A. (2020). Linhvokohnityvni i dyskursyvni aspekty perekladatskoi diialnosti [Linguocognitive and Discursive Aspects of Translation Activity]. *The IX th International scientific and practical conference «Actual Aspects of Development in the Context of Globalization»*. Florence, Italy, pp. 222-224. (in Ukrainian).
- Vardanian, M. (2025). (Pere)osmyslena ukrainska kultura: dytiacha literatura ta pereklad u voiennyi chas [(Re)interpreted Ukrainian culture: children's literature and translation in wartime]. *Languages and cultures during war*. Uzhhorod : RIK-U, pp. 14-31. (in Ukrainian).
- Vorobiova, O.P. (2006). Ideia rezonansu v linhvistychnykh doslidzhenniakh [The Idea of Resonance in Linguistic Studies]. *Language. Man. World: to the 70th anniversary of prof. M. P. Kochergan*. Collection of scient. articles. Kyiv, pp. 72-86. (in Ukrainian).

List of Illustrative Sources

- Malkovych, I. (2011). *Big City, Little Bunny, or Honey for Mom*. Kyiv : A-ba-ba-ga-la-ma-ga, 36 p. (in Ukrainian).
- Rippin, S. (2022). *Monster High. About Mary and Shaggy Sam*. Kharkiv : Vivat, 63 p. (in Ukrainian).
- Shkliar, V. (2016). *The dog Gav, the Nightingale Bumblebee and Two Acorns*. Lviv : Apriori, 48 p. (in Ukrainian).

Автори

Світлана Гладь, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та методики її
викладання
e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Людмила Прадівлянна, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та методики її
викладання
e-mail: lpradivlianna@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Svitlana Gladio, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English
Language and ELT Methodology
e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Liudmyla Pradivlianna, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English
Language and ELT Methodology
e-mail: lpradivlianna@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

UDC 811.111'373.45:811.161.2'25
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-13

Somatic Idioms in Business English: Semantic Features and Translation into Ukrainian

Nataliia Ishchuk* <http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Anna Hryb <http://orcid.org/0000-0003-3175-7025>

Anna-Mariia Shymko <http://orcid.org/0009-0009-0929-8994>

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua

Received: 21.08.2025 • Accepted: 19.10.2025

Abstract

The study analyzes somatic idioms used in business English, which constitute an essential part of the linguistic worldview of native speakers. Phraseological units recorded in lexicographic sources were analyzed, and 212 English somatic idioms were selected. The research examines the semantic classification of somatic idioms covering thematic groups such as *external human body parts*, *internal human body parts* and *external animal body parts*. Idioms referring to external human body parts form the most substantial category of somatic phraseological units, comprising 141 examples or 66.5% of the analyzed corpus. It is followed by idioms involving external animal body parts (45 idioms, making up 21.2%), while idioms with lexemes nominating internal human body parts form the smallest group (26 units, representing 12.3%). The idioms under study were classified by their level of semantic opacity into pure (32.4%), semi-idioms (41.4%), and literal (26.2%). Special attention was given to translation techniques applied for adapting somatic idioms in interlingual communication. Results show that the most common translation methods are analogy (34.9%) and near equivalent (27.4%), whereas absolute equivalents (14.6%), descriptive translation (19.8%) and calques (3.3%) are less frequently used. The *external human body parts* thematic group exhibited the greatest variability in translation methods, indicating the universality of this group for constructing metaphorical meanings. The study demonstrates that metaphorical expressions involving lexemes that nominate human body parts are a rich source of idioms across languages. Among them, references to external body parts tend to carry meanings that are widely understood and easily translatable across cultures. In contrast, idioms involving lexemes nominating internal organs or animal anatomy often reflect culturally specific associations, making direct translation more challenging and frequently requiring explanation or adaptation. The **originality** of this paper lies in its focus on semantic features of somatic idioms used in business English, a topic that has received limited attention in linguistic research. By grouping these idioms into thematic categories – *external human body parts*, *internal human body parts*, and *external animal body parts* – and analyzing their meanings and translation techniques employed in rendering them in Ukrainian, the study offers new insights into how figurative language works in professional communication. **Conclusion.** The study highlights the richness of somatic idioms in business English and their semantic features. It shows that idioms based on external human body parts are the most common and easiest to translate due to their universal meanings. In contrast, idioms involving internal body parts or animal anatomy tend to be more culture-specific, often requiring explanation.

Keywords: somatic vocabulary, phraseological units, semantic analysis, business discourse, level of transparency, translation methods, somatic idioms

УДК 811.111'373.45:811.161.2'25
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-13

Соматичні ідіоми в діловій англійській мові: семантичні особливості та переклад українською

Наталія Іщук* <http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Анна Гриб <http://orcid.org/0000-0003-3175-7025>

Анна-Марія Шимко <http://orcid.org/0009-0009-0929-8994>

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції: 21.08.2025 • Схвалено до друку: 19.10.2025

Анотація

У статті проаналізовано соматичні ідіоми, що функціонують у діловій англійській мові та є важливою частиною мовного світогляду носіїв мови. Дослідження базується на 212 фразеологічних одиницях, дібраних із лексикографічних джерел. Запропоновано семантичну класифікацію соматичних ідіом за трьома тематичними групами: *зовнішні частини тіла людини* (66,5%), *внутрішні частини тіла людини* (12,3%) та *зовнішні частини тіла тварин* (21,2%). Найбільшою є група ідіом із лексемами, що позначають зовнішні частини тіла людини, що мають універсальні значення та легко перекладаються. Ідіоми з компонентами на позначення внутрішніх органів або зовнішніх частин тіла тварин виявилися культурно детермінованими, що ускладнює їх переклад. За критерієм семантичної прозорості, більшість ідіом є частково прозорими. Окрему увагу приділено перекладацьким прийомам, що застосовують для адаптації соматичних ідіом у міжмовній комунікації. Виявлено, що найпоширенішими методами перекладу досліджуваних ідіом є використання фразеологічного аналога (34,9%) та часткового еквівалента (27,4%), тоді як описовий переклад, абсолютний еквівалент та калька використовують рідше.

Ключові слова: соматична лексика, фразеологічні одиниці, семантичний аналіз, діловий дискурс, рівень прозорості, методи перекладу

Introduction. Somatic idioms are a vital part of the linguistic worldview, reflecting important perceptions of the body and playing a key role in cross-linguistic communication. However, their semantic transparency, frequency of use, and role in various types of business discourse remain underexplored. Furthermore, the lack of comprehensive research on translation techniques for adapting these idioms to target languages and cultural contexts limits their effective application in intercultural communication. This highlights the need for an in-depth investigation into somatic idioms, their semantic structure, and translation methods.

The translation of somatic terminology used in different functional styles is a topic of continuing relevance in modern linguistic studies, since this process demands careful consideration of lexical and grammatical properties, structure and cultural connotations. Incorporating somatic vocabulary into business discourse performs a pragmatic function by enhancing communication authenticity and providing metaphorical frameworks for abstract business concepts.

Objective of the paper. The purpose of the paper is to analyze somatic idioms within the context of business English, focusing on their semantic characteristics, and identify translation strategies used in rendering them in Ukrainian.

Review of recent publications. Studies into somatic phraseological units in business contexts are relatively scarce. Among researchers investigating somatic idioms, Professor M. Zhuikova analyzed four groups of body-part terms related to the head, chest, waist, and elbow, revealing patterns in their interpretation and showing how these definitions reflect native speakers' mental conceptualization of body parts (Жуйкова, 2020). M. Tomenchuk focuses on the corpus approach to the analysis of phraseological units with somatic components (Tomenchuk, 2022). A. Pirniyazova and S. Shinnazarova carried out research into cross-cultural comparison of somatic idioms, pioneering

the idea that animal body parts should also be counted as somatic components of phraseological units (Pirniyazova, Shinnazarova, 2023). Semantic and syntactic features of English phraseological units have been studied by C. Fernando (Fernando, 1996). A Ukrainian linguist A. Zubryk delved into challenges of rendering English somatic idioms in Ukrainian (Зубрик, 2015).

The limited scholarly attention to somatic idioms in business English as well as lack of systematic research into translation techniques of somatic terms used in business communication determine the **relevance** of the paper. The **subject** of the study is somatic idioms in business English. The **object** is the semantic features of somatic idioms used in business English; translation techniques applied in translating these idioms into Ukrainian. The material under study is represented by 212 selected somatic idioms.

Results of research. Somatic phraseological units are highly prevalent in business discourse and are actively used in different languages to enhance the figurative characterisation of processes, actions, situations. According to A. Zubryk, the names of body parts as components of phraseological units are intrinsically linked to how humans function and experience their physical selves, and they reveal the cultural and anthropological traits of a specific language group (Зубрик, 2015, с. 264).

As a fundamental part of language, body-related vocabulary *has evolved throughout time*, reflecting people's knowledge of how bodies function and their understanding of the world. *Across diverse ethnic groups, the human body serves as a foundational and universal template for the development of conceptual systems that penetrate both language and culture. This is evident in how bodily metaphors are used to describe abstract concepts like leadership and control (e.g., keep an eye on someone = watch over attentively, keep one's eye on the ball = stay focused on the most important task, put one's foot down = take a firm stand, exert authority, have the upper hand = be in an advantageous position, etc.),*

performance and effort (e.g., *earn one's wings* = prove one's merit and skill, *break one's back* = work hard, *have one's hands full* = be very busy, etc.), relationships (e.g., *smooth someone's ruffled feathers* = attempt to calm or placate someone who is annoyed, irritated, or upset, *claw me*, and *I'll claw thee* – a phrase used to describe a reciprocal relationship, *see eye to eye* = agree with someone, *give someone the cold shoulder* = deliberately ignore someone, etc.), **emotional states** (e.g., *have butterflies in one's stomach* = feel nervous or anxious, *get something off one's chest* = express feelings or concerns openly, *wear one's heart on one's sleeve* = display emotions openly, *keep a stiff upper lip* = remain brave and not show emotion, *lose one's head* = become very emotional or irrational, etc.), **intelligence and understanding** (e.g., *use one's head* = think logically, *have a good head on one's shoulders* = be sensible and intelligent, *wrap one's head around something* = understand a complex concept, *keep one's ear to the ground* = stay informed about current developments, *have eyes in the back of one's head* = be very observant, etc.), and **financial situations** (e.g., *cost an arm and a leg* = be very expensive, *live from hand to mouth* = survive on very little money, etc.).

In domestic linguistics, words denoting body parts are called somatisms and idioms with names of body parts are referred to as somatic idioms.

The term “somatic” has various interpretations, ranging from the general concept of the physical to the more specific notion that the body communicates. In the broadest sense, derived from the Greek word *σῶμα* signifying “body”, “somatic” pertains to anything related to the physical or bodily. This term finds its origins in the fields of biology and medicine, where it refers to physical processes and states. For example, it is defined as “relating to the body as opposed to the mind” (Cambridge dictionary); “1) of the body; bodily; physical; 2) pertaining to the body wall of an animal; 3) pertaining to or affecting the somatic cells, as distinguished from the germ cells (Dictionary).

Even though conventional definitions of the term “somatic” are limited to human anatomy, we are in

line with A. Pirniyazova and S. Shinnazarova who argue that body part terminology extends beyond human anatomy to encompass the entire animal kingdom (Pirniyazova, Shinnazarova, 2023, p. 73). It stands to reason that animal body parts in idioms perform the same linguistic functions as human body parts: they ground abstract concepts in concrete, embodied experience and serve as metaphors to convey abstract concepts and emotions. This linguistic phenomenon reflects the deep connection between humans and animals throughout history. For instance, idioms like *can't make head or tail of something*, *take the bull by the horns* and *feather one's nest* utilize animal imagery to express ideas of facing a problem, leadership qualities, and enjoyable experiences, respectively. Moreover, in such idioms as *put your foot down* or *dig in your claws* both human and animal body parts are used to express stubbornness.

The approaches to classifying somatic idioms by semantic features also vary. M. Zhuikova distinguishes a group of *partitives* – lexemes that name visible, external parts of the body, such as arm, head, shoulder, knee, finger, breast, etc., which are contrasted with ‘internal’ somatisms, such as bones, muscles, blood, heart, liver, etc. (Жуїкова, 2020). In her study, a Ukrainian linguist M. Tomenchuk claims that somatic phraseological units can be divided into three groups: “1) the body and the external parts of the body: *body, hand, finger(s), palm, thumb, mouth, wrist, elbow, shoulder, neck, lip, hair, belly, face, head, ear(s), eye(s), toe(s), heel; leg, foot, arm, nose, tongue, tooth, back, throat, waist, cheek, breast, chest, navel, etc.* 2) internal organs: *heart, brain, gut(s), spleen, etc.* 3) substances of biological character: *blood, skin, bone(s), skeleton, nerve etc.*” (Tomenchuk, 2022, p. 175). *However, investigation of medical terminology and classifications of external and internal body parts yielded new insights into the underlying factors to be taken into consideration in reshaping the above approach. For example, according to S. Moser and B. van der Eerden, bones, “being often thought of as static structures which only offer structural support”, are considered to function as an*

endocrine organs producing hormones (Moser, van der Eerden, 2018). This provides grounds for distributing the somatic idioms under study by semantic criteria as follows:

1. **External human body parts:** *head, neck, legs, body, ear, skin, arms, teeth, eye, nose, face, lip, nail, mouth, back, bottom, belly, hip, hand, finger, thumb, wrist, knuckle, elbow, shoulder, palm, knee, toe, heel, foot, chest*. For example, *break one's back* = work hard, *have one's hands full* = be very busy, *keep one's nose to the grindstone* = work hard and steadily, *get a leg up* = be assisted in either getting promotion or gaining a market share, *word of mouse* = free advertising that occurs when satisfied customers recommend products to their friends or associates, *joined at the hip* = very closely connected or inseparable, etc.

2. **Internal human body parts:** *heart, brain, tongue, gut, blood, bone, throat, stomach*. Examples include: *brain drain* = the situation in which large numbers of educated and very skilled people leave

their own company to work in another one where pay and conditions are better, *a bone of contention* = a subject or issue that causes a great deal of disagreement or argument, *cut-throat* = very intense, aggressive, and merciless, *get blood out of/from a stone* = make someone give or tell someone else something, when it is extremely difficult because of the character or mood of the person or organization someone are dealing with, *sick to one's stomach* = feeling extremely upset or disgusted, *heart-to-heart* = a sincere and open conversation about personal feelings, etc.

3. **External animal body parts:** *tail, horn, wing, claw, feather*. For instance: *get one's tail in gear* = get to work, get moving, *come out the little end of the horn* = be left with nothing; fail, *earn one's wings* = earn one's stripes, to prove oneself, *try wings* = test oneself, *give wings to* = inspire, etc.

The semantic grouping of phraseological units with somatic components is visually represented in Fig. 1.

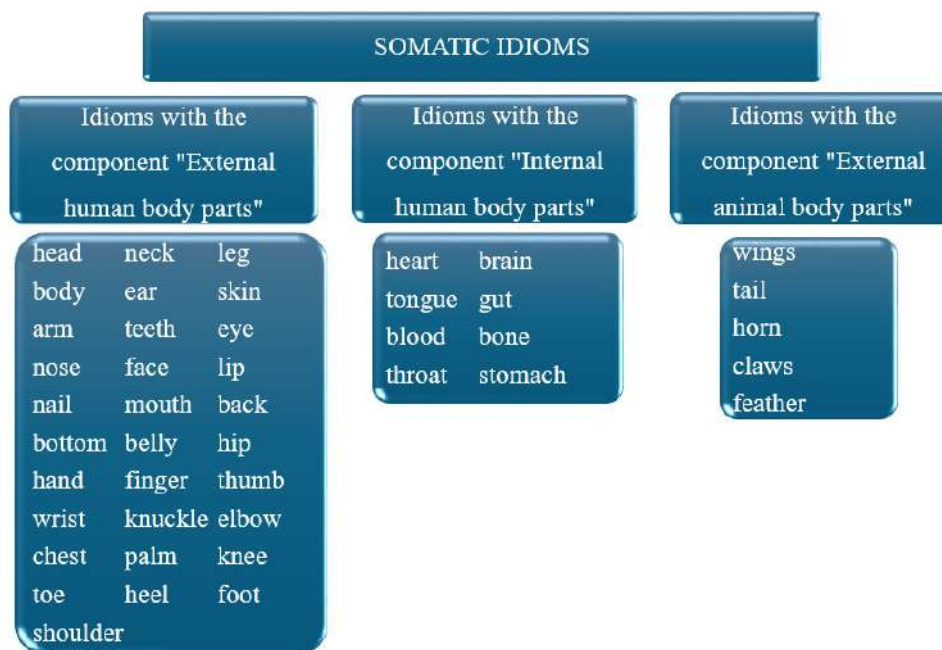

Fig. 1. Semantic classification of somatic idioms

The largest group of phraseological units with somatic components consists of idioms related to external human body parts (141 idioms, accounting

for 66.5% of the corpus). It is followed by idioms involving external animal body parts (45 idioms, making up 21.2%), while idioms with lexemes

nominating internal human body parts form the smallest group (26 units, representing 12.3%).

The dominance of external human body parts in somatic idiomatic expressions reflects the immediacy of bodily experience. External human body parts are our most direct interface with the world, because we see, touch, and consciously control them daily. Their constant presence in our everyday experience makes them especially accessible for metaphorical thinking. Furthermore, external human body parts have higher metaphorical productivity because they participate in more varied activities and contexts. A single external body part, for instance, “hand” can metaphorically represent power (*get the upper hand*), skill (*try one’s hand at something*), assistance (*give someone a hand*), agreement (*shake hands on a deal*), and control (*force someone’s hand*), generating multiple idiomatic expressions.

There are several criteria by which idioms are classified, the degree of semantic opacity or transparency being one of them. Using the classification by C. Fernando (Fernando, 1996, p. 125), we identified three categories of the somatic idioms under study:

- pure idioms, which are non-literary multi-word expressions with a conditional meaning, for example, *have some neck* = have audacity or boldness to do something inappropriate, *have one’s heart in the right place* = be sincere or well

intentioned, *give the elbow* = reject or dismiss someone abruptly, *have legs* = have the potential to continue or succeed over time, *eye up* = look at something with the aim of acquisition or assessment, *hit the nail on the head* = be absolutely right or accurate about something, *wing it* = improvise, do something on the fly etc.;

- semi-idioms – idiomatic expressions with both literal and non-literal components, for instance, *take something at face value* = accept something as it appears without further analysis, *have a nose for* = have a good instinct for opportunities or detecting something, *blue-eyed boy* = a favourite person or someone with special privileges, *pay through the nose* = pay too much money for something, *bite/snap someone’s head off* = speak angrily to someone, *wait in the wings* = be ready to act or be used at any time, etc.;

- literal (or transparent) idioms – idioms, that can be interpreted based on the meanings of their individual parts, for example, *clip somebody’s wings* = restrict someone’s freedom or ability to act, *go in one ear and out the other* = be forgotten immediately after being heard, *keep your eyes open* = remain alert and attentive, *keep one’s ear to the ground* = stay informed about what is happening, *turn a blind eye* = deliberately ignore something, *be under one’s wing* = be under someone’s protection or guidance, etc.

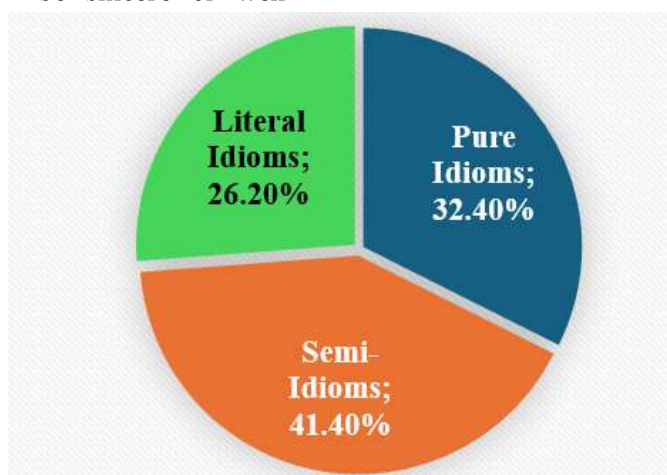

Fig. 2. Distribution of somatic idioms by the degree of idiomaticity

The pie chart illustrates that semi-idioms form the largest group, accounting for the largest share of the chart, at 41.4%. They are followed by pure idioms, which comprise nearly a third of the total at 32.4%, with literal idioms representing just over a quarter of the total at 26.2%.

Idioms are a fascinating element of language that often defy literal translation due to their culturally-specific and figurative nature. The challenge for a translator lies in accurately conveying the intended meaning of an idiom – which is not merely a collection of words but a single, meaningful expression – while also respecting the nuance and stylistic features of both the source and target languages. To properly translate a phraseological unit, a translator must consider its semantic structure, figurative character and cultural context. The somatic idioms under study were translated into Ukrainian by choosing *absolute equivalents*, *near equivalents*, *analogies*, and using *calque* and *descriptive translation*.

Analogy appeared to be the most frequently employed translation technique (74 instances accounting for 34.9%). This translation technique aims to convey the meaning of an expression or lexical item in the target language by selecting a linguistic device that retains a similar emotional, cultural or semantic effect, e.g. *work one's guts out* – працювати не покладаючи рук, *make a spoon or spoil a horn* – або пан, або пропав, *keep one's ear to the ground* – тримати руку на пульсі, *lose heart* – опустити руки, *give a black eye* – підставити під удар, *kick some tail* – надерти хвоста (комусь), дати прочухана (комусь), etc.

Near equivalents are target language phrases that, despite slight variations in words, grammar, or both, maintain the original meaning and stylistic tone of the source language's phraseological units. They were found in 58 cases (27.4%), e.g. *word of mouse* – з уст в уста, *to have a nose for* – мати нюх, *follow hot on the heels of something* – по гарячих слідах, *turn one's nose up at something* – крутити носом, *know something as one's ten fingers* – знати,

як свої п'ять пальців, *better be the head of a dog than the tail of a lion* – краще бути головою у риби, ніж хвостом у лева, etc.

Descriptive translation plays an important role in the business environment, where specific terminology, idioms and phrases are often used that do not have direct equivalents. This method allows you to convey the meaning of expressions. This translation method was used in 42 instances (19.8%), e.g. *bright-eyed and bushy-tailed* – сповнений ентузіазму та енергії, *smooth someone's ruffled feathers* – заспокоїти когось, *tail down* – в поганому настрої, засмучений, *wing it* – імпровізувати, робити щось експромтом, *half a shake of a lamb's tail* – миттю, вмить, *to keep one's nose clean* – уникати проблем, *give the elbow* – звільнити, *catch a tiger by the tail* – опинитися в дуже складній ситуації, etc.

Absolute equivalents were found in 31 cases, constituting 14.6%. These are words or expressions in the target language that fully corresponds to the meaning, style and usage of the word or expression in the source language. Examples include: *get it out of your head* – викинути з голови, *go in one ear and out the other* – в одне вухо влетіло, а в інше вилетіло, *grit one's teeth* – зціпити зуби, *take the bull by the horns* – взяти бика за роги, *the tail wagging the dog* – хвіст крутить собакою, *horn of plenty* – ріг достатку, etc.

Finally, the least frequent translation method used is *calque* – 7 instances that make up 3.3%. This method of translation implies literal rendering the meaning of a word or phrase, i.e. the structure of the word or phrase is preserved. For example, *blood, sweat, and tears* – кров, піт і сльози, *cold-blooded* – холоднокровний, *get one's claws into someone* – вчепитися в когось кігтями, etc.

The high number of analogy and near-equivalent translations shows how certain concepts, especially those rooted in human experience, are often shared across cultures, even if the phrasing differs. For instance, the English idiom “to keep an eye on something” — which uses the

somatic component “eye” to suggest close attention — has a near-equivalent in Ukrainian: “не спускати очей” or “тримати в полі зору.” Both expressions rely on the metaphor of vision to convey mindfulness and care.

Below is the chart that illustrates the distribution of the utilized translation techniques —

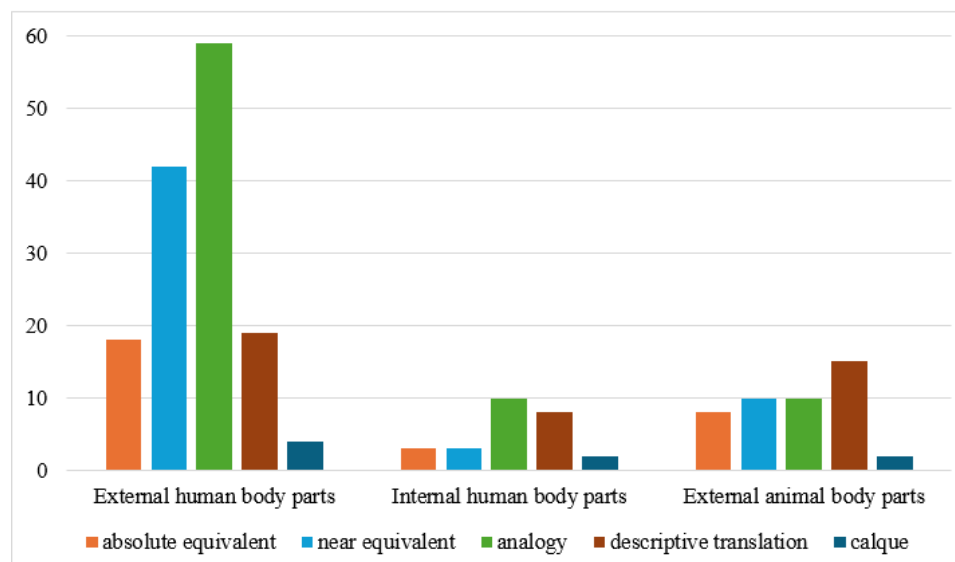

Fig. 3. Distribution of translation techniques across the semantic groups of somatic idioms

The results indicate that analogy was the most frequently employed strategy for translating idioms with components nominating external human body parts. They account for approximately 42% of translations, followed by near equivalent at 30%. Absolute equivalent and descriptive translation each contributed 13%, while calque was rarely used (2%).

In translating idiomatic expressions containing lexemes that nominate internal human body parts, analogy was used in 40% of cases, while descriptive translation accounted for 30%. Absolute equivalent and near equivalent each were applied in 11.5% of cases, with calque comprising only 7%.

For idioms containing lexemes nominating external animal body parts, descriptive translation was the dominant method (30%), followed by both near equivalent and analogy at 23% each. Absolute equivalent constituted 17% of the cases, and calque again showed the lowest proportion at 5%.

absolute equivalent, near equivalent, analogy, descriptive translation, and calque — across the three semantic groups of somatic idioms: external human body parts, internal human body parts, and external animal body parts. (Fig. 3).

The frequent application of analogy and near equivalent translation techniques indicate that the figurative concepts related to external human body parts are well-established in both languages, thus facilitating their translation into Ukrainian. In contrast, idioms with lexemes nominating internal human body parts and external animal body parts appear to be more culturally specific. The intensive use of descriptive translation for these categories shows that the specific metaphorical associations and connotations they carry are less common in the Ukrainian language.

Conclusion. The study confirms that somatic idioms constitute a significant component of business English, serving as powerful metaphorical tools for expressing abstract business concepts such as leadership, emotion, effort, relationships, thinking, and financial situations, highlighting the richness and versatility of bodily metaphors in language. Based on semantic criteria, the analyzed somatic

idioms were categorized into three thematic groups: *external human body parts* (66.5%), *internal human body parts* (12.3%), and *external animal body parts* (21.2%).

The analysis demonstrates that semi-idioms represent the largest category by semantic transparency (41.4%), followed by pure idioms (32.4%) and literal idioms (26.2%). This distribution indicates that most somatic idioms in business English maintain some connection to their literal meanings while developing figurative interpretations.

The study evidences that among translation techniques, analogy is the most frequently employed method (34.9%), followed by near equivalents (27.4%) and descriptive translation (19.8%). Absolute equivalents account for 14.6%, while calque represents the least common method (3.3%). The

predominance of analogy and near equivalents suggests that using the human body in metaphor is a robust and partly shared way of thinking in both English and Ukrainian.

This study also highlights the richness of somatic idioms in business English and their semantic features. It shows that idioms with names of external human body parts are the most common and easiest to translate due to their universal meanings. In contrast, idioms involving names of internal body parts or external animal body parts tend to be more culture-specific, often requiring explanation. Needed is further research into the syntactic and structural features of somatic idioms used within business English context, as well as the capacity of AI-based translation technologies to accurately and idiomatically process somatic idioms.

Literature

- Жуйкова, М. В. (2020). «Словникова» анатомія людини: особливості тлумачення соматичної лексики у словниках української, польської, російської та англійської мов. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, № 86, с. 87-95. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2020-86-11>
- Зубрик, А. Р. (2015). The Peculiarities of Translation of English Phraseological Units with Somatic Elements. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, вип. 54, с. 264-266.
- Body Idioms in Business*. URL: <http://keyenglish.ro/articles/body-idioms-in-business.html> (23.06.2025).
- Business English – Body Idioms*. URL: <https://learnenglish.ecenglish.com/lessons/business-english-body-idioms> (23.06.2025).
- Business Idioms*. URL: <https://7esl.com/category/business-english/business-idioms/> (23.06.2025).
- Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org> (23.06.2025).
- Dictionary.com | Meanings & Definitions of English Words. *Dictionary.com*. URL: <https://www.dictionary.com/browse/somatic>. (23.06.2025).
- Fernando, C. (1996). **Idioms and Idiomaticity**. Oxford: Oxford University Press. 265 p.
- “Head” Used in Idioms and Expressions. URL: <https://www.thoughtco.com/idioms-and-expressions-with-head-4091924>. (23.06.2025).
- McCarthy, M., O'Dell, F. (2017). *English idioms in use*. 2nd edition. Advanced. Cambridge University Press. 182 p.
- Moser, Sarah C., van der Eerden, Bram C. J. (2018). Osteocalcin – A Versatile Bone-Derived Hormone. *Frontiers in Endocrinology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fendo.2018.00794>

- Pirniyazova, A. K., Shinnazarova, S. J. (2023). Indication of somatic units as reference words in phraseological units. *Science and Innovation: International Scientific Journal*, 2(11), pp.71-75. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10222875>
- The Free Dictionary by Farlex*. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/tail> (23.06.2025).
- The Most Common Business Idioms*. URL: <http://lea-english.com/wp-content/uploads/2018/12/The-Most-Common-Business-Idioms.pdf> (23.06.2025).
- Tomenchuk, M. (2022). Corpus study of somatic phraseological units. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, № 58, с. 174-176. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.40>
- Whitmell, C. (2015). *505 Business English Idioms & Phrasal Verbs*. URL: <https://ia902808.us.archive.org/27/items/505businessenglishidioms/505BusinessEnglishIdiomsandPhrasal-ClareWhitmell.pdf> (23.06.2025).

References

- Body Idioms in Business*. URL: <http://keyenglish.ro/articles/body-idioms-in-business.html>. (23.06.2025). (in English).
- Business English – Body Idioms*. URL: <https://learnenglish.ecenglish.com/lessons/business-english-body-idioms> (23.06.2025) (in English).
- Business Idioms*. URL: <https://7esl.com/category/business-english/business-idioms/> (23.06.2025) (in English).
- Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org>. (23.06.2025) (in English).
- Dictionary.com | Meanings & Definitions of English Words. Dictionary.com. URL: <https://www.dictionary.com/browse/somatic> (23.06.2025) (in English).
- Fernando, C. (1996). *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press, 265 p. (in English).
- "Head" Used in Idioms and Expressions. URL: <https://www.thoughtco.com/idioms-and-expressions-with-head-4091924> (23.06.2025). (in English).
- McCarthy, M., O'Dell, F. (2017). *English idioms in use*. 2nd edition. Advanced. Cambridge University Press. 182 p. (in English).
- Moser, Sarah C., van der Eerden, Bram C. J. (2018). Osteocalcin – A Versatile Bone-Derived Hormone. *Frontiers in Endocrinology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fendo.2018.00794> (in English).
- Pirniyazova, A. K., Shinnazarova, S. J. (2023). Indication of somatic units as reference words in phraseological units. *Science and Innovation: International Scientific Journal*, 2(11), pp. 71-75. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10222875> (in English).
- The Free Dictionary by Farlex*. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/tail> (23.06.2025) (in English).
- The Most Common Business Idioms*. URL: <http://lea-english.com/wp-content/uploads/2018/12/The-Most-Common-Business-Idioms.pdf> (23.06.2025) (in English).
- Tomenchuk, M. (2022). Corpus study of somatic phraseological units. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, № 58, pp. 174-176. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.40> (23.06.2025) (in English).
- Whitmell, C. (2015). *505 Business English Idioms & Phrasal Verbs*. URL: <https://ia902808.us.archive.org/27/items/505businessenglishidioms/505BusinessEnglishIdiomsandPhrasal-ClareWhitmell.pdf> (23.06.2025) (in English).
- Zhuikova, M. V. (2020). «Slovnykova» anatomii liudyny: osoblyvosti tлумachennia somatychnoi leksyky u slovnykakh ukrainskoi, polskoi, rosiiskoi ta anhliiskoi mov [“Dictionary” human anatomy: features of somatic lexis definition in dictionaries of the Ukrainian, Russian, Polish and English languages], *Bulletin of*

V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philology, №86, pp. 87-95. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2020-86-11> (in Ukrainian).

Zubryk, A. R. (2015). The Peculiarities of Translation of English Phraseological Units with Somatic Elements. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Philological Series*, issue 54, pp. 264-266. (in English).

Автори

Наталія Ішук, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Анна Грїб, студентка економічного факультету
e-mail: hryb.a@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-3175-7025>

Анна-Марія Шимко, студентка економічного факультету
e-mail: shymko.a-m@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0009-0009-0929-8994>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Nataliia Ishchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes
e-mail: ischuk.n@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-4726-9432>

Anna Hryb, a student of the Faculty of Economics
e-mail: hryb.a@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-3175-7025>

Anna-Mariia Shymko, a student of the Faculty of Economics
e-mail: shymko.a-m@donnu.edu.ua
<http://orcid.org/0009-0009-0929-8994>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

Reviews

DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-14

Slavic-related publications in the academic journal *Magyar Nyelvjárások* [Hungarian Dialects]

Vilmos Gazdag <https://orcid.org/0000-0002-9331-2307>

Erzsébet Bárány* <http://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Transcarpathia, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: barany.balazs@ttk.bme.hu

Recived: 01.09.2025 • Accepted: 19.10.2025

Рецензії

DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-14

Публікації на слов'янську тему в науковому журналі *Magyar Nyelvjárások* [Угорські діалекти]

Вільмош Газдах <https://orcid.org/0000-0002-9331-2307>

Єлизавета Барань* <http://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Закарпаття, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: barany.balazs@ttk.bme.hu

Надійшла до редакції: 01.09.2025 • Схвалено до друку: 19.10.2025

Introduction. Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] is a peer-reviewed academic journal specializing in the study of dialectal variation within the Hungarian language. It is published by the Department of Hungarian Linguistics at the University of Debrecen. Since its inception in 1951, the journal has served as one of the most significant platforms for Hungarian dialectological research. The establishment of the journal is closely associated with the name of Lajos Lőrincze, who, emphasizing the scientific

importance of dialectological inquiry, advocated for the foundation of a dedicated scholarly periodical in this domain.

The journal's cover traditionally features a clean and scholarly design. Typically, it displays only the journal's title, volume number, and year of publication, without any decorative elements or illustrations. This minimalist approach reflects the academic nature of the journal and emphasizes the primacy of its scholarly content.

Figure 1. Front covers of the inaugural and latest issues of Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects]

The journal is published by the University of Debrecen Press, the official publishing body of the University of Debrecen. Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] is issued annually, typically in the first quarter of the year. It is a peer-reviewed, open-access journal that provides a publication platform for research related to Hungarian dialects.

The primary objective of Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] is to facilitate the detailed and scientifically rigorous exploration and documentation of dialectal phenomena across the Hungarian language area. The journal places particular emphasis on the investigation of phonetic, phonological, morphological, syntactic, and lexical features of Hungarian dialects, with

special attention to both their synchronic and diachronic dimensions. A central aim is to interpret linguistic changes and regional language usage patterns within their broader social, geographical, and cultural contexts. The journal's academic quality is ensured through a peer-review process, which guarantees the reliability and scholarly integrity of the published studies. The journal plays an important role in the analysis of dialectal onomastics, particularly place names and personal names, as well as in the publication of authentic dialect texts, which are of significance not only from a linguistic, but also from an ethnographic and cultural perspective. The journal is committed to preserving linguistic diversity, thereby

contributing to the exploration and sustainability of Hungary's linguistic heritage.

In recent years, the journal has become increasingly open to interdisciplinary approaches, with particular emphasis on sociolinguistic, dialectological-geographical, and digital linguistic methodologies. This initiative aims to examine dialectal phenomena in a more complex and integrated manner, employing the tools of multiple disciplines, thereby enriching the scope and depth of Hungarian dialectological research.

Editorial Board

Editor-in-Chief:

István Hoffmann (since 2000) – Professor at the Department of Hungarian Linguistics, University of Debrecen; a renowned scholar in Hungarian dialectology and onomastics.

Editors:

Edit Dobi – Lecturer at the Department of Hungarian Linguistics, University of Debrecen; her research interests include dialectology and onomastics.

Anita Rácz – Researcher at the Department of Hungarian Linguistics, University of Debrecen; she specializes in toponymy and the analysis of historical name corpora.

Katalin Reszegi – Lecturer at the Department of Hungarian Linguistics, University of Debrecen; involved in the editing of dialect texts and responsible for technical editing.

Valéria Tóth – Lecturer at the Department of Hungarian Linguistics, University of Debrecen; her main research areas are toponymy and historical name studies.

Technical Editor:

Katalin Reszegi – In addition to her editorial duties, she is responsible for the journal's technical editing, ensuring consistency in the publication's appearance.

Former Editors-in-Chief:

Géza Bárczi (1951) – Founding editor of the journal and one of the most influential figures in Hungarian linguistics. He played a key role in

establishing the academic foundation for dialectological research in Hungary.

Béla Kálmán (1953–1975) – Professor at the University of Debrecen, who led the journal for over two decades. His outstanding contributions laid the groundwork for Hungarian linguistic geography and dialectology.

Árpád Sebestyén (1975–1999) – Researcher of historical and sociolinguistic aspects of dialects. Under his leadership, the journal embraced new methodological directions.

Scope and Methodology

The thematic focus and methodological approach of Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] closely align with the traditions of Hungarian dialectological research, while remaining open to innovations in linguistic methodology. The journal has consistently aimed – and continues to aim – at the collection, publication, and analysis of dialectal data from across the entire Hungarian language area. The studies published primarily address the following thematic areas:

1. **Investigation of dialectal phenomena:** phonetic and phonological characteristics; morphological and syntactic variations; lexical and phraseological elements; language contact phenomena (e.g., along linguistic borders).

2. **Synchronic and diachronic dialect research:** description of contemporary language use (synchronic approach); historical analyses (diachronic studies), with particular attention to former dialectal states.

3. **Onomastic studies:** dialectal variants of place names (toponymy), personal names (anthroponymy), field names, and other geographic names; historical and motivational analyses.

4. **Dialect geography:** mapping of regional linguistic variation; preparation and analysis of dialect maps.

5. **Sociolinguistic and pragmatic aspects:** social status, identity, and attitudes of dialect speakers; registers and stylistic variations of dialectal language use.

6. Publication of dialect texts: transcription, annotation, and publication of authentic spoken dialect materials (e.g., interviews, ethnographic descriptions); stylistic and pragmatic analyses of these texts.

Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] traditionally publishes its articles and reports in several well-defined sections that reflect the diversity of Hungarian dialectology, onomastics, and dialect research. Over the years, the journal's sectional structure has adapted to evolving scientific demands and research trends while preserving its core thematic focuses. The journal's structure is typically organized into the following sections:

Sections

Articles: The journal's main section, publishing comprehensive original research on various aspects of Hungarian dialects, including phonetics, morphology, syntax, lexicon, onomastics, and more.

Communications: Shorter, yet scientifically rigorous papers focusing on specific dialectal or onomastic phenomena.

Source Publications: Presentation of dialect texts, ethnographic materials, spoken language data, and authentic sources that provide important foundations for research.

Reviews and Critiques: Critical assessments and summaries of books, monographs, and edited volumes related to dialectology and onomastics.

Data Contributor Section / Dialect Wordlists: Selected issues feature regional dialect wordlists documenting the vocabulary of Hungarian dialects.

Professional News and Announcements: Information about events, conferences, research projects, calls for proposals, and other professional news.

Bibliography: Current bibliographic summaries and lists of new publications in dialect research and dialectology.

Peer-Review and Publication Process

The review and publication process of Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] ensures the

quality of scientific contributions in accordance with national and international academic standards.

Editorial or Editorial Board Preliminary Screening: Submitted manuscripts are initially reviewed by the editorial team to verify thematic relevance and conformity with formal requirements.

Expert Review: Suitable manuscripts undergo evaluation by at least two experts specialized in the topic, either anonymously or with named peer review.

Author Feedback: Based on reviewers' reports, the editorial board decides on acceptance, requests for revisions, or rejection. Authors can revise their manuscripts accordingly.

Final Decision: Revised manuscripts are re-evaluated before final acceptance or rejection is confirmed.

Accessibility and Availability

Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] is published both in print and online, each format bearing a distinct ISSN identifier (print: ISSN 0025-1618; online: HU ISSN 2063-6706). The journal's current website – which is available in both Hungarian and English – can be accessed at: <https://mnytud.arts.unideb.hu/mnyj/>. The site also serves as an archive for previous issues.

The website provides a comprehensive informational platform for those interested in the journal, particularly researchers, educators, and students. Its purpose is to offer an up-to-date and reliable source for those engaged in Hungarian dialectology, as well as to support the academic community in accessing and utilizing the journal's content. The following informational sections are available on the website:

About the Journal: Detailed introduction to the aims, history, and thematic scope of *Hungarian Dialects*.

Editorial Board: Current list of editors, contact details, and information on manuscript submission.

Tables of Contents: Contents of individual volumes and issues to facilitate quick overview of articles and studies.

Downloadable Materials: Selected issues, articles, or other documents available in PDF format, when accessible.

News and Events: Information on conferences, research projects, calls for papers, and professional events.

Contact: Contact details including postal and email addresses for the editorial office.

Figure 2. Homepage screenshot of the journal's website

The journal issues are accessible not only through their own archive but also via several prominent Hungarian scientific databases, including REAL-J (Repository of the Hungarian Academy of Sciences Library:

https://real-j.mtak.hu/view/journal/Magyar_nyelvj=Els=Elsok.html), MATARKA (Searchable database of Hungarian journal tables of contents: https://matarka.hu/szam_list.php?fsz=99), and EPA (Electronic Periodical Archive: <https://epa.oszk.hu/02200/02298>). Digital archiving facilitates retrospective research on earlier issues.

Scientometric Characteristics

Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] plays a significant role primarily within the fields of Hungarian language and dialectology. Consequently, its scientometric indicators tend to be lower compared to international journals; however, it

maintains considerable prestige and citation frequency within the Hungarian-language academic community. The journal is not currently indexed in major international scientometric databases such as Scopus or Web of Science. Citation metrics are primarily trackable through domestic scientific databases and the Hungarian Scientific Works Repository (Magyar Tudományos Művek Tára, MTMT).

Slavistic Contributions in the Journal Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects]

The thematic focus of Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects] primarily centers on the study of Hungarian dialects and regional speech varieties. Consequently, Slavistic topics appear only marginally, mostly in neighboring or related linguistic issues. Therefore, the number of articles explicitly addressing Slavic themes is limited. The relevant studies typically investigate the linguistic relationships between Hungarian and Slavic

languages, with particular attention to loanwords and language contact phenomena.

It is also noteworthy that several authors from the Transcarpathian region have published in the journal over the years, especially researchers working on the Hungarian dialects of Transcarpathia, language contact, and dialectology.

Selected Slavistic Studies Published in Magyar Nyelvjárások [Hungarian Dialects]:

Balogh László (1990): A szamoszegi földrajzi nevek szláv eredetű rétegeiről [On the Slavic Layers of the Toponyms of Szamoszeg]. *Magyar Nyelvjárások*, Vols. 28/29, pp. 105–112.

Dudics Lakatos Katalin (2019): Kárpátaljai magyar pedagógusok nyelvjárási attitűdjének alakulása két felmérés eredményei alapján (2008–2018) [The Development of Dialectal Attitudes Among Hungarian Teachers in Transcarpathia Based on Two Surveys (2008–2018)]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 57, pp. 123–134.

Dudics Lakatos Katalin (2020): Kárpátaljai magyar pedagógusok és tanítványaik metanyelvi ismereteiről [Metalinguistic Knowledge of Hungarian Teachers and Their Students in Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 58, pp. 165–173.

Csige Katalin (1998): Lexikai és szemantikai russzicizmusok a sajtónyelvben (1948–1951) [Lexical and Semantic Russicisms in the Press Language (1948–1951)]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 35, pp. 191–198.

Fodó Sándor (1973): Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban [Slavic Loanwords in the Hungarian Dialects of Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 19, pp. 41–52.

Gazdag Vilmos (2019): A kárpátaljai magyar nyelvjárások különfejlődéséről az államnyelvi kölcsönzavak fényében [The Divergent Development of the Hungarian Dialects of Transcarpathia in Light of Official Language Loanwords]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 57, pp. 101–121.

Gazdag Vilmos (2020): Államnyelvi hatás a kárpátaljai magyar felsőoktatásban tanuló diákok nyelvhasználatában [Official Language Influence on the Language Use of Students in Higher Education in Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 58, pp. 175–187.

Hoffmann István (2004): Kiss Lajos (1922–2003). *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 42, pp. 217–222.

Hoffmann István (2019): Magyar-szláv helynévmintázatok az ómagyar kori Bakonyalján [Hungarian-Slavic Toponymic Patterns in the Old Hungarian Bakonyalja Region]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 57, pp. 5–29.

Kávássy Sándor (1990): Szláv nevek a szatmári nemesség 1809. évi összeírásában [Slavic Names in the 1809 Census of the Szatmár Nobility]. *Magyar Nyelvjárások*, Vols. 28/29, pp. 95–104.

Kiss Lajos (1959): Szláv eredetű tájszavainkhoz [On Slavic-Origin Dialect Words]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 5, pp. 147–152.

Lizanec, Petro M. (1970): A kárpátontúli ukrán nyelvjárások magyar jövevényszavainak fő térképezési elvei [Main Principles of Mapping Hungarian Loanwords in the Ukrainian Dialects of Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 16, pp. 3–10.

Lizanec, Petro M. (1984): Szláv-magyar lexikai-szemantikai egyezések a Kárpát-Balkán térség nyelvjárásában [Lexical and Semantic Convergences between Slavic and Hungarian in the Dialects of the Carpathian-Balkan Region]. *Magyar Nyelvjárások*, Vols. 26/67, pp. 23–30.

Lizanec, Petro M., Horváth Katalin (1982): A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól [Key Characteristics of the Hungarian Dialects of Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 24, pp. 3–18.

Rot, M. Alekszandr (1967): A magyar-ukrán nyelvi kölcsönhatás a kárpátukrajnai magyar nyelvjárásokban [Hungarian-Ukrainian Language Contact in the Hungarian Dialects of Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 13, pp. 57–70.

Sebestyén Árpád (1973): Jegyzet néhány kárpátaljai tájszóhoz [Notes on Some Dialect Words from Transcarpathia]. *Magyar Nyelvjárások*, Vol. 19, pp. 53-56.

Overall, *Magyar Nyelvjárások* [Hungarian Dialects] plays a pivotal role in research related to Hungarian dialectology, particularly in the exploration of the linguistic environment of Central

and Eastern Europe and cross-border language phenomena. With its reliable, peer-reviewed publications and editorial principles that draw on both tradition and contemporary scientific standards, the journal holds an important position within the Hungarian academic landscape. It serves as a valuable resource for researchers as well as professionals interested in Hungarian dialects.

Автори

Вільмош Газдах, доктор філології, доцент кафедри угорської філології
e-mail: gazdag.vilmos@kmf.org.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9331-2307>

Єлизавета Барань, доктор філософії з галузі мовознавства, доцент кафедри філології
e-mail: barany.balazs@ttk.bme.hu
<https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Vilmos Gazdag Vilmos, Doctor of Philosophy (PhD) (Doctoral school of linguistics)
e-mail: gazdag.vilmos@kmf.org.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9331-2307>

Erzsébet Bárány, Doctor of Philosophy (PhD), Lecturer, Department of Philosophy
e-mail: barany.balazs@ttk.bme.hu
<https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА
КОЦЮБИНСЬКОГО
СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ (МОВОЗНАВСТВО)**

№ 41

Збірник наукових праць

Головний редактор - І. Я. Завальнюк
Заступник головного редактора - І. В. Гороф'янюк
Відповідальний секретар - Л. В. Прокопчук
Літературний редактор (англійська мова) - І. Д. Забужанська

Підписано до друку 22.12.2025
Формат 64х90/8. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк.22. Обл.-вид. арк. 20,46.
Наклад за замовленням. Зам. №9639.

Віддруковано з оригіналів замовника.

ТОВ «ТВОРИ»

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: +38 (096) 973-09-34, +38 (093) 891 38 52.
E-mail: info@tvoru.com.ua, <http://www.tvoru.com.ua>
SCIENTIFIC JOURNAL

**SCIENTIFIC NOTES OF
VINNYTSIA MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
SERIES: PHILOLOGY (LINGUISTICS)**

No 41

Collection of scientific papers

Editor-in-Chief - Inna Zavalniuk
Deputy Editor-in-Chief - Inna Horofianiuk
Executive Secretary - Liudmyla Prokopchuk
Literary Editor (English) - Inna Zabuzhanska

Approved for publication 22.12.2025.
Format 60x84/8. Offset paper.
Digital printing. 22. Conditional printed sheets 20,46.
Circulation on order. Order 9639.

Printed from the originals of the customer.
Publisher LLC "TVORY"

Certificate of entry the subject of publishing in the State Register of publishers,
manufacturers and distributors of publishing products series 6188 from 18.05.2018.
Nemyrivske shose Str., 62a, Vinnytsia, 21034.
Phone: 0(800)33-00-90, (096) 97-30-934, (093)89-13-852
e-mail: info@tvoru.com.ua
<http://www.tvoru.com.ua>